ASL/108 — Mushhuddin Mohammad Salah bin Jalal Burhani
Shamail-i-Nabvi (D. 979H)
Page 11—119

ASL/109 — Arabic Hadith with ~~Urdu~~ Persian translation
Page 3 to 38

ASL 110 — Arabic book on Prayers
Page 11 to 82

عَنْ اَبِیْ اِسْحٰقَ قَالَ سَاَلَ رَجُلٌ اَلْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ مرویست از ابو اسحٰق که پرسید مردے
کَانَ وَجْهُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ السَّیْفِ آیا بود روے مبارک رسالتمآب
قَالَ بَلْ مِثْلُ الْقَمَرِ گفت براء نے بلکہ مثل قمر بود و سوال کسیکہ مثل شمشیر گفتہ مقصود او درازی روی
بالمعان و درخشندگی براء فرمود کہ نے مثل ماہ بود بلکہ روے روشن تر بود عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رض قَالَ مرویست
از ابو ہریرہ رض کہ گفت کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَبْیَضَ کَاَنَّمَا صِیْغَ مِنْ فِضَّةٍ بود رسول خدا
سفید گویا مخلوق از نقرہ رَجِلَ الشَّعْرِ موئے او شکنے داشتہ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رض مرویست از
جابر رض کہ گفت اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عُرِضَ عَلَیَّ الْاَنْبِیَاءُ بدرستیکہ پیغمبر گفت عرض
کردہ شدند برمن پیغمبران و گفتہ اند ارواح متمثل شدہ بود در نظر آنحضرت ص بصورتیکہ بیان فرمودہ اند و این
تقدیریست کہ رویت در بیداری بودہ باشد چہ بعید ست کہ احیاء اجساد ست انچہ در بعضے روایات وارد ست
در حیات انبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام و اگر در خواب بودہ باشد اشکالی نیست و شہرت معروضیۃ با نبیا مستلزم افضلیت
آنحضرت ست چہ عرض لشکر و حشم بر سلطان مختشم شایع ست فَاِذَا مُوْسٰی عَلَیْهِ السَّلَامُ ضَرْبٌ مِّنَ الرِّجَالِ پس
دیدم موسے ع را پس ناگاہ موسیٰ ع سبک گوشتی ست از مردان گَاَنَّهٗ مِنْ رِجَالِ شَنُوْءَةَ گویا کہ او از مردم شنوۃ
ست آن مردم بطول قامت و کم گوشتی مشہور بودند و در بعضے روایات جسیم تنک گوشت آمدہ وَرَاَیْتُ عِیْسَی
ابْنَ مَرْیَمَ و دیدم عیسے بن مریم ع را فَاِذَا اَقْرَبُ مَنْ رَاَیْتُ بِهٖ شَبَهًا عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُوْدٍ پس ناگاہ نزدیکتر
کسیکہ من دیدم بآن از روے شباہت با عروہ بن مسعود وَرَاَیْتُ اِبْرَاهِیْمَ عَلَیْهِ السَّلَامُ و دیدم ابراہیم ع را
فَاِذَا اَقْرَبُ مَنْ رَاَیْتُ بِهٖ شَبَهًا صَاحِبُکُمْ یَعْنِیْ نَفْسَهٗ پس ناگاہ نزدیکتر کسیکہ من دیدہ ام
بآن از روے شباہت باو یار شما ست و راوی میگوید کہ از صاحبکم خود را خواستہ وَرَاَیْتُ جِبْرَئِیْلَ ع و دیدم
جبرئیل را فَاِذَا اَقْرَبُ مَنْ رَاَیْتُ بِهٖ شَبَهًا دِحْیَةُ پس ناگاہ نزدیکتر کسیکہ دیدہ ام از روے شباہت
باو دحیہ و ذکر جبرئیل ع در میان انبیا بسبیل تغلیب ست چہ اطلاق نبی بر ملائکہ وارد نیست عَنْ سَعِیْدٍ
الْجُرَیْرِیِّ قَالَ سَمِعْتُ اَبَا الطُّفَیْلِ رض یَقُوْلُ مرویست از سعید جریری کہ گفت شنیدم ابا طفیل رض
را کہ گفت رَاَیْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وَمَا بَقِیَ عَلٰی وَجْهِ الْاَرْضِ اَحَدٌ رَاٰهُ غَیْرِیْ دیدم
پیغمبر را و باقی نماندہ ہیچکس بر روے زمین از کسیکہ دیدہ باشدہ او را غیر من و قید وجہ ارض احتراز ست از عیسے علیہ السلام کہ
آنحضرت را در شب معراج دیدہ و ابو طفیل رض آخر صحابہ ست از روی وفات و در سن صد و دو از ہجرت در مکہ وفات
یافتہ واللہ اعلم و جمیع را از اصحاب کہ ملاقات کردہ از انجملہ یکے ابو طفیل ست قُلْتُ صِفْهُ لِیْ قَالَ
کَانَ اَبْیَضَ مَلِیْحًا مُقَصَّدًا سعید میگوید گفتم کہ وصف کن او را براے من گفت بود آنحضرت ص

... کوتہ نہ جسیم و نہ نحیف عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ
... از ابن ... کہ گفت کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَفْلَجَ الثَّنِيَّتَيْنِ بود پیغمبر خدا را
... دندان پیش از ہمہ کشادہ اِذَا تَكَلَّمَ رُئِيَ كَالنُّوْرِ گاہیکہ سخن میکرد دیدہ میشد مثل نور يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ ثَنَايَا
صلعم کہ بیرون میشد از میان دندان پیش او **بَابُ** مَا جَاءَ فِي خَاتَمِ النُّبُوَّةِ یعنے این باب حدیثی ست
کہ آمدہ درمیان خاتم نبوت آنسرور صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم عَنْ جَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قَالَ سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ
يَزِيْدَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يَقُوْلُ مرویست از جعد بن عبد الرحمن کہ گفت شنیدم از سائب بن یزید کہ میگفت
ذَهَبَتْ بِيْ خَالَتِيْ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بردم را خالہ من بسوی پیغمبر یعنے بملازمت آنحضرت
فَقَالَتْ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اِنَّ ابْنَ اُخْتِيْ وَجِعٌ پس گفت ای پیغمبر خدا پسر خواہر من دردناک ست فَمَسَحَ رَسُوْلُ
اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأْسِيْ وَدَعَا لِيْ بِالْبَرَكَةِ پس دست مبارک مالید سر مرا و دعا کرد مرا ببرکت وَتَوَضَّأَ
فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوْئِهِ و وضو ساخت پس من از آن آبی کہ وضو ساختہ بود آشامیدم وَقُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهٖ
فَنَظَرْتُ اِلَى الْخَاتَمِ الَّذِيْ بَيْنَ كَتِفَيْهِ وایستادم پس پشت او پس نظر کردم بمہر نبوت میانہ دوشانہ او فَاِذَا
هُوَ مِثْلُ زِرِّ الْحَجَلَةِ پس ناگاہ این علم حاصل شد کہ آن مہر نبوت مثل تکمہ چپر کھٹ ست عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ
رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ مرویست از جابر بن سمرہ رض کہ گفت رَاَيْتُ الْخَاتَمَ بَيْنَ كَتِفَيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم
دیدم خاتم نبوت را میان دوشانہ پیغمبر خدا صلعم غُدَّةً حَمْرَاءَ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ گرہی مائل بسرخی کہ گوشت
گرد آن بر آمدہ باشد مانند بیضہ کبوتر و تشبیہ بہ بیضہ باعتبار قدر ست نہ لون عَنْ رُمَيْثَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا
قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مرویست از رمیثہ کہ گفت شنیدم رسول خدا را صلعم
وَلَوْ اَشَاءُ اَنْ اُقَبِّلَ الْخَاتَمَ الَّذِيْ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِنْ قُرْبِهٖ لَفَعَلْتُ و اگر خواہم کہ بوسہ خاتمے را کہ میان
دو دوش اوست از جہت قرب بہ آنہ کردمے يَقُوْلُ لِسَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ يَوْمَ مَاتَ اهْتَزَّ لَهٗ عَرْشُ
الرَّحْمٰنِ کہ میگفت پیغمبر سعد بن معاذ را یاد در شان سعد پیغمبر در روزیکہ مردہ بود کہ جنبید از برای او عرش
خدا تعالے یا شاد شدند اہل عرش و این اہتزاز بتحریک لطف الٰہی بودہ جہت ایقاظ ملائکہ یا آنکہ متحرک شد
عرش از فرح عَنْ اِبْرَاهِيْمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ اَبِيْ طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ قَالَ مرویست از ابراہیم بن محمد
بن علی بن ابیطالب کہ گفت كَانَ عَلِيٌّ اِذَا وَصَفَ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ
الْحَدِيْثَ بِطُوْلِهٖ بود علی ہرگاہ صفت کردی پیغمبر را پس ذکر کرد حدیث طویل وَقَالَ بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمُ
النُّبُوَّةِ وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّيْنَ و گفت بود درمیان دوشانہ پیغمبر خدا مہر نبوت از خاتم پیغمبرانست
عَنْ اَبِيْ زَيْدٍ عَمْرِو بْنِ اَخْطَبَ الْاَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مرویست از ابن زید عمر بن اخطب قَالَ قَالَ

الی رسول اللهِ صلی الله علیه وسلم یا بازید ادن منی فامسح ظهری گفت زید گفت مرا
پیغمبر خدا ای ابازید نزدیک شو بمن پس بمال پشت مرا فمسحت ظهره فوقعت اصابعی علی الخاتم
پس نزدیک شدم و بدست مالیدم پشت مبارک آنسرور را پس برسید انگشتان من بر خاتم نبوت قلت
وما الخاتم قال شعرات مجتمعات راوی گوید گفتم من که چه بود آن خاتم گفت ابوزید که بود
موها جمع شده و این دال است بر آنکه او خاتم را بلمس اصابع کرده اگر نه بیان کیفیت و هیئت آن میکرد
عن عبد الله ابن بریدة قال سمعت ابی بریدة رضی الله عنه یقول مرویست از عبد الله
گفت شنیدم از ابی بریده که گفت جاء سلمان الفارسی الی رسول الله صلی الله علیه وسلم
حین قدم المدینة بمائدة علیها رطب فوضعها بین یدی رسول الله صلعم آمد سلمان
فارسی بسوی پیغمبر خدا وقتیکه آنحضرت تشریف فرمود بمدینه خوان پر از خرما پس نهاد آن خوان را پیش
آنسرور فقال یا سلمان ما هذا فقال صدقة علیک وعلی اصحابک پس گفت آنحضرت
چیست این ای سلمان پس گفت سلمان صدقه است بر تو و بر یاران تو فقال ارفعها فانا لا نأکل
الصدقة قال فرفعها پس گفت رسول خدا که بردار این خوان خرما را بدرستیکه ما نمی خوریم صدقه را گفت
راوی پس برداشت سلمان آن را فجاء الغد بمثله فوضعه بین یدی رسول الله صلی الله علیه
وسلم پس آمد سلمان صباح بخوان آراسته چنانچه روز پیش آورده بود پس نهاد آنخوان را پیش آنسرور فقال
ما هذا یا سلمان فقال هدیة لک پس گفت آنسرور چیست این ای سلمان پس گفت سلمان
که این هدیه است مر ترا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لاصحابه ابسطوا پس گفت رسول خدا
یاران را بگسترانید این را بوجهیکه دست هر یک از حصار یان برسد یا سفره در انداز ید ثم نظر الی
الخاتم علی ظهر رسول الله صلی الله علیه وسلم فامن به پس نظر کرد سلمان بسوی
خاتم نبوت که بر ظهر اطهر آنسرور صلعم بود پس ایمان آورد بآنحضرت صلعم مرویست که سلمان از راهب علامت
شنیده بود یکی عدم قبول صدقه دوم قبول هدیه سوم خاتم بعد از تحقیق علامتین هدیه و صدقه علامت سوم می بود
نادر از روزی که آنحضرت صلعم با جنازه یکی از انصار به بقیع رفته بود سلمان آنجا رفت و از خلف آنحضرت
در آمد جهة نظر بخاتم پس حضرت ردا را برداشت بمجرد دیدن ایمان آورد وکان للیهود فاشتراه
رسول الله صلی الله علیه وسلم بکذا وکذا درهما علی ان یغرس لهم نخیلا و بود
سلمان مر یهودی املک پس خرید اوی را رسول خدا بکذا وکذا کنایت است از عددی که موقوف بوده تا صد و چهل
اوقیه نقره یا زر است و بر آنکه درخت نشاند اوقیه چهل درم نقره است نسبت کند سلمان مر آن نخیل را بهر ایشان

يهود فيحمل سلمان فيه حتى يطعم نغرس رسول الله صلى الله عليه وسلم الا نخلة واحدة
غرسها عمر رضي الله عنه پس عمل مے كرد سلمان اين خرماستان را تا بارور شدند پس آن خرماستان نشاندند
رسولخدا همه آن نخلها را مگر يك نخل را كه آنرا نشانده بود امير المؤمنين عمر فاروق فحملت النخل من عامها
ولم تحمل نخلة پس بار نگرفت نخل در سالی كه از غرس آن گذشته بود الا يك نخل فقال رسول الله
صلى الله عليه وسلم ما شأن هذه فقال عمر يا رسول الله انا غرستها پس گفت رسولخدا چيست
حال اين نخله كه بر نگرده پس گفت عمر رض يا رسول الله من نشانده ام آنرا فنزعها رسول الله صلى الله
عليه وسلم ثم غرسها فحملت من عامه پس گفت از آن رسولخدا صلى الله عليه وسلم پس نشاند آنرا پس
بار آورد از سالی كه بر غرس آن گذشت **نقلست** كه سلمان رض از اصفهان بود از قريه كه نام
آن جی ست و درين زمان نيز معمور ست اگرچه بعضے از طول حيات او در سخنان گفته اند يعنی سيصد و
ساله امام نووی گفته كه باتفاق عمر او بدو ويست و پنجاه سال رسيده و بعضے سيصد سال و سيصد پنجاه سال
گفته اند و آنچه در تنقيح كه شرح بخاريست نقل از امام ذهبی كرده كه ظاهر شد مرا كه وے از ابناے ثمانين بود و
بصد نرسيده و گويند خدمت راهبی ميكرد در راهب او را از قرب ظهور حضرت صلى الله عليه وسلم
و علامات نبوت آن سرور بمدينه طيبه خبر داده بود سلمان بقصد او را كه بملازمت رسول كند از انجا
برفاقت اعراب روانه شد و ايشان او را بدست يهود مدينه فروختند و او در مدينه بود كه آن سرور عالم
بمدينه تشريف آورده **نقلست** كه سلمان در حكومت زنبيل بافی كردے و از كسب خود خوردے
در حبيبی گفته كه بر سے هزار كس امير بود عبا مے داشت كه در آن خطبه می خواند و ملبوس و مفروش او همان بود
عطاى او به پنج هزار مے رسيد و در مداين رحلت كرده در زمان خلافت امير المؤمنين عثمان ذو النورين امير
بود رضی الله عنهم **عن** ابی نضرة قال سألت ابا سعيد الخدری عن خاتم رسول الله صلى
الله عليه وسلم مرويست از ابی نضره كه گفت پرسيدم از ابی سعيد خدری از خاتم نبوت فقال كان
فی ظهره بضعة ناشزة پس گفت ابو سعيد كه بود در پشت مبارك آن سرور پارهاے گوشت بر آمده
عن عبد الله بن سرجس قال اتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو فی ناس من اصحابه
مرويست از عبد الله بن سرجس كه گفت آمدم بسوے رسولخدا در حاليكه در ميان مردمے چند بود
از ياران خود فدرت هكذا من خلفه پس گشتم همچنين در عقب او در حين گشتن فعرف الذی اريد
پس دانست آنچه ميخواهم يعنے ديدن خاتم فالقى الرداء عن ظهره پس افگند ردا از پشت خود فرأيت
موضع الخاتم على كتفيه پس ديدم موضع خاتم شريف بر كتف او مثل الجمع حولها خيلان

بعضے مجوس است ...

ف ... سلمان ... اصفهانی

ف ابو عبد الله ... سلمان الخير اصله من اصبهان ... اول مشاهده الخندق ... مات سنة ... وثلثين ...

کانّھا النّبیل درحالیکہ شل ست بود درمقدار یاد رظہور عروق وخطوط براو ودر گردان خالھا بود کہ شبیہ
بود بثبابیل یعنی زنبور فرجعت حتّی استقبلته فقلت غفر اللّٰہ لک یارسول
اللّٰہ پس بازگشتم تا برابر شدم اورا پس ازجہت شکر انعام واحسان اوکہ اظہار دار جہۃ رویت
من کردہ بود گفتم خدا بیامرزد ترا ای پیغمبر خدا فقال ولک پس گفت ومرا فقال القوم استغفر
لک رسول اللّٰہ صلّی اللّٰہ علیہ وسلّم فقال نعم ولکم پس راوی عبداللہ سرجس کہ عاصم ست
میگوید پس گفتند کہ حاضران مجلس عبداللہ بودند کہ آیا استغفار کرد پیغمبر از برای تو پس عبداللہ گفت آری
استغفار کرد برای من و از برای شما نیز چہ آنحضرت باستغفار برای مومنان مامور بودند ثمّ تلا ھذہ الآیۃ
واستغفر لذنبک وللمؤمنین والمؤمنات پس تقویت این معنی تلاوت کرد عبداللہ این آیت
مذکورہ را یعنی ای پیغمبر خدا آمرزش کن از خدا مر گناہ خود را و مر گناہ مردان مومن را وگناہ زنان مومنہ
را یعنی جمیع است آنکہ مطاوع ومنقاد اند **باب** ما جاء فی شعر رسول اللّٰہ صلّی اللّٰہ علیہ
وسلّم این باب بیان چیزیست کہ آمدہ در بیان موی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم عن انس بن مالک رض قال
کان شعر رسول اللّٰہ صلّی اللّٰہ علیہ وسلّم الی نصف اذنیہ مرویست از انس بن مالک کہ گفت
بود موی آنحضرت تا نصف دو گوش او و مراد انبوہی مویست یا بیان حال بعض اوقات پس منافی نباشد
باحادیثی کہ دال ست بر آنکہ از نصف گوش فروتر بود عن عائشۃ رضی اللّٰہ عنہا قالت کنت اغتسل
انا ورسول اللّٰہ صلّی اللّٰہ علیہ وسلّم من اناء واحد مرویست از عائشہ رض گفت بودم کہ غسل میکردم
من وپیغمبر خدا از ظرف واحد کہ آب در آن بود وکان لہ شعر فوق الجمّۃ ودون الوفرۃ وبود
مر اورا موی فوق جمہ یعنی بمنکب میرسیدہ ونہ فروتر وفرہ یعنی از نرمہ گوش متجاوز بودہ عن البراء بن
عازب رض کان رسول اللّٰہ صلّی اللّٰہ علیہ وسلّم مربوعا بعید ما بین المنکبین مرویست
از براء بن عازب رض کہ گفت بود پیغمبر خدا میانہ بالا کشیدہ بود میانہ دو شانہ او واین دلیل ست بر
کشادگی سینہ وآن مشعر ست بر کمال شجاعت وسخاوت وکانت جمّتہ تضرب شحمۃ اذنیہ
وبود مر اورا موی کہ میرسید بنرمہ دو گوش او عن قتادۃ قال قلت لانس کیف کان شعر رسول
اللّٰہ صلعم مرویست از قتادہ کہ گفت گفتم مر انس رض را کہ چگونہ بود موی پیغمبر خدا قال لم یکن
بالجعد ولا بالسبط گفت انس نبود موی زولیدہ ونبود موی فرو هشتہ یعنی خمی داشتہ کان
یبلغ شعرہ شحمۃ اذنیہ بود موی آنحضرت کہ میرسید موی او بنرمہ دو گوش او عن ام ھانی
بنت ابی طالب رض قالت قدم رسول اللّٰہ صلّی اللّٰہ علیہ وسلّم علینا مکّۃ قدمۃ

وَلَهُ اَرْبَعُ غَدَائِرَ مروسیت از ام ہانی خواہر امیر المومنین علی رضہ گفت آمد پیغمبر خدا مارا بمکہ یکبار یعنے
رسید پیغمبر در مکہ در حالیکہ نازل شد برما بود مر اورا چہار گیسو واتفاق ست اہل الحدیث را کہ آنحضرت صلعم چہار بار بمکہ
تشریف قدوم فرمودند یکے قدوم عمرۃ القضا دوم قدوم فتح مکہ سوم قدوم جعرانہ وچہارم قدوم
حجۃ الوداع وبعضے احادیث وارد است برانکہ این قدوم کہ بی بی ام ہانی روایت کردہ قدوم فتح
مکہ است زادہ اللہ شرفا وعزا ومہابۃ عَنْ اَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ شَعْرَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ كَانَ اِلٰى اَنْصَافِ اُذُنَيْهِ مروسیت از انس کہ بدرستیکہ موئے رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم بود کہ
میرسید بانصف دوگوش او عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
كَانَ يَسْدُلُ شَعْرَهُ مروسیت از ابن عباس رضہ کہ بدرستیکہ رسول خدا بود کہ فرو ہشتہ موئے خود را از حوالی سر بے
آنکہ آنرا دو قسم سازند وَكَانَ الْمُشْرِكُوْنَ يَفْرُقُوْنَ رُؤُوْسَهُمْ وبودند مشرکان کہ موئے سر را دو فرقہ میکردند
ومراد از فرق دو قسم ساختن موئیست قسمی از جانب راست وقسمے از جانب چپ وَكَانَ اَهْلُ الْكِتَابِ
يَسْدِلُوْنَ رُؤُوْسَهُمْ وبودند اہل کتاب کہ ایشان فرو ہشتند موئے سر خود را وَكَانَ يُعْجِبُهُ مُوَافَقَةُ
اَهْلِ الْكِتَابِ فِيْمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيْهِ بِشَيْءٍ وبود رسول خدا کہ دوست میداشت موافقت اہل کتاب را
در چیزیکہ مامور نبودہ آنحضرت در آن چیز بشئے آنحضرت بر خود واجب نمیدانستہ اند جہۃ آن بود کہ شرائع سابقہ
جہۃ تحریف وتبدیل معلوم نبودہ وبحث بنابر احتمال وقوع بر طبق آن بودہ کہ فیما لم یؤمر قرینہ است برانکہ
عمل شریعت ماقبل از مامورات ومنہیات گویند مراد از مالم یؤمر اجتہادیات است واآنحضرت صلعم دوست
میداشتہ کہ اجتہاد او موافق شرائع سالفہ باشد ثُمَّ فَرَقَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
رَأْسَهُ بعد از ان رسول خدا فرق کردہ یعنے دو بخش ساختہ موئے سر را جہۃ آنکہ وحی نازل شد لیکن آن بر سبیل
ندب بودہ نہ وجوب برانکہ بسیارے از صحابہ سدل میکردہ اند عَنْ اُمِّ هَانِئٍ رض قَالَتْ رَاَيْتُ رَسُوْلَ
اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَا ضَفَائِرَ اَرْبَعٍ مروسیت از ام ہانی کہ گفت دیدم رسول خدا را صاحب چہار گیسو یعنے
دیدم در انحال کہ چہار گیسو داشت بَابُ مَا جَاءَ فِي تَرَجُّلِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ واین
باب حدیثیست کہ آمدہ در شانہ زدن وتنظیف وتحسین موئے رسول خدا عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا
قَالَتْ كُنْتُ اُرَجِّلُ رَاْسَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَنَا حَائِضٌ مروسیت از عائشہ کہ
گفت بودم من کہ شانہ میکردم موئے سر مبارک رسول خدا را ودر حالیکہ حائض بودم واین معنے دال است
بر طہارت وبشارا وسائر بدن وبجنین استعمال کردن حائض مطبوخ ومعجونات وغیرہ اوردہ اند کہ در
حیوانات غیر آدمی کفتار وخرگوش وخفاش را نیز حیض مے باشد عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ

قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْثِرُ دُهْنَ رَأْسِهٖ مرویست از انس بن مالک که
گفت بود پیغمبر خدا صلعم که بسیار روغن میکرد سر مبارک خود را وَتَسْرِيْحَ لِحْيَتِهٖ بسیار شانه میکرد محاسن
مبارک خود را وَيُكْثِرُ الْقِنَاعَ حَتّٰى كَانَ ثَوْبَهٗ ثَوْبُ زَيَّاتٍ و میبود که بسیاری پیچید خرقه را تا
آنکه جامه او همچو جامه زیت فروشان بود ازین جامه مراد همان خرقه که در وقت روغن کردن بر سر می
پیچید جهت آنکه دستار چرب نشود عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ اِنْ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيُحِبُّ التَّيَمُّنَ فِيْ طُهُوْرِهٖ اِذَا تَطَهَّرَ مرویست از عائشه رض که گفت بدرستیکه
سخن اینست که بود پیغمبر خدا صلعم آینه دوست میداشت آغاز کردن کارها بدست راست و پای راست و جانب راست در
آب وضو خود وقتیکه وضو کردے وَفِيْ تَرَجُّلِهٖ اِذَا تَرَجَّلَ و در شانه کردن وقتیکه شانه می کرد وَفِيْ اِنْتِعَالِهٖ
اِذَا انْتَعَلَ و در نعال پوشیدن خود وقتیکه نعل مے پوشید عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ نَهٰى رَسُوْلُ
اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّرَجُّلِ اِلَّا غِبًّا مرویست از عبد الله بن مغفل که گفت نهی کرد پیغمبر خدا صلعم
از دوام تسریح یعنے شانه زدن موے مگر یکی روز درمیان زیرا که بر دوام شانه کردن برائے زینت است و زینت
ظاهری لائق بحال مردان نیست عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ رَجُلٍ مِّنْ اَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مرویست از حمید در آنحال که ناقل بود از مردے از اصحاب پیغمبر صلعم و میرک شاه در شرح
شمائل آورده که آن حکم بن عمرو است اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَرَجَّلُ غِبًّا بود
پیغمبر خدا صلعم که شانه میکرد یک روز درمیان

بَابُ مَا جَاءَ فِيْ شَيْبِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

این باب حدیثی است که آمده در سفیدی موی پیغمبر صلعم عَنْ قَتَادَةَ قَالَ قُلْتُ لِاَنَسِ بْنِ مَالِكٍ مرویست از
قتاده که گفت گفتم مر انس بن مالک را هَلْ خَضَبَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ که آیا خضاب کرده
پیغمبر خدا صلعم قَالَ لَمْ يَبْلُغْ ذٰلِكَ انس گفت نرسید موی او بخضاب اِنَّمَا كَانَ شَيْبًا فِيْ صُدْغَيْهِ خبر
این نیست که بود چیزے در دو زلف او وَلٰكِنْ اَبُوْ بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ خَضَبَ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ ولیکن
ابوبکر صدیق رض خضاب کرد بحنا و کتم و کتم گیاهیست برگ آن مانند برگ مورد است عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رض
قَالَ مَا عَدَدْتُ فِيْ رَأْسِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِحْيَتِهٖ اِلَّا اَرْبَعَ عَشَرَةَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ
مرویست از انس رض که گفت نشمردم در سر مبارک پیغمبر خدا صلعم و محاسن شریف آنحضرت صلعم مگر چهارده موی سفید عَنْ سِمَاكِ
بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ رض سُئِلَ عَنْ شَيْبِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مرویست از
سماک که گفت شنیدم جابر بن سمره رض را در آنحال که پرسیده شد از موی سفید پیغمبر خدا فَقَالَ كَانَ اِذَا دَهَنَ
رَأْسَهٗ لَمْ يُرَ مِنْهُ شَيْبٌ پس گفت جابر بود چون روغن میکرد سر مبارک خود را دیده نمیشد

از وسفیدی فاذا لم یدهن رأی منه وچون روغن نمیکرد سر مبارک خود را دیده میشد
از وسفیدی عن ابن عمر رضی الله عنه قال انما کان شیب رسول الله صلی الله
علیه وسلم نحوا من عشرین شعرة بیضاء مرویست از ابن عمر رض که گفت جز این نیست که
بود سفیدی موی پیغمبر نزدیک به بیست موی سفید یعنی به بیست نرسیده وحدیث انس رض که چهارده موی سفید بوده
تطبیق این کرده اند که زیاده از چهارده در تحت شمار انس نیامده اگرچه درانوقت موجود بوده و در تحت شمار
ابن عمر در آمده باشد اهتمام و احتیاط او در طلب وقوعه بر آن عن ابن عباس رضی الله عنه
قال قال ابوبکر رض یا رسول الله قد شبت مرویست از ابن عباس که گفت ابوبکر صدیق
رضی الله عنه ای پیغمبر خدا بالتحقیق ظاهر شد در تو اثر شیب و آن موی سفید است قال صلی الله علیه وسلم
شیبتنی سورة هود والواقعة والمرسلات وعم یتساءلون واذا الشمس کورت
گفت پیغمبر پیر ساخت مرا نزول این سورها مذکوره زیرا که بدرستی درین سورها اهوال قیامت و احوال سعدا
اشقیا و امر باستقامت و غیر آن مذکور است و این امور مذکوره موجب اند مر خوف و حزن و دوام غم و فکر را و
این موجب است اثر پیری و موی سفید را عن ابی جحیفة رض قال قالوا یا رسول الله نراك
قد شبت قال شیبتنی هود واخواتها مرویست از ابی جحیفه رض که گفت گفتند صحابه ای پیغمبر
خدا صه دیدیم ما ترا بالتحقیق اثر پیری و موی سفید شد فرمود پیر ساخت مرا نزول هود و مانند آن سورها دیگر و جواب
آنحضرت صه تنبیه است صحابه را با آنکه از آیت سور مذکور متأثر شوند و در مقام خوف و خشیت باشند عن ابی
رمثة التیمی تیم الرباب رض قال اتیت النبی صلی الله علیه وسلم ومعی ابن لی مرویست
از ابی رمثه که گفت آمدم من بملازمت پیغمبر در آنحال که با من بود پسر من قال فاریته گفت ابورمثه پس
نموده شد آنحضرت صه را فقلت لما رأیته هذا نبی الله پس گفتیم آن زمان که مشاهده کردم آنحضرت صه موجب
تصدیق من شد جمال جهان آرای آن سرور کائنات دلیل نبوت گشت این پیغمبر خداست وعلیه ثوبان اخضران
و حالانکه بر آنحضرت صه بود دو جامه سبز و مراد از ازار و ردا داشته اند وله شعر قد علاه الشیب
و بود مر او را موی که بتحقیق بر آمده بود او را سفیدی وشیبه احمر سفیدی او مائل بسرخی و این سرخی است
که بر سفیدی مقدم باشد عن سماك بن حرب قال قیل لجابر بن سمرة هل کان فی رأس رسول
الله صلی الله علیه وسلم شیب مرویست از سماك گفت که گفته شد مر جابر را یعنی پرسیده
شد از وی که آیا بود در سر مبارک او موی سفید قال لم یکن فی رأس رسول الله صلی الله علیه
وسلم شیب گفت جابر که نبود در سر مبارک پیغمبر موی سفید الا شعرات فی مفرق رأسه

گر خیده موی در پیش سر آنسرور اِذَا ادّهن وَادّهنَ الدُّهن وقتیکه روغن چرب کرد موی
سفید را میپوشید آن موی سفید را روغن **بَابُ** مَا جَاءَ فِي خِضَابِ رَسُولِ اللهِ صلى
الله عَلَيهِ وسلّم این باب حدیثی است که آمده در خضاب پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم
عَنْ أَبِي رِمْثَةَ رض قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ ابْنٍ لِي مرویست
از ابی رمثه که گفت آمدم من بملازمت پیغمبر در ان حالی که با من بود پسر من فَقَالَ ابْنُكَ هٰذَا فَقُلْتُ
نَعَمْ پس گفت پیغمبر این پسر تست پس گفتم آری اَشْهَدُ بِهٖ و در روایتی بصیغهٔ امر آمده است یعنی
گواه شو ای پیغمبر باینکه پسر منست و در روایتی بصیغهٔ متکلم آمده یعنی اقرار میکنم باین که
این پسر منست قَالَ لَا يَجْنِي عَلَيْكَ وَلَا تَجْنِي عَلَيْهِ گفت پیغمبر نمیکشد پسر گناه خود را
بسوی تو و نمیکشی تو گناه خود را بسوی او و تواند بود که مراد شهادت از برای آن بود که نسب
پسر ثابت شود چه آن پسر از سریه بود بنا بر آن محتملست که آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود دعای
با شید بجهة او و پسر او و مقصود آنکه هیچ یک بجهة جنایت دیگری اخذ و هلاک نشود و بجهة امداد
و اعانت و تخلیص یکدیگر مضطر و مضطرب نگردد وَقَالَ رَأَيْتُ الشَّيْبَ أَحْمَرَ گفت ابو رمثه
و حال آنکه دیدم آنحضرت صلعم را سفیدی موی بود مائل بسرخی یعنی سفید نبود قَالَ أَبُو عِيسٰى هٰذَا
أَحْسَنُ شَيْءٍ رُوِيَ فِي هٰذَا الْبَابِ وَأَفْسَرُ لِأَنَّ الرِّوَايَاتِ الصَّحِيحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صلعم لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ
گفت ابو عیسی این نیکوتر چیزیست که روایت کرده شد درین باب و مفسر تر از آنچه اینکه بدرستیکه روایات صحیحه نرسیده
بشیب رسول الله صلعم را عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ سُئِلَ أَبُو هُرَيْرَةَ هَلْ خَضَبَ رَسُولُ اللهِ صلعم قَالَ نَعَمْ مروی
است از عثمان که رسیده شد ابو هریره آیا خضاب کرد پیغمبر خدا ابو هریره گفت آری عَنِ الْجَهْذَمَةِ امْرَأَةِ
بَشِيرِ بْنِ الْخَصَاصِيَةِ قَالَتْ مرویست از جهذمه زن بشیر که گفت أَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلعم يَخْرُجُ مِنْ
بَيْتِهٖ يَنْفُضُ رَأْسَهٗ من دیدم پیغمبر خدا را در حالتیکه بیرون می آمد از خانه بر وجهی که می افشاند سر مبارک
خود را وَقَدِ اغْتَسَلَ وَبِرَأْسِهٖ رَدْعٌ و بتحقیق می شست سر مبارک خود را به روغن یعنی گل که از وی بوئید و
روغ در اصل خوشبوی طیب بتحقیق که غسل کرده بود و حالانکه بسر مبارک و بارها ی شبیه رنگی بود از حنا
أَوْ قَالَ رَدْغٌ مِنْ حِنَّاءٍ یا بسر او آلودگی بود از حنا این شک راویست عَنْ أَنَسٍ قَالَ رَأَيْتُ شَعْرَ
رَسُولِ اللهِ صلعم مَخْضُوبًا مرویست از انس که گفت دیدم موی پیغمبر خدا صلعم را خضاب کرده شده و احتمال
دارد که در زمان آنحضرت صلعم خوشبوی می انداخته بر سر موی مبارک از آن سرخ رنگ می نمود و راوی
آنرا مخصوص پنداشته و نبود که حضرت خضاب کرده باشند **بَابُ** مَا جَاءَ فِي كُحْلِ رَسُولِ

رسول الله صلی الله علیه وسلم - این باب حدیثیست که آمده در بیان سرمه کردن پیغمبر خدا صلعم
عن ابن عباس رض قال ان النبی صلعم قال اکتحلوا بالاثمد مرویست از ابن عباس رض
گفت بدرستیکه پیغمبر خدا فرمود که مداومت کنید شما بکشیدن سرمه فانه یجلو البصر وینبت
الشعر پس بدرستیکه آن سرمه روشن سازد و جلا میدهد روشنی چشم را و میرویاند موی مژه را و
زعم ان النبی صلی الله علیه وسلم کانت له مکحلة و گفت ابن عباس بدرستیکه بود پیغمبر خدا
را سرمه دان یکتحل منها فی کل لیلة ثلثة فی هذه وثلثة فی هذه سرمه میکرد از ان در هر شب
سه میل در چشم راست و سه میل در چشم چپ و وجه اختصاص سرمه بشب از انست که در چشم بیشتر میماند و
بهتر سرایت میکند در طبقات آن عن ابن عباس رضی الله عنه قال کان النبی صلعم یکتحل قبل
ان ینام بالاثمد مرویست از ابن عباس که گفت بود پیغمبر خدا که سرمه میکرد پیش از انکه میغنود و استراحت
میفرمود بسرمه ثلثا فی کل عین سه میل در هر چشم وقال یزید بن هارون فی حدیثه ان النبی
صلی الله علیه وسلم کانت له مکحلة یکتحل منها عند النوم ثلثا فی کل عین و گفت
یزید بن هارون در حدیث ابن عباس ست که گفت بدرستیکه بود مر آنحضرت صلعم را سرمه دان که سرمه میکرد
از ان نزدیک خواب سه میل در چشم راست و سه میل در چشم چپ عن جابر قال قال رسول الله صلی
الله علیه وسلم علیکم بالاثمد عند النوم فانه یجلو البصر وینبت الشعر مرویست از
جابر رض که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم لازم باد بر شما سرمه کشیدن نزدیک خواب کردن روشن میسازد بصر را
و میرویاند موی مژه را عن ابن عباس قال قال رسول الله صلعم ان خیر اکحالکم الاثمد
مرویست از ابن عباس رض که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم بدرستیکه بهترین سرمهها اثمد ست و ان سنگ سرمه معروف
است که گفته میشود که اثمد سرمه صفهانی ست یجلو البصر وینبت الشعر روشن میسازد بصر را و می
رویاند موی مژه را عن ابن عمر رض قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم علیکم بالاثمد
مرویست از ابن عمر رض که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم بر شما باد مداومت کردن بسرمه فانه یجلو البصر وینبت
الشعر پس بدرستیکه روشن میسازد بصر را و میرویاند مژه را **باب ما جاء فی لباس رسول**
الله صلعم این باب حدیثیست که آمده در باب پوشش پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم عن ام سلمة
رضی الله عنها قالت کان احب الثیاب الی رسول الله صلعم القمیص مرویست از ام سلمه رض
که گفت بود دوست ترین جامهها بسوی پیغمبر خدا صلعم پیراهن مع مصنف صلعم در حدیث دیگر بهمین الفاظ
باسناد جدا جدا ایراد کرده که بود دوست ترین جامها بسوی پیغمبر خدا صلعم پیراهن و چون لفظ و معنی یکی بود

بنا بران بریک حدیث ام سلمه اکتفا کرد عَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيْدَ قَالَتْ كَانَ كُمُّ قَمِيْصِ رَسُوْلِ
اللهِ صلعم اِلَى الرُّسْغِ مرویست از اسماء دختر یزید که گفت بود درازی آستین پیغمبر خدا صلعم تا بند دست
و در بعضی روایات تا سر انگشتان نیز آمده و پهنای آستین مبارک یک وجب و دو انگشت بود عَنْ مُعَاوِيَةَ
ابْنِ قُرَّةَ عَنْ اَبِيْهِ قَالَ اَتَيْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ رَهْطٍ مِنْ مُزَيْنَةَ لِنُبَايِعَهُ
مرویست از معاویه در حالیکه ناقل بود از پدر خود قره گفت که آمدم پیش رسول خدا صلعم با گروهی از برای آنکه
بیعت کنیم با او وَاِنَّ قَمِيْصَهُ لَمُطْلَقٌ و حالانکه قمیص او بسته نبود اَوْ قَالَ زِرُّ قَمِيْصِهِ مُطْلَقٌ
یا گفت تکمه پیراهن بسته بود قَالَ فَاَدْخَلْتُ يَدِيْ فِيْ جَيْبِ قَمِيْصِهِ فَمَسَسْتُ الْخَاتَمَ
پس داخل کردم من دست خود را در گریبان پیراهن آنحضرت صلعم پس گفت دست مالیدم بر خاتم نبوت و این
حدیث متضمن فوائد است پوشیدن پیراهن و تکمه نابستن و در آوردن دست در گریبان دیگری بقصد
لمس بدن جهت تبرک و تیمن و این معنی دالست بر کمال خلق و شفقت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و معلوم
شد که پیراهن آنحضرت صلعم تکمه دار بوده که در آوردن دست در آن آسان بوده و جواب آن است که حدیث
مفسر است بر آنکه گریبان پیراهن آن سرور در حین بستن تکمه واسع نبوده چه او میگوید که تکمه
پیراهن بسته نبود ظاهر کرد از جهت نابستن تکمه وسیع بوده والله اعلم عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ اِنَّ النَّبِيَّ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ وَهُوَ مُتَّكِئٌ عَلٰى اُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ مرویست از انس که گفت بدرستیکه
پیغمبر بیرون آمد از خانه در آنحال که تکیه کرده بود بر اسامه بن زید رضی عَلَيْهِ ثَوْبٌ قِطْرِيٌّ قَدْ تَوَشَّحَ بِهِ فَصَلّٰى بِهِمْ
بر وی جامه بود قطری و قطری نوعیست از جامه که در آن خطوط سرخ میباشد بدرستیکه حمائل کرده بود آن
پس نماز گذارد با مردم و منشاء این کار از ضعف و بیماری بود قَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ
الْفَضْلِ سَاَلَنِيْ يَحْيَى بْنُ مَعِيْنٍ عَنْ هٰذَا الْحَدِيْثِ اَوَّلَ مَا جَلَسَ اِلَيَّ گفت عبد بن
حمید که گفت محمد بن فضل که پرسید مرا یحیی بن معین از این حدیث اول زمان جلوس او بسوی من فَقُلْتُ حَدَّثَنَا
حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ فَقَالَ لَوْ كَانَ مِنْ كِتَابِكَ فَقُمْتُ لِاُخْرِجَ كِتَابِيْ فَقَبَضَ عَلٰى ثَوْبِيْ
پس گفتم حدیث کرد مارا حماد بن سلمه پس گفت یحیی اگر باشد خواندن از کتاب تو هر آینه باشد بهتر و
تمنا ئے کتاب از جهت کثرت اعتماد و زیادتی وثوق است پس گفت محمد بن الفضل که برخاستم تا بیرون آرم کتاب
خود را پس فرا گرفت یحیی از جهت شدت حرص بر فائده شنیدن کلام از برای فوت توهم آن جامه مرا ثُمَّ
قَالَ اَمْلِهِ عَلَيَّ فَاِنِّيْ اَخَافُ اَنْ لَا اَلْقَاكَ پس گفت بخوان بر من پس بدرستیکه من میترسم
از آنکه ملاقات نکنم ترا چرا که اعتماد بر حیات نیست و اعتماد ندارم که باز ترا ملاقات کنم ترا دریافت بواسطه حدیث

حدوث و مواقع زمانہ قال فاملیتہ علیہ ثم اخرجت کتابی فقرأت علیہ گفت محمد بن فضل
پس املا کردم او را یعنے خواندم بر او پس بیرون آوردم کتاب خود را پس خواندم بار دیگر از کتاب
خود بر وے یعنے بتصحیح و حکایت مشعر است بر کمال اہتمام سلف در علم حدیث و در استفادہ
علم دینی جد و مبالغہ تمام باید نمود و در تاخیر نباید انداخت چراکہ در تاخیر آفات بسیار است عن
ابی سعید الخدری رض قال کان رسول اللہ صلعم اذا استجد ثوبا سماہ باسمہ
عمامۃ او قمیصا او رداء مرویست از ابی سعید خدری کہ گفت بود پیغمبر خدا ﷺ گاہی
کہ تازہ گردانیدے جامہ اسمے ساختہ از بنام او خواہ دستار بودے خواہ پیراہن و یا ردا ثم
یقول اللہم لک الحمد کما کسوتنیہ اسألک خیرہ و خیر ما صنع لہ و اعوذ بک
من شرہ و شر ما صنع لہ پس گفتے اینکہ خدایا حمد خاصہ تراست چنانچہ پوشانیدی تو مرا این
جامہ را در خواہم از تو خیر این و خیر آنچہ خلق آن در پی اوست مثل حضور در اماکنہ عبادت و مجالس طاعت
و پناہ میبرم بتو از شر این و شر آنچہ خلق آن در پے شر است مثل حصول خیلاء و تکبر و افتخار عن انس
ابن مالک رض قال کان احب الثیاب الی رسول اللہ صلعم یلبسہ الحبرۃ
مرویست از انس کہ گفت بود دوست ترین جامہا بسوی پیغمبر خدا ﷺ کہ بپوشید آن جامہ را او آن حبرہ است
و حبرہ بردیمانیست کہ مخطط میباشد عن ابی جحیفۃ قال رأیت النبی صلی اللہ علیہ
وسلم و علیہ حلۃ حمراء مرویست از ابی جحیفہ کہ گفت دیدم من پیغمبر را دران حال کہ بود برو
جامہ سرخ مخطط کانی انظر الی بریق ساقیہ چنانستے کہ بدرستی من نظر میکردم بسوی
لمعان دو ساق او قال سفیان اراہا حبرۃ گفت سفیان کہ یکی از رواۃ حدیث است گمان میکنم
کہ دیدہ باشد ابی جحیفہ آن جامہ حبرہ را عن براء بن عازب قال ما رأیت احدا من الناس
احسن مرویست از براء ابن عازب کہ گفت ندیدم من ہیچ یکے را از میان مردم نیکوتر فی حلۃ حمراء من
رسول اللہ ﷺ ان کانت جمتہ لتضرب قریبا من منکبیہ در جامہ سرخ از پیغمبر خدا ﷺ بدرستیکہ
قصہ انیست کہ بود موی سر کہ میرسید نزدیک بدوش او و عن ابی رمثۃ قال رأیت النبی
صلی اللہ علیہ وسلم و علیہ بردان اخضران مرویست از ابی رمثہ کہ گفت دیدم پیغمبر خدا ﷺ را در
انحال کہ بر او دو جامہ سبز مراد از دو جامہ ردا و ازار است عن قیلۃ بنت مخرمۃ قالت
رأیت النبی صلعم و علیہ اسمال ملیتین کانتا بزعفران وقد نفضتہ مرویست

از قبله که گفت دیدم پیغمبر خدا را در انحال که بر وی دو جامه شسته که دوتا بودند و بزعفران رنگ کرده بودند و تحقیق بعد شستن رنگ زعفران نمانده مگر اثر او وَفِي الْحَدِيْثِ قِصَّةٌ طَوِيْلَةٌ و در حدیث قصه طویلست و مصنف نیاورده آنرا چه متعلق بار لباس او نبود عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْكُمْ بِالْبَيَاضِ مِنَ الثِّيَابِ مرویست از ابن عباس که گفت گفت پیغمبر خدا بر شما باد یعنی لازم باد بر شما بجامهای سفید لِيَلْبَسْهَا أَحْيَاؤُكُمْ وَكَفِّنُوْا فِيْهَا مَوْتَاكُمْ تا بپوشند آن جامهای سفید زندهای شما و کفن سازید در ان جامها سفید مردهای خود را فَإِنَّهَا مِنْ خِيَارِ ثِيَابِكُمْ پس بدرستیکه آن جامها سپید از بهترین جامه های شماست عَنْ سَمُرَةَ ابْنِ جُنْدُبٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اَلْبِسُوا الْبَيَاضَ مرویست از سمره که گفت گفت پیغمبر خدا لباس سازید جامهای سفید را فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ وَكَفِّنُوْا فِيْهَا مَوْتَاكُمْ بدرستیکه آن جامه پاکترست و خوشترست و کفن سازید در ان جامها سفید مرده های خود را عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ خَرَجَ النَّبِيُّ صلعم ذَاتَ غَدَاةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مِنْ شَعْرٍ أَسْوَدَ مرویست از عائشه که گفت بیرون آمد پیغمبر خدا اول روز در انحال که بر آنحضرت بود جامه در موئینه سیاه عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْمُغِيْرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ أَنَّ النَّبِيَّ صلعم لَبِسَ جُبَّةً رُوْمِيَّةً ضَيِّقَةَ الْكُمَّيْنِ مرویست از مغیره که گفت بدرستیکه پیغمبر پوشید جبه رومیه را که تنگ بود دو آستین او

بَابُ

مَا جَاءَ فِي عَيْشِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - این باب حدیثی ست که آمد در معیشت یعنی در زیستن پیغمبر خدا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيْرِيْنَ قَالَ كُنَّا عِنْدَ أَبِيْ هُرَيْرَةَ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ مُمَشَّقَانِ مِنْ كَتَّانٍ مرویست از محمد بن سیرین که گفت بودیم با نزد ابی هریره و بر وی دو جامه بود از کتان که بگل سرخ رنگ کرده بودند فَتَمَخَّطَ فِيْ أَحَدِهِمَا پس بینی پاک کرد در یکے ازان دو فَقَالَ بَخْ بَخْ يَتَمَخَّطُ أَبُوْ هُرَيْرَةَ فِي الْكَتَّانِ پس گفت زهی زهی حال بینی پاک میکند ابوهریره در جامه کتان لَقَدْ رَأَيْتُنِيْ وَإِنِّيْ لَأَخِرُّ فِيْمَا بَيْنَ مِنْبَرِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحُجْرَةِ عَائِشَةَ مَغْشِيًّا عَلَيَّ وحالانکه واللہ من میدانم خود را در حالتے که بتحقیق هر آئینه مے افتادم درمیانه منبر پیغمبر و حجره عائشه رض صدیقه در حالتیکه مستولی شده بود بر من غش فَيَجِيْءُ الْجَائِيْ فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى عُنُقِيْ پس مے آمد آینده پس می نهاد پای خود را بر گردن من از روے اهانت يُرَى أَنَّ بِيْ جُنُوْنًا وَمَا بِيْ جُنُوْنٌ وَمَا هُوَ إِلَّا الْجُوْعُ و گمان می برد که اینکه بر من جنونی هست

وحالانکه مرا جنونے نبود آنچه مراد بود مگر از گرسنگی اگر کسے گوید که حدیث دال بر تنگی عیش ابوهریره است
نه عیش پیغمبر صلعم که باب در بیان آن نیست گویم ضیق عیش ابوهریره درینمرتبه دال است بر ضیق عیش آنحضرت صلعم
چه معلوم میشود که طبق دعای آن سرور که اللهم اجعل رزق آل محمد قوتا زیاده از قدر ضروری
در خانه آن حضرت صلعم نبود چنانچه حال ابوهریره که از مخصوصان بوده بآنجا میرسید که از گرسنگی بیهوش
میشد و یا آنکه در جواب آنحضرت بوده اگر از قدر ضروری زیاده بودی او را مدد کردندی و حال او
بآنجا نرسیدی عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ مَا شَبِعَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مِنْ خُبْزٍ قَطُّ وَلَحْمٍ مرویست از مالک که گفت سیر نخورده پیغمبر خدا صلعم از نان هرگز و گوشت اِلَّا
عَلٰى ضَفَفٍ مگر در ضیافت انتها چه هرگز آنحضرت صلعم شکم را پر نساختند قَالَ مَالِكٌ سَأَلْتُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ
الْبَادِيَةِ مَا الضَّفَفُ قَالَ اَنْ يَتَنَاوَلَ مَعَ النَّاسِ گفت مالک پرسیدم مردی را از اهل بادیه که چیست
ضفف گفت اینکه بخورند با مردمان یعنی تنها آنحضرت سیر نخورده اند مگر در ضیافت با مردم باب
مَا جَاءَ فِي خُفِّ رَسُولِ اللّٰهِ صلعم این باب حدیثیست که آمده در بیان موزه آنحضرت صلعم عَنْ
عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدٰى لِلنَّبِيِّ صلعم مرویست از عبد الله بن بریده
در انحال که ناقلست از پدر خود بریده گفت پدر است یکه نجاشی پادشاه حبشه نام او اصحمه است که در زمان
حضرت سرور کائنات شرف اسلام دریافت هدیه فرستاد برای پیغمبر صلعم خُفَّيْنِ اَسْوَدَيْنِ سَاذَجَيْنِ
فَلَبِسَهُمَا جفت موزه سیاه ساده که نقش نداشت پس پوشید آنحضرت صلعم آن هر دو موزه را ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ
عَلَيْهِمَا پس وضو ساخت و مسح کشید بر آن موزه بعضی فضلا گفته اند درینحدیث فوائد است یکی بیان قبول هدیه
و جواز عمل به هدیه که طهارت آن معلوم نباشد دیگر آنکه حق هدیه آنست که مصروف شود در آنچه از برای آنست بی مهلت
عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ قَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ أَهْدٰى دِحْيَةُ لِلنَّبِيِّ صلعم خُفَّيْنِ فَلَبِسَهُمَا
مرویست از شعبی که گفت گفت مغیره بن شعبه که هدیه فرستاد دحیه جفت موزه را پس پوشید آنحضرت صلعم آن جفت
موزه را وَقَالَ اِسْرَائِيلُ عَنْ جَابِرٍ عَنْ عَامِرٍ وَجُبَّةً فَلَبِسَهُمَا حَتّٰى تَخَرَّقَا گفت اسرائیل که یکی
از راویان حدیثست در انحال که ناقل بود از جابر و جابر از عامر گفت هدیه دحیه موزه بود و با آن جبه
هم بود پس پوشید آنحضرت صلعم جبه را و موزه را یعنی هر دو پوشیدند و مکرر پوشیدند تا دریده شدند لَا يَدْرِي
النَّبِيُّ صلعم اَذَكِيٌّ هُمَا اَمْ لَا پوشید موزه را در حالتیکه نمیدانست که آن موزه ها از پوست
مذبوح است یا نه و مولانا مصلح الدین لاری که بعض از شارحان این کتاب است یعنی شمائل
النبی میگوید که ضمیر فلبسهما حتی تخرقا راجعست بموزه بر طبق ضمیر اذکی هما لکن این ضمیر راجعست بموزه و به جبه

بعیدست واللہ اعلم **باب** ما جاء فی نعل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم - این باب حدیثے
است کہ آمدہ در بیان نعلین پیغمبر خدا صلعم عن قتادۃ قال قلت لانس بن مالک مرویست از قتادہ
کہ گفتم مر انس بن مالک را کیف کان نعل رسول اللہ صلعم چگونہ بود نعل پیغمبر خدا. قال لھما
قبالان گفت انس مر آن نعلین را دو دوالی بود واہل الحدیث تفسیر کردہ اند کہ ہر نعل دو دوال داشتہ
یک دوال میان انگشت نر وانگشت دیگر در پہلوے آن ودوالی دیگر میان انگشت میانگی وانگشت
دیگر در پہلوے آن عن ابن عباس رض قال کان لنعل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قبالان
مثنی شراکھما مرویست از ابن عباس رض کہ گفت بود پیغمبر خدا را دو دوال وہر دوال دو تا یعنی ہر
نعل دو دوال بود ودو تا عن عیسی بن طھمان قال اخرج الینا انس بن مالک
نعلین جرداوین لھما قبالان مرویست از عیسی بن طہمان کہ گفت بیرون آورد بسوی ما انس بن
مالک دو نعل پوشیدہ کہ ہیچ موی بر پوست آن نعلین نبود یعنی کہنہ بود وبود برآن ہر دو دوال قال
فحدثنی ثابت بعد عن انس انھما کانتا نعلی رسول اللہ صلعم گفت عیسی بن طہمان پس
حدیث کردم ثابت بعد بر آوردن انس نعلین بسوی ما بدرستیکہ آن نعلین بودند نعلین پیغمبر خدا صلعم
عن عبید بن جریج انہ قال لابن عمر رض رأیتک تلبس النعال السبتیۃ مرویست از عبیدہ بدرستیکہ او گفت مر ابن عمر را دیدم من ترا کہ پوشیدی تو نعلین پوست گاو دباغت
کردہ را قال انی رأیت رسول اللہ صلعم یلبس النعل التی لیس فیھا شعر گفت ابن عمر
بدرستیکہ من دیدم پیغمبر خدا را کہ می پوشید نعلین کہ نبود در ان موی یعنی بے بوغ ویتوضأ فیھا فانا احب
ان البسھا ووضو می ساخت در ان یعنی پاے مبارک در وضو شستہ می پوشید ودوست میدارم اینکہ بپوشم
آنہا را پس من از جہت اقتدا بہ پیغمبر صلعم عن ابی ہریرۃ رض کان لنعل رسول اللہ صلعم قبالان
مرویست از ابی ہریرۃ رض کہ گفت بود مر نعل رسول خدا را دو دوال عن عمرو بن حریث یقول رأیت رسول
اللہ صلعم یصلی فی نعلین مخصوفتین مرویست از عمرو بن حریث کہ گفت دیدم پیغمبر صلعم را کہ نماز می
گذارد در نعلین کہ برہم دوختہ یا پینہ زدہ بودند عن ابی ہریرۃ رض قال ان رسول اللہ صلعم
قال لا یمشین احدکم فی نعل واحد مرویست از ابو ہریرۃ رض کہ گفت بدرستیکہ پیغمبر خدا صلعم گفت نگردد و
وراہ نرود یکے از شما در نعل یکی پاے خود داشتہ باشد لینعلھما جمیعا او لیحفھما جمیعا گو بپوش نعلین ہر
دو پا یا گو بدر کن از ہر دو پا عن جابر ان النبی صلعم نھی ان یاکل یعنی الرجل بشمالہ مرویست از جابر کہ گفت
بدرستیکہ پیغمبر نہی کرد و باز داشت اینکہ بخورد بدست چپ خود او یمشی فی نعل واحد یا راہ سپرد در

یک نعل یعنی در یک پا نعل و پای دیگر برهنه دارد عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ رض قَالَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ
قَالَ اِذَا انْتَعَلَ اَحَدُکُمْ فَلْیَبْدَءْ بِالْیَمِیْنِ مرویست از ابوهریره رض که گفت بدرستیکه
پیغمبر خدا صلعم فرمود چون بپوشد نعل یکی از شما پس گو ابتدا کند از پای راست فَاِذَا نَزَعَ فَلْیَبْدَءْ بِالشِّمَالِ
و چون بیرون کند پس گو ابتدا کند بپای چپ فَلْتَکُنِ الْیُمْنٰی اَوَّلَهُمَا تُنْعَلُ وَاٰخِرَهُمَا تُنْزَعُ پس
گو باشد پای راست اول آن دو پا در آنحال که پوشیده شود و آخر دو در آنحال که کشیده شود عَنْ عَائِشَةَ رض
قَالَتْ کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یُحِبُّ التَّیَمُّنَ مَا اسْتَطَاعَ فِیْ تَرَجُّلِهٖ
وَتَنَعُّلِهٖ وَطُهُوْرِهٖ مرویست از عائشه که گفت بود پیغمبر خدا که دوست میداشت تیامن را یعنی
اختیار یمین را مادام که میتوانست و قادر بود در شانه کردن خود و نعلین پوشیدن خود و وضو ساختن
و غسل کردن خود عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ قَالَ کَانَ لِنَعْلِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قِبَالَانِ مرویست
از ابوهریره رض که گفت بود مر نعل پیغمبر را دو دوال وَاَبِیْ بَکْرٍ وَعُمَرَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُمَا و چنین بود نعل
صدیق اکبر و فاروق اعظم که دو دوال داشته وَاَوَّلُ مَنْ عَقَدَ عَقْدًا وَاحِدًا عُثْمَانُ و اول کسیکه بست یک
دوال بر نعل خود ذوالنورین بود

بَابُ مَا جَاءَ فِیْ ذِکْرِ خَاتَمِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم

این باب حدیثی
است که آمده در ذکر خاتم پیغمبر خدا صلعم عَنْ اَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ قَالَ کَانَ خَاتَمُ النَّبِیِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ
مِنْ وَرِقٍ وَکَانَ فَصُّهٗ حَبَشِیًّا مرویست از انس که گفت بود انگشتری پیغمبر خدا از نقره و بود
نگین او از مهره سیاه عقیق که منسوبست بحبشه عَنِ ابْنِ عُمَرَ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ
خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ مرویست از ابن عمر رض بدرستیکه پیغمبر خدا صلعم فرمود بساختن انگشتری از نقره فَکَانَ
یَخْتِمُ بِهٖ وَلَا یَلْبَسُهٗ پس بود که مهر میکرد بآن مکاتبت که میفرستاد برای ملوک و حالانکه دائم نمیپوشید
انگشتری را عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رض قَالَ کَانَ خَاتَمُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فِضَّةٍ
فَصُّهٗ مِنْهُ مرویست از انس رض که گفت بود انگشتری پیغمبر خدا از نقره و نگین آن از نقره بود عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ
قَالَ لَمَّا اَرَادَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَنْ یَّکْتُبَ اِلَی الْعَجَمِ مرویست از انس رض
که گفت چون اراده کرد پیغمبر اینکه کتابت بنویسد برای ملوک عجم قِیْلَ لَهٗ اِنَّ الْعَجَمَ لَا یَقْبَلُوْنَ اِلَّا
کِتَابًا عَلَیْهِ خَاتَمٌ گفته شد مر آنحضرت را که بدرستیکه ملوک عجم اعتماد نمی کنند و باور نمیدارند
مگر نامه را که بران خاتم نهاده باشند فَاصْطَنَعَ خَاتَمًا پس فرمود که بسازند خاتم را کَاَنِّیْ اَنْظُرُ
اِلٰی بَیَاضِهٖ فِیْ کَفِّهٖ گفت انس گویا که دیده من سوی بیاض نقره آن انگشتری در کف مبارک آنحضرت
عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ کَانَ نَقْشُ خَاتَمِ النَّبِیِّ صلعم مرویست از انس رض که گفت بود

ع این حدیث صحیح است و از بخاری و از مسلم ... اکثر ... نگین از نقره ... اصفهانی

نقش انگشتری پیغمبر مُحَمَّدٌ سطرٌ و رَسُوْلُ سطرٌ و اللهِ سطرٌ محمد در یک سطر و رسول در یک سطر و الله در
یک سطر و انگشتری مبارک مربع بود عَنْ اَنَسٍ اَنَّ النَّبِیَّ صلعم کَتَبَ اِلٰی کِسْرٰی وَقَیْصَرَ وَالنَّجَاشِیِّ
مرویست از انس که گفت بدرستیکه پیغمبر صلعم اراده کرد اینکه کتاب بنویسد بسوی کسری و قیصر و نجاشی
فَقِیْلَ لَہٗ اِنَّھُمْ لَا یَقْبَلُوْنَ کِتَابًا اِلَّا بِخَاتَمٍ پس گفته شد آنحضرت صلعم را که بدرستی اینها کتاب بے
خاتم قبول نمیکنند و اعتماد نمی نمایند مگر که بر آن کتاب خاتم نہادہ باشد یا آنکه وضع خاتم از تعظیم میدانسته اند
و ترک آن از ترک تعظیم و بنابران میرنجیده اند و قبول نه کرده اند فَصَاغَ رَسُوْلُ اللهِ صلعم خَاتَمًا حَلْقَتُہٗ
فِضَّةٌ وَنُقِشَ فِیْهِ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللهِ پس ساخت پیغمبر انگشتری که حلقه آن از نقره بود و نقش کرده شد
در آن محمد رسول الله عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اِذَا دَخَلَ
الْخَلَاءَ نَزَعَ خَاتَمَہٗ مرویست از انس که گفت بدرستیکه بود پیغمبر چون اراده در آمدن خلا میکرد و بیرون
میکرد خاتم خود عَنِ ابْنِ عُمَرَ رض قَالَ اتَّخَذَ رَسُوْلُ اللهِ صلعم خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ مرویست از
ابن عمر که گفت فراگرفت پیغمبر انگشتری از نقره فَكَانَ فِیْ یَدِهٖ پس بود آن انگشتری در دست مبارک
آنحضرت ثُمَّ کَانَ فِیْ یَدِ اَبِیْ بَکْرٍ وَعُمَرَ رَضِیَ اللهُ عَنْهُمَا پس بود در دست صدیق اکبر و فاروق اعظم
در مدت خلافت ایشان ثُمَّ کَانَ فِیْ یَدِ عُثْمَانَ رض حَتّٰی وَقَعَ فِیْ بِئْرِ اَرِیْسٍ نَقْشُہٗ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ
اللهِ پس آن بود در دست مبارک ذو النورین تا آنکه در اثنای خلافت ایشان افتاد از دست ایشان و
گویند از دست معیقیب غلام امیر المومنین عثمان در چاه اریس که در محله قباست و بود آن نقش انگشتری محمد
رسول الله و خلفاء ثلاثه بجهت تیمن متصرف شده بودند و آنکه مردم اطراف اطاعت نامه که بآن خاتم مبارک
مختوم بود و درین حدیث دلالت است بر آنکه پیغمبر صلعم میراث نگذاشته والا ورثه خاتم را میگرفتند
چنانکه سلاح و قدح که مانده بود تصدیق نموده اند و چون خلفاء ثلثه مصلحتے دیده خاتم پیغمبر را در دست خود
انداخته آورده اند که امیر المومنین عثمان نهایت مبالغه در تفتیش انگشتری نموده اند آب انباشته روز از چاه
از پس بیرون کردند پیدا نشد و در حدیث است که وزن انگشتری مبارک یک مثقال نقره بود و نزد اهل
حدیث مقرر شده اگر چیزے از مثقال زیاده باشد هم مجوز است و بزیادت بر آن محمود نمے دانند
و در حدیث آمده که اگر کسے بپوشد انگشتری نقره که نگین آن یاقوت زرد باشد منع طاعون می
کند والله اعلم **باب** مَا جَاءَ فِیْ تَخَتُّمِ رَسُوْلِ اللهِ صلعم این باب حدیثے ست که آمده
ذکر انگشتری در انگشت کردن پیغمبر خدا عَنْ عَلِیِّ بْنِ اَبِیْ طَالِبٍ رض اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللهُ
عَلَیْهِ وَسَلَّمَ کَانَ یَلْبَسُ خَاتَمَہٗ فِیْ یَمِیْنِهٖ مرویست از مرتضی علی کرم الله وجهه که گفت

بدرستیکہ بود پیغمبر کہ می پوشید انگشتری را در دست راست خود عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ رَأَيْتُ ابْنَ اَبِي
رَافِعٍ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِيْنِهٖ مرویست از حماد بن سلمہ کہ گفت دیدم من پسر ابی رافع را کہ خاتم مے پوشید
در دست راست فَسَاَلْتُهٗ عَنْ ذٰلِكَ پس پرسیدم از وے ازین امر فَقَالَ رَاَيْتُ عَبْدَ
اللّٰهِ بْنَ جَعْفَرٍ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِيْنِهٖ پس گفت دیدم عبد اللہ بن جعفر طیار بن طالب را کہ خاتم می پوشید
در دست راست خود عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ جَعْفَرٍ اَنَّ النَّبِيَّ صلعم يَتَخَتَّمُ فِي يَمِيْنِهٖ مرویست
از عبد اللہ جعفر کہ گفت بدرستیکہ بود پیغمبر کہ میپوشید خاتم در دست راست خود عَنْ جَابِرٍ اَنَّ
النَّبِيَّ صلعم كَانَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِيْنِهٖ مرویست از جابر رض کہ گفت بدرستیکہ بود پیغمبر کہ
میپوشید در دست راست خود عَنِ الصَّلْتِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِيْنِهٖ
مرویست از صلت بن عبد اللہ کہ گفت بود ابن عباس کہ مے پوشید خاتم را در دست راست خود عَنِ
ابْنِ عُمَرَ رض اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم اِتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ مرویست از ابن عمر کہ گفت بدرستیکہ
پیغمبر خدا صلعم فراگرفت خاتم را از نقرہ وَجَعَلَ فَصَّهٗ مِمَّا يَلِي كَفَّهٗ و گردانید نگین او را از جائے کہ
متصل می باشد بکف یا گردانید از جملہ آنچہ متصل بکف است از خاتم وَنَقَشَ فِيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللّٰهِ
و نقش کرد دران خاتم محمد رسول اللہ وَنَهٰى اَنْ يَنْقُشَ اَحَدٌ عَلَيْهِ و نہی کرد کہ کسے نقش کند بر
طبق آن بر خاتم و نہی بنابر رفع التباس است وَهُوَ الَّذِيْ سَقَطَ مِنْ مُعَيْقِيْبٍ فِي بِئْرِ اَرِيْسٍ و آن
خاتم افتاد در چاہ اریس از معیقیب غلام امیر المومنین عثمان و در سنن نسائی ست کہ امیر المومنین عثمان رض در
محلہ قبا بنشر بعث داد و بکنار چاہ اریس نشست و ذی النورین جہتہ مہر کردن چیزے خاتم از معیقیب بگرفت
و متفکر بود در امرے و منحو است کہ باز بہ معیقیب دہد و در حین دادن از دست معیقیب افتاد و بعد افتادن
در چاہ ہر چند سعی و اہتمام نمودند و سہ روز متصل آب از چاہ کشیدن پیدا نشد عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ
عَنْ اَبِيْهِ قَالَ كَانَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَتَخَتَّمَانِ فِي يَسَارِهِمَا
مرویست از امام جعفر صادق پسر امام محمد باقر در انحال کہ ناقل ست از پدر خود زین العابدین کہ گفت
کہ امیر المومنین حسن و حسین رض بودند کہ مے پوشیدند خاتم را در دست چپ خود عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ
النَّبِيَّ صلعم تَخَتَّمَ فِي يَمِيْنِهٖ مرویست از انس کہ گفت بدرستیکہ بود پیغمبر کہ مے پوشید خاتم را در دست
راست خود عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ اتَّخَذَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ
مرویست از عبد اللہ بن عمر فاروق کہ گفت فراگرفت پیغمبر خدا خاتم را از طلا فَكَانَ يَلْبَسُهٗ فِي
يَمِيْنِهٖ پس بود آنحضرت کہ مے پوشید آن خاتم را در دست راست خود فَاتَّخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيْمَ

مِنْ ذَهَبٍ پس فرا گرفتند مردمان انگشتریہا از طلا فَطَرَحَهُ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ
لَا أَلْبِسُهُ أَبَدًا پس انداخت پیغمبر خدا صلعم خاتم طلا را و گفت نمی پوشم آنرا هرگز یعنی طلا هرگز نمی پوشم فَطَرَحَ
النَّاسُ خَوَاتِيْمَهُمْ پس انداختند مردمان انگشتریہائی خود را بجہتہ آنکہ خوف آن بود کہ موجب حدوث
تکبر گردد و نزد علماء حنفیہ خاتم غیر ملوک و حکام و قضاۃ را جائز و مستحب نیست بنا برین کہ توان گفت کہ ترک
خاتم بجہتہ آن بود کہ جماعتی کہ اشیا را احتیاج بخاتم استعمال نمایند **بَابُ** مَا جَاءَ فِي
صِفَةِ سَيْفِ رَسُوْلِ اللهِ صلعم یعنی این بابیست کہ آمدہ در بیان صفت شمشیر پیغمبر خدا صلعم
عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَتْ قَبِيْعَةُ سَيْفِ رَسُوْلِ اللهِ صلعم كَانَتْ مِنْ فِضَّةٍ مرویست
از انس کہ گفت بود قبیعہ شمشیر پیغمبر خدا صلعم از نقرہ و قبیعہ آنست کہ بر طرف اعلا قبضہ باشد عَنْ سَعِيْدِ بْنِ
أَبِي الْحَسَنِ قَالَ كَانَتْ قَبِيْعَةُ سَيْفِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فِضَّةٍ
مرویست از سعید برادر حسن بصری کہ گفت بود قبضہ شمشیر پیغمبر خدا صلعم از نقرہ عَنْ هُوْدٍ وَهُوَ
ابْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ جَدِّهِ مَزِيْدَةَ قَالَ دَخَلَ رَسُوْلُ اللهِ صلعم مَكَّةَ يَوْمَ
الْفَتْحِ مرویست از مزیدہ کہ گفت در آمد پیغمبر خدا صلعم در مکہ در روز فتح وَعَلَى سَيْفِهِ ذَهَبٌ وَ
فِضَّةٌ و بر شمشیر آنحضرت بود طلا و نقرہ فَقَالَ كَانَ قَبِيْعَةُ السَّيْفِ فِضَّةً قَالَ طَالِبٌ فَسَأَلْتُهُ
عَنِ الْفِضَّةِ گفت طالب کہ یکی از رواۃ حدیث است پس پرسیدم من مزیدہ کہ بود قبیعہ یعنی سر قبضہ شمشیر
نقرہ و علماء حدیث بر آنند کہ استعمال طلا حلال نیست مرد را خواہ آلات حرب باشد و خواہ انگشتری
و استعمال نقرہ مباح داشتہ اند در آلات حرب و انگشتری عَنِ ابْنِ سِيْرِيْنَ قَالَ صَنَعْتُ سَيْفِيْ
عَلَى سَيْفِ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ مرویست از ابن سیرین کہ گفت ساختم من شمشیر خود بر شمشیر سمرہ یعنی
مانند آن شمشیر خود ساختم وَزَعَمَ سَمُرَةُ أَنَّهُ صَنَعَ سَيْفَهُ عَلَى سَيْفِ رَسُوْلِ اللهِ صلعم وَكَانَ
سَيْفًا حَنِفِيًّا و گفت سمرہ بدرستیکہ آن شمشیر ساختہ بود بر شمشیر پیغمبر صلعم مانند آن ساخت و بود آن شمشیر بر شکل شمشیر
بنی حنیفہ **بَابُ** مَا جَاءَ فِي دِرْعِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الزُّبَيْرِ
ابْنِ الْعَوَّامِ قَالَ كَانَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانِ مروی
ست از زبیر بن عوام کہ گفت بود بر پیغمبر خدا روز جنگ احد دو زرہ فَنَهَضَ إِلَى الصَّخْرَةِ
پس بدشواری برخاست در حالتیکہ متوجہ بود بہ حجرہ و می خواست کہ بر آید بر آن تا مردم برو جود ا د

مطلع شوند و صخره سنگی ست بزرگ فَلَمْ يَسْتَطِعْ پس نتوانست که برآید عدم استطاعت بجہت
ثقل بسیار بود که در آن روز یافته بودند و گرانی دو زره که پوشیده بودند فَأَقْعَدَ طَلْحَةَ
تَحْتَهُ پس نشاند طلحہ را تحت خود فَصَعِدَ النَّبِيُّ صلعم حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الصَّخْرَةِ
پس بالا بر آمد پیغمبر تا قرار گرفت بر صخرہ قَالَ فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ صلعم يَقُولُ أَوْجَبَ طَلْحَةُ
گفت زبیر پس شنیدم من پیغمبر خدا را که میگفت واجب ساخت طلحہ از برائے خود بہشت یا آورد
بہشت شفاعت را عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صلعم كَانَ عَلَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانِ
مرویست از سائب که گفت بدرستیکه بود بر پیغمبر خدا صلعم روز جنگ احد دو زره قَدْ ظَاهَرَ بَيْنَهُمَا
بالائی ہم پوشیدہ بود اینمعنے اشارتست باآنکه نگاہداشت و محافظت از اعداء به اسلحه و غیره منافی
توکل و رضا و تسلیم نیست **بَابُ** مَا جَاءَ فِي صِفَةِ مِغْفَرِ رَسُولِ اللّٰهِ صلعم این باب
حدیثی ست که آمده در صفت خود رسول خدا صلعم عَنْ أَنَسِ رض بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ مِغْفَرٌ مرویست از انس بن مالک که بدرستیکه پیغمبر خدا صلعم
در آمد بمکه در آنحال که بر سر مبارک او خود بود فَقِيلَ لَهُ هٰذَا ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ
الْكَعْبَةِ پس گفته شد مر آنحضرت صلعم را که این ابن خطل ست خود را متعلق باستار کعبه ساخته فَقَالَ اقْتُلُوهُ
پس فرمود پیغمبر خدا که بکشید او را و ابو حجب فرمود او را آنجا مقتول ساختند و صحیح آنست که ابو برزه اسلمی
وی را کشته و ابن خطل مرتد شده از مدینه بمکه آمده بود عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ
صلعم دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ مرویست از انس رض که گفت بدرستیکه
پیغمبر خدا در آمد بمکه در سال فتح در آنحال که بر سر مبارک او خود بود قَالَ فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ
رَجُلٌ فَقَالَ ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ گفت انس رض پس آن هنگام که کشید
آن مغفر را از سر خود آمد مردی و نام او فضاله بود پس گفت ابن خطل در آویخته شده است
باستار کعبه فَقَالَ اقْتُلُوهُ پس فرمود پیغمبر خدا صلعم بکشید او را که مرتد شده مسلمانی را کشته بود و کارهای
ناشایسته مثل هجو و غیره میکرد قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَبَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صلعم لَمْ يَكُنْ
يَوْمَئِذٍ مُحْرِمًا گفت ابن شهاب که یکے از رواة حدیث ست و رسیده مرا که بدرستیکه پیغمبر نبود در آن روز
محرم **بَابُ** مَا جَاءَ فِي عِمَامَةِ رَسُولِ اللّٰهِ صلعم این باب حدیثی ست که آمده در دستار

پیغمبر صلی الله علیه وسلم عَنْ جَابِرٍ قَالَ دَخَلَ النَّبِیُّ صلعم مَکَّةَ یَوْمَ الْفَتْحِ مرویست از جابر رض
که گفت در آمد پیغمبر خدا ص بمکه روز فتح وَعَلَیْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ در انحال که بر وی بود دستار سیاه و فتح مکه در
ماه رمضان سال هشتم از هجرت بوده وحدیث دلالت بر انکه آنحضرت ص در انروز محرم نه بوده و نیز دلالت
بر دستار سیاه پوشیدن و بعضے گفته اند که بنا بر آن بوده که روغن مالیده اند و اثر روغن زود بران ظاهر
میشود و بعضے عباسیان بر ان بوده اند که آنحضرت آن دستار بعباس رض عم خود بخشیده و مانند آن
دستار سیان بنی عباس وسیاهی شعار عباسیه بنا بران بوده و هر یک بنی عباس که خلیفه می شده اند در روز
جلوس آن دستار بر سر می نهاده اند عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَیْثٍ عَنْ اَبِیْهِ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی
اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ النَّاسَ وَعَلَیْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ و نیز مرویست از جعفر در انحال که ناقل ست از پدر خود
که گفت بدرستی پیغمبر خدا خطبه خواند مر مردمان را در انحال بر آنحضرت بود دستار سیاه بعضے شراح تفسیر گفته
اند که این خطبه از روز فتح مکه بود و در بعضی نسخ شمائل بجاے عمامه عصابه نوشته اند و در شرح میرک شاه
گفته که این خطبه را آنحضرت در اثنای مرضی در انتقال عالم علوی فرموده خوانده اند عَنِ ابْنِ عُمَرَ رض
قَالَ کَانَ النَّبِیُّ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اِذَا اعْتَمَّ سَدَلَ عِمَامَتَهٗ بَیْنَ کَتِفَیْهِ مرویست از
ابن عمر رض که گفت بود پیغمبر خدا که چون دستار بستی فرو گذاشتی طرف دستار در میان دو شانه خود قَالَ
نَافِعٌ وَکَانَ ابْنُ عُمَرَ رض یَفْعَلُ ذٰلِکَ گفت نافع که یکی از رواة است و بود ابن عمر که میکرد همچنین قَالَ
عُبَیْدُ اللهِ وَرَاَیْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ اَبِیْ بَکْرِ الصِّدِّیْقِ وَسَالِمًا یَفْعَلَانِ کَذٰلِکَ گفت عبید الله
دیدم من قاسم بن محمد وسالم را که میکردند همچنین یعنے طرف دستار را از میانه دو شانه خود فرود
میگذاشتند و ابن جوزی از عبد السلام نقل میکند که ابن عمر رض را گفتم که چگونه دستار می بست پیغمبر گفت
ابن عمر که میگردانید دستار را بر سر و فرو میگذاشت آن دستار را علاقه میان دو شانه عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ
اَنَّ النَّبِیَّ صلعم خَطَبَ النَّاسَ وَعَلَیْهِ عِصَابَةٌ دَسْمَاءُ مرویست از ابن عباس که گفت
بدرستیکه پیغمبر خطبه خواند مر مردمان را در انحال که بر سر مبارک سر بند بود که چرک روغن داشت **بَابُ مَا**
جَاءَ فِیْ صِفَةِ اِزَارِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ این باب حدیثی ست که آمده در بیان صفت ازار
پیغمبر خدا ص عَنْ اَبِیْ بُرْدَةَ قَالَ اَخْرَجَتْ اِلَیْنَا عَائِشَةُ رض کِسَاءً مُلَبَّدًا وَاِزَارًا
غَلِیْظًا مرویست از ابی برده گفت بیرون آورده بسوی ما عائشه صدیقه رض چادرے که بالائی هم بران
رقعه دوخته بودند و ازار سطبر خشن فَقَالَتْ قُبِضَ رُوْحُ رَسُوْلِ اللهِ صلعم فِیْ هٰذَیْنِ پس
گفت عائشه رض که قبض کرده روح پیغمبر خدا درین دو یعنے این کساء و این ازار مقصود از نمودن

این بود که با وجود غلبه و استیلا بر اکثر دیار عرب بر اعدا و اقبال جاه دنیا ملتفت نشده آن سرور بزخارف
و متاع و لباس آن دنیا از جهت گزیدن با نی برقاے عَنِ الْاَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ سَمِعْتُ
عَمَّتِيْ تُحَدِّثُ عَنْ عَمِّهَا مرویست از اشعث بن سلیم که گفت شنیدم از عمہ خود که
نام وی رہم بود دران حال که او حدیث میکرد از عم خود عبد اللہ بن خالد قَالَ بَيْنَهَا اَنَا اَمْشِيْ بِالْمَدِيْنَةِ
که گفت عبد اللہ در اثنائے اوقات که من سیر فتم بمدینہ طیبہ اِذَا اِنْسَانٌ خَلْفِيْ يَقُوْلُ
اِرْفَعْ اِزَارَكَ فَاِنَّهٗ اَتْقٰى وَاَنْقٰى ناگاه آدمی از پس پشت من میگوید که بلند گردان ازار خود که
بتقوی و پرہیزگاری موافق ترست زیرا که احتراز از آلودگی آسان ترست یا آنکه از کبر و نخوت دور ست
و باقی میماند بقا لے آن بیشتر است و زود پاره نمیشود فَاِذَا هُوَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ
يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اِنَّمَا هِيَ بُرْدَةٌ مَلْحَاءُ پس ناگاه بود آن پیغمبر خدا پس گفتم من ای پیغمبر خدا جز این نیست
این چادریست که خطوط سیاه و سفید دارد غرض ازین سخن آن باشد چیزے نفیس نیست که بقای آن
مطمح نظر باشد تا موجب کبر شود یا آنکه معیب تصور کرده که رفع بریدن و کوتاه ساختن ست گفت این
برد ملحاء ست و بریدن آن مرضی نیست قَالَ اَمَا لَكَ فِيَّ اُسْوَةٌ گفت پیغمبر که آیا نیست ترا
در من آنچه بآن اقتدا نمائی کرد فَنَظَرْتُ فَاِذَا اِزَارُهٗ اِلٰى نِصْفِ سَاقَيْهِ پس نظر کردم من پس ناگاه
بود ازار آنحضرت تا نصف دو ساق او عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ اَخَذَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم
بِعَضَلَةِ سَاقِيْ اَوْ سَاقِهٖ مرویست از حذیفه که گفت گرفت پیغمبر خدا ساق عضله ساق مرا یعنی آن موضع
از ساق که گوشت پای آمیخته شک از راویست یا گفت پیغمبر عضله ساق خود را فَقَالَ هٰذَا مَوْضِعُ
الْاِزَارِ فَاِنْ اَبَيْتَ فَاَسْفَلُ پس فرمود پیغمبر خدا که این موضع ازارست تا اینجا باید پس اگر ابا کنی و تجاوز
نمائی از ان پس پایان تر یعنی اندکے پایان تر بشیبی که نرسد بکعبین فَاِنْ اَبَيْتَ فَلَا حَقَّ لِلْاِزَارِ فِي
الْكَعْبَيْنِ پس اگر تجاوز کنی از ان پس نیست حق مر ازار را در کعبین که بجل پائیست و آنچه مقرر علما حدیث و
فقهاست آنست که جائز ست پیراهن و ازار تا نصف ساق سنت ست و تا بجل پای مباح و آنچه پایان نیست مکروه
وقتی که بتکبر نباشد و اگر قصد آن باشد حرام عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْاَكْوَعِ عَنْ اَبِيْهِ قَالَ كَانَ عُثْمَانُ بْنُ
عَفَّانَ يَأْتَزِرُ اِلٰى اَنْصَافِ سَاقَيْهِ مرویست از سلمه که گفت بود امیر المؤمنین عثمان ذے النورین
که می پوشید ازار را تا نیمه دو ساق خود وَقَالَ هٰكَذَا كَانَتْ اِزْرَةُ صَاحِبِيْ يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و گفت امیر المؤمنین عثمان که همچنین بود ازار پوشیدن صاحب من پیغمبر خدا صلعم

بَابُ مَا جَاءَ فِيْ مِشْيَةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ این باب حدیثی ست که

١٢ وفیه دلیل ... [illegible]

١٣ رفتن ... [illegible]

١٤ اصفهانی ... [illegible]

آمده در راه رفتن پیغمبر صلعم عن ابی ھریرۃ قال ما رأیت شیئا احسن من رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وسلم۔ مرویست از ابی ہریرہ کہ گفت ندیدم من چیزی را نیکوتر از پیغمبر خدا کان الشمس تجری
فی وجھہ گویا کہ بدرستی جرم آفتاب آب شدہ در روی مبارک آنسرور جریان میداردو این معنی لطف تام
دارد و بعضی گفتہ گویا شعاع آفتاب در روی مبارک آنحضرت جریان میدارد یعنی او لی ازست و ما رأیت
احدا اسرع فی مشیتہ من رسول اللہ صلعم وندیدم من ہیچ یکی را تیزتر در راہ رفتن از پیغمبر خدا صلعم
کانما الارض تطوی لہ چنانستی بدرستیکہ زمین پیچیدہ میشد مراورا وانا لنجھد انفسنا
و بدرستیکہ در مشقت می افگندیم نفسہای خود را یعنی بجہد میکردیم وانہ لغیر مکترث و بدرستیکہ او بی
مشقت و بی جہد میرفت بحیثیتی کہ ما بجہد و مشقت بوی میرسیدیم عن ابراھیم بن محمد من
ولد علی بن ابی طالب قال کان علی اذا وصف رسول اللہ صلعم قال کان اذا مشی
تقلع کانما ینحط فی صبب مرویست از محمد حنفیہ پسر امیر المومنین علی رض گفت کہ بود علی مرتضی
ہرگاہ کہ وصف میکرد پیغمبر خدا صلعم را گفت بود پیغمبر وقتیکہ براہ رفتی پا را بزور از جائی برداشتی چنانکہ
فرود می آید از بلندی عن علی رض قال کان النبی صلعم اذا مشی تکفا تکفوا کانما
ینحط من صبب مرویست از امیر المومنین علی مرتضی کہ گفت بود پیغمبر خدا صلعم وقتیکہ براہ رفتی میل تمام
بہ پیش روی کردی گویا کہ فرود می آید از بلندی **باب ما جاء فی تقنع رسول اللہ صلی اللہ**
علیہ وسلم این باب حدیثی ست کہ آمدہ در بیان سر پیچ پیغمبر و مراد از سر پیچ آنست کہ بعد روغن کردن
بر سر مبارک می پیچیدہ اند عن انس بن مالک قال کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
یکثر القناع مرویست از انس کہ گفت بود پیغمبر خدا کہ بسیار می پیچید خرقہ را بر سر مبارک و این معنی مشعر
بر آنست کہ روغن بسیار بر سر مبارک میکردہ اند کان ثوبہ ثوب زیات گویا کہ بدرستی بود جامۂ او
یعنی خرقۂ او خرقۂ زیت فروشان **باب ما جاء فی جلسۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ**
وسلم این باب حدیثی ست کہ آمدہ در نشستن پیغمبر خدا عن قیلۃ بنت مخرمۃ انھا رأت رسول اللہ صلعم
فی المسجد وھو قاعد القرفصاء مرویست از قیلہ بدرستیکہ دید او پیغمبر خدا را در مسجد در حالتیکہ آنسرور
نشستہ بود بر الیتین و چسپانیدہ بود ران را بر شکم و دست آگرد خود آوردہ بود بر ساقین نہادہ یا آنکہ نشستہ
زانو را بر افراشتہ و سر را پیش انداختہ و ران را بر شکم چسپانیدہ و دو کف خود زیر بغل کردہ قالت
فلما رأیت رسول اللہ صلعم المتخشع فی الجلسۃ ارعدت من الفرق گفت قیلہ چون
دیدم پیغمبر خدا را متخشع یعنی سر فرو کنندہ در نشستن خود فرا گرفت مرا لرزہ از ترس و ترس بنا بر ہیبت

آنحضرت صلعم بوده عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيْمٍ عَنْ عَمِّهٖ مرویست از عباده بن تمیم در انحال کہ ناقل
ست از عم خود عبد الله بن زید اَنَّهٗ رَاَی النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَلْقِیًا فِی الْمَسْجِدِ وَاضِعًا
اِحْدٰی رِجْلَیْهِ عَلَی الْاُخْرٰی بدرستیکه عبد الله بن زید دید آن عبد الله بن زید پیغمبر بر قفا رست افتاده
در مسجد در انحال کہ نہاده بود یک پای را بر پای دیگر و تواند بود کہ بنا بر عذرے باشد چرا کہ در حدیث دیگر
منع ست از چنین استلقا کہ خوف کشف عورت باشد و اگر کشف عورت نشود جائز ست و آن
استلقا بر دو نوع ست یکی آنکہ هر دو پائے دراز کرده باشد و یکی بر دیگرے مانده باشد و این جائز ست
چرا کہ درین کشف عورت ممکن نیست دوم آنکہ یک زانو افراشتہ ساختہ باشد و پای دیگر بران مانده باشد
و این جائز نیست اگر موجب کشف عورت باشد و اگر نشود جائز ست عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ الْخُدْرِیِّ
قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم مرویست از ابی سعید کہ گفت بود پیغمبر خدا صلعم اِذَا جَلَسَ فِی الْمَسْجِدِ
اِحْتَبٰی بِیَدَیْهِ صَلَوٰتُ اللّٰهِ عَلَیْهِ چون می نشست در مسجد جمع میکرد پشت و ساقین خود را بهر دو
دست و یا بجامہ و در حدیثی دیگر آمد کہ آنحضرت چار زانو می نشستند بعد از نماز بامداد و بذکر الله مشغول
میشدند تا طلوع آفتاب **بَابُ** مَا جَاءَ فِیْ تُكَاءَةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم این باب حدیث که آمده
در بیان چیزیکه آنحضرت تکیہ فرموده اند از بالش و غیره عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رضـ قَالَ مرویست از
جابر بن سمره کہ گفت رَاَیْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم مُتَّكِئًا عَلٰی وِسَادَةٍ عَلٰی یَسَارِهٖ دیدم پیغمبر خدا
را در انحال کہ تکیہ کننده بود کہ بر بالش نہاده بود بجانب چپ وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ اَبِیْ بَكْرَةَ عَنْ
اَبِیْهِ قَالَ مرویست از عبد الرحمن در انحال کہ ناقل ست از پدر خود ابی بکره کہ گفت قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ
صلعم اَلَا اُحَدِّثُكُمْ بِاَكْبَرِ الْكَبَائِرِ گفت پیغمبر خدا آیا حدیث بکنم شمارا یعنے بگویم بشما اکبر الکبائر قَالُوْا
بَلٰی یَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صحابہ گفتند آری ای پیغمبر خدا قَالَ اَلْاِشْرَاكُ بِاللّٰهِ گفت پیغمبر خدا کہ آن اشراک
ست بخدای عز و جل وَعُقُوْقُ الْوَالِدَیْنِ و نافرمانی کردن مادر و پدر را مراد مخالفت با یکی از یشانست
قَالَ وَجَلَسَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم وَكَانَ مُتَّكِئًا گفت روی حالانکہ پیغمبر خدا نشستہ بود حالانکہ بود
تکیہ کننده قَالَ وَشَهَادَةُ الزُّوْرِ اَوْ قَوْلُ الزُّوْرِ گفت پیغمبر و گواهی دروغ یا سخن دروغ شک راوی
است قَالَ فَمَا زَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم یَقُوْلُهَا گفت ابی بکره راوی حدیث پس گشت پیغمبر خدا کہ می گفت
این را یعنے مکرر فرمود این کلمات را در حین تکلم مشاهده تغیر بشره مبارک و غضب از آنحضرت دیده شد حَتّٰی
قُلْنَا لَیْتَهٗ سَكَتَ تا آنکہ گفتیم ما کاشکے کہ سکوت کند از جهت خوف آنکہ مبادا بر زبان مبارک او
چیزے رود کہ موجب نزول بلا گردد عَنْ اَبِیْ جُحَیْفَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اَمَّا اَنَا

[illegible]

فلا آکل متکیًا مرویست از ابی جحیفه گفت که گفت پیغمبر خدا هر چونکه باشد نمیخورم در حالیکه تکیه در تنه خود
نهم یا زیر بغل عن علی بن الاقمر قال سمعت ابا جحیفة یقول مرویست از علی بن الاقمر که
گفت شنیدم از ابا جحیفه که میگفت قال رسول الله صلعم لا اکل متکئا گفت پیغمبر خدا من نمیخورم
من در انحال که تکیه کننده ام عن جابر بن سمرة قال رایت رسول الله صلعم متکئا علی وسادة
مرویست از جابر بن سمره که گفت دیدم من پیغمبر خدا در حالتیکه تکیه کننده بود بر بالش **باب**
ما جاء فی اتکاء رسول الله صلی الله علیه وسلم این باب حدیثی ست که آمد در تکیه کردن
پیغمبر خدا صلعم تکیه کردن بر چند وجه است یکی آنکه بر پهلوی تکیه کند دوم آنکه مربع نشیند سیوم آنکه
پشت خود را بر چیزی تکیه کند چهارم آنکه بر یکی از دستها تکیه کند و این مجموع در حال طعام مکروه است
زیرا که ضرر میکند معده و طعام بسرعت بمعده نمیرسد و دیر هضم میشود و مراد از تکیه کردن که درین باب آمده
است که آنحضرت تکیه بر یکی از اصحاب کرده اند بواسطه عارضه مرض یا غیر آن عن انس ان النبی
صلی الله علیه وسلم کان شاکیا مرویست از انس که بیمار بود پیغمبر مریض فخرج یتوکأ
علی اسامة پس بیرون آمد در آنحال که تکیه میکنید بر اسامه و علیه ثوب قطری قد توشح به و حال
آنکه بر وجامه بود قطری که نوعیست از برد و تحقیق حمائل کرده بود با آن فصلی بهم پس نماز گذارد با اصحاب
کرام عن الفضل بن عباس قال دخلت علی رسول الله صلعم فی مرضه الذی توفی فیه
مرویست از فضل بن عباس که گفت در آمدم بر پیغمبر خدا یعنی بحجره شریفه در آمدم در زمان مرض ایشان آنکه
در آن رحلت فرمودند و علی رأسه عصابة صفراء فسلمت و حال آنکه بر سر مبارک ایشان
سر بند زرد بود پس سلام کردم فقال یا فضل قلت لبیک یا رسول الله پس گفت پیغمبر ای فضل
گفتم من لبیک ای پیغمبر خدا قال اشدد بهذه العصابة رأسی گفت پیغمبر سخت ببند باین سر بند سر
مرا قال ففعلت ثم قعد فوضع کفه علی منکبی ثم قام گفت ابن عباس پس کردم یعنی سر
مبارک آنحضرت را بستم با آن سر بند پس نشست پیغمبر پس نهاد کف دست مبارک خود بر کتف من یعنی تکیه کرد و
اعتماد نمود بر من پس برخاست و دخل فی المسجد و فی الحدیث قصة طویلة و در آمد در مسجد و درین
حدیث قصه دراز ست **باب** ما جاء فی صفة اکل رسول الله صلعم این باب حدیثی ست که
آمده در صفت طعام خوردن پیغمبر خدا و سنت در خوردن آنست که بنشیند بسوی طعام ستی عن ابن الکعب
بن مالک عن ابیه ان النبی صلعم کان یلعق اصابعه ثلاثا مرویست از ابن الکعب بن
مالک از پدرش که پیغمبر خدا بود که می لیسید سه انگشت خود را یعنی بعد از فراغ طعام انگشتان مبارک خود

می لیسید فائده ازین حدیث این معلوم شد که آنحضرت صلعم بسه انگشت طعام خورده اند ابهام و سبابه و وسطی
یعنی انگشت نر و انگشت شهادت و انگشت میانه عَنْ اَنَسٍ قَالَ کَانَ النَّبِیُّ صلعم اِذَا اَکَلَ طَعَامًا
لَعِقَ اَصَابِعَهُ الثَّلٰثَ مرویست از انس که گفت بود پیغمبر خدا چون خورد طعام را می لیسید انگشتان
خود را مراد از انگشت نر انگشت که پهلوی آنست و انگشت میانگی و در لیسیدن اول انگشت میانگی را
می لیسید چرا که دراز است و اکثر طعام در آن میچسپید عَنْ اَبِیْ جُحَیْفَةَ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلعم اَمَّا اَنَا
فَلَا اٰکُلُ مُتَّکِئًا مرویست از ابی جحیفه که گفت گفت پیغمبر خدا هر چونکه باشد من پس نخورم طعام را در حالتی
که تکیه کننده باشم عَنِ الْکَعْبِ بْنِ مَالِكٍ کَانَ رَسُوْلُ اللهِ صلعم یَاْکُلُ بِاَصَابِعِهِ الثَّلٰثِ وَ
یَلْعَقُهُنَّ مرویست از کعب بن مالک که گفت بود پیغمبر خدا صلعم که میخورد طعام را بسه انگشت و می لیسید آن
انگشتان را عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سُلَیْمٍ قَالَ سَمِعْتُ اَنَسَ بْنَ مَالِكٍ یَقُوْلُ اُتِیَ رَسُوْلُ اللهِ صلعم
بِتَمْرٍ فَرَاَیْتُهٗ یَاْکُلُ وَهُوَ مُقْعٍ مِّنَ الْجُوْعِ پس دیدم آن سرور را که میخورد خرما در حالتیکه نشیننده بود
سرینها از گرسنگی بعضے شراح حدیث جلوس اقعا را گفته اند اینکه بچسپاند پایهاے را بر ران و ساقها را می افرازد
و در بعض شروح اقعا را تفسیر کرده اند به تکیه زدن بجا و را خود پس این وضع بنا بر ضعفے بوده که از ممر
جوع عاجز شده باشد و از آداب اکل نیست و برخی دیگر اقعا را درین حدیث باین تفسیر کرده که مقعد را بر
زمین چسپاند و ساقین را افراشته گرداند و پشت را بر چیزے مستند سازد **باب ما جاء فی صفة**
خُبْزِ رَسُوْلِ اللهِ صلعم این باب حدیثیست که آمده در صفت نان پیغمبر خدا صلعم عَنْ عَائِشَةَ رض اَنَّهَا قَالَتْ
مَا شَبِعَ اٰلُ مُحَمَّدٍ صلعم مِنْ خُبْزِ الشَّعِیْرِ یَوْمَیْنِ مُتَتَابِعَیْنِ حَتّٰی قُبِضَ رُوْحُ رَسُوْلِ اللهِ
صلعم مرویست از عائشه صدیقه رض که گفت سیر نشد اهل پیغمبر از نان جو دو روز تا قبض کرده شد روح مطهر آنحضرت
یعنی تا زمان وفات آن سرور نان جو سیر نخوردند عَنْ سُلَیْمِ بْنِ عَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ اَبَا اُمَامَةَ یَقُوْلُ
مَا کَانَ یَفْضُلُ عَنْ اَهْلِ بَیْتِ رَسُوْلِ اللهِ صلعم خُبْزُ الشَّعِیْرِ مرویست از سلیم بن عامر گفت شنیدم
ابا امامه که میگفت نبود چیزیکه زیاده باشد اهل البیت پیغمبر خدا را از نان جو یعنی زیاده از قوت نداشتند و بلکه قوت
ایشان قدر مایکتفی بوده است عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللهُ قَالَ کَانَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ
عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یَبِیْتُ اللَّیَالِیَ الْمُتَتَابِعَةَ طَاوِیًا هُوَ وَاَهْلُهٗ مرویست از ابن عباس رض که گفت بود
پیغمبر خدا که شبها میگذرانید متواتر که خالی شکم بود آنحضرت و اهل وَلَا یَجِدُوْنَ عَشَاءً وَکَانَ اَکْثَرُ خُبْزِهِمْ
خُبْزَ الشَّعِیْرِ نمی یافتند طعام شب او بود اکثر نان ایشان نان جو عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ اَنَّهٗ قِیْلَ
لَهٗ اَکَلَ رَسُوْلُ اللهِ صلعم النَّقِیَّ یعنی الحُوَّارٰی مرویست از سهل بن سعد بدرستیکه قصه نیست

ابیض ۱۲ صحاح

که گفته شد مراورا که خورده است پیغمبر خدا صلعم میده را فقال سهلٌ ما رأی رسولُ اللهِ صلعم النَّقِیَّ
حتّی لقی اللهَ عزَّ وجلَّ پس گفت سهل ندیدم پیغمبر خدا را تا زمانیکه ملاقات کرد خدا را کنایت از موت
ست یعنی تا زمان رحلت آنحضرت صلعم این صنع میده اهلبیت ایشان نکردند چه ایشان بری بودند از تکلیف
فقیل لهٗ هل کانت لکم مناخلُ علی عهدِ رسولِ اللهِ صلعم پس گفته شد مراورا یعنی سهل را
آیا بود شما را آرد بیز در زمان آنحضرت قال ما کان لنا مناخلُ گفت سهل نبود ما را آرد بیز فقیل
کیف تصنعون بالشعیرِ پس گفته شد چگونه بودید شما که میکردید بآرد جو که سبوس بسیار داشت
قال کنّا ننفخهٗ فیطیرُ منهٗ ما طار ثمّ نعجنهٗ گفت سهل بودیم ما که باد دهن میکردیم بر
آن آرد پس می پرید از ان آرد چیزیکه می پرید یعنی بباد دهن سبوس دور میشد پس خمیری کردیم با آن
آرد را عن انسِ بنِ مالکٍ قال ما اکل نبیُّ اللهِ صلعم علی خوانٍ ولا فی سکرّجةٍ
مرویست از انس که گفت نخورد پیغمبر خدا طعام بر خوان که پایه داشته چنانچه داب پادشاهان میباشد و نه در
سکرجه یعنی نیم کاسه و پیاله یا نمکدان که در آن انواع اشربه و خورش و چیزها که اشتها ازدیاد کند و رغبت طعام
خوردن بسیار کند ولا خبزٌ لهٗ مرقّقٌ ونبود مراورا نان تنک که داب منعمان و مسرفان است در سفره
ایشان نمی بود فقال فقلتُ لقتادةَ فعلی ما کانوا یاکلون گفت اوی پس گفتم مر قتاده را
پس بر چه چیز بودند که میخوردند ایشان قال علی هذه السُّفَرِ گفت قتاده که برین سفره مستدیر چرمی
عن مسروقٍ قال دخلتُ علی عائشةَ رض فدعت لی بطعامٍ مرویست از مسروق که
گفت در آمدم بخانه بی بی عائشه صدیقه پس خواند یا امر کرد خادمه را با آوردن طعام پس آورد طعامی برای من
وآن طعام نان و گوشت بود و بعضی شراح حدیث آورده اند که برای مسروق در آن روز که مهمان بود دو
مرتبه نان و گوشت آوردند فقالت ما اشبعُ من طعامٍ فاشاءُ ان ابکی الّا بکیتُ
و گفت بی بی عائشه سیر نمیخورم من از طعام پس خواستم آنکه بگریم مگر که باز بگریسته ام یعنی طعام سیر
نخوردم مگر که بگریستم قال قلتُ لِمَ گفت مسروق که گفتم کمن از چه سبب قالت اذکرُ الحالَ
التی فارق علیها رسولُ اللهِ صلّی اللهُ علیهِ وسلّم الدنیا گفت بی بی یاد کردن من
آنحال که مفارقت کرد بر آنحال پیغمبر خدا دنیا را واللهِ ما شبع من خبزٍ ولا لحمٍ مرّتینِ فی یومٍ
واحدٍ سوگند بخدا که سیر نخورده یا سیر نشده پیغمبر خدا از نان و گوشت دوبار در یک روز و در روایتی
آمده که در زمان خلافت معاویه از شام در مدینه بی بی عائشه رض را سی هزار درم فرستاد و بی بی
آن زر را بفقرا و مساکین داد و زنی مهمان بود به بی بی گفت اگر دو درم گوشت می طلبیدی

۲۰

تا بآن افطار کردی بی بی با او گفت بایستی مرا باو بیداری تا برای تو بیغمبر بدهم وچون من نان وگوشت نخورم
چرا که این طعام دوست داشته من بوده واین خلاف مروت است که من بے محبوب خود طعام خوب
بخورم عن عائشة رض قالت ما شبع رسول الله صلعم من خبز شعير مرویست از
عائشه که گفت سیر نشد پیغمبر خدا از نان جو یومین متتابعین حتی قبض دو روز متواتر تا زمانیکه
قبض روح او کرده شد یعنے تا زمان انتقال از دنیا عن انس قال ما اکل رسول الله صلی
الله علیه وسلم علی خوان مرویست از انس که گفت نخورد پیغمبر خدا طعامی بر خوان خوان ظرفیست
پایه دار که بران طعام می نهند ولا اکل خبزا مرققا حتی مات ونخورد نان تنک که ... سنمان و ...
ست تا زمانیکه از دنیا فانی بجهان جاودان انتقال فرمود باب ما جاء فی صفة ادام رسول
الله صلی الله علیه وسلم وما اکل من الالوان این باب بیان است که آمده در صفت نانخورش پیغمبر
خدا و چیزیکه تناول فرموده اند از الوان اطعمه عن عائشة رض ان رسول الله صلعم قال نعم
الادام الخل مرویست از عائشه که گفت بدرستیکه پیغمبر خدا فرمود نیکو نانخورشیست سرکه قال عبد
الله بن عبد الرحمن فی حدیثه نعم الادم او الادام الخل گفت عبدالله پسر عبدالرحمن
که یکے از رواة ست در حدیث خود یعنے باسناد یکه حدیث را فروع گردانیده نیکو نانخورش ست سرکه یا
یا نانخورش سرکه شک راویست عن سماک ابن حرب قال سمعت النعمان بن بشیر یقول الستم
فی طعام وشراب ما شئتم مرویست از سماک بن حرب که گفت شنیدم من از نعمان پسر بشیر که می گفت
آیا نیستید شما در خوردن وآشامیدن چیزیکه بخواهید شما لقد رایت نبیکم صلعم وما یجد من الدقل ما
یملاء بطنه هر آئینه بتحقیق که دیدم نبی شما را در حال آنکه نمی یافت از خرمای بوچ که پر کند شکم او را عن
جابر بن عبد الله قال قال رسول الله صلعم نعم الادام الخل مرویست از جابر بن عبدالله که
گفت گفت پیغمبر خدا نیکو نانخورش ست سرکه عن زهدم الجرمی قال کنا عند ابی موسی فاتی بلحم
دجاج فتنحی رجل من القوم مرویست از زهدم جرمی که گفت بودیم ما نزد ابی موسی پس آورده
گوشت مرغ پس دور شد مردی از ان گروه فقال مالک قال انی رایتها تاکل شیئا نتنا
فحلفت ان لا اکلها پس گفت ابو موسی چیست مر ترا یعنے چرا نمیخوری ازین نانخورش گفت آن
مرد بدرستیکه من دیدم آنرا که میخورد چیزے مردار یعنی قاذوره پس سوگند کردم من آنکه نخورم من آن را
قال ادن فانی رایت رسول الله صلعم یاکل لحم دجاج گفت ابوموسی نزدیک شو یعنے
بخور ازین طعام پس بدرستیکه من دیدم پیغمبر خدا که میخورد گوشت مرغ عن ابراهیم بن عمر بن

سفینة عن ابیه عن جده قال اکلت مع رسول الله صلعم لحم حباری مرویست از سفینه
که گفت خوردم من با پیغمبر خدا گوشت تغدرے عن زهدم الجرمی قال کنا عند ابی موسیٰ
قال فقدم طعامه مرویست از زهدم که گفت بودیم با نزد ابی موسیٰ گفت پس پیش آورده شد طعام او
وقدم فی طعامه لحم دجاج و پیش آورده شد در طعام او گوشت مرغ وفی القوم رجل
من بنی تیم الله احمر کانه مولی و در انجماعه مردے بود از بنی تیم الله احمر نام قبیله است
چنانستی که او غلام رومی بود آزاد کرده شده قال فلم یدن فقال له ابو موسیٰ ادن فانی
قد رایت رسول الله صلعم اکل منه گفت زهدم که پس نزدیک نیامد او پس گفت مر او را ابو
موسیٰ نزدیک شو پس بدرستیکه من بتحقیق دیدم پیغمبر خدا را که خورد از آن گوشت مرغ قال انی رایته تاکل
شیئا فقذرته فحلفت ان لا اطعمه ابدا گفت آن مرد یعنے آن مولی بدرستی که من دیدم
مرغ را میخورد چیز پلید پس مکروه داشتم آنرا پس سوگند کردم آنکه آنرا هرگز نے خورم عن ابی سعید
قال قال رسول الله صلعم کلوا الزیت وادهنوا به مرویست از ابی اسید گفت
که گفت پیغمبر خدا بخورید شما زیت را و چرب کنید خود را با آن فانه من شجرة مبارکة پس بدرستیکه
آن از درخت مبارک است یعنی کثیر النفع است و آن درخت رویانیده شده در زمین پاک عن
عمر بن الخطاب رض قال قال رسول الله صلعم کلوا الزیت وادهنوا به مرویست از امیر
المومنین عمر رض که گفت گفت پیغمبر خدا بخورید شما زیت را و چرب کنید خود را بآن فانه من شجرة مبارکة
پس بدرستیکه آن درخت مبارک است عن انس بن مالک قال کان النبی صلعم یعجبه الدباء مرویست از
انس بن مالک که گفت بود پیغمبر خدا که خوش مے آمد او را کدوے تر فاتی بطعام او دعی له پس آورده
شد طعامی یا خوانده شد مر او را برائے طعام شک راویست فجعلت اتتبعه فاضعه بین یدیه
پس گردیدم و تفحص کردم من پس نهادم آنرا پیش پیغمبر خدا لما اعلم انه یحبه از جهة چیزیکه دانستم بدرستی که
دوست میدارد کدو را یعنے برچیدم کدو را و در پیش آنحضرت نهادم تا تناول کند آنرا عن جابر
قال دخلت علی النبی صلعم فرایت عنده دباء یقطع مرویست از جابر که در آمدم بر
پیغمبر بملازمت که آنسرور عالم رفتم پس دیدم من که نزدیک او کدوے تر بود که پاره میکرد فقلت ما
ماهذا گفتم من چیست این یعنے چیست فائده این قال نکثر به طعامنا گفت پیغمبر خدا
بسیار می کنیم بآن طعام خود را عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة انه سمع انس بن مالک
یقول مرویست از اسحق بن عبد الله که گفت بدرستیکه او شنید از انس بن مالک که میگفت ان

خَيَّاطًا دَعَا رَسُوْلَ صلعم لِطَعَامٍ صَنَعَهٗ بدرستیکه خیاطی که نام او شعیب بود خواند پیغمبر خدا
را برای طعامی که ساخته بود او پس اجابت فرمود فَقَالَ اَنَسٌ فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ
وَسَلَّمَ اِلٰی ذٰلِكَ الطَّعَامِ پس گفت انس پس رفتم من با پیغمبر یعنی از ملازمت آنحضرت رفتم بسوی آن طعام
فَقَرَّبَ اِلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم خُبْزًا مِّنْ شَعِیْرٍ وَّمَرَقًا فِیْهِ دُبَّاءٌ وَّقَدِیْدٌ پس نزدیک ساخت
آن خیاط سوی پیغمبر خدا صلعم نانی را از جو و شوربائی که در آن شوربا کدوی تر بود و گوشت خشک
قَالَ اَنَسٌ فَرَاَیْتُ النَّبِیَّ صلعم یَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ حَوَالَیِ الْقَصْعَةِ فَلَمْ اَزَلْ اُحِبُّ الدُّبَّاءَ مِنْ
یَوْمَئِذٍ گفت انس پس دیدم پیغمبر خدا را که جست وجوی میکرد کدو را در اطراف کاسه پس همیشه دوست میدارم کدو
را از آن روز عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ کَانَ النَّبِیُّ صلعم یُحِبُّ الْحَلْوَاءَ وَالْعَسَلَ گفت ام المومنین عائشه
رض بود پیغمبر خدا صلعم که دوست میداشت حلوا را و انگبین را اَنَّ عَطَاءَ ابْنَ یَسَارٍ اَخْبَرَهٗ اَنَّ اُمَّ سَلَمَةَ اَخْبَرَتْهُ
اَنَّهَا قَرَّبَتْ اِلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم جَنْبًا مَشْوِیًّا فَاَکَلَ مِنْهُ ثُمَّ قَامَ اِلَی الصَّلٰوةِ وَمَا تَوَضَّاَ
بدرستی عطا پسر یسار خبر داد محمد بن یوسف را آنکه بدرستی ام سلمه رض خبر داد عطا ابن یسار را آنکه نزدیک ساخت
آن ام المومنین بسوی پیغمبر خدا گوشت پهلو را که بریان کرده شده بود پس خورد پاره از آن پهلو پس
برخاست سوی نماز و حالانکه وضو نساخت آنحضرت صلعم عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ الْحَارِثِ قَالَ
اَکَلْنَا مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم شِوَاءً فِی الْمَسْجِدِ گفت عبد الله بن حارث خوردیم با پیغمبر خدا صلعم
گوشت بریان در مسجد بدانکه مولانا شیخ عبد الحق در شرح مشکوة آورده که تحقیق مذکورست در کتب فقه
اینکه بدرستی مکروه ست غیر معتکف را خوردن و آشامیدن و خواب کردن در مسجد مگر برای شخص غریب که نمییابد
جای از غیر مسجد عَنِ الْمُغِیْرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ ضِفْتُ مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم ذَاتَ لَیْلَةٍ مرویست
از مغیره بن شعبه که گفت مهمان شدم با پیغمبر خدا صلعم شبی فَاُتِیَ بِجَنْبٍ مَّشْوِیٍّ پس آورده شد پهلوی بریان
ثُمَّ اَخَذَ الشَّفْرَةَ پس گرفت کارد کلان را فَجَعَلَ یَحُزُّ لِیْ پس شروع کرد که می برد فَحَزَّ لِیْ بِهَا
مِنْهُ پس برید برای من بآن کارد از آن بریان قَالَ فَجَاءَ بِلَالٌ یُؤْذِنُهٗ بِالصَّلٰوةِ گفت مغیره
پس آمد بلال که اعلام میکرد او را برای نماز فَاَلْقَی الشَّفْرَةَ پس انداخت پیغمبر کارد را فَقَالَ مَا لَهٗ تَرِبَتْ
یَدَاهُ پس گفت پیغمبر چیست مر او را خاک آلوده باد دستهای او یعنی بطعام مشغول شدیم بایستی صبر کرد
تا فارغ شده بنماز مشغول میشدیم قَالَ وَکَانَ شَارِبُهٗ قَدْ وَفٰی گفت مغیره حالانکه بود بروت های
بلال بتحقیق بلند شده فَقَالَ لَهٗ اُقُصُّهٗ لَكَ عَلٰی سِوَاكٍ پس گفت پیغمبر مر او را کوتاه کنم من بروت
ترا از جهت نفع تو بر مسواک تو یعنی موی لب ترا بر مسواک نهاده بکارد ببرم او قُصُّهٗ عَلٰی سِوَاكٍ یا

ساخت او بروتہا را بر مسواک شک را اوست و دلیل ست ایں حدیث برآنکہ چون شروع بطعام کنند و
وقت باقی باشد خود را فارغ ساختہ مشغول نماز شوند و اگر وقت تنگ باشد یا دانند کہ چون مشغول
بطعام شویم وقت تنگ خواہد شد پس اول بنماز مشغول شوند و خود را فارغ سازند عَنْ اَبِیْ
هُرَيْرَةَ قَالَ اُتِیَ النَّبِیُّ صلعم بِلَحْمٍ مرویست از ابی ہریرہ کہ گفت آوردہ شدہ پیغمبر خدا را
گوشت یعنی در ملازمت ایشان گوشت آوردند فَرُفِعَ اِلَيْهِ الذِّرَاعُ پس برداشتہ شد بسوی آنحضرت
ذراع را یعنی گوشت دست وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ فَنَهَسَ مِنْهَا و بود کہ خوش مے آمد آنحضرت صلعم را
گوشت دست پس کند آنرا بدندان و تناول فرمود و در حدیث بالا گذشت کہ آنحضرت گوشت را بکارد
دوپارہ کردند و درین حدیث مذکور شد کہ بدندان مبارک گوشت کندند ازینجا جواز ہر دو معلوم شد اما
بریدن بکارد بطریق التزام نبود بلکہ گاہ گاہ بود و برائے مہمان مجوز ست کہ گوشت را بکارد ونیز
جدا سازند و جواز نسبت بمہمان ازجہت آنکہ پاکیزہ تر است عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ كَانَ النَّبِیُّ صلعم
يُعْجِبُهُ الذِّرَاعُ مرویست از ابن مسعود کہ گفت بود پیغمبر خدا کہ خوش مے آمد او را ذراع یعنے گوشت
دست و ذراع از آرنج تا کف دست ست قَالَ وَسُمَّ فِی الذِّرَاعِ وَكَانَ يُرٰی اَنَّ الْيَهُوْدَ
سَمُّوْهُ گفت ابن مسعود حالانکہ زہر دادہ شد آنحضرت را در ذراع و بود ابن مسعود کہ گمان میبرد کہ
یہود خیبر آنحضرت را زہر دادہ اند و شراح حدیث آوردہ اند کہ آنکہ طعام مسموم نزد آنحضرت آورد زینب
بنت حارث یہودی کہ زوجہ سلام بن مشکم بود و بعد از اطلاع بر کیفیت گوشت زہر آلود آنحضرت یہود را
طلب فرمودند کہ شمارا باعث این امر چہ بود گفتند اگر کاذب باشی خلاص شویم و اگر صادق باشی ترا ضرر
نخواہد کرد و این از حکمت ہای حکیم علی الاطلاق ست و این معنے بجہتہ آن بودہ باشد کہ این را وسیلہ حصول
درجہ شہادت سازد عَنْ اَبِیْ عُبَيْدٍ قَالَ طَبَخْتُ لِلنَّبِیِّ صلعم قِدْرًا مرویست از ابی عبید کہ
گفت پختم برائے پیغمبر خدا طعام در دیگ وَكَانَ يُعْجِبُهُ الذِّرَاعُ فَنَاوَلْتُهُ الذِّرَاعَ بود آنحضرت کہ
خوش مے آمد او را ذراع یعنے گوشت دست پس دادم آنحضرت را ذراع ثُمَّ قَالَ نَاوِلْنِی الذِّرَاعَ
فَنَاوَلْتُهُ پس گفت آنحضرت بدہ مرا ذراع پس دادم من آنحضرت را ذراع ثُمَّ قَالَ نَاوِلْنِی الذِّرَاعَ
پس گفت بدہ مرا ذراع فَقُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ صلعم وَكَمْ لِلشَّاةِ مِنْ ذِرَاعٍ پس گفتم من اے پیغمبر خدا
چند ہست مر شاة را ذراع یعنی چند ذراع دارد و من خود دو تا ان بشما دادم فَقَالَ وَالَّذِیْ نَفْسِیْ
بِيَدِهٖ لَوْ سَكَتَّ لَنَاوَلْتَنِی الذِّرَاعَ مَا دَعَوْتُ پس فرمود آنحضرت سوگند
بذاتی کہ نفس من یعنی روح یا جسد ست کہ بدست قدرت اوست اگر تو خاموش بودی تا میدادی مرا ذراع

ما را بیک میخواستم عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ مَا كَانَ الذِّرَاعُ اَحَبَّ اللَّحْمِ اِلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم
مرویست از عائشہ رض که گفت نبود گوشت ذراع دوست ترین گوشت بسوی پیغمبر خدا وَلٰكِنَّهٗ كَانَ لَا
يَجِدُ اللَّحْمَ اِلَّا غِبًّا وَكَانَ يَعْجَلُ اِلَيْهَا لِاَنَّهَا اَعْجَلُهَا نُضْجًا ولیکن بدرستیکه او نمی یافت گوشت
را مگر گاه گاه یعنی چون گوشت هر روز نبود و آنحضرت که شتاب میکرد بسوی آن ذراع برای تناول کردن
از انجهته که بهتر پخته میشود و گوارا ترست و لذیذ ترست و نرم عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ جَعْفَرٍ يَقُوْلُ سَمِعْتُ
رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم يَقُوْلُ اِنَّ اَطْيَبَ اللَّحْمِ لَحْمُ الظَّهْرِ مرویست از عبد الله بن جعفر که میگفت شنیدم
از پیغمبر خدا که گفت میفرمود بدرستیکه پاکتر و خوشتر گوشت گوشت پشت است عَنْ عَائِشَةَ رض اَنَّ النَّبِيَّ
صلعم قَالَ نِعْمَ الْاِدَامُ الْخَلُّ مرویست از عائشه رض که گفت بدرستیکه پیغمبر فرمود نیکو نان خورش
ست سرکه عَنْ اُمِّ هَانِئٍ رض قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صلعم مرویست از امهانی خواهر امیر المومنین
علی که گفت درآمد بر من پیغمبر خدا صلعم یعنی آنحضرت بخانه من آمدند فَقَالَ اَعِنْدَكِ شَيْءٌ پس فرمود آیا نزد تو
هست چیزی فَقُلْتُ لَا اِلَّا خُبْزٌ يَابِسٌ وَخَلٌّ پس گفتم من نه مگر نان خشک و سرکه فَقَالَ هَاتِيْ پس
گفت آنحضرت صلعم که بیار آنرا یعنی نان خشک و سرکه را مَا اَقْفَرَ بَيْتٌ مِّنْ اُدْمٍ فِيْهِ خَلٌّ گفت نیست خانه
خالی از نانخورش که در آنخانه نان خورش سرکه است عَنْ اَبِيْ مُوْسٰى عَنِ النَّبِيِّ صلعم قَالَ فَضْلُ عَائِشَةَ
عَلَى النِّسَاءِ مرویست از ابی موسی در آنحال که ناقل ست از پیغمبر صلعم که گفت آنحضرت فضل عائشه بر سائر زنان
كَفَضْلِ الثَّرِيْدِ عَلٰى سَائِرِ الطَّعَامِ همچو فضل نان و گوشت ست بر سائر طعام یعنی بهترین طعام نان و
گوشت ست که اشکنه کنند عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رض يَقُوْلُ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم فَضْلُ عَائِشَةَ
عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيْدِ عَلٰى سَائِرِ الطَّعَامِ مرویست از انس بن مالک که میگفت فرمود پیغمبر خدا صلعم فضل
عائشه رض بر سائر زنان همچون فضل نان و گوشت است بر سائر طعام عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّهٗ رَاٰى رَسُوْلَ اللّٰهِ
صلعم تَوَضَّاَ مِنْ ثَوْرِ اَقِطٍ مرویست از ابی هریره بدرستیکه او دید پیغمبر خدا صلعم را که وضو کرد از خوردن قطعه
قروت یعنی پاره قروت خورد و وضو طعام که دست و دهن شستن ست کرد ثُمَّ رَاٰهُ اَكَلَ مِنْ كَتِفِ
شَاةٍ ثُمَّ صَلّٰى وَلَمْ يَتَوَضَّاْ پس دیدم آنحضرت را که میخورد از گوشت شانه بز پس نماز گزارد و وضو نه کرد
اینجا وضو شرعی مراد است عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَوْلَمَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم عَلٰى صَفِيَّةَ بِتَمْرٍ وَّ
سَوِيْقٍ مرویست از انس بن مالک رض که میگفت ولیمه کرد پیغمبر از خرما و لمخان و ولیمه طعامی را گویند که چون
عروس بخانه آرند و مهمانی کنند عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَدَّتِهٖ سَلْمٰى قَالَ مرویست
از عبید الله در آنحال که ناقلست از جده خود سلمی گفت اَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ وَابْنَ عَبَّاسٍ وَّ

وابن جعفر بدرستیکه امیر المومنین حسن وابن عباس وابن جعفر اتوها فقالوا لها اصنعی لنا طعاما امدند
ایشان آن سلمی این گفتند ایشان مرا ورا بساز مارا یعنی از برای ما بساز طعامی مما کان یعجب
رسول الله صلعم ویحسن اکله از طعامیکه بود خوش می آمد پیغمبر خدارا وخوش میکرد خوردن آنرا
فقالت یا بنی لا تشتهیه الیوم پس گفت سلمه ای پسرک من خطاب بحضرت امام حسن بوده یا نسبت
هر یکی خطاب کرده که آرزو نمی برید آن طعام را امروز مراد از امروز روز حصول فتح اسلام ست که موجب
سعهٔ رزق وبسط عیش ست یا امروز روز عادت بخوردن طیبات رزق واطعمهٔ لذیذ ست ومقصود آنکه
طعام از زمان آبا درینوقت خوش آید با وجود که به تکلف تر ازان ولذیذ تر بهم میرسد ودر از زمان آن
طعام لخوش آینده تر بود قال بلی اصنعیه لنا گفت امام حسن رض یا بهر یکی که آری بساز مارا طعامی که گفتم
قال فقامت فاخذت شیئا من الشعیر گفت عبد الله پس برخاست سلمه پس گرفت مقداری
از جو فطحنته ثم جعلته فی قدر پس آرد ساخت آنرا پس انداخت آنرا در دیگ وصبت
علیه شیئا من زیت وریخت بر آن آرد جو چیزے از روغن زیت ودقت الفلفل والتوابل
وکوفت فلفل را وحوائج دیگر را بران انداخت فقربته الیهم پس نزدیک ساخت آن سلمه آن طعام سوی
ایشان فقالت هذا مما کان یعجب النبی صلعم پس گفت این طعام ست از طعامیکه بود خوش
می آمد پیغمبر را وخوش مینمود خوردن آنرا عن جابر بن عبد الله قال اتانا النبی صلعم فی منزلنا
مرویست از جابر بن عبد الله که آمد پیغمبر خدا در منزل فذبحنا له شاة پس ذبح کردیم ما از
برای او شاة را فقال کانهم علموا انا نحب اللحم پس گفت پیغمبر خدا ص چنانستے که ایشان دانسته
اند پس بدرستیکه ما دوست میداریم گوشت را یعنی بایں جهت ذبح شاة کردند وفی الحدیث قصة
ودرین حدیث قصه ایست شارحان حدیث فرموده اند که تواند بود که اشارت باشد برانکه آنچه مرغوب مهمان
باشد مهیا باید ساخت وبر مهمانست که از مرغوب خود خبر دهد اگر داند که به تکلف ومشقت نمی انجامد
وشیخ ابن حجر مکی رحمه الله در شرح شمائل این قصه را آورده اند که روزے در غزوهٔ خندق
جابر رض اثر جوع بر آنحضرت ص یافت بخانه آمد با زن گفت که هیچ از جنس طعام داری که من اثر
اثر شدت جوع بآنسرور عالم یافته ام وبخانه در آمد وانبانی که دران صاع جو بود برآورد جابر رض
گفت که بزغاله در خانه داریم من آنرا ذبح ساخته گوشت طیار میکنم تو زود باش واین جو را آرد
بساز بعد ازان من گوشت را در دیگ پختم وزن به خمیر کردن آرد مشغول شد من بملازمت آنحضرت
رفته آهسته عرض کردیم که یا رسول الله اندکی طعام مهیا ساخته ام میخواهم که به تشریف قدوم برمن

منت نہید پس آنحضرت صلعم آواز برکشید کہ اے اہل خندق بدرستیکہ جابر طعامی مہیا ساختہ بشتابید شما
پس پیغمبر خدا گفت زود بیرید دیگ را و نان بسازید خمیر را تا من بیایم پس آنحضرت صلعم آمد پس آب دہن مبارک
دران خمیر کرد و ہمچنین در دیگچہ و دعا برکت کرد و فرمود از ین دیگچہ گوشت میکشیدہ باشید و ازین خمیر نان
ای پختہ باشید بخدا سوگند کہ ہزار نفر از صحابہ ازان قلیل طعام کثیر البرکہ ہمہ سیر شدند و ہمچنان دیگ پر بود
و جوش میزد و طبق چوبین نیز ازان خمیر پر لبالب بود عَنْ جَابِرٍ قَالَ خَرَجَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صلعم وَاَنَا مَعَہٗ
مرویست از جابر رض کہ گفت بیرون آمد پیغمبر خدا صلعم در آنحال کہ من ہمراہ او بودم فَدَخَلَ عَلَی امْرَاَۃٍ مِّنَ
الْاَنْصَارِ پس در آمد بر زنے از انصار یعنی بخانہ زنے از انصاریہ در آمد فَذَبَحَتْ لَہٗ شَاۃً فَاَکَلَ مِنْھَا پس
ذبح کرد آن زن انصاریہ برای آنحضرت بز را طعام پخت پس خورد آنحضرت صلعم ازان طعام کہ از گوشت آن بز پختہ
احسن پختہ بود وَاَتَتْہُ بِقِنَاعٍ مِّنْ رُطَبٍ فَاَکَلَ مِنْہُ و آورد آن زن انصاریہ طبقے از خرما تر پس خورد
آنحضرت ازان خرما ثُمَّ تَوَضَّاَ لِلظُّھْرِ فَصَلّٰی پس وضو ساخت برای نماز ظہر پس نماز ادا فرمود ثُمَّ انْصَرَفَ
فَاَتَتْہُ بِعُلَالَۃٍ مِّنْ عُلَالَۃِ الشَّاۃِ پس گشت از نماز یعنی فارغ شد و بجای خود نشست پس آورد
آن زن انصاریہ بقیہ طعام کہ در تہ دیگ ماندہ بود ازان طعام کہ از گوشت بز بود فَاَکَلَ ثُمَّ صَلَّی
الْعَصْرَ وَلَمْ یَتَوَضَّاْ پس خورد آنحضرت طعام را پس نماز عصر گذارد و وضو جدید برای نماز عصر نساخت
عَنْ اُمِّ الْمُنْذِرِ قَالَتْ دَخَلَ عَلَیَّ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مرویست از ام منذر
کہ گفت در آمد بر من پیغمبر خدا یعنی بخانہ من تشریف فرمود وَمَعَہٗ عَلِیٌّ و حالانکہ علی مرتضی با وی بود وَلَنَا
دَوَالٍ مُّعَلَّقَۃٌ و بود مارا خوشہہا خرما نارسیدہ آویختہ قَالَتْ فَجَعَلَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صلعم یَاْکُلُ گفت
ام منذر پس شروع کرد پیغمبر خدا صلعم میخورد ازان دوال خرما را وَعَلِیٌّ مَعَہٗ یَاْکُلُ و امیر المومنین علی نیز با او
میخورد فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صلعم لِعَلِیٍّ مَہْ یَا عَلِیُّ فَاِنَّکَ نَاقِہٌ پس گفت پیغمبر خدا صلعم ای علی بگذار پس
بدرستیکہ تو ناقہ یعنی قریب العہد بمرض و تو ہم تہمت کہ مبادا مرض تو عود کند قَالَتْ فَجَلَسَ عَلِیٌّ وَالنَّبِیُّ
صلعم یَاْکُلُ گفت ام منذر پس نشست علی رض و پیغمبر صلعم می خورد قَالَتْ فَجَعَلْتُ لَھُمْ سِلْقًا وَّشَعِیْرًا
گفت ام منذر پس ساختم برای ایشان چقندر و آورد جو را یعنی طعامی ازین ساختم فَقَالَ النَّبِیُّ صلعم یَا
عَلِیُّ مِنْ ھٰذَا فَاَصِبْ فَاِنَّ ھٰذَا اَوْفَقُ لَکَ پس گفت پیغمبر ای علی ازین تناول کن پس بدرستیکہ
این موافق ترست مر ترا یعنی طعامیکہ ناقہ را موافق است مضر نیست عَنْ عَائِشَۃَ اُمِّ الْمُؤْمِنِیْنَ
رض قَالَتْ کَانَ النَّبِیُّ صلعم یَاْتِیْنِیْ مرویست از عائشہ رض کہ گفت بود پیغمبر خدا صلعم کہ می آمد مرا فَیَقُوْلُ
اَعِنْدَکِ غَدَاءٌ پس بدرستیکہ میگفت آیا نزد تو ہست طعامی چاشت فَاَقُوْلُ لَا پس میگفتم من کہ نے

قَالَتْ فَیَقُولُ اِنِّیْ صَائِمٌ گفت عائشه رض پس میگفت پیغمبر خدا بدرستیکه من صائمم یعنی روزه داریم
یعنی نیت روزه میکرد قَالَتْ فَاَتَانَا یَوْمًا گفت عائشه صدیقه رض پس آمد پیغمبر بما روزی فَقُلْتُ یَا رَسُوْلَ
اللّٰهِ اِنَّهٗ اُهْدِیَتْ لَنَا هَدِیَّةٌ پس گفتم من ای پیغمبر خدا صلعم بدرستیکه سخن اینست که هدیه آورده شد بما را
هدیه یعنی کسی برای ما هدیه بسبیل طعامی فرستاده قَالَ وَمَا هِیَ گفت پیغمبر خدا صلعم چیست آن قُلْتُ حَیْسٌ
گفتم من حیس ست و حیس طعامی ست که از خرما و قروت و نان ریزه کرده در آن ریخته طعامی بسازند قَالَ
اَمَا اِنِّیْ اَصْبَحْتُ صَائِمًا گفت پیغمبر خدا صلعم هر چونکه باشد بدرستی من صباح کردم روزه دار یعنی نیت روزه
نفل کرده بودم قَالَتْ ثُمَّ اَکَلَ گفت صدیقه پس خورد آنحضرت از طعام و در حدیث آمده که روزه
دار نفل امیر نفس خود است خواه روزه دار د خواه بخورد و روز دیگر روزه دارد اما اگر از وقت چاشت تجاوز
کرده باشد چرا که بعد چاشت کبری قریب نیم روزه داشت نتوان خوردن الا بضرورت عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ
بْنِ سَلَامٍ قَالَ رَاَیْتُ النَّبِیَّ صلعم اَخَذَ کِسْرَةً مِنْ خُبْزِ الشَّعِیْرِ مرویست از عبد اللّٰه که گفت دیدم پیغمبر
خدا را که گرفت پارچه از نان جو فَوَضَعَ عَلَیْهَا تَمْرَةً ثُمَّ قَالَ هٰذِهٖ اِدَامُ هٰذِهٖ فَاَکَلَ پس نهاد بر ان پاره
نان خرما را پس گفت پیغمبر خدا صلعم که این نانخورش ست پس تناول فرمود عَنْ اَنَسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ
صلعم کَانَ یُعْجِبُهُ الثُّفْلُ مرویست از انس رض که گفت بدرستیکه بود پیغمبر که خوش می آمد او را ثفل یعنی طعامیکه
در ته دیگ بماند قَالَ عَبْدُ اللّٰهِ یَعْنِیْ مَا بَقِیَ مِنَ الطَّعَامِ گفت عبد اللّٰه که یکی از رواة است که مراد از ثفل
چیزیست که باقی ماند در ته دیگ طعام **بَابُ مَا جَاءَ فِیْ صِفَةِ وُضُوْءِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم**
عِنْدَ الطَّعَامِ این باب حدیثیست که آمده در صفت وضوء پیغمبر خدا نزدیک طعام و مراد از وضو دست شستن
است نزد طعام و نیز است بر این معنی عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم خَرَجَ مِنَ الْخَلَاءِ مرویست
از ابن عباس رض که گفت بدرستیکه پیغمبر خدا بیرون آمد از خلا کنایت از قضا حاجت است فَقُرِّبَ اِلَیْهِ الطَّعَامُ
پس نزدیک آورده شد بسوی آنحضرت طعام فَقَالُوْا اَلَا نَاْتِیْکَ بِوَضُوْءٍ پس فرمودند آیا نمی آئیم شما را آب دست
شستن یعنی چون بیاورت بطعام گردیدیم و آب احاضر نساختیم قَالَ اِنَّمَا اُمِرْتُ بِالْوُضُوْءِ گفت پیغمبر
صلعم خبر این نیست که امر کرده شده ایم بوضو ساختن اِذَا قُمْتُ اِلَی الصَّلٰوةِ آن هنگام که ایستاده شوم بسوی
نماز عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رض قَالَ خَرَجَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم مِنَ الْغَائِطِ مرویست از ابن عباس رض که گفت
بیرون آمد پیغمبر خدا صلعم از غائط یعنی جائیکه در ان رفع فضله کنند فَاُتِیَ بِطَعَامٍ پس آورده شد بسوی آنحضرت
طعام فَقِیْلَ لَهٗ اَلَا تَتَوَضَّأُ پس گفته شد مر او را یعنی پیغمبر خدا را آیا وضو نمیکنی تو فَقَالَ أَاُصَلِّیْ
فَاَتَوَضَّأُ پس فرموده آنحضرت صلعم آیا نماز میکنم من یعنی انکار از جهت تو هم گوینده که واجب میداری وضو را

نزد طعام یعنی وضوی شرعی اکل لازم نیست پس وضو ساخت عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ اَنَّ بَرَكَةَ
الطَّعَامِ الْوُضُوْءُ بَعْدَهٗ مرویست از سلمان رض که گفت خواندم من در توریت بدرستیکه برکت طعام وست
دهن شستن است بعد از طعام فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ صلعم پس ذکر کردم یعنی مذکور ساختم من این را
یعنی در ملازمت پیغمبر خدا وَاَخْبَرْتُهٗ بِمَا قَرَأْتُ فِي التَّوْرَاةِ وخبر کردم آنسرور را بچیزی که خوانده بودم در
توریت فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوْءُ قَبْلَهٗ وَالْوُضُوْءُ بَعْدَهٗ پس فرمود پیغمبر خدا
برکت طعام دست و دهن شستن است پیش طعام و دست و دهن شستن بعد از طعام بَابُ مَا جَاءَ فِي قَوْلِ
رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم قَبْلَ الطَّعَامِ وَبَعْدَ مَا يَفْرُغُ مِنْهُ این باب حدیثیست که آمده در سخن کردن پیغمبر
خدا نزدیک طعام یعنی در اثنای طعام خوردن و بعد از آن فراغ از آن عَنْ اَبِيْ اَيُّوْبَ الْاَنْصَارِيِّ قَالَ
كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صلعم مرویست از ابو ایوب انصاری که گفت بودیم ما نزد پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم روزی
فَقُرِّبَ طَعَامٌ پس نزدیک ساخته شد طعام یعنی در ملازمت آنسرور صلعم آوردند فَلَمْ اَرَ طَعَامًا
كَانَ اَعْظَمَ بَرَكَةً مِنْهُ پس ندیدم من طعام را که باشد بسیار برکت از آن اَوَّلَ مَا اَكَلْنَا وَلَا
اَقَلَّ بَرَكَةً فِيْ اٰخِرِهٖ در اول چیزی که خوردیم ما و کم نبود از روی برکت در آخر یعنی اول و آخر در برکت
بسیار و یکسان بود قُلْنَا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ كَيْفَ هٰذَا گفتیم ما ای پیغمبر خدا چگونه است این قَالَ اِنَّا
ذَكَرْنَا اسْمَ اللّٰهِ تَعَالٰى حِيْنَ اَكَلْنَا گفت پیغمبر بدرستیکه ما یاد کردیم نام خدا را عزوجل زمانیکه خوردیم ما
ثُمَّ قَعَدَ مَنْ اَكَلَ وَلَمْ يُسَمِّ اللّٰهَ تَعَالٰى پس نشست مردی یعنی آمد مردی و نشست و طعام خورد و
بسم اللہ نگفت فَاَكَلَ مَعَهُ الشَّيْطَانُ پس خورد با او شیطان یعنی ناگرفتن نام خدا تعالی در خوردن
شیطان برکت را برد از امام نووی رح این حدیث خوانده را گفت که چون کسی بر آب و طعام بسم اللہ نگوید
شیطان با وی شریک میشود و در شرح شمائل شیخ ابن حجر این آورده که چون در جمعی که شریک طعام اند
اگر یکی بسم اللہ گفت کافی ست بجهر و بسم اللہ گفتن شیطان مطرود و محروم میشود و مراد اینجا انیست
که آن مرد تنها آمد و تنها چیزی خورد بی آنکه بسم اللہ گوید شیطان با وی شریک شد عَنْ عَائِشَةَ
قَالَتْ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اِذَا اَكَلَ اَحَدُكُمْ فَنَسِيَ اَنْ يَّذْكُرَ اللّٰهَ تَعَالٰى عَلٰى طَعَامِهٖ مرویست
از عائشه رض که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم که چون طعام طعامی خورد یکی از شما پس فراموش کند اینکه یاد کند
نام خدای عزوجل را بر طعام خود و بسم اللہ نگوید فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللّٰهِ اَوَّلَهٗ وَاٰخِرَهٗ پس بگوید یعنی چون یاد آید
از فراغ منکر اوله و آخره گوید یعنی با استعانت نام خدا تعالی در اول زمان اکل و آخر آن عَنْ عُمَرَ
ابْنِ اَبِيْ سَلَمَةَ اَنَّهٗ دَخَلَ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم مرویست از عمرو بن ابی سلمه رض که گفت بدرستیکه او در

آمد بر پیغمبر خدا صلعم یعنے بملازمت حضرت آمده وَعِنْدَهٗ طَعَامٌ در حالیکه نزد آنحضرت طعام بود فَقَالَ اُدْنُ یَا بُنَیَّ پس گفت پیغمبر نزدیک شو ای پسرک من سَمِّ اللّٰهَ تَعَالٰی وَكُلْ بِیَمِیْنِكَ وَكُلْ مِمَّا یَلِیْكَ پس نام خدا را بگو و بخور بدست است و بخور از چیزیکه نزدیک تست مراد آنکه طعام را از پیش خود باید خورد نه از محل دیگر بخلاف میوه که آنجا تجویز کرده اند که اگر از جانب دیگر بگیرد عَنْ اَبِیْ سَعِیْدِ الْخُدْرِیِّ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهٖ مرویست از ابی سعید که گفت بود پیغمبر که چون فارغ شدی از طعام خود قَالَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِیْنَ گفت حمد مر خدا را آنکه طعام داد ما را و آب داد ما را و از مسلمانان گردانید عَنْ اَبِیْ اُمَامَةَ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ مرویست از ابی امامه که گفت بود پیغمبر خدا صلعم که چون برداشته شدی مائده طعام از پیش آنحضرت یَقُوْلُ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا كَثِیْرًا طَیِّبًا مُبَارَكًا فِیْهِ غَیْرَ مُوَدَّعٍ وَّ لَا مُسْتَغْنًی عَنْهُ رَبَّنَا میگفت حمد الله مر او را حمد بسیار خالص از ریا عاری از سمعت و عجب پاک و افعشده در آن برکت و زیادتی و دوام نه متروکه و نه غیر محتاج الیه بجهة بقا نعمت و مزید آن از و لے پروردگار ما عَنْ عَائِشَةَ رضہ قَالَتْ كَانَ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وسلم یَاْكُلُ الطَّعَامَ فِیْ سِتَّةٍ مِّنْ اَصْحَابِهٖ مرویست از عائشه صدیقه رضہ که گفت بود پیغمبر خدا صلعم که میخورد طعام را با شش کس از اصحاب خود فَجَاءَ اَعْرَابِیٌّ فَاَكَلَهٗ بِلُقْمَتَیْنِ پس آمد اعرابی یعنے یکی از اہل بادیه پس خورد آن طعام را بدو لقمه فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم لَوْ سَمّٰی لَكَفَاكُمْ پس فرمود پیغمبر خدا صلعم اگر بسم الله گفتی شما را کافی بود و فی نسخة لکفانا و در نسخه شمائل لکفانا نیز واقعشده یعنی مر ما را کافی بود و کفایت از طعام قلیل معجزه بود که بجهة ترک تسمیه ظاہر نشده و این دالست بر نہایت ضرر ترک تسمیه که برکت دست مبارک رسول خدا آن برکت مقام اعجاز زائل ساخته عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضہ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اِنَّ اللّٰهَ لَیَرْضٰی عَنِ الْعَبْدِ مرویست از انس که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم بدرستیکه الله تعالی راضی میشود از بنده اَنْ یَّاْكُلَ الْاَكْلَةَ اَوْ یَشْرَبَ الشَّرْبَةَ فَیَحْمَدَهٗ عَلَیْهَا اینکه میخورد آن طعام بنده لقمه یا شربت آبیکه مینوشد آنرا پس حمد میگوید آن بنده بران خوردن و نوشیدن پس ہر گاه جل و علا با کلی که سبب حمد شود یا آنکه از جهة حظوظ النفس ست راضی میشود پس از حمد یکه در مقام حظ نفس نباشد رضا بطریقه اولے باشد

بَابُ مَا جَاءَ فِیْ قَدَحِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم

یعنی این باب بحدیثیست که آمده در بیان صفت قدح رسول الله صلعم عَنْ ثَابِتٍ قَالَ اَخْرَجَ اِلَیْنَا اَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَدَحَ خَشَبٍ غَلِیْظًا مُضَبَّبًا بِحَدِیْدٍ مرویست از ثابت که گفت بیرون آورد بسوی ما انس قدح چوبین درشت بند زده باہن تواند بود که بامر حضرت بند زده باشند یا انس برائے محافظت بند زده باشند فَقَالَ ثَابِتُ هٰذَا قَدَحُ

رسول اللہ صلعم پس گفت انس رض ای ثابت این قدح پیغمبر است عَنْ اَنَسٍ قَالَ لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم بِهٰذَا الْقَدَحِ الشَّرَابَ كُلَّهٗ مرویست از انس رض کہ گفت واللہ بتحقیق ساقی شدم پیغمبر خدا صلعم را باین قدح آنچہ مشروب آنحضرت صلعم بوده اَلْمَاءُ وَالنَّبِيْذُ وَالْعَسَلُ وَاللَّبَنُ از آب نبیذ و شیر وظاہر از حدیث آنست بلکہ محصر بوده در آنچہ ذکر کرده آب خرما تر کرده و عسل و شیر **بَابُ مَا جَاءَ فِيْ صِفَةِ فَاكِهَةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ** این باب حدیثیست کہ آمده در صفت میوه خوردن پیغمبر خدا صلعم عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صلعم يَأْكُلُ الْقِثَّاءَ بِالرُّطَبِ مرویست از عبد اللہ بن جعفر طیار کہ گفت بود پیغمبر خدا صلعم کہ میخورد خیار یعنی بادرنگ را با خرما تر عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صلعم كَانَ يَأْكُلُ الْبِطِّيْخَ بِالرُّطَبِ مرویست از عائشہ صدیقہ رض کہ گفت بدرستی پیغمبر خدا صلعم بود کہ میخورد خربزه را با خرما تر و بعضے محدثان بطیخ تربزرا نیز گویند عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ رَاَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم يَجْمَعُ بَيْنَ الْخِرْبِزِ وَالرُّطَبِ مرویست از انس بن مالک کہ گفت دیدم من پیغمبر خدا صلعم کہ جمع میکرد میان خربزه و خرما تر بعضے شراح حدیث از خربزه تربز مراد داشتہ اند و ظاہر از جمع آنست کہ باہم در دہن نہاده می خائیدہ اند و منشاء آن تواند بود کہ بے مزگی خربزه تا تربز خواستہ باشند کہ شیرینی خرما با آن منضم شود و مزه پیدا کند و یا حرارت و برودت ہر دو را باعتدال خواستہ اند و بعضے شارحان گفتہ اند مراد بجمع از خائیدن نیست چہ آن موافق ذائقہ نیست بلکہ جمع در معده مراد است واللہ اعلم عَنْ عَائِشَةَ رض اَنَّ النَّبِيَّ صلعم اَكَلَ الْبِطِّيْخَ بِالرُّطَبِ مرویست از عائشہ کہ گفت بدرستی پیغمبر خدا صلعم خورد خربزه با خرما تر عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رض قَالَ كَانَ النَّاسُ اِذَا رَاَوْا اَوَّلَ الثَّمَرِ جَاؤُوْا بِهٖ اِلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم مرویست از ابی ہریره رض کہ گفت بودند مردمان ہر وقت کہ دیدند اول میوه را یعنی نوباوه آنرا آمدند با آن میوه پیش پیغمبر خدا یعنی میوه نورسیده پیغمبر خدا صلعم آوردند اول فَاِذَا اَخَذَهٗ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم قَالَ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْ ثِمَارِنَا پس چون گرفتی آنرا پیغمبر خدا صلعم گفتی زیادت ده ار تو از برای ما در میوه ہای ما و برکت ده یعنی بقا ازدیاد و خیر بسیار کن در آن و مبارکی در ثمار آنست کہ آفتی بآن نرسد و باقی ماند و زیاده از سابق شود و در وجہ خیرات صرف شود و بعافیت خورده شود وَبَارِكْ لَنَا فِيْ مَدِيْنَتِنَا و برکت کن ما را در مدینہ ما و برکت در مدینہ بآن کہ ہواش موجب مرض نشود و در ان آشوب و جنگ نباشد و اقامت و رفاہیت در ان بماند وَبَارِكْ لَنَا فِيْ صَاعِنَا وَمُدِّنَا و برکت ده مراد پیمانہ ما و برکت در صاع و مد بہ انکہ انتفاع بیش از پیش وقوع یابد ارزانی و فراوانی وسعت عیش اَللّٰهُمَّ اِنَّ اِبْرَاهِيْمَ عَبْدُكَ وَخَلِيْلُكَ ای بار خدایا بدرستیکہ ابراہیم علیہ السلام بنده تو و دوستی و پیغمبر تست وَاِنِّيْ عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ و بدرستیکہ من بنده تو و پیغمبر تو

وَاِنَّهٗ دَعَاكَ لِمَكَّةَ وَاِنِّیْ اَدْعُوْكَ لِلْمَدِیْنَةِ بِمِثْلِ مَادَعَاكَ بِهٖ لِمَكَّةَ وَمِثْلِهٖ مَعَهٗ
و بدرستیکه او یعنی ابراهیم خواند ترا از برائے مکه یعنی اہل مکه و من میخوانم ترا از برائے مدینه بمثل آنچه او خواند ترا
از برائے مکه و مثل آن با آن و تقدم عبودیت بر خلت بنا بر ترقی ست از ادنے باعلی چه خلیل از خلت است
بمعنے کمال دوستی که مستلزم محبوبیت است بر بنده کمال عنایت از پروردگار و لہٰذا بمعنے در محمد و ابراہیم
علیہما السلام بتمام حاصل بوده و چون دعا ابراہیم خلیل علیه السلام برائے آنکه کافی ست رسول اللہ صلعم
دعا نه فرموده و مدینه را بزیادتی بر آنچه ابراہیم جهت مکه طلبیده بود مخصوص داشت چه ہجرت گاه آنحضرت
و محل ظهور اسلام و حضرت حق سبحانه و تعالیٰ زمین آنجا جهت مرقد منور شریف آنسرور مخصوص ساخته
قَالَ ثُمَّ یَدْعُوْا اَصْغَرَ وَلِیْدٍ یَرَاهٗ فَیُعْطِیْهِ ذٰلِكَ الثَّمَرَ گفت ابوہریره پس میخواند خورد تر طفلی که میدید
او را پس وا داد میوه و میوه شعر است برانکه وقت میوه بود دعا مناسبت و بخشیدن بطفل جهت مناسبت چه ہر دو قریب
العهد اند عَنِ الرُّبَیِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ قَالَتْ بَعَثَنِیْ مُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ مرویست از ربیع که
گفت فرستاد مرا معاذ بملازمت پیغمبر خدا بِقِنَاعٍ مِّنْ رُطَبٍ وَّعَلَیْهِ اَجْرٌ مِّنْ قِثَّاءٍ زُغْبٍ بطبقے که
بود از خرما تر و بر آن خرما تازه بود از خیار ی چند خورد که بر آنها بود موهها مثل ریشه
که با ول ظهور یابد وَكَانَ النَّبِیُّ صلعم یُحِبُّ الْقِثَّاءَ و بود پیغمبر خدا صلعم که دوست میداشت خیار را
فَاَتَیْتُهٗ بِهٖ پس آوردم آنرا بسوی او وَعِنْدَهٗ حِلْیَةٌ قَدْ قَدِمَتْ عَلَیْهِ مِنَ الْبَحْرَیْنِ و نزد آنحضرت
پیرایه بود یا زیورے که با آن ارد شده بود بر آن از بحرین یعنے از بحرین برائے آنحضرت آورده بودند
فَمَلَاَ یَدَهٗ مِنْهَا فَاَعْطَانِیْهِ پس پر کرد دست مبارک خود را از آن پس بخشید مرا آن عَنِ الرُّبَیِّعِ
بِنْتِ مُعَوِّذِ بْنِ عَفْرَاءَ قَالَتْ اَتَیْتُ النَّبِیَّ صلعم بِقِنَاعٍ مِّنْ رُطَبٍ وَّاَجْرٍ زُغْبٍ مرویست
از ربیع که گفت آمدم من بپیغمبر خدا صلعم یعنی بملازمت آنسرور کائنات آمدم بطبقے از خرما تر و خیار فَاَعْطَانِیْ
مِلْاَ كَفِّهٖ حُلِیًّا پس بخشید مرا بپری کف دست مبارک خود زیور را اَوْ قَالَتْ ذَهَبًا یا گفت طلا
شک راوی است بَابُ مَا جَاءَ فِیْ صِفَةِ شَرَابِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ این باب حدیثے
ست که آمده در صفت شرب پیغمبر خدا عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ كَانَ اَحَبُّ الشَّرَابِ اِلٰی رَسُوْلِ
اللّٰهِ صلعم الْحُلْوُ الْبَارِدُ مرویست از عائشه صدیقه رض که گفت بود دوست ترین آب بسوی پیغمبر خدا
شیرین سرد چون از شراب آب مراد ست منافی نیست با آنکه بعد از شراب شیر میفرمود اللّٰهم بارک لنا
و زدنا منه در غیر شیر میفرمودند اللّٰهم ارزقنا خیرا منه عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رض قَالَ دَخَلْتُ مَعَ
رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم اَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِیْدِ عَلٰی مَیْمُوْنَةَ مرویست از ابن عباس رض که گفت در آمدم

باپیغمبر خدا صلعم من و خالد و میمونه یعنی بملازمت بخانه بی بی میمونه که حرم محترم پیغمبر خدا صلعم بود و خاله من و خالد بود
فَجَاءَتْنَا بِإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ پس آمد بما ابطرفی پر از شیر فَشَرِبَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم وَاَنَا عَلٰی يَمِيْنِهٖ وَ
خَالِدٌ عَلٰی شِمَالِهٖ پس نوشید آنحضرت صلعم شیر او من از دست آنحضرت صلعم بودم و خالد از جیب او فَقَالَ
لِیْ اَلشَّرْبَةُ لَكَ فَاِنْ شِئْتَ اٰثَرْتَ بِهَا خَالِدًا پس گفت مرا پیغمبر خدا که آشامیدن شیر مر ترا
است پس اگر خواهی اختیار کن بآن سور مر خالد را فَقُلْتُ مَا كُنْتُ لِاُوْثِرَ عَلٰی سُؤْرِكَ اَحَدًا
پس گفتم که نیستم من که اختیار کنم بر بقیه خوردن تو کسی را ثُمَّ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم
مَنْ اَطْعَمَهُ اللّٰهُ طَعَامًا فَلْيَقُلِ اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْهِ وَاَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ پس گفت پیغمبر خدا
کسیکه روزی دهد او را خدا تعالی طعام را پس گوید ای بار خدای برکت بخش ما را درین و روزی
گردان ما را بهتر از ان وَمَنْ سَقَاهُ اللّٰهُ لَبَنًا فَلْيَقُلِ اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْهِ وَزِدْنَا
مِنْهُ و کسیکه بنوشاند او را الله تعالی شیر را یعنی شیر روزی او کند پس باید که بگوید خدایا برکت
بخش ما را درین و زیاده ساز ما را ازان قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم لَيْسَ شَیْءٌ يُّجْزِئُ
مَكَانَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ غَيْرُ اللَّبَنِ راوی گوید گفت پیغمبر خدا صلعم نیست چیزی که کافی باشد
بجائی طعام و آب غیر شیر **بَابُ** مَا جَاءَ فِیْ صِفَةِ شُرْبِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم این باب حدیثی
است که آمده در صفت آشامیدن آن حضرت صلعم عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ النَّبِیَّ صلعم شَرِبَ
مِنْ زَمْزَمَ وَهُوَ قَائِمٌ مرویست از ابن عباس که گفت بدرستیکه پیغمبر خدا آشامید آب از
چاه زمزم و حالانکه آنحضرت صلعم ایستاده بود عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ اَبِيْهِ عَنْ جَدِّهٖ قَالَ
رَاَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم يَشْرَبُ قَائِمًا وَّقَاعِدًا مرویست از عمرو بن شعیب در آنحال که او
ناقل از پدر خود او از جد خود که عبد الله بن عمرو بن عاص ست که گفت عبد الله دیدم من پیغمبر
خدا را که می آشامید آبی در آنحال که ایستاده بود و در آنحال که نشسته بود و شارحان حدیث
آورده اند که آشامیدن ایستاده نادر بود از برای جواز آنحضرت نوشیده اند و اکثر
آشامیدن سرور کائنات نشسته بود عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَقَيْتُ النَّبِیَّ صلعم مِنْ زَمْزَمَ فَشَرِبَ
وَهُوَ قَائِمٌ مرویست از ابن عباس رض که گفت ساقی شدم پیغمبر خدا صلعم را از زمزم پس آشامید در آنحال که ایستاده
بود عَنِ النَّزَّالِ ابْنِ سَبْرَةَ قَالَ اُتِیَ عَلِیٌّ رض بِكُوْزٍ مِّنْ مَّاءٍ وَهُوَ فِی الرَّحْبَةِ مرویست از
نزال که گفت آورده شد علی رض کوزه از آب حالتیکه امیر المومنین علی در رحبه بود و آن صحن ایست از وسط مسجد
کوفه که امیر المومنین علی رض در آنجا می نشسته اند فَاَخَذَ مِنْهُ كَفًّا فَغَسَلَ يَدَيْهِ وَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ

ومسح وجهه وذراعيه وراسه ثم شرب منه وهو قائم پس گرفت امیر المومنین علی رض
ازان آب که در کوزه بود کفی یعنی کف پر آب کرد بشست دو دست خود و مضمضه کرد و استنشاق
کرد یعنی آب در دهن و بینی کرد و مالید ازان آب روی خود را و دو ذراع خود را و سر خود را پس آشامید درانحال که او
استاده بود ثم قال هذا وضوء من لم یحدث پس گفت امیر المومنین علی رض این وضو کسی ست
که او را بی وضوئی نیست هکذا رأیت رسول الله صلعم فعل اینچنین دیدم من پیغمبر خدا صلعم که کرد
این وضو عن انس بن مالک رض ان النبی صلعم کان یتنفس فی الاناء ثلثا اذا شرب مرویست
از انس رض که گفت بدرستیکه پیغمبر خدا بود که نفس می کشید در اثنای آشامیدن از ظرف آب سه بار یعنی آشامیدن پس
کوزه را یا قدح را از دهن مبارک دور کرده نفس کشیده باز آشامیدی تا سه بار هر وقت که آشامیدی ویقول هو
اهنأ وامرأ واروى وسفر مود آن آب که چنین کشیده آشامند گوارنده ترست و سیراب تر عن ابن عباس
ان النبی صلعم کان اذا شرب تنفس مرتین مرویست از ابن عباس که گفت بدرستی که پیغمبر بود وقتی
که آشامیدی آب را نفس می کشید دو مرتبه بعضی محدثان آورده اند که احیانا چنین کرده اند والا عادت کریمه
آنحضرت آن بود که آب را بسه نفس می آشامیده اند عن کبشة قالت دخل علی رسول الله صلعم
مرویست از کبشه که گفت درآمد بر من پیغمبر خدا یعنی بمنزل من تشریف فرمودند فشرب من قربة معلقة
قائما پس آشامید آب را از دهن مشک که آویخته بود و ایستاده فقمت الی فیها فقطعته پس برخاستم بسوی
دهن آن مشک پس بریدم آنرا و قطع دهن مشک که کبشه کرده جهة آن بود که بر سبیل تبرک نگاهدارد عن
ثمامة بن عبد الله قال انس بن مالک یتنفس فی الاناء ثلثا مرویست از ثمامه که گفت بود انس
که نفس می کشید در کوزه سه بار یعنی آب می آشامید و سه بار نفس می کشید وزعم انس ان النبی صلعم
کان یتنفس فی الاناء ثلثا و گفت انس بدرستیکه بود پیغمبر خدا که نفس می کشید در کوزه سه بار یعنی در اثنای
آب خوردن سه بار نفس میکشید عن انس بن مالک ان النبی صلعم دخل وقربة معلقة فشرب
من فم القربة وهو قائم مرویست از انس که گفت بدرستیکه پیغمبر درآمد بخانه ام سلیم مادر انس در حالیکه مشک
آب آویخته بود در خانه وی پس آشامید آنحضرت صلعم آب را ازان مشک درحالیکه آنحضرت صلعم ایستاده بود فقامت ام
سلیم الی رأس القربة فقطعتها پس ایستاد و شتافت ام سلیم بسوی مشک و برید دهن مشک را جهة تبرک یا جهة تعظیم
شان پیغمبر که دیگری دهن بدانجا نرساند عن عائشة بنت سعد بن ابی وقاص عن ابیها ان النبی صلعم کان یشرب
قائما مرویست از عائشه بنت سعد در انحال که ناقل بود از پدر خود سعد که گفت بدرستیکه بود پیغمبر صلعم که می آشامید آب را ایستاده

باب ما جاء فی تعطر رسول الله صلعم

این باب حدیثی ست که آمده در استعمال عطر پیغمبر خدا صلعم

عن انس بن مالک قال کان لرسول اللہ صلعم سُکّۃ یتطیّب منھا مرویست از
از انس رض کہ گفت بود مر پیغمبر خدا را سکہ یعنے نوعیست از بوی خوش و بعضی محدثان آوردہ اند کہ طیبیست معروف از
با طیبہای دیگر ہمراہ ساختہ استعمال مینمایند و یا خوشبوئیست کہ آن مشک ضم میکنند آنحضرت استعمال خوشبوئے
میکرد از ان عن انس بن مالک کان لا یرد الطیب وقال انس ان النبی صلعم کان لا یرد الطیب
مرویست از انس کہ گفت بدرستیکہ پیغمبر بود کہ رد نمیکرد خوشبوئے را عن ابن عمر قال قال
رسول اللہ صلعم ثلاث لا ترد مرویست از ابن عمر رض کہ گفت گفت پیغمبر خدا سہ چیزیست کہ رد
کردہ نشود الوسائد والدھن والطیب واللبن بالشت و روغن و خوشبو و شیر یعنی چون بالشت
بہ تہ اندازند یا زیر سر نہند رد نکنند و روغنیکہ برائے چرب کردن موی سر آرند رد نہ کنند تنک اوسیت
عن ابی ھریرۃ قال قال رسول اللہ صلعم طیب الرجال ما ظھر ریحہ وخفی لونہ مرویست
از ابی ہریرہ رض کہ گفت گفت پیغمبر خدا خوشبوی مردان چیزیست کہ ظاہر شود بوئے آن و مخفی شود رنگ آن مانند
مشک و کافور و عود و عنبر و غیر آن وطیب النساء ما ظھر لونہ وخفی ریحہ وخوشبوی زنان چیزیست
کہ ظاہر شود رنگ آن و مخفی شود بوی آن مانند زعفران و خلوق و غیر آن عن ابی عثمان النھدی
قال قال رسول اللہ صلعم اذا اعطی احدکم الریحان فلا یردہ فانہ خرج من الجنۃ
مرویست از ابی عثمان کہ گفت گفت پیغمبر خدا ہرگاہ دادہ شود یکے از شمارا ریحان پس رد نکند آنرا پس بدرستی
کہ ریحان برآمدہ است از بہشت عن جریر بن عبد اللہ قال عرضت بین یدی عمر بن الخطاب
فالقی جریر رداءہ ومشی فی ازارہ مرویست از جریر کہ گفت عرض کردہ شدہ ام پیش امیر المومنین عمر
فاروق رض یعنے نفس خود را بخلیفہ ثانی معروض ساختم پس انداخت جریر ردا خود را و راہ رفت در ازار خود
یعنے کتفہا خود برہنہ ساخت و جلا و مردانگی خود را نمود فقال لہ خذ رداءک پس گفت فاروق اعظم
مر آن جریر را کہ بگیر ردا خود را و بپوش فقال عمر للقوم گفت امیر المومنین عمر مر قوم را ما رأیت
رجلا احسن من صورۃ جریر ندیدم من مرد یکہ خوبتر باشد از صورت جریر الا ما بلغنا من
صورۃ یوسف علیہ السلام مگر چیزیکہ رسیدہ مارا از خوبی یوسف پیغمبر یعنی خوبتر از جریر کسی ندیدم
مگر وصف خوبی صورت یوسف علیہ السلام شنیدہ ام باب کیف کان کلام رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم این باب حدیثیست کہ چگونہ بود کلام پیغمبر خدا صلعم عن عائشۃ رض قالت ما
کان رسول اللہ صلعم یسرد سردکم ھذا مرویست از عائشہ رض کہ گفت نبود پیغمبر خدا
کہ سخن میراند ہمچون سخن راندن شما باین طور کہ سخن میکنید و برسل ملتمس مشغول ولکنہ کان یتکلم بکلام

بَيِّنٍ فَصْلٍ ولیکن آنحضرت صلعم بود که تکلم میکرد بکلام بیّن واضح جدا یعنی حروف واضح وکلمات خواجه
کائنات بر سامع ملتبس نمیشد يَحْفَظُهُ مَنْ جَلَسَ إِلَيْهِ یاد میگرفت آنرا کسیکه نشسته بودی
متوجه وناظر بود بسوی آنحضرت صلعم عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صلعم يُعِيْدُ
الْكَلِمَةَ ثَلَاثًا مرویست از انس که گفت بود پیغمبر خدا صلعم که اعاده میکرد وباز میگردانید کلمه را سه بار لِتُعْقَلَ عَنْهُ
تا یاد گیرند وبفهمند وشنوند از و عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ سَأَلْتُ خَالِيْ هِنْدَ بْنَ أَبِيْ هَالَةَ
مرویست از امیر المؤمنین حسن بن علی رضہ که گفت سوال کردم خال خود هند بن ابی هاله را وَكَانَ
وَصَّافًا وبود آن هند که وصف بسیار میکرد قُلْتُ صِفْ لِيْ مَنْطِقَ رَسُوْلِ اللهِ صلعم گفتم من
صفت کن برای من سخن پیغمبر خدا را قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللهِ صلعم مُتَوَاصِلَ الْأَحْزَانِ گفت هند
که بود پیغمبر خدا پیوسته در حزن یعنی در اکثر اوقات چه دنیا دار اندوه است واندوه این عالم موصل سرور
عدم حزن آن عالم است وهمین امر سبحانی بقلت ضحک وکثرت بکار واقع شده دَائِمَ الْفِكْرَةِ بود دائم
در فکر واندوه ودوام بنا بر تعهد امور امر فاستقم است بحسب معاش ومعاد لَيْسَ لَهُ رَاحَةٌ نبود مر آنحضرت را
راحت وعدم راحت بنا بر آنست که راحت فرع فراغ خاطر است ومنافی فکر متواتر یا سبب کثرت اشتغال
باعمال خیر وصلاح امور امت طَوِيْلَ السَّكْتِ بدر از خاموشی ومراد طول زمان سکوت است وطول
سکت بنا بر دوام فکرت بود وَلَا يَتَكَلَّمُ فِيْ غَيْرِ حَاجَةٍ سخن نمیکرد بی حاجتی که او را بود يَفْتَتِحُ الْكَلَامَ وَ
يَخْتِمُهُ بِأَشْدَاقِهِ آغاز نمود وانجام سخن بگوشه های دهن مبارک بود یعنی تمام را در تکلم دخل میداد و
بطریق متکبرین اکتفا بتحریک لب نمیکرد ودر بعضی نسخ واقع شده ومعنی آن ظاهر است که ابتدا وانتها بنام
خدای عز وجل میکرد وَيَتَكَلَّمُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ وسخن میکرد جوامع الکلم کلماتیست که جامع معانی بسیار
باشد یا الفاظ اندک ومعانی بسیار از آن ناشی شود واین دلیل است بر کمال فصاحت وبلاغت كَلَامُهُ فَصْلٌ
وکلام آنحضرت صلعم فاصل میان حق وباطل است لَا فُضُوْلٌ وَلَا تَقْصِيْرٌ یعنی کلام او زیادت از حاجت نبود کوتاه از
آنچه می بایست نبود بلکه باندازه مقصود حاجت بود لَيْسَ بِالْجَافِيْ وَلَا الْمُهِيْنِ نبود سخن آنحضرت صلعم درشت و
نبود ضعیف وسست بلکه باعتدال بود يُعَظِّمُ النِّعْمَةَ وَإِنْ دَقَّتْ تعظیم میکرد وبزرگ میدانست نعمت را
خواه دینی بود خواه دنیوی واگرچه بود اندک لَا يَذُمُّ مِنْهَا شَيْئًا مذمت نمیکرد وبد نمیگفت از آن نعمت
چیزی را که از نعم الهی است وموهبت حق جل وعلا غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَذُمُّ ذَوَّاقًا وَلَا يَمْدَحُهُ
نبود آنکه مذمت کند چیزی را که چشید از ماکول ومشروب ونبود که مدح کند آنرا چه در مذمت استحقار نعمت است
ومدح از چشیدن دلیل حرص نفس است بخلاف آنکه بچشد ومدح کند ش نعم الادام الخل وَلَا تُغْضِبُهُ

الدُّنْيَا وبغضب نمی برد آنسرور را دنیا و آنچه باشد از برای دنیا چه بدنیا هیچ التفات نداشت و مراد از اغضاب دنیا امور سیت که در اعتبارات دنیوی که بافعل مضر باشد وَلَا مَا كَانَ لَهَا و نه بآنچه با مور دنیوی که مقرب الحصول بود هیچ یکی ازین هر دو نظر شریف آنسرور نبوده فَإِذَا تُعُدِّيَ الْحَقُّ پس چون کسی از حق تجاوز کردی لَمْ يَقُمْ لِغَضَبِهٖ شَيْءٌ مقاومت نمیکرد با غضب او هیچ چیز حَتّٰى يَنْتَصِرَ لَهٗ تا آن زمان که انتقام کشیده شدی از برای حق در مقام انتقام شدے لَا يَغْضَبُ لِنَفْسِهٖ وَلَا يَنْتَصِرُ لَهَا از برای نفس خود غضب نمی کرد و انتقام نمیخواست بلکه عفو میفرمود إِذَا أَشَارَ أَشَارَ بِكَفِّهٖ كُلِّهَا هرگاه اشارت کردی بسوئی آدمی و یا غیر آن اشارت کردے به پنجه دست بهمه آن چرا که اشارت کردن به انگشت داب متکبرانست وَإِذَا تَعَجَّبَ قَلَبَهَا و گاهیکه تعجب کردی کف را گردانیدی چنانچه مقتضی طبع است یعنی سخن گفتے متصل ساختے بکف وَإِذَا تَحَدَّثَ اتَّصَلَ بِهَا وَضَرَبَ بِرَاحَتِهِ الْيُمْنٰى بَطْنَ إِبْهَامِهِ الْيُسْرٰى و بطن کف دست راست اندی به بطن ابهام یسری که با آن متصل بود وَإِذَا غَضِبَ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ و چون غضب کردی روئے گردانیدی و التفات و توجه نفرمودے و اشاح زیادتی غضب ست یعنی روئے گردانیدی و حذر کردے ازان وَإِذَا فَرِحَ غَضَّ طَرْفَهٗ و چون فرح یافتی چشم خود را نگشادے بلکه فرو خوابانیدے غرض فرح در وے بیش ازین تاثیر نه کردے جُلُّ ضَحِكِهِ التَّبَسُّمُ يَفْتَرُّ عَنْ مِثْلِ حَبِّ الْغَمَامِ بیشتر خنده او تبسم بودے و مراد از تبسم بشاشتی ست بی آنکه تاثیر در هیأت او ظاهر شود و قید جل ازان کرده که در بعضی احادیث مرویست که گاهی پیغمبر خدا خنده کردے ضحک فرمودی چنانچه دندان مبارک ظاهر شدے بَابُ مَا جَاءَ فِي ضَحِكِ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ این باب بحدیثیست که آمده در خندیدن پیغمبر خدا عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ فِي سَاقَيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ حُمُوْشَةٌ مرویست از جابر که گفت بود ساق پای پیغمبر خدا ﷺ باریکی و آن محمود ست در عرب وَكَانَ لَا يَضْحَكُ إِلَّا تَبَسُّمًا و بود پیغمبر خدا ﷺ که نمی خندید مگر تبسم فَكُنْتُ إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ بودم من وقتیکه نظر کردم بسوی آنحضرت ﷺ قُلْتُ أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ وَلَيْسَ بِأَكْحَلَ گفتم من که دو چشم او سرمه کشیده اند و حالانکه مکحول نبود از غایت زیبائی در نظر ناظر مکحول مے نمود چنانچه فاضلے در مدح آنحضرت بیان کرده

زمانه سرمه بینش بدیدها کرده + به چشم تو که سیاه است سرمه ناکرده

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ جَزْءٍ قَالَ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ تَبَسُّمًا مِنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ مرویست از عبد الله که گفت ندیدم من هیچ کسی را که بسیار تبسم کننده باشد از پیغمبر خدا یعنی هیچ احد را تازه روی و بشاشت از پیغمبر خدا ندیدم عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ مَا كَانَ ضَحِكُ رَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ إِلَّا تَبَسُّمًا مرویست از عبد الله که گفت نبود خندیدن پیغمبر خدا

تبسم عَنْ اَبِیْ ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صلعم اِنِّیْ لَاَعْلَمُ اَوَّلَ رَجُلٍ یَدْخُلُ الْجَنَّۃَ
مرویست از ابی ذر که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم بدرستی که من البته می دانم باول مردیکه داخل میشود به بہشت
وَاٰخِرَ رَجُلٍ یَخْرُجُ مِنَ النَّارِ و آخر مردیکه بیرون مے آید از آتش دوزخ یُؤْتٰی بِالرَّجُلِ یَوْمَ
الْقِیٰمَۃِ آورده میشود مرد را روز قیامت یعنی ہمان مرد که اول در میرود به بہشت بدرگاه احدیت جل جلاله
فَیُقَالُ اعْرِضُوْا عَلَیْہِ صِغَارَ ذُنُوْبِہٖ پس گفته میشود که بروے عرض کنید صغائر گناہان او را یعنی
ملائکه کرام صحیفه اعمال او را معروض کنند و گناہان صغائر او را اظہار سازند وَتُخْبَاُ عَنْہُ کِبَارُھَا پوشیده
دارند از و گناہان کبائر را فَیُقَالُ لَہٗ عَمِلْتَ یَوْمَ کَذَا کَذَا وَکَذَا پس گفته شود مر او را عملے کرده ای روز
فلان چنین و چنین وَھُوَ مُقِرٌّ لَا یُنْکِرُ و حالانکه او مقر ہست و انکار نمیکند وَھُوَ مُشْفِقٌ
مِنْ کِبَارِھَا و حالانکه او میترسد از گناہان کبائر خود که مبادا او بر و معروض نشده میترسد و مے لرزد
که بر و شمارند و او منفعل شود فَیُقَالُ اَعْطُوْہُ مَکَانَ کُلِّ سَیِّئَۃٍ عَمِلَھَا حَسَنَۃً پس گفته شود مر او را
که بدہید او را بجاء ہر بدی که کرده ہست نیکوئی و شراح حدیث آورده اند که این معنی از توبہ نصوح آمده
ست و اقرار و اعتراف بدرگاه الٰہی بگناہان خود و ندامت و ترس بر آن در دنیا و آخرت فَیَقُوْلُ اِنَّ
لِیْ ذُنُوْبًا مَا اَرَاھَا ھٰھُنَا پس میگوید ہمان مرد بدرستیکه مرا گناہا نند که نمی بینم آن گناہان را اینجا
یعنی در صحیفه اعمال که بر من معروض شد در ان آن گناہان ندیدم و بر من آن گناہان را نشمرده قَالَ
اَبُوْ ذَرٍّ فَلَقَدْ رَاَیْتُ رَسُوْلَ اللّٰہِ صلعم ضَحِکَ حَتّٰی بَدَتْ نَوَاجِذُہٗ گفت ابوذر پس ہر آئینه که به
تحقیق دیدم من پیغمبر خدا را که خنده کرد تا آنکه ظاہر شد دندانہائے آخرین آنحضرت صلعم عَنْ جَرِیْرِ بْنِ
عَبْدِ اللّٰہِ قَالَ مَا حَجَبَنِیْ رَسُوْلُ اللّٰہِ صلعم مُنْذُ اَسْلَمْتُ مرویست از جریر که گفت محجوب نداشت مرا
پیغمبر خدا صلعم از ان زمان که مسلمان شدم یعنی ہمواره بمن به التفات و بشاشت پیش آمد وَلَا رَاٰنِیْ اِلَّا
ضَحِکَ و ندید مرا مگر تبسم فرمود و این از کمال لطف و مرحمت آنحضرت بر جریر بوده عَنْ عَبْدِ اللّٰہِ بْنِ
مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صلعم اِنِّیْ لَاَعْرِفُ اٰخِرَ اَھْلِ النَّارِ خُرُوْجًا مِنَ النَّارِ مرویست
از عبد الله که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم بدرستیکه شناسانیده شده ام آخر عاصی مسلم را از اہل دوزخ بیرون
آینده از اہل دوزخ رَجُلٌ یَخْرُجُ مِنْھَا مردے که بیرون می آید از ان دوزخ زَحْفًا رونده بر
ہتیگاه و در روایتے حَبْوًا آمده یعنی رونده بر دستہا و پایہا یا بر زانو خزنده فَیُقَالُ لَہٗ انْطَلِقْ
فَادْخُلِ الْجَنَّۃَ پس گفته میشود مر او را یعنی حکم عنایت الٰہی باو میرسانند که برو به
بہشت در آ پس در آید به بہشت قَالَ فَیَذْھَبُ لِیَدْخُلَ الْجَنَّۃَ گفت پیغمبر صلعم

پس امیر وند آن مرد در بہشت فیجد النّاس قد اخذوا المنازل پس می یابد مردمان را کہ
تحقیق گرفتہ اند منزلہا در بہشت فیرجع فیقول یا رب قد اخذ النّاس المنازل پس باز
میگردد آن مرد پس میگوید اے پروردگار تحقیق گرفتند منزلہا را فیقول لہ اتذکر الزمان
الذی کنت فیہ پس گفتہ شود او را یعنی بحکم الہی باو بگویند آیا یاد کردی تو دنیا را کہ بودی
تو در آن فیقول نعم پس میگوید آری فیقال لہ تمن پس گفتہ شود مر او را کہ آرزو کن آنچہ خواہی
قال فیتمنی گفت پیغمبر پس تمنا کند آن مرد فیقال لہ ان لک الذی تمنیت پس گفتہ شود
مر او را پس بدرستی مر ترا آنکہ تمنا کردی تو و عشرۃ اضعاف الدنیا و حال آنکہ دہ برابر دنیا مر ترا است
قال فیقول اتسخر بی و انت الملک گفت پیغمبر خدا پس میگوید آن آیا تو سخریہ میکنی من و تو
پادشاہی اشارتست بآنکہ سخریہ از پادشاہی دور است یا آنکہ من از آن حقیر ترم کہ پادشاہ روز جزا با من سخریہ کند
قال فلقد رایت رسول اللہ صلعم ضحک حتی بدت نواجذہ گفت عبداللہ سوگند بخدا ہر آئینہ
تحقیق دیدم من پیغمبر خدا را کہ خندہ کرد تا آنکہ ظاہر شدند دندان پیشین آنحضرت و منشا خندہ پیغمبر خدا از
تعجب بود از رتبہ خضوع و تذلل نزد حق سبحانہ و تعالی غلبہ رحمت او بر زحمت او و عفو او بر عقوبت او عن علی
ابن ربیعۃ قال شہدت علیاً رض مرویست از علی بن ربیعہ کہ گفت حاضر شدم بر امیر المومنین علی کرم اللہ
وجہہ یعنی در ملازمت او بودم اُتی بدابۃ لیرکبہا آوردہ شد چہار پایہ تا سوار گردد بر آن فلما
وضع رجلہ فی الرکاب پس آنہنگام کہ نہاد پائے خود را در رکاب قال بسم اللہ فلما
استوی علی ظہرہا قال الحمد للہ ثم قال سبحان الذی سخر لنا ہذا وما کنا لہ
مقرنین و انا الی ربنا لمنقلبون گفت امیر المومنین بسم اللہ پس آنہنگام کہ برابر نشست بر پشت
آن دابہ گفت حمد است مر خدا را پس گفت منزہ است آنکہ رام گردانید برائے ما این او نبودیم ما مر او را
رام کنندگان و بدرستیکہ ما بسوئے پروردگار خود باز گردندگانیم ثم قال الحمد للہ ثلثا و اللہ
اکبر ثلثا سبحانک انی ظلمت نفسی فاغفر لی فانہ لا یغفر الذنوب الا انت
پس از آن گفت علی مرتضی الحمد للہ سہ بار و اللہ اکبر سہ بار گفت پاکیست مر ترا و تنزیہ است مر ترا بدرستیکہ
من ظلم کردم بر نفس خود بیامرز مرا پس بدرستیکہ سخن اینست کہ نمی آمرزد گناہان را مگر تو ثم ضحک
پس خندہ کرد امیر المومنین علی رض فقال من ای شیء ضحکت یا امیر المومنین علی بن
ربیعہ گفت پس گفتم من او را یعنی علی مرتضی را از چہ چیز خندیدی تو اے امیر مومنان قال رایت
رسول اللہ صلعم صنع کما صنعت گفت امیر المومنین علی دیدم من پیغمبر خدا را کہ کرد چنانچہ

چنانچه کردم یعنی این کلمات و دعا خواند ثُمَّ ضَحِکَ فَقُلْتُ مِنْ اَیِّ شَیْءٍ تَضْحَکُ یَا رَسُوْلَ
اللّٰہِ پس گفتم من از چه چیز خندیدی تو اے پیغمبر خدا قَالَ اِنَّ رَبَّکَ لَیَعْجَبُ مِنْ عَبْدِہٖ گفت پیغمبر
که بدرستی پروردگار تو راضی میشود ازین قول از بنده خود وَاِذَا قَالَ رَبِّ اغْفِرْلِیْ ذُنُوْبِیْ
یَعْلَمُ اَنَّهٗ لَا یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اَحَدٌ غَیْرِیْ چون گفت بنده اے پروردگار من بیامرز مرا
گناهان مرا امید انداو پس بدرستی شان اینست که نمی آمرزد گناهان را هیچ یکے غیر واجب تعالی و تقدس
از غفار ذنوبست عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قَالَ سَعْدٌ لَقَدْ رَاَیْتُ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰہُ
عَلَیْهِ وَسَلَّمَ ضَحِکَ یَوْمَ الْخَنْدَقِ حَتّٰی بَدَتْ نَوَاجِذُہٗ مرویست از عامر بن سعد که گفت
گفت سعد هر آئینه بتحقیق دیدم من پیغمبر خدا را که خنده کرد در روز خندق تا که ظاهر شد دندانهای پسین آنحضرت
قَالَ قُلْتُ کَیْفَ کَانَ قَالَ کَانَ رَجُلٌ مَعَهٗ تُرْسٌ گفت عامر گفتم سعد را چگونه بود گفت سعد بود مردے
از کفار و با او بود سپر وَکَانَ سَعْدٌ رَامِیًا و حال آنکه بود سعد تیر انداز وَکَانَ یَقُوْلُ کَذَا وَکَذَا بِالتُّرْسِ
یُغَطِّیْ جَبْهَتَهٗ و بود آن مرد کافر که میگفت چنین و چنین یعنی لاف و گذاف بر زبان خود میراند و بسپر
پوشید پیشانی خود را مر او سپر ورست فَنَزَعَ لَهٗ سَعْدٌ بِسَهْمٍ پس کشید سعد برای او تیر فَلَمَّا
رَفَعَ رَاْسَهٗ رَمَاهُ فَلَمْ یُخْطِیْ هٰذِہٖ مِنْهُ یَعْنِیْ جَبْهَتَهٗ پس آنهنگام که برداشت سر خود را انداخت
سعد تیر را و پس خطائی کرد این تیر از وے یعنی از پیشانی او مراد است یعنی آن مرد کافر سپر را بر سر میگردانید
و بروے میداشت چون بالا کرد سعد تیر بر پیشانی او انداخت و سپر ازو برکشید یعنی دور ساخت ازو وَانْقَلَبَ
وَشَالَ بِرِجْلِهٖ و برگردید و افتاد و پای او بالا شد فَضَحِکَ النَّبِیُّ صلعم حَتّٰی بَدَتْ نَوَاجِذُہٗ
پس خندید پیغمبر تا آنکه ظاهر شدند دندانهای پسین آنحضرت قُلْتُ مِنْ اَیِّ شَیْءٍ ضَحِکَ عامر گفت
گفتم من از چه چیز خندید پیغمبر مقصود سوال عامر ازین این بود از آنکه آن مرد کافر تیر بر پیشانی خورد و پایهای
او بالا گشت از ننگ فضیحت قَالَ مِنْ فِعْلِهٖ بِالرَّجُلِ گفت سعد بلکه از فعل من با آن مرد یعنی قتل آن مرد
کافر را بَابُ مَا جَاءَ فِیْ صِفَةِ مِزَاحِ رَسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اینباب حدیث
که آمده در صفت مطایبه پیغمبر خدا و آن انبساط ست با غیر از غیر ایذاے الحس و مراد ازین مزاح هزل و
مسخرگی نیست بلکه تنشیط خاطر خود و اصحاب ست عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ اِنَّ النَّبِیَّ صلعم
قَالَ لَهٗ یَا ذَا الْاُذُنَیْنِ مرویست از انس که گفت بدرستیکه پیغمبر خدا گفت مر او را یعنی انس را ای صاحب
دو گوش قَالَ مَحْمُوْدٌ قَالَ اَبُوْ اُسَامَةَ یَعْنِیْ یُمَازِحُهٗ گفت محمود که یکی از رواة حدیث ست که
گفت ابو اسامه یعنی آنحضرت با انس مزاح میکرد و بعضے محدثان آورده اند که این دعا بود در حق انس رض

که آنحضرت صلعم او را خداوند گوشها فرموده یعنی این دو گوش تو دو حاملست تا هر چه بشنود نگاه دارد یا
شنوا و امر باشد یعنی هر چه بگویم قبول کند و بعمل آرد یا گوشها اورا تحریص فرموده بر حسن استماع بنابر
تعدد آلت سمع عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ اِنْ كَانَ النَّبِيُّ صلعم لَيُخَالِطُنَا مرویست از انس
بن مالک که گفت بدرستی سخن اینست که بود پیغمبر که مخالطت میکرد با ما یعنی مزاح میکرد با ما با وجود عظم شان
و رفعت مکان از روی عطوفت و رأفت بما انبساط میفرموده و مطایبه میکرد حَتّٰى يَقُوْلَ لِاَخٍ لِيْ
يَا اَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ تا که میگفت به برادری که بود مرا خورد تر ای یا عمیر چه کرد نغیر و این تصغیر
نغر ست قَالَ اَبُوْ عِيْسٰى وَفِقْهُ هٰذَا الْحَدِيْثِ اَنَّ النَّبِيَّ صلعم كَانَ يُمَازِحُ وَفِيْهِ اَنَّهٗ
كَنّٰى غُلَامًا صَغِيْرًا فَقَالَ لَهٗ يَا اَبَا عُمَيْرٍ وَفِيْهِ اَنَّهٗ لَا بَاْسَ اَنْ يُعْطَى الصَّبِيُّ الطَّيْرَ لِيَلْعَبَ
بِهٖ وَاِنَّمَا قَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلعم يَا اَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ لِاَنَّهٗ كَانَ لَهٗ نُغَيْرٌ فَيَلْعَبُ بِهٖ
فَمَاتَ فَحَزِنَ الْغُلَامُ عَلَيْهِ فَمَازَحَهُ النَّبِيُّ صلعم فَقَالَ يَا اَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ و گفت شیخ ابو
عیسی ترمذی در ین حدیث اشعار وارد ست بآنکه بود پیغمبر که ممازحت با صغیر بجهت طیب خاطر او فرموده و به کنیت
از روی شفقت خوانده و نیست باکی بآنکه صغیری را مرغی بجهت بازی کردن بدهند و جز این نیست که گفت
او را پیغمبر صلعم یا ابا عمیر الحدیث زیرا که بود او را بچه نغر که بازی میکرد با او پس مرد آن بچه پس آن صغیر اندوهناک شده بر
فوت مرغک پس ممازحت و مطایبه پیغمبر خدا با او فرموده و به کنیت آنرا خواند عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ رضه قَالَ قَالُوْا
يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اِنَّكَ تُدَاعِبُنَا مرویست از ابی هریره رضه که گفت گفتند صحابه کرام ای پیغمبر خدا صلعم بدرستیکه تو ملاطفت
و ممازحت مینمائی با ما قَالَ اِنِّيْ لَا اَقُوْلُ اِلَّا حَقًّا گفت پیغمبر که بدرستی من نمیگویم مگر حق یعنی واقع را و بعضی
شارحان آورده اند که شاید از ین سخن سوال صحابه این باشد که بدرستیکه تو با ما مزاح میکنی یا این از خواص تست
یا با ما نیز میرسد پس آنحضرت صلعم جواب بود که من غیر حق و وقوع نمی گویم پس هر کس که چنین باشد پس او را ملاعبه میرسد
عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ رَجُلًا اسْتَحْمَلَ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم مرویست از انس بدرستیکه مردی طلب سواری کرد
از پیغمبر صلعم فَقَالَ اِنِّيْ حَامِلُكَ عَلٰى وَلَدِ نَاقَةٍ پس آنحضرت صلعم بدرستیکه من سوار میکنم ترا بر پسر اروانه یعنی بر بچه شتر
فَقَالَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مَا اَصْنَعُ بِوَلَدِ النَّاقَةِ پس گفت آن مرد ای پیغمبر خدا چه میکنم به پسر اروانه یعنی بچه شتر
بسواری من بکار نیاید چرا که نمی تواند مرا بمنزل رسانید فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم وَهَلْ
تَلِدُ الْاِبِلَ اِلَّا النُّوْقُ پس فرمود پیغمبر خدا صلعم آیا می زاید شتر را مگر اروانه ها و بعضی از شراح آورده اند
که آن مرد دیده داشت و از روی انبساط او را فرموده اند که من ترا بر بچه شتر سوار می کنم بی آنکه او غور کند
و تامل نماید جواب شتاب داد و آنحضرت صلعم در جواب او فرمودند که بچه خورد کلان میشود و از شتر می زاید

پس درین سخن ارشاد و تعلیم ست کہ بی تامل و ملاحظہ در جواب مبادرت نباید کرد و مآل سخن را ملاحظہ باید نمود ۵
عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ رَجُلًا مِّنْ اَهْلِ الْبَادِيَةِ وَكَانَ اسْمُهٗ زَاهِرًا مرویست از انس کہ
گفت بدرستیکہ مردی از اہل بادیہ و بود نام او زاہر وَكَانَ يُهْدِيْ اِلَى النَّبِيِّ صلعم هَدِيَّةً مِّنَ الْبَادِيَةِ
وحالانکہ بود کہ ہدیہ می آورد بسوی پیغمبر ہدیہ از بادیہ فَيُجَهِّزُهُ النَّبِيُّ صلعم اِذَا اَرَادَ اَنْ يَّخْرُجَ
پس ساختگی او را میکرد پیغمبر وقتیکہ ارادہ میکرد اینکہ می برآید یعنی اسباب سفر زاہر را آنحضرت معد و مہیا ساخت
فَقَالَ النَّبِيُّ صلعم اِنَّ زَاهِرًا بَادِيَتُنَا وَنَحْنُ حَاضِرُوْهُ پس گفت پیغمبر خدا بدرستی کہ زاہر بادیہ ماست و ما
شہر دیہ اوئیم یعنی آنچہ از بادیہ می خواہیم از و حاصل میشود بجہتہ او و از رفتن بادیہ فارغیم و او را حضر مائیم یا آنچہ از
حضر میخواہد بالہم میرسانیم وَكَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يُحِبُّهٗ و بود پیغمبر خدا کہ دوست میداشت او را
وَكَانَ رَجُلًا دَمِيْمًا و بود زاہر مردی کریہ المنظر قبیح الوجہ فَاَتَاهُ النَّبِيُّ صلعم يَوْمًا پس آمد
او را پیغمبر روزی وَهُوَ يَبِيْعُ مَتَاعَهٗ و حالانکہ او میفروخت متاع خود را وَاحْتَضَنَهٗ مِنْ خَلْفِهٖ
وَلَا يُبْصِرُهٗ و در آغوش گرفت آنحضرت او را از پس او و در آنحال کہ او نمیدید آنحضرت را فَقَالَ
مَنْ هٰذَا اَرْسِلْنِيْ فَالْتَفَتَ پس گفت زاہر کیست این گذار تو مرا پس از گوشہ چشم نگاہ کرد
فَعَرَفَ النَّبِيَّ صلعم پس شناخت زاہر پیغمبر خدا را فَجَعَلَ لَا يَأْلُوْ مَا اَلْصَقَ ظَهْرَهٗ پس ناشاد
کہ میمالید ظہر خود را بِصَدْرِ النَّبِيِّ صلعم حِيْنَ عَرَفَهٗ بصدر پیغمبر از زمانیکہ شناخت پیغمبر خدا را
و دانست کہ آنحضرت با او التفات نمودہ اند و نگرانید مالیدن ظہر خود را اکثر یعنی بدانچہ ممکن بود دوست
خود را ظاہر بسینہ مبارک آنحضرت می مالید از جہتہ تحصیل کمال و انوار کہ از صدر مبارک ناشی
بود فَجَعَلَ النَّبِيُّ صلعم يَقُوْلُ مَنْ يَّشْتَرِيْ هٰذَا الْعَبْدَ پس گردید و در ایستاد پیغمبر کہ می
فرمود کیست کہ بخرد این بندہ را فَقَالَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم اِذًا وَاللّٰهِ تَجِدُنِيْ كَاسِدًا پس گفت
ای پیغمبر خدا میفروشی تو مرا در نیوقت قسم بخدا بیابی تو مرا کاسد یعنی ارزان بہا رغبت نکند کسی بخریداری
من فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم لٰكِنْ عِنْدَ اللّٰهِ لَسْتَ بِكَاسِدٍ پس گفت پیغمبر خدا لیکن تو نیستی
نزد خدا تعالی ارزان بہا اَوْ قَالَ اَنْتَ لٰكِنْ عِنْدَ اللّٰهِ غَالٍ یا گفت تو لیکن نزد خدا تعالی و تبارک
گران بہا و شارحان حدیث آوردہ اند کہ آنحضرت زاہر را عبد خواند و وجہ تسمیہ بعبد ظاہر ست کہ عبد اللہ
مراد داشتہ اند و وجہ شرا مقابلہ شی بشی ست یا بدل کردن یعنی بمقابلہ بندہ کیست باکرام و احترام
یا آنکہ می آید مرا بماند این بندہ گرامی کہ بیفروشد نفس را برای رضای حق یا ببذل مال کہ در رضای
حق ایثار نماید عَنِ الْحَسَنِ رض قَالَ اَتَتْ عَجُوْزٌ اِلَى النَّبِيِّ صلعم مرویست از حسن بصری کہ گفت آید پیر

زنی پیر آمد نزد پیغمبر صلعم فقالت یا رسول الله ادع الله ان یدخلنی الجنة پس گفت ای پیغمبر خدا صلعم
بخوان خدا را یعنی بخواه از خدای عزوجل اینکه در آرد مرا به بهشت فقال یا ام فلان
ان الجنة لا تدخلها عجوز پس فرموده پیغمبر خدا صلعم ای ام فلان او را بکنیت خواند که بدرستی بهشت
در نمی آید پیر زن قال فولت تبکی گفت راوی پس برگشت آن پیر زن گریه کنان فقال
اخبروها انها لا تدخلها وهی عجوز پس فرمود پیغمبر خدا صلعم که خبر دهید او را بدرستیکه در نمی آید
بهشت او را درین حال که پیر زن شد ان الله یقول انا انشأناهن انشاء فجعلناهن ابکارا عربا
اترابا بدرستیکه الله تعالی میفرماید که خلق میکنیم ایشان را خلقی تازه یعنی بی واسطه ولادت پس میگردانیم
ایشان را بکر دوشیزه همزادان برسن سی و سه سالگی زیرا که تکمیل جوانی مرد تا چهل سالگی هست و تکمیل جوانی
زن تا سی و سه سالگی **باب** ما جاء فی صفة کلام رسول الله صلعم فی الشعر این بابیست
در حدیثیکه آمده در صفت کلام پیغمبر خدا صلعم در شعر عن عائشة رض قیل لها هل کان النبی
صلعم یتمثل بشیء من الشعر مرویست از عائشه رض که گفته شد مر او را یعنی پرسیده شد از بی بی عائشه
صدیقه رض که آیا پیغمبر متمثل شده بچیزی از شعر یعنی شعر غیری میخواند قالت کان یتمثل بشعر ابن
رواحة ویتمثل بقوله گفت عائشه رض بود که متمثل میشد آنحضرت صلعم بشعر ابن رواحه و عائشه صدیقه رض
گفت که شعر بعض حارث بود بسوی آنحضرت صلعم گفته متمثل نشده بچیزی از شعر الا به بیت ابن رواحه شعر
ستبدی لک الایام ما کنت جاهلا + ویأتیک بالاخبار من لم تزود + و محدثان
آورده اند که آنچه بصحت رسیده آنست که آنحضرت صلعم می گفت ویأتیک من لم تزود بالاخبار پس امیر
المومنین ابوبکر صدیق رض گفت چنین نیست یا رسول الله پس گفت پیغمبر انی لست بشاعر وما ینبغی
لی و معنی بیت آنست که خبر شائع میشود و به تو واصل میگردد یعنی بتو میرسد زیرا که مقتضی زمان اشاعت خبرات
بی آنکه حاجت شود بآنکه توشه دهی کسی را او فرستی کسی را که برای تو خبر بیارد و بعضی محدثان آورده اند
و بر آنند که پیغمبر صلعم را وزن درست نمی آمد چنانچه در بعض احیان که متمثل بشعر شدندی
شکسته بر زبان مبارک ایشان جاری شدی وما علمناه الشعر وما ینبغی له را باین تفسیر کرده اند
و تمثیل درین مقام بر آنچه بعضی گفته اند که تمثیل بضرب سخنی ست که در مورد وی خاص وارد شده باشد
و استعمال آن در معنی که در امثال آن مورد بود اند آورد عن ابی هریرة رض قال قال
رسول الله صلعم ان اصدق کلمة قالها الشاعر کلمة لبید مرویست از ابو هریره
که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم بدرستیکه راست ترین کلمه که گفته آن کلمه شاعر کلمه لبید است و آن اینست شعر

الا کل شیء ما خلا الله باطل * وکل نعیم لا محالة زائل * عن جندب ابن
سفیان البجلی قال اصاب حجر اصبع رسول الله صلعم فدمیت مرویست از جندب
بن سفیان که گفت رسید سنگ انگشت مبارک آنحضرت صلعم را پس خون آلوده گشت فقال پس فرمود
پیغمبر صلعم هل انت الا اصبع دمیت وفی سبیل الله ما لقیت ای نبودی تو موصوف بشی
مگر که بخون آغشته تو و آنکه رسید بتو در راه خدا پس فرحناک شو عن البراء بن عازب قال قال
له رجل افررتم عن رسول الله صلعم یا ابا عمارة مرویست از براء که گفت گفت او را
مردی آیا گریختید شما از دشمن و دور شدید شما از پیغمبر ای ابا عماره ابا عماره کنیت براء ابن عازب است صلعم
روز غزوه حنین فقال لا والله ما ولی رسول الله صلعم پس گفت براء بخدا سوگند که برگشت پیغمبر خدا
ولکن ولی سرعان الناس تلقتهم هوازن بالنبل ولیکن برگشتند مردمان که بودند پیشوا شدند
که پیش آمد ایشان از قبیله هوازن و آن مردم به تیراندازی مشهور بودند به تیر پیش آمدند تیر انداختند
و این جنگ بعد از فتح مکه مبارک بوده در اواخر شوال سنه ثمان ورسول الله صلعم علی
بغلته البیضاء وابو سفیان بن الحارث بن عبد المطلب اخذ بلجامها و حالانکه پیغمبر
خدا صلعم دران روز سوار بود بر اشتر سفید که مقوقس پادشاه اسکندریه به هدیه فرستاده بود و ابو
سفیان پسر عم آنحضرت صلعم گرفته بود لجام آن اشتر را تا باز دارد از آنکه آنحضرت صلعم خود را در میان اعدا
افگند و گاهی میگرفت رکاب آنحضرت صلعم عباس رض میگرفت لجام آن اشتر را و بعضی محدثان گفته اند
که این اشتر بیضا دلدل بوده و با وجود که اشتر صلاحیت کر و فر جنگ ندارد و این کمال شجاعت و
دلیری و پردلی آنحضرت صلعم بود که در روز جنگ و حنین جمعیت اعدا بر اشتر سوار شده و در معرکه تشریف
برد یقول انا النبی لا کذب انا ابن عبد المطلب و میفرمود منم پیغمبر دروغ نیست من پسر
عبد المطلب ام یعنی همه کس مرا میدانند و این نیز از کمال همت و شجاعت و شهامت است و بعضی محدثان
آورده اند که مقصود از گفتن که من پسر عبد المطلبم آنست که عبد المطلب خواب دیده بود که پیغمبر آخر الزمان از
من خواهد بود و عنقریب ظهور میکند و آن خواب را عبد المطلب قبیله هوازن گفته بود و بقبائل دیگر
نیز که آن فرزند من مبعوث شود و او را فشانی عظیم خواهد بود و آنحضرت صلعم اظهار این معنی کردند تا
جمعی که از مکه همراه آمده بودند حدیث العهد بودند باسلام تا دلهای ایشان قوی شود که غلبه بر اعدا
مراد است چرا که عبد المطلب قوت استیلا و شوکت آنحضرت صلعم را بیان کرده بود و معهذا چنان شد که
او فرموده بود عن انس ان النبی صلعم دخل مکة فی عمرة القضاء وابن رواحة

يَمْشِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ يَقُوْلُ مرویست از انس که گفت بدرستی پیغمبر در آمد بمکه در سال عمرة القضا
و ابن رواحه میرفت پیش آنحضرت صلعم و در آن حالیکه او میخواند این اشعار را خَلُّوْا بَنِيْ الْكُفَّارِ عَنْ
سَبِيْلِهِ ۞ اَلْيَوْمَ نَضْرِبُكُمْ عَلٰى تَنْزِيْلِهِ ۞ ضَرْبًا يُزِيْلُ الْهَامَ عَنْ مَقِيْلِهِ ۞ وَيُذْهِلُ
الْخَلِيْلَ عَنْ خَلِيْلِهِ یعنی گذارید بنی کفار راه را امروز میزنیم شما را بر حکم قرآن یعنی بحکم خدا تعالے
زدنی که جدا میسازد تارک سر را از محل خواب گاه او یعنی گلو و مشغول میگرداند دوست را از
دوست او یعنی منع میکند او را ازین که پرسش حال دوست خود از و باز پرسد که چیست حال تو یعنی
هر کس بحال خود گرفتار میشود و هلاک میگردد زیرا که مرده از زنده و زنده از مرده ذاهل میشود
و آن روز کفار قریش مکه را خالی بگذاشتند و بر بالا کوهها بر آمدند و سطوت اسلام شوکت
انصار را بجشت فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَا ابْنَ رَوَاحَةَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُوْلِ اللهِ صلعم وَ
فِيْ حَرَمِ اللهِ تَقُوْلُ شِعْرًا پس گفت ابن رواحه را امیر المؤمنین عمر فاروق رض که اے ابن رواحه
پیش پیغمبر خدا و در حرم خدا میگوی تو شعر را یعنی اشعار را مے خوانی آورده اند که امیر المؤمنین از شعر
خواندن ابن رواحه در پیش پیغمبر صلعم و در حرم خالی مشکل دانسته یا آنکه ایشان را دغدغه شد که مبادا ان آن
اشعار محرک خشم کفار گردد و موصل شود براینکه نا ملائمی با نحضرت صلعم رسد و در حرم قتال بوقوع آید
و دور نیست که بنا بر ظاهر آنچه دانست بر ذم شعر امیر المؤمنین عمر لائق نه دانسته باشد که برابر حضرت صلعم و
در حرم خدا تعالی واقع شود و چون حسن و قبح در امور شرع شریف به حکم پیغمبر ست ابن رواحه جواب نداد
متوجه و منتظر جواب پیغمبر صلعم شد فَقَالَ النَّبِيُّ صلعم خَلِّ عَنْهُ يَا عُمَرُ فَلَهِيَ أَسْرَعُ فِيْهِمْ مِنْ
نَضْحِ النَّبْلِ پس فرمود پیغمبر صلعم گذار او را ای عمر بگذار از وی ای عمر پس آن ابیات و کلمات که میگوید آن
موثر اند در ایشان یعنی در کفار قریش از انداختن تیر و تاثیر این ابیات در ایشان همچون تیر ست عَنْ
جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ جَالَسْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ مَرَّةٍ مرویست از جابر
که گفت نشسته بودم پیغمبر خدا صلعم را یعنی در ملازمت آنحضرت صلعم نشستم زیاده از صد مرتبه وَكَانَ أَصْحَابُهُ
يَتَنَاشَدُوْنَ الشِّعْرَ و بود اصحاب آنحضرت صلعم که انشاد میکردند شعر را یعنی اشعار میخواندند وَيَتَذَاكَرُوْنَ
أَشْيَاءَ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ و یاد میکردند چیزها از امر جاهلیت یعنی مذاکره ماجراها و حرفها که در
زمان جاهلیت پیش از ظهور اسلام واقع شده بود در میان مے آوردند و با یک دیگر میگفتند وَهُوَ
سَاكِتٌ وَرُبَّمَا يَتَبَسَّمُ مَعَهُمْ و حالانکه آنحضرت صلعم ساکت بود و بسیا بود که تبسم میکرد با ایشان
و این اشارتست که اگر در مجلس شعر خوانند روا ست بشرطیکه فحش و هجو مسلم نباشد و بعضی شارحان

حدیث آورده اند که گویا ذکر امور جاهلیت بر سبیل شماتت میکرده باشند و این عبادت ست لهذا حضرت صلعم
ساکت بوده اند بلکه اظهار بشاشت میفرموده اند و اشعار حکم و معارف بوده یا تحریص بر عداوت
کفار و آن نیز عبادت بوده و مقصود راوی ظاهر اینست که آنحضرت صلعم ظاهر بخلق بوده اند بر وجهیکه
این امور در مجلس شریف بظهور رسیده و بباطن با حق بوده و اشتغال ظاهر مانع از تعلق باطن
نبوده و امور مذکوره و اشعار مشتمل بر نامشروع نبوده عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ عَنِ النَّبِیِّ صلعم
قَالَ اَشْعَرُ کَلِمَةٍ تَکَلَّمَتْ بِهَا الْعَرَبُ مرویست از ابی هریره در انحال که ناقل ست از
حضرت صلعم که گفت خوبتر و بهتر کلمه که تکلم کرده اند بآن کلمه عرب کَلِمَةُ لَبِیْدٍ اَلَا کُلُّ شَیْءٍ
مَا خَلَا اللّٰهَ بَاطِلٌ کلمه لبید ست و آن کلمه اینست بدان و آگاه باش همه چیز سوای حق جل و علا
مضمحل ست و فانی ست عَنِ الشَّرِیْدِ قَالَ کُنْتُ رِدْفَ النَّبِیِّ صلعم فَاَنْشَدْتُهٗ مِائَةَ
قَافِیَةٍ مِنْ قَوْلِ اُمَیَّةَ ابْنِ اَبِی الصَّلْتِ مرویست از شرید که گفت بودم من ردیف پیغمبر صلعم
یعنی از خلف آنحضرت صلعم سوار بودم پس خواندم من صد بیت را از شعر امیه کُلَّمَا اَنْشَدْتُّهٗ
بَیْتًا هر گاه خواندم بیتی را قَالَ لِیَ النَّبِیُّ صلعم هِیْهِ حَتّٰی اَنْشَدْتُّهٗ مِائَةً یعنی بیتًا
گفت مرا پیغمبر صلعم زیاده کن یعنی دیگر بخوان و کلمه هیه در کلام عرب جهت طلب زیادتی ست تا
آنکه خواندم من صد بیت را فَقَالَ النَّبِیُّ صلعم اِنْ کَادَ لَیُسْلِمُ پس گفت پیغمبر خدا صلعم بدرستی قصه
اینست که نزدیک ست تا مسلمان شود عَنْ عَائِشَةَ رضہ قَالَتْ کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم یَضَعُ
لِحَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ مِنْبَرًا فِی الْمَسْجِدِ مرویست از عائشه صدیقه رضہ که گفت بود پیغمبر خدا صلعم که
می نهاد برای حسان که شاعر پیغمبر خدا صلعم بود منبر را در مسجد شریف یَقُوْمُ عَلَیْهِ فَاِنَّمَا یُفَاخِرُ عَنْ
رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم که می استاد حسان بر آن منبر استادنی یعنی استاده بود و مفاخرت و مناقب
پیغمبر صلعم میکرد و علو مراتب و سمو مناقب و شرف اسلام و سعادت متابعت سید عالم علیه السلام بیان میکرد
و مذمت و حقارت اعدای دین در قول مخالف اسلام که در خیر الانام میگفتند میکرد و یا دفع قول
مشرکان و هجاء ایشان و مذمت کفر و ضلال وَیَقُوْلُ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اِنَّ اللّٰهَ
یُؤَیِّدُ حَسَّانَ بِرُوْحِ الْقُدُسِ و می گفت رسول خدا بدرستی الله تعالی تایید میکند حسان را
بالهام جبرئیل مَا یُنَافِحُ اَوْ یُفَاخِرُ عَنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم چیزیکه دفع میکند یا مفاخرت
می نماید از پیغمبر خدا صلعم یعنی مضامین که او میگوید بمحض تایید الهی ست که در دل حسان الهام
میشود **بَابُ** مَا جَاءَ فِیْ کَلَامِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم فِی السَّمَرِ اینباب در حدیثی ست

که آمده در صفت کلام پیغمبر خدا در افسانه گفتن و مراد سخن در شب گفتن ست که اہل عرب علیہ بیث اللیل میگویند و میان ایشان شائع است که در شبہائے مہتاب و غیر آن حکایات گویند و بایکدیگر مشغول نمایند عن عائشة رض قالت حدث رسول اللہ صلعم ذات لیلة نساءه حدیثا مرویست از عائشه رض که گفت سخن کرد پیغمبر شبے زنان خود را سخن از گذشته فقالت امرأة منهن کان الحدیث حدیث خرافة فقال اتدرون ما خرافة پس گفت زنی از زنان پیغمبر گویا این حدیث حدیث خرافه است پس گفت پیغمبر آیا میدانید شما چیست خرافه و در بعض نسخ اندرین واقع شده و بعضی گفته اند که در آمنیان بعضے رجال در مجلس بوده باشند و در خطاب تغلیب ایشان واقع شده باشد و بعضی گفته اند ازواج طاہرات انخطاب رجال مخاطب گشته اند بنا بر تنزیل ایشان در کمال عقل و منزله رجال اند و تواند بود که خطاب مخصوص ازواج نیست بلکه مخاطب کسانی اند که این لفظ استعمال میکنند از مردان و زنان ان خرافة کان رجلا من عذرة گفت پیغمبر بدرستیکه خرافه بود مردے از قبیله عذره از قبائل یمن که مشهور اند اسرته الجن فی الجاهلیة فمکث فیهم دهرا اسیر ساخت او را جن و مراد از اسیر اینجا حبس ست و زمان جاهلیت زمان پیش از ظهور اسلام و بعثت سید انام ست و در ان زمان مثل این جرم بردن جنیان آدمیان اکثیر الوقوع بوده مکث کرد آن خرافه در جنیان سالها ثم ردوه الی الانس پس گردانیدند او را جنیان بسوئ آدمیان یعنے او را باز آورده بجائی خود گذاشتند و کان یحدث الناس بما رای فیهم من الاعاجیب و بود که سخن میکرد و بمردمان بچیز یکه دیده بود در ان جنیان از امور غریبه فقال الناس حدیث خرافة پس گفتند مردمان سخن غریب را که کمتر بوقوع آمده سخن خرافه و چه خرافه سخنان نقل میکرد و مردم او را تکذیب میکردند و سخنان غیر واقع را حدیث خرافه میگفته اند و حضرت رسالت بیان آن فرموده اند که خرافه در حدیث صادق بوده تا کسے را گمان کذب نبود حدیث ام زرع این حدیث مشهور بام زرع است عن عائشة رض قالت جلست احدی عشرة امرأة فتعاهدن نمرویست از عائشه رض که گفت نشست یازده زنان پس عهد کردند و تعاقدن و عقد بستند یعنی پیمان معاقدت نمودند مراد انکه لازم کردند بر نفسهای خود آنچه در ضمائر ایشانست پنهان ندارند و این زنان در دیهی از دیهای مکه یا از یمن بوده اند ان لا یکتمن من اخبار ازواجهن شیئا و عهد و عقد ایشان بران بود انیکه پوشیده ندارند از چیزهای شوهران خود چیزے را یعنی احوال و اوضاع شوهران خود بتمامی بگویند و بیان نمایند قالت الاولی گفت اول ایشان مراد از اول ست از تعداد یا تکلم یا در جلوس و نام او مهد بوده بنت

اَبِیْ مهزوبه زَوْجِیْ لَحْمُ جَمَلٍ غَثٍّ شوهر من گوشت شتر لیست لاغر قلیل النفع عَلٰی رَأْسِ
جَبَلٍ وَعْرٍ یا بر سر کوه صعب لَا سَهْلٍ فَیُرْتَقٰی نه نرم که بر آمدن آسان باشد بانکه بی نفع است
متمرد و بدخلق ست پس بالا بر شدن بد شوار ست وَلَا سَمِیْنٍ فَیُنْتَقَلُ وحالانکه فربه نیست
پس انتقال کنند او را آدمیان مراد آنکه گوشت شتر که لاغر باشد و بالای کوه سخت باشد با وجود
کم نفعی اگر آسان میبود گرفتن او رغبت می شد مردمان را مراد از کم نفعی قلت مال و قلت جماع
است یعنے با وجود کم نفعی متمرد و بدخلق باشد و چیزے هم نداشته باشد که کنایت
از فربهی ست تا کسی آن طمع که کثرت نشان وسعت عیش باشد بمحبت و شفقت راضی شود
وَقَالَتِ الثَّانِیَةُ گفت زن دوم که نام او یو عجز بو بنت عمر زَوْجِیْ لَا أَبُثُّ خَبَرَهٗ شوهر من ظاهر
و پراگنده نمیکنم خبر او را اِنِّیْ أَخَافُ أَنْ لَا أَذَرَهٗ بدرستیکه من مے ترسم آنکه ترک نکنم صفت او را
چرا که معاهده و معاقده مقتضی آنست که تمامی اوضاع او را بیان کنم اِنْ أَذْكُرْهُ أَذْكُرْ عُجَرَهٗ وَبُجَرَهٗ
اگر یاد کنم وصفهای او یاد کنم و بیان نمائم عجر و بجر او را عیوب ظاهری و باطنی او را اگویم و آن
طولی دارد اگر شروع در خبر او کنم میترسم که تمامی نکنم و شب تمام شود قَالَتِ الثَّالِثَةُ
گفت زن سیوم که نام او کبشه بود ارقم زَوْجِیَ الْعَشَنَّقُ شوهر من بدخلق ست اِنْ
اَنْطِقْ اُطَلَّقْ اگر ناطق مے شوم معیوب او مطلقه میشوم وَاِنْ اَسْكُتْ اُعَلَّقْ
اگر ساکت میشوم معلق میشوم یعنے نه شوے دارم و نه بیوه ام و مقصود ازین سخن
آن ست که آنچه توقع زنان از شوهر است مرا نیز نیست اما طلاق دادن از شوهر نمیخواهم از
جهة اولاد که از و دارم یا از جهة احتیاج من بسوی او پس اگر اخبار بدخلقی او ظاهر کنم شوهر مرا
طلاق دهد قَالَتِ الرَّابِعَةُ گفت زن چهارم که نام او نجتیه بود بنت ساعد زَوْجِیْ
كَلَیْلِ تِهَامَةَ شوهر من همچو شب مکه ست چه شب مکه باعتدال مشهور ست لَا حَرَّ وَلَا قُرَّ
وَلَا مَخَافَةَ وَلَا سَآمَةَ نه گرم ست و نه سرد یعنے متوسط میان افراط و تفریط چه حرارت منشا
غضب ست و کج خلقی و تندی که موجب مخافت اهل منزل ست از صاحب آن یعنی مردم خانه از و مخافت
ندارند و سامت بمعنی ملالت ست یعنی و نه برودت دارد که منشا خمود و افسردگی که موجب ملالت
ست یعنی مرد معتدل ست قَالَتِ الْخَامِسَةُ گفت زن پنجم که نام او حیی بوده بنت علقمه زَوْجِیْ
اِنْ دَخَلَ فَهِدَ وَاِنْ خَرَجَ اَسِدَ شوهر من اگر در می آید یوز ست یعنی بسیار خواب غرض مدح ست که
مقید نیست باعتراض تضییع اموال و یا آنکه ذم باشد که او همیشه در خواب مے باشد و شکایت کاهلی و بی باکی او

فینتقی
پس گرفته شود

یو عمره

کہ با سور معاش نمی پردازد اما اکثر برآنند کہ مدح گفت کہ بحلم و وقارست نظر با اہل منزل یعنی در منزل اگر اسد است
اگر بیرون رفت از منزل حکم شیری میگیرد در ہیبت و صلابت و احتمال ذم نیز دارد کہ چون بیرون میرود بہ تندی
و غضب باشد وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عَهِدَ و نمیپرسد از انچه عهد کرده و تعین نموده در منزل یعنی بر ابر حلم کرم
سوال نمی نماید و مواخذه نمیکند و این نیز احتمال ذم وارد که بنابر گولی و نادانی باشد که او از احوال خانه خبر ندارد
قَالَتِ السَّادِسَةُ گفت زن ششم که نام او عاتکه بود بنت سعد زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفَّ شوہر من اگر طعام
خورد بسیار خورد تا آنکه باقی نگذارد از ان چیزے وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَّ و اگر آب نوشد در ظرف چیزی از آب نگذارد یعنی
آب و طعام تنہا میخورد و جہه عیال نمیگذارد وَإِنِ اضْطَجَعَ الْتَفَّ و اگر تکیه کند خود را در جامه خواب به پیچد و با من
ملامستی و مقاربتی ندارد وَلَا يُولِجُ الْكَفَّ لِيَعْلَمَ الْبَثَّ و در نمی آرد کف را تا بداند مرض یعنی کم شفقت و نامہربان
است در حق من اگر او مرا بیمار یابد دست در جامه خواب نمی آرد استکشاف حال چنانچه عادت مردم ست ہر چند با علت
باشد خصوصًا از ازواج یعنی بیگانه نیز پرسد و دست در زیر لحاف بیمار میکند و استکشاف احوال بیمار میکند
یعنے او بطورے خود را می پیچد که از احوال من اگر بر تقدیر مرضی داشته باشم پرسش نمیکند و التفات نمی نماید قَالَتِ
السَّابِعَةُ گفت زن ہفتم که نام او ہند بود بنت ابی شبل زَوْجِي عَيَايَاءُ شوہر من عنین ست و عاجز از انکه با من
صحبت دارد اَوْ غَيَايَاءُ یا شوہر من مظلمت ست و مراد آن بود که عاجز ست راه بجای نمی برد مانند کسی که در ظلمت
باشد که ہیچ راه نمی بیند و مقصود آنکه راه نمی داند مسلک چرا که در و اشراقی و فروغی نیست طَبَاقَاءُ گران زبان
با حمق كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ ہر دردی که از دردہا که مردم دارند در و موجود ست یعنی ہر عیبی که در رجال میباشد
در وی ہست دیگر آنکه ہر دردی که در وست آن درد کال ست شَجَّكِ أَوْ فَلَّكِ سر شکند ترا یا تن مقصود آنکه از وی
ضرب شدید بیجا با صادر میشد اَوْ جَمَعَ كُلًّا لَكِ یا جمع کند ہمه ترا یعنی سر و تن و استخوان شکند ترا زخم
زند ترا که منجر شود که پوست و گوشت و استخوان اشکافد قَالَتِ الثَّامِنَةُ گفت زن ہشتم نام او
عاقله بنت عمر زَوْجِي الْمَسُّ مَسُّ أَرْنَبٍ شوہر من مس او مس خرگوش ست یعنی او نغز است و ملائم
و نرم ست چنانچه از مالش خرگوش ہیچ آزردگی نمیشود از وی ہیچ آزاری نیست وَالرِّيحُ رِيحُ زَرْنَبٍ و بوی او بوی
زرنب ست و زرنب گیاہیست خوشبو بود که مراد نرمی طبیعت و حلم و خوش خلقی و طیب اصل
و نسب باشد و احتمال ذم ہم دارد که کنایه از بسیار نرمی و بینیست مراد حمق ست قَالَتِ التَّاسِعَةُ
گفت زن نہم زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ شوہر من بلند ست ستون خانه او یا رفعت شان او را بیان کرده عَظِيمُ
الرَّمَادِ بلند ست توده خاکستر او و این کنایت ست از کثرت مہمانان و کثرت طبخ طعام بجہت مہمانان
و چون طعام بسیار پخته شود ہیزم بکار رود و خاکستر توده شود طَوِيلُ النِّجَادِ دراز ست قامت او یا حمائل

نجاد

شمشیر او و آن کنایت از شجاعت ست قَرِیْبُ الْبَیْتِ مِنَ النَّادِ نزدیک خانه اوست از مجمع و مجلس مراد
مهمان دوستی و سخاوت ست چه غرض ازین قرب آنست که مردم پیش او فرود آیند و مکان معلوم و معروف
باشد یا آنکه اهل او می ضرورت باشند بخانه او رجوع کنند قَالَتِ الْعَاشِرَةُ زَوْجِیْ مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ مَالِكٌ
خَیْرٌ مِنْ ذٰلِكَ گفت زن دهم که نام او کبشه بنت کعب ست شوهر من مالک ست و چه مالک کنایت ست
از رفعت گویا که بنابر رفعت شان مخاطب را معرفت حاصل نیست و تواند بود که گفته شود نیست هیچ مالک
وی مالکی بهتر از آن مالک لَهٗ اِبِلٌ کَثِیْرَاتُ الْمَبَارِكِ و مر او راست شتران بسیار مبارک یعنی آنجا که شتران
خسپند قَلِیْلَاتُ الْمَسَارِحِ و اندک ست چراگاه شتران او را احتیاج بمبرک بیشتر ست از مسرح چه شب
که مهمانی نیست در مبرک همه می باشند و در وقت مهمانان مذبوح می شوند و بعضے گفته اند که اندک شتران
او در مبرک بیشتر مهیا باشند از جهة آنکه از برای مهمانی مهیا باشند از آنجهة بچراگاه کمتر فرستاده می شود اِذَا سَمِعْنَ
صَوْتَ الْمِزْهَرِ اَیْقَنَّ اَنَّهُنَّ هَوَالِكُ چون شتران شنوند آواز ساز عود بدانند که همه هلاک خواهند شد یعنی چون مهمانان
در آنجا جمع شوند ساز عود پیش ایشان نواخته شود برای ضیافت اهل مجلس مذبوح خواهند گشت قَالَتِ الْحَادِیَةَ
عَشَرَ گفت زن یازدهم که نام او عاتکه بود و کنیت او ام زرع و قیل بنت بهمل و قیل اکمل بنت ساعد زَوْجِیْ اَبُوْ زَرْعٍ
وَمَا اَبُوْ زَرْعٍ شوهر من ابو زرع ست و چه ابو زرع کنایت از رفعت شان و علو مکان اوست اَنَاسَ مِنْ
حُلِیٍّ اُذُنَیَّ پر ست و گران ساخت از زیور دو گوش من وَمَلَاَ مِنْ شَحْمٍ عَضُدَیَّ و پر ست و فربه ساخت از پیه دو بازوی
من و مراد ازین بیان احسان ست که چندان بمن کرم و احسان کرده که من فربه شده ام و آسوده ام وَبَجَّحَنِیْ
فَبَجِحَتْ اِلَیَّ نَفْسِیْ و شاد گردانید مرا پس شاد شدم در حالتی که بینده نفس خود بودم یعنی موجبات فرح در دل
من بود و این خوشحالی و فربهی و تازگی حال من از آثار لطف و احسان ابو زرع ست وَجَدَنِیْ فِیْ اَهْلِ
غُنَیْمَةٍ بِشِقٍّ یافت مرا در اهل گوسپندان اندک در دیهی که نام آن شق ست مقصود آنکه مارا از اموال جز اندک
غنیمے نبود پس مرا برداشت و آورد بخانه و اهل خود که ایشان صاحب اموال و جاه بودند و اقسام مال از اسپ
و شتر و تجارت و زراعت داشتند آورد فَجَعَلَنِیْ فِیْ اَهْلِ صَهِیْلٍ وَاَطِیْطٍ وَدَائِسٍ وَمُنَقٍّ پس گردانید
مرا در اهل خیل اسپان و شتران و گاوان که زراعت میکردند و خرمن میکوفتند و یا خرمنها پاک از
کاه یعنی صاحب خرمنهای غله یا مرغان و دور نیست که مراد از مرغان اهل و جاجه باشد یعنی در قبیله ما کیان
رامی دارد یعنی اتصاف اهل ماکیان و مادیان و رواهها و گوسپندان و تجارت و زراعت و اند فَعِنْدَهٗ
اَقُوْلُ فَلَا اُقَبَّحُ پس نزد او از من قول صادر می شود پس تقبیح کرده نمی شود مرا یعنی قبحک الله نمی گوید
و زجر نمی کند وَاَرْقُدُ فَاَتَصَبَّحُ و نزد او می خوابم پس تمام میکنم خواب خود را پس صباح می کنم

یعنی معترض من نمی شود وَاَشْرَبُ فَاَتَقَنَّحُ و می آشامم چندانی پس سیر سیراب می‌شوم یعنی از آب شیرین سرد سیراب می‌شوم و آن کنایت ست اینکه از طعمه لذیذ میخورم و از آب خوشگوار سیراب می‌شوم مراد آنکه گرسنه محتاج کسی الی نمیشود اُمُّ اَبِیْ زَرْعٍ فَمَا اُمُّ اَبِیْ زَرْعٍ مادر ابی زرع پس چه مادر ابی زرع یعنی صاحب بزرگی و شان عُکُوْمُهَا رَدَاحٌ وَبَیْتُهَا فَسَاحٌ بارواسبهای او کلان و کشاده وجوالها و خرجینها او پر متاع بود و گران اند از جهت ثقل بسیار اشیاء خانه او وسیع و فراخست و این معنے دلالت میکند بر جمعیت وسعت معیشت اِبْنُ اَبِیْ زَرْعٍ فَمَا اِبْنُ اَبِیْ زَرْعٍ پسر ابی زرع پس چه پسر ابی زرع مُضْجَعُهٗ کَمَسَلِّ شَطْبَةٍ خوابگاه او همچو شمشیر برهنه است در صفا و روشنی یا همچو برگ سبز ست از نخل یعنے پاک و تازه یا بیان باریکی و طول قامت ست و مقصود وصف او ست بکم گوشتے و نزد عرب این وصف در مردان پسندیده است وَتُشْبِعُهٗ ذِرَاعُ الْجَفْرَةِ و سیر میشود او از یک زراع بزغاله چهار ماهه یعنے بغایت لطیف و کم خوار ست و کم خوردن بر پاکی طبیعت و چالاکی می کند بِنْتُ اَبِیْ زَرْعٍ فَمَا بِنْتُ اَبِیْ زَرْعٍ دختر ابی زرع ست پس چه دختر ابی زرع طَوْعُ اَبِیْهَا وَطَوْعُ اُمِّهَا فرمانبرداری ست پدر را و فرمانبرداری مادر را وَمِلْاءُ کِسَائِهَا پر کرده است جامه را غرض بیان فربهی ست بروجهیکه جامه را پر میسازد وَغَیْظُ جَارَتِهَا و پر خشم ست همسایه او از جهت چیزیکه می بیند از حسن و جمال و عفت و آداب وَجَارِیَةُ اَبِیْ زَرْعٍ فَمَا جَارِیَةُ اَبِیْ زَرْعٍ داه ابی زرع ست چه داه ابی زرع لَا تَبُثُّ حَدِیْثَنَا تَبْثِیْثًا پریشان و پراگنده نمی کند سخن ما را پریشان کردنی غرض آنکه سخن چینی نیست و سخن خانه را بمردم میگوید بلکه سخن که میشنود پوشیده می دارد وَلَا تُنَقِّثُ مِیْرَتَنَا تَنْقِیْثًا و در خانه خیانت نمی کند و در طعام نقصان نمیکند یعنی بدیانت ست و خائن نیست وَلَا تَمْلَاُ بَیْتَنَا تَعْشِیْشًا و پر نمیسازد خانه ما را از خاشاک یعنی خانه را پاک و روفته نگاه میدارد قَالَتْ خَرَجَ اَبُوْ زَرْعٍ وَالْاَوْطَابُ تُمْخَضُ گفت آن زن که برآمد ابو زرع در حالتی که با او مشکهای پر شیر بیرون می آوردند و از آن مسکه بتحریک برآوردند و مراد از خروج سفر ست یعنی سفر کرد ابو زرع در جائیکه تابستان بود و کثرت لبن در آن زمان می باشد فَلَقِیَ امْرَاَةً پس ملاقی شد آن ابو زرع زنی را مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا کَالْفَهْدَیْنِ با آن زن بودند دو پسر همچو یوز بچها یَلْعَبَانِ مِنْ تَحْتِ خَصْرِهَا بِرُمَّانَتَیْنِ بازی میکردند از زیر تهیگاه او بدو انار کنایه از دو پستان آن زن ست فَطَلَّقَنِیْ وَنَکَحَهَا پس طلاق داد مرا و در نکاح کرد آن زن را فَنَکَحْتُ بَعْدَهٗ رَجُلًا سَرِیًّا پس زن شدم بعد او یعنے بعد از ابو زرع مردی را که شریف و کریم و جوانمرد ست رَکِبَ شَرِیًّا سوار شد آن مرد اسپ

ووندہ را وَاَخَذَ خَطِّيًّا وگرفت نیزہ خطی را بدست وَاَرَاحَ عَلَيَّ نَعَمًا ثَرِيًّا و واخل ساخت مرا

در مراح کہ چراگاہ است در آنجا ستے کہ عرض کردہ شدند بمن شتران و گاو و گوسپند بسیار وَاَعْطَانِي

مِنْ كُلِّ رَائِحَةٍ زَوْجًا و بخشید مرا از ہر صنف مواشی جفت او وَقَالَ كُلِي اُمَّ زَرْعٍ وَمِيْرِي اَهْلَكِ

وگفت بخور ای ام زرع بخور و بدہ مر اہل خود را قَالَتْ پس گفت فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَيْءٍ اَعْطَانِيهِ پس اگر جمع

کنم من ہر چیز را کہ این مرد بمن عطا کردہ و بخشیدہ مَا بَلَغَ اَصْغَرَ اٰنِيَةِ اَبِي زَرْعٍ نمیرسد انا عطا این مرد بخود

ترین بخشش ابی زرع قَالَتْ عَائِشَةُ رض فَقَالَ لِي رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم كُنْتُ لَكِ كَاَبِي زَرْعٍ لِاُمِّ زَرْعٍ وگفت

عائشہ رض پس فرمود پیغمبر مرا کہ باشم مر ترا ہمچو ابی زرع مر ام زرع را در الفت و مودت و وفا و موافقت نہ

در فرقت و خلا

بَابُ مَا جَاءَ فِي صِفَةِ نَوْمِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

این باب حدیثی ست کہ آمدہ در صفت خواب پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم كَانَ

اِذَا اَخَذَ مَضْجَعَهُ مرویست از براء بن عازب بدرستی کہ پیغمبر خدا بود وقتیکہ گرفت خوابجای خود را یعنے خواب

میکرد وَضَعَ كَفَّهُ الْيُمْنٰى تَحْتَ خَدِّهِ الْاَيْمَنِ می نہاد کف دست راست را زیر رخسارہ راست خود وَقَالَ رَبِّ قِنِي

عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ و حال آنکہ گفتی ای پروردگار من نگہدار مرا از عذاب خود در روزیکہ برانگیزانی تو بندگان

خود را یعنے روز محشر عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صلعم اِذَا اَوٰى اِلٰى فِرَاشِهِ مرویست از حذیفہ رض کہ گفت بود

پیغمبر خدا صلعم وقتی کہ آمدی سوی فراش خود یعنی خوابگاہ خود وَقَالَ اَللّٰهُمَّ بِاسْمِكَ اَمُوْتُ وَاَحْيَا گفتے ای بار خدا

بنام تو می میرم و بنام تو زندہ میشوم یعنے بذکر تو خواب میکنم و بیدار میشوم وَاِذَا اسْتَيْقَظَ و وقتی کہ بیدار میشدی

از خواب قَالَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ اَحْيَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَاِلَيْهِ النُّشُوْرُ گفتے جمیع ستایش خدای راست

آنکہ زندہ گردانید ما را بعد از آنکہ بمیرانید ما را و سوی خدا و ندست برانگیختن و زندہ شدن عَنْ عَائِشَةَ رض

قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اِذَا اَوٰى اِلٰى فِرَاشِهِ مرویست از عائشہ رض کہ گفت بود پیغمبر خدا وقتیکہ آمدی سوی

خوابگاہ خود كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ فَنَفَثَ فِيْهِمَا ہر شب جمع کردی کفہای ہر دو دست مبارک خود جمع

کف را محدثان آوردہ اند کہ ہر دو کف دست را باہم جمع ساختہ سر انگشتان ہر دو دست را بقدری کشادہ

داشتی پس دمیدی ہر دو دست و نفث دمیدنیست کہ با آن لعنی باشد وَقَرَاَ فِيْهِمَا قُلْ هُوَ اللّٰهُ

اَحَدٌ وَقُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ وَقُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ خواند آنحضرت در ہر دو دست کہ کفین را جمع ساختہ

سورہ اخلاص و معوذتین یعنے این سورہ مذکورہ را ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ پس مالید بآن ہر دو دست

بدن مبارک بدانچہ دست آنجا رسید يَبْدَاُ بِهِمَا رَاْسَهُ وَوَجْهَهُ وَمَا اَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ

ابتدا میکرد بآن دستہا سر و روی مبارک خود را و جسد پیشین را مر او صدر و باز و سائر اعضا راست

يَصْنَعُ ذٰلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ميكرد اينچنين سه بار يعني سه بار كفهاى دست مبارك جمع ميكرد ودميد
وقرائت اين سه سورة ميفرمود ودستهاى مبارك بر سر وروى وبدن مبارك ميماليد وشارحان حديث
آورده اند كه در بعضے اعيان حضرت رسالت پناه قبل از قرائت با دهن مبارك دميده وفرمود ے
كه خلاف افسون خوانان بايد كرد چرا كه آنها اول افسون ميخوانند پس از ان مى دمند ودر بعضے اوقات
قرآن ودعا خواندى پس از آن دميدے ودر وقت دميدن بايد كه اندكے ريق ظاهر شود كه اثر تمام از
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَامَ حَتّٰى نَفَخَ مرويست از ابن عباس كه گفت بدرستيكه
پيغمبر خدا خواب كرد تا آنكه آواز كرد از دهن يعنے نفير كردى وَكَانَ اِذَا نَامَ نَفَخَ فَاَتَاهُ بِلَالٌ وبود وقتيكه خواب كردى آواز
كردى ونفير زدى پس آمد او را بلال فَاٰذَنَهٗ بِالصَّلٰوةِ فَقَامَ وَصَلّٰى پس اعلام كرد او را بنماز پس استاد آنحضرت ونماز گذارد
وَلَمْ يَتَوَضَّاْ ودر آنحال التى كه وضو نساخت واين از خصائص آنحضرت ست كه خواب آنحضرت ناقض وضو
نشود وَفِى الْحَدِيْثِ قِصَّةٌ ودرين حديث قصه است كه خواهد آمد عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صلعم
كَانَ اِذَا اَوٰى اِلٰى فِرَاشِهٖ مرويست از انس رض كه گفت بدرستيكه پيغمبر خدا وقتيكه آمدى بسوى خوابگاه خود قَالَ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَاٰوَانَا گفت همه حمد مر خدا راست كه ما را طعام داد وما را آب داد
وما را بسنده شد يعنى ما را از شر موذيات نگاهداشت وما را جا داد فَكَمْ مِمَّنْ لَا كَافِىَ لَهٗ وَلَا مُؤْوِىَ پس بسيار از
كسانند كه ايشان را بسنده كننده وجاى دهنده نيست عَنْ اَبِىْ قَتَادَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صلعم كَانَ اِذَا عَرَّسَ
بِلَيْلٍ اِضْطَجَعَ عَلٰى شِقِّهِ الْاَيْمَنِ مرويست از قتاده كه گفت بدرستى كه پيغمبر خدا بود وقتے كه خواب
كردى اول شب پهلوى خود نهادى بر شق راست خود وَاِذَا عَرَّسَ قُبَيْلَ الصُّبْحِ نَصَبَ ذِرَاعَهٗ
وَوَضَعَ رَاْسَهٗ عَلٰى كَفِّهٖ ووقتى كه خواب كردى در پيشيك صبح گستر انيدے دست مبارك خود را
ونهادى سر مبارك خود را بر كف خود بَابُ مَا جَاءَ فِىْ عِبَادَةِ رَسُوْلِ اللهِ صلعم اين باب
حديثى ست كه آمده در صفت عبادت پيغمبر خدا عَنِ الْمُغِيْرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ صَلّٰى رَسُوْلُ اللهِ صلعم حَتَّى انْتَفَخَتْ
قَدَمَاهُ مرويست از مغيره كه گفت نماز كرد پيغمبر خدا يعنے بدوام عبادت در جميع ازمنه مشغول شد تا ورم كرد هر دو
قدم آنحضرت فَقِيْلَ لَهٗ اَتَتَكَلَّفُ هٰذَا پس گفته شد مر آن حضرت را آيا كلفت ومحنت بر خود
گرفتى وَقَدْ غَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ وحال آنكه تحقيق آمرزيده است الله تعالى
ترا چيزى كه گذشته از ذنب تو وچيزى كه بعد آمده است يعنى گناهان وزلالت گذشته وآينده ترا واكثر
محدثان ومفسران بر آنند كه مراد از گناهان گذشته وآينده گناهان امت است والا آنحضرت
پيش از بعثت وبعد آن محفوظ بودند از كبائر وصغائر در هيچ زمانے از آن حضرت

امر یکه خلاف حق باشد بوقوع نیاید قَالَ اَفَلَا اَکُوْنُ عَبْدًا شَکُوْرًا گفت پیغمبر خدا آیا پس
نباشم من بنده شکر کننده یعنی ترک عبادت وطاعت کنم وتکیه واعتماد بر غفران نمایم عَنْ
اَبِیْ هُرَیْرَةَ قَالَ کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم یُصَلِّیْ حَتّٰی تَوَرَّمَ قَدَمَاهُ مرویست از ابی هریره رض
که گفت بود پیغمبر خدا که نماز میگذارد تا که ورم کرد دو قدم آنحضرت ص قَالَ فَقِیْلَ لَهٗ تَفْعَلُ هٰذَا
گفته ابی هریره پس گفته شد آنحضرت ص را میکنی اینچنین مشقت وخود را برنج بیداری وَقَدْ
جَآءَكَ اَنَّ اللّٰهَ تَعَالٰی قَدْ غَفَرَ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ وحالانکه آمد ترا بالهام
الٰهی یا وحی آمد ورسانید بتو اینکه بدرستی سبحانه وتعالی تحقیق آمرزید مر ترا چیزیکه گذشت از گناه
تو وچیزیکه آید قَالَ اَفَلَا اَکُوْنُ عَبْدًا شَکُوْرًا گفت پیغمبر خدا ص آیا پس نباشم من بنده شاکر
واز ین ذنب که درین آیت وآیتهای دیگر واقعشده جمهور برانند که از تقدم گناه آدم علیه السلام
وحوا علیها التحیة والرضوان مراد است واز ما تاخر گناه امت عَنْ اَبِیْ هُرَیْرَةَ
قَالَ کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ یُصَلِّیْ حَتّٰی تَنْتَفِخَ قَدَمَاهُ مرویست از ابی هریره رض
که گفت بود پیغمبر خدا ص که می ایستاد ونماز میگذارد تا اینکه ورم کرد دو قدم آنحضرت ص فَیُقَالُ لَهٗ
یَا رَسُوْلَ اللّٰهِ تَفْعَلُ هٰذَا وَقَدْ غَفَرَ اللّٰهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ پس گفته شد
او را ای پیغمبر ص خدا که آیا میکنی تو این را یعنی این همه خود را برنج ومشقت بیداری ص عبادت وحال آن که
تحقیق آمرزیده است واجب تعالی وتقدس ترا از گناهان تو گذشته وآینده قَالَ اَفَلَا اَکُوْنُ عَبْدًا
شَکُوْرًا گفت پیغمبر ص خدا آیا پس نباشم بنده شاکر مر او آنکه میخواهم که باشم بنده شکر گذار
عَنِ الْاَسْوَدِ بْنِ یَزِیْدَ قَالَ سَاَلْتُ عَائِشَةَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهَا عَنْ صَلٰوةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ
بِاللَّیْلِ فَقَالَتْ کَانَ یَنَامُ اَوَّلَ اللَّیْلِ ثُمَّ یَقُوْمُ مرویست از اسود که گفت پرسیدم
عائشه صدیقه رض را از نماز رسول خدا صلعم در شب گفت بود که پیغمبر خدا ص خواب میکرد اول
شب یعنی بعد از فراغ نماز عشا تا نصف شب پس برمیخواست ونماز میکرد فَاِذَا کَانَ مِنَ
السَّحَرِ اَوْتَرَ پس وقتی که قریب بود از سحر نماز وتر ادا میکرد ثُمَّ اَتٰی فِرَاشَهٗ پس می آمد
بجای خود برای خواب واین خواب جهة تقویت دماغ ودفع کسل بوده تا نماز بامداد به
تنشیط ادا یابد فَاِذَا کَانَتْ لَهٗ حَاجَةٌ اَلَمَّ بِاَهْلِهٖ پس هرگاه که بود مر آنحضرت را حاجت نزدیک
میشد باهل خود فَاِذَا سَمِعَ الْاَذَانَ وَثَبَ پس چون شنید اذان را برمیجست وبسرعت
برمیخواست فَاِنْ کَانَ جُنُبًا اَفَاضَ عَلَیْهِ مِنَ الْمَاۗءِ پس اگر میبود جنب میریخت بر خود آب را

یعنی غسل کرد والا توضا وخرج الی الصلوٰة واگر احتیاج غسل نداشت تجدید وضو کرده برآمد
برائے نماز بامداد عن ابن عباس انه اخبره انه بات عند میمونة وهی خالته
مرویست از ابن عباس که بدرستی قصه اینست که خبر کرد او بدرستی که او شب کرد نزد بی بی میمونه که
حرم محترم سید عالم است و حالانکه بی بی میمونه خاله او بود قال فاضطجعت فی عرض
الوسادة گفت ابن عباس پس سر نهادم بر عرض تکیه و دراز کشیدم واضطجع رسول الله
صلعم فی طولها و سر نهاد و دراز کشید خود را پیغمبر خدا صلعم در درازی تکیه فنام رسول الله صلعم حتی
اذا انتصف اللیل او قبله بقلیل پس خواب کرد پیغمبر صلعم تا وقتیکه نیم شب یا پیش از نصف شب اندکی
یا پس از اند کی شک راوی است فاستیقظ رسول الله صلعم فجعل یمسح النوم عن وجهه پس بیدار شد پیغمبر
پس در ایستاد و دور میکرد خواب را از روی مبارک خود ثم قرأ العشر الآیات الخواتیم من سورة آل عمران
پس خوانده ده آیت از آخر سوره آل عمران ثم قام الی شن معلق فتوضأ منه فاحسن الوضوء
پس سوی مشک آب که آویخته بود پس وضو ساخت از آن مشک پس نیکو و تمام ساخت وضو را
ثم قام یصلی پس برخاست که نماز میگذارد قال عبد الله بن عباس فقمت
الی جنبه فوضع رسول الله صلعم یده الیمنی علی رأسی گفت عبد الله پس ایستادم
من به پهلوی آنحضرت صلعم پس نهاد پیغمبر خدا صلعم دست راست خود را بر سر من ثم اخذ باذنی الیمنی
ففتلها پس گرفت بگوش راست من پس تافت آن را فصلی رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین
ثم رکعتین ثم رکعتین ثم رکعتین قال معن ست مرات پس گذارد دو رکعت
نماز پس دو رکعت پس دو رکعت پس دو رکعت پس دو رکعت گفت معن
که از رواة این حدیث است شش مرتبه یعنی شش دوگانه ادا فرمود ثم اوتر ثم
اضطجع پس وتر کرد پس از آن پهلو نهاد مراد آنکه خواب کرد ثم جاءه المؤذن پس آن آمد او را
مؤذن بجهت اعلام نماز بامداد فقام وصلی رکعتین خفیفتین پس برخاست گذارد دو رکعت نماز
سبک این دو رکعت مراد سنت بامداد است و در حدیث آمده که آنحضرت صلعم دو رکعت سنت در اولی بعد از
فاتحه قل یا ایها الکافرون و در دوم بعد از فاتحه قل هو الله احد قرائت می فرمودند و احیانا در اولے
بعد از فاتحه قولوا آمنا بالله الی آخره و در دوم آمن الرسول الی آخره میخواندند ثم خرج فصلی الصبح پس بیرون آمد
پس فرض نماز بامداد گذارد عن ابن عباس قال کان النبی صلعم یصلی من اللیل ثلث عشرة
رکعة مرویست از ابن عباس که گفت بود پیغمبر خدا صلعم که نماز میگذارد در شب یعنی تهجد سیزده رکعت عن

عائشۃ رضہ اَنَّ النَّبِیَّ صلعم کَانَ اِذَا لَمْ یُصَلِّ بِاللَّیْلِ مرویست از عائشہ صدیقہ رضہ کہ گفت بدرستی کہ پیغمبر
بود ہر گاہی کہ نماز نمی گذارد نماز شب یعنے تہجد را مَنَعَہٗ مِنْ ذٰلِکَ النَّوْمُ اَوْ غَلَبَتْہُ عَیْنَاہُ منع میکرد آنحضرت
را ازین نماز خواب یا غلبہ میکرد چشمہاء او را خواب شک راویست صَلّٰی مِنَ النَّھَارِ ثِنْتَیْ عَشْرَۃَ رَکْعَۃً
میگذارد قضاء این نماز را در روز دوازدہ رکعت عَنْ اَبِیْ ھُرَیْرَۃَ عَنِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ
قَالَ اِذَا قَامَ اَحَدُکُمْ مِنَ اللَّیْلِ مرویست از ابی ہریرہ رضہ انحال کہ ناقلست از پیغمبر صلعم کہ گفت وقتیکہ
استاد یکی از شما در شب برائے نماز تہجد فَلْیَفْتَتِحْ صَلٰوتَہٗ بِرَکْعَتَیْنِ خَفِیْفَتَیْنِ پس گو کہ افتتاح
کند نماز خود را بدو رکعت سبک عَنْ زَیْدِ بْنِ خَالِدِ الْجُھَنِیِّ اَنَّہٗ قَالَ لَاَرْمُقَنَّ صَلٰوۃَ رَسُوْلِ
اللّٰہِ صلعم مرویست از زید بدرستیکہ او گفت ہر آئنہ چشم خواہم داشت و ہر صد خواہم بود نماز پیغمبر خدا صلعم
را قَالَ فَتَوَسَّدْتُّ عَتَبَتَہٗ اَوْ فُسْطَاطَہٗ گفت زید پس بالشت ساختم آستانہ آنحضرت صلعم
را یا در خیمہ آنحضرت صلعم را شک راویست فَصَلّٰی رَسُوْلُ اللّٰہِ صلعم رَکْعَتَیْنِ خَفِیْفَتَیْنِ
پس نماز کرد پیغمبر خدا دو رکعت سبک و آن مقدمہ نماز باشد ثُمَّ صَلّٰی رَکْعَتَیْنِ طَوِیْلَتَیْنِ
طَوِیْلَتَیْنِ طَوِیْلَتَیْنِ پس گذارد آنحضرت صلعم دو رکعت دراز یعنے طول قرأت در ان فرمود ثُمَّ
صَلّٰی رَکْعَتَیْنِ وَھُمَا دُوْنَ اللَّتَیْنِ قَبْلَھُمَا ثُمَّ صَلّٰی رَکْعَتَیْنِ وَھُمَا دُوْنَ اللَّتَیْنِ قَبْلَھُمَا ثُمَّ
صَلّٰی رَکْعَتَیْنِ وَھُمَا دُوْنَ اللَّتَیْنِ قَبْلَھُمَا ثُمَّ صَلّٰی رَکْعَتَیْنِ وَھُمَا دُوْنَ اللَّتَیْنِ قَبْلَھُمَا پس
گذارد نماز دو رکعت دیگر و آن دو کم بود از آنہا کہ گذارد پیش از ان دو کہ گذارد پیش از ان پس گذارد دو رکعت دیگر قریب
کہ از ان پس گذارد دو رکعت دیگر قریب آنہا کہ گذارد پیش از ان ثُمَّ اَوْتَرَ فَذٰلِکَ ثَلٰثَ عَشْرَۃَ رَکْعَۃً
پس وتر کرد بیک رکعت پس آن تہجد سیزدہ رکعت عَنْ اَبِیْ سَلَمَۃَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ اَنَّہٗ اَخْبَرَہٗ اَنَّہٗ
سَاَلَ عَائِشَۃَ رضہ مرویست از ابی سلمہ کہ بدرستی قصہ نیست کہ کرد او بدرستی کہ او پرسید عائشہ صدیقہ را کَیْفَ کَانَ
صَلٰوۃُ رَسُوْلِ اللّٰہِ صلعم فِیْ رَمَضَانَ چگونہ بود نماز پیغمبر خدا صلعم در ماہ رمضان فَقَالَتْ مَا کَانَ رَسُوْلُ اللّٰہِ
یَزِیْدُ فِیْ رَمَضَانَ وَلَا فِیْ غَیْرِہٖ پس عائشہ صدیقہ رضہ نبود پیغمبر خدا کہ زیادہ میکرد در رمضان نہ در غیر آن
یعنے وظیفہ مقرری حضرت رسالت کم و زیادہ نبود عَلٰی اِحْدٰی عَشْرَۃَ رَکْعَۃً یُصَلِّیْ اَرْبَعًا لَا تَسْاَلْ
عَنْ حُسْنِھِنَّ وَطُوْلِھِنَّ بر یازدہ رکعت میگذارد چہار رکعت را مپرس تو از خوبی آن و درازی آن ثُمَّ
یُصَلِّیْ اَرْبَعًا لَا تَسْاَلْ عَنْ حُسْنِھِنَّ وَطُوْلِھِنَّ پس از ان میگذارد چہار دیگر را مپرس تو از خوبی و دراز
آن و شیخ ابن حجر رحہ در شرف الوسائل شرح الشمائل آوردہ کہ درازی این ہشت رکعت موازنہ پنجاہ رکعت
بودہ بسے دیگر میگذارد ثُمَّ یُصَلِّیْ ثَلٰثًا پس میگذارد سہ رکعت قَالَتْ عَائِشَۃُ رضہ قُلْتُ یَا رَسُوْلَ اللّٰہِ

اَتَنَامُ قَبْلَ اَنْ تُوتِرَ گفت عائشه صدیقه رضی الله عنها گفتم من ای پیغمبر خدا آیا خواب میکنی تو پیش ازانکه بگذاری
نمازِ وتر را قَالَ یَا عَائِشَةُ اِنَّ عَیْنَیَّ تَنَامَانِ وَلَا یَنَامُ قَلْبِیْ گفت ای عائشه بدرستی چشمان من خواب
میکنند و خواب نمیکند دل من و این معنی خاصهٔ انبیاست علیهم السلام از جهت حیات دلهای ایشان و استغراق
ایشان بمشاهدهٔ جمال کبریا جل ذکره خواب انبیا علیهم السلام موجب نقض طهارت انبیا نمیشود ازین جهت
که دل ایشان بیدار است عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم کَانَ یُصَلِّیْ مِنَ اللَّیْلِ اِحْدٰی عَشَرَةَ
رَکْعَةً یُوْتِرُ مِنْهَا بِوَاحِدَةٍ مرویست از عائشه که گفت بدرستی پیغمبر خدا بود که میگذارد نماز شب و مراد از شب
تهجد است یازده رکعت و وتر میکرد ازین جمله یازده رکعت بیک رکعت فَاِذَا فَرَغَ مِنْهَا اضْطَجَعَ عَلٰی
شِقِّهِ الْاَیْمَنِ پس چون فارغ میشد از نماز تهجد تکیه میکرد بر جانب راست خود عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ
کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم یُصَلِّیْ مِنَ اللَّیْلِ تِسْعَ رَکَعَاتٍ مرویست از عائشه رض که گفت بود پیغمبر خدا صلعم که میگذارد در نماز
شب یعنی تهجد نه رکعت عَنْ حُذَیْفَةَ ابْنِ الْیَمَانِ اَنَّهٗ صَلّٰی مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم مِنَ اللَّیْلِ مرویست از حذیفه
که گفت بدرستی او نماز گذارد با پیغمبر خدا صلعم در شب قَالَ فَلَمَّا دَخَلَ فِی الصَّلٰوةِ گفت حذیفه پس آنهنگام
که پیغمبر اراده در آمدن نماز کرد قَالَ اللّٰهُ اَکْبَرُ ذُو الْمَلَکُوْتِ وَالْجَبَرُوْتِ وَالْکِبْرِیَاءِ وَالْعَظَمَةِ گفت
پیغمبر صلعم خدا بزرگ است از همه چیز خداوند پادشاهی و بزرگواری و ترفع و منزه از هر نقصان خداوند قدرت
قَالَ ثُمَّ قَرَاَ الْبَقَرَةَ گفت حذیفه پس خواند پیغمبر خدا صلعم سورهٔ بقره را ثُمَّ رَکَعَ فَکَانَ رُکُوْعُهٗ نَحْوًا مِنْ قِیَامِهٖ
پس رکوع کرد پس بود رکوع او نزدیک بقیام او وَکَانَ یَقُوْلُ سُبْحَانَ رَبِّیَ الْعَظِیْمِ سُبْحَانَ رَبِّیَ
الْعَظِیْمِ و بود که میگفت در رکوع تسبیح را و مکرر میساخت این کلمه را در رکوع ثُمَّ رَفَعَ رَاْسَهٗ
پس برداشت سر خود را از رکوع وَکَانَ قِیَامُهٗ نَحْوًا مِنْ رُکُوْعِهٖ و بود قومهٔ او نزدیک از رکوع او
وَکَانَ یَقُوْلُ لِرَبِّیَ الْحَمْدُ لِرَبِّیَ الْحَمْدُ و بود که میگفت در قومه لربی الحمد و مکرر میساخت این کلمه را
ثُمَّ سَجَدَ فَکَانَ سُجُوْدُهٗ نَحْوًا مِنْ قِیَامِهٖ پس سجده کرد پس بود سجود او نزدیک بقیام او وَکَانَ یَقُوْلُ
سُبْحَانَ رَبِّیَ الْاَعْلٰی سُبْحَانَ رَبِّیَ الْاَعْلٰی و بود که میگفت تسبیح را در سجده و مقرر میساخت این کلمه را
ثُمَّ رَفَعَ رَاْسَهٗ فَکَانَ مَا بَیْنَ السَّجْدَتَیْنِ نَحْوًا مِنَ السُّجُوْدِ پس برداشت سر مبارک خود را پس
در میان دو سجده یعنی جلسه نزدیک بسجده وَکَانَ یَقُوْلُ رَبِّ اغْفِرْ لِیْ رَبِّ اغْفِرْ لِیْ و بود که می گفت
در جلسه رب اغفر لی و مکرر میساخت این کلمه را حَتّٰی قَرَاَ الْبَقَرَةَ وَاٰلَ عِمْرَانَ وَالنِّسَاءَ وَالْمَائِدَةَ
اَوِ الْاَنْعَامَ تا قرائت کرد چهار رکعت این چهار سوره و شعبه که یکی از رواة است شک کرد در مائده
یا انعام یعنی در رکعت چهارم مائده خواند یا انعام عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ قَامَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم

بِآيَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ لَيْلَةً مرویست از عائشہ رضہ کہ گفت استاد پیغمبر در نماز بہ آیتے از قرآن شبے را از
شبہا یعنے قرات کرد یک آیت را و مکرر میساخت آنرا تمام شب و بآن آیت قرات کرد در قیام و رکوع
و سجود یعنے در ہمہ ہا ہمین آیت خواند پس پرسیدند از ابوذر کہ آن آیت کدام بود گفت ان تعذبہم فانہم
عبادک وان تغفر لہم فانک انت العزیز الحکیم عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ صَلَّيْتُ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ
صلعم فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتّٰى هَمَمْتُ بِأَمْرِ سُوْءٍ مرویست از عبد اللہ بن مسعود رضہ کہ گفت نماز گذاردم
من شبی با پیغمبر خدا ص پس ہمیشہ ایستادہ در آنشب تا کہ من قصد کردم بامر نالائق قِيْلَ لَهٗ وَمَا هَمَمْتَ بِهٖ
گفتہ شد مر او را چہ قصد کردی تو بآن امر قَالَ هَمَمْتُ اَنْ اَقْعُدَ وَاَدَعَ النَّبِيَّ صلعم گفت
عبد اللہ قصد کردم من اینکہ بنشینم و گذارم پیغمبر را عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صلعم كَانَ يُصَلِّيْ جَالِسًا
مرویست از عائشہ رض کہ گفت بدرستی پیغمبر بود کہ نماز مے گذارد نشستہ فَيَقْرَأُ وَهُوَ جَالِسٌ.
پس قرات میکرد در انحال کہ آنحضرت ص نشستہ بود فَاِذَا بَقِيَ مِنْ قِرَاءَتِهٖ قَدْرُ مَا يَكُوْنُ ثَلٰثِيْنَ
اَوْ اَرْبَعِيْنَ اٰيَةً پس چونکہ باقی ماند از قرات وے مقدار چیزیکہ میباشد سی آیہ یا چہل آیت قَامَ فَقَرَأَ
وَهُوَ قَائِمٌ پس استاد و قرات کرد در انحال کہ آنحضرت ص استادہ بود ثُمَّ رَكَعَ وَسَجَدَ پس
رکوع کرد و سجود کرد ثُمَّ صَنَعَ فِي الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ مِثْلَ ذٰلِكَ پس کرد ہمچنین در رکعت دوم مثل
اول عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ شَقِيْقٍ قَالَ سَاَلْتُ عَنْ عَائِشَةَ رض عَنْ صَلٰوةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم
عَنْ تَطَوُّعِهٖ مرویست از عبد اللہ کہ گفت پرسیدم من بی بی عائشہ را از کیفیت نماز پیغمبر خدا ص از نافلہ
پیغمبر فَقَالَتْ كَانَ يُصَلِّيْ لَيْلًا طَوِيْلًا قَائِمًا پس گفت بی بی عائشہ بود پیغمبر خدا ص کہ نماز تطوع میگذارد
زمانی دراز از شب استادہ وَلَيْلًا طَوِيْلًا قَاعِدًا و زمانی دراز از شب نشستہ فَاِذَا قَرَأَ وَهُوَ قَائِمٌ
رَكَعَ وَسَجَدَ وَهُوَ قَائِمٌ پس وقتیکہ قرات کردے در نماز در انحال کہ آنحضرت استادہ رکوع و سجود
کرد در حالتیکہ استادہ بود وَاِذَا قَرَأَ وَهُوَ جَالِسٌ رَكَعَ وَسَجَدَ وَهُوَ جَالِسٌ و
وقتیکہ قرات کرد در انحال کہ آنحضرت ص نشستہ رکوع نمود و سجدہ میکرد در حالتیکہ نشستہ بود و
درینحدیث جواز نافلہ استادہ و نشستہ با وجود قدرت ولیکن نمازیکہ نشستہ گزارند نصف ثواب
نماز یست کہ استادہ گذارند و نماز آنحضرت استادہ و نشستہ در اجر و ثواب برابر بودہ و این
از خصائص آنحضرت ص ست زیرا کہ کسل و تثاؤب کہ منشاء کاہلی ست آنحضرت ص را نبودہ
عَنْ حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ يُصَلِّيْ فِيْ سُبْحَتِهٖ قَاعِدًا
مرویست از بی بی حفصہ حرم محترم پیغمبر خدا ص کہ گفت بود پیغمبر خدا ص کہ نماز میگذارد نافلہ را در حالیکہ نشستہ بود

وَيَقْرَأُ بِالسُّورَةِ وَيُرَتِّلُهَا وقرأت میکرد سورہ او بترتیل مے خواند یعنے نیکو میکرد قرأت آن سورہ را حَتّٰى تَكُوْنَ اَطْوَلَ مِنْ اَطْوَلَ مِنْهَا تا کہ مے بود دراز تر از دراز تر آن سورہ یعنے کہ سیکہ بے ترتیل سورہ دراز مے خواندہ آن حضرت بترتیل در آن بفرحت میخواند عَنْ اَبِیْ سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ اَخْبَرَهٗ اَنَّ عَائِشَةَ اَخْبَرَتْهُ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَمُتْ حَتّٰى كَانَ اَكْثَرُ صَلٰوتِہٖ وَهُوَ جَالِسٌ مرویست از ابی سلمہ کہ گفت بدرستی کہ بی بی عائشہ خبر کرد او را کہ بود نماز نافلہ پیغمبر در آخر ایام حیات اکثر در حالتیکہ نشستہ آنحضرت م او را ادا میکرد عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِیِّ صلعم رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا مرویست از ابن عمر کہ گفت نماز میگزاردم من با پیغمبر م دو رکعت پیش از فرض ظہر و دو رکعت بعد از آن وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ فِیْ بَيْتِهٖ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ فِیْ بَيْتِهٖ و دو رکعت بعد از فرض شام در خانہ و دو رکعت بعد از فرض خفتن در خانہ خود و مرویست از بی بی عائشہ کہ بود پیغمبر م کہ ترک نمیکرد چہار رکعت را پیش از پیشین و پیش از عصر بر چہار رکعت گذاردہ اند و پیش از خفتن دو رکعت و بعد از آن شش رکعت عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رض قَالَ ابْنُ عُمَرَ رض وَحَدَّثَتْنِیْ حَفْصَةُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم كَانَ يُصَلِّیْ رَكْعَتَيْنِ حِيْنَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ وَيُنَادِی الْمُنَادِیْ مرویست از نافع در آنحال کہ ناقلست از ابن عمر کہ گفت ابن عمر و حدیث کرد مرا حفصہ کہ بدرستیکہ پیغمبر خدا بود کہ نماز میگزارد دو رکعت زمانیکہ طلوع میکرد روشنی فجر و ندا میکرد منادی یعنے موذن اعلام نماز میکرد قَالَ اَيُّوْبُ اُرَاهُ قَالَ خَفِيْفَتَيْنِ گفت ایوب کہ یکی از رواۃ است گمان می برم کہ گفت ابن عمر رض کہ دو رکعت سبک مے گذارد یعنی قرأت اندک میخواند عَنِ ابْنِ عُمَرَ رض قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ م ثَمَانِیَ رَكَعَاتٍ مرویست از ابن عمر کہ گفت یاد گرفتم من از پیغمبر خدا ہشت رکعت رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ دو رکعت پیش از پیشین و دو رکعت بعد از آن و دو رکعت بعد از شام و دو رکعت بعد از خفتن قَالَ ابْنُ عُمَرَ رض وَحَدَّثَتْنِیْ حَفْصَةُ بِرَكْعَتَیِ الْغَدَاةِ وَلَمْ اَكُنْ اَرَاهُمَا مِنَ النَّبِیِّ صلعم گفت ابن عمر حدیث کرد مرا حفصہ بدو رکعت نماز بامداد یعنے سنت و نبودم من کہ دیدم آن دو رکعت از پیغمبر م عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ شَقِيْقٍ قَالَ سَاَلْتُ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ صَلٰوةِ النَّبِیِّ صلعم قَالَتْ كَانَ يُصَلِّیْ قَبْلَ الظُّهْرِ رَكْعَتَيْنِ وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ وَبَعْدَ الْمَغْرِبِ ثِنْتَيْنِ وَبَعْدَ الْعِشَاءِ رَكْعَتَيْنِ وَقَبْلَ الْفَجْرِ رَكْعَتَيْنِ مرویست از عبد اللہ کہ گفت پرسیدم بی بی عائشہ را از نماز پیغمبر خدا گفت کہ بود پیغمبر کہ نماز مے گذارد پیش از ظہر دو رکعت و بعد از آن دو رکعت و بعد از شام دو رکعت و بعد

خفتن دو رکعت و پیش از بامداد دو رکعت عَنْ اَبِیْ اِسْحٰقَ قَالَ سَمِعْتُ عَاصِمَ بْنَ ضَمْرَةَ یَقُوْلُ
سَاَلْنَا عَلِیًّا رض عَنْ صَلٰوةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم مِنَ النَّهَارِ مرویست از ابن اسحق که گفت شنیدم من
از عاصم که میگفت پرسیدیم با امیر المومنین علی کرم الله وجهه از نماز نافله پیغمبر صلعم از روز قَالَ فَقَالَ
اِنَّکُمْ لَا تُطِیْقُوْنَ ذٰلِكَ گفت عاصم پس گفت امیر المومنین علی بدرستیکه شما طاقت نمی آرید آن را
از حیثیت دوام و ملازمت نمودن آن و خضوع و خشوع قَالَ قُلْنَا مَنْ اَطَاقَ مِنَّا ذٰلِكَ
صَلّٰی گفت عاصم گفتیم هر کسیکه با طاقت باشد از ما گذارد آن را مراد نماز نافله است فَقَالَ كَانَ
اِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ مِنْ هٰهُنَا كَهَیْئَتِهَا مِنْ هٰهُنَا عِنْدَ الْعَصْرِ صَلّٰی رَكْعَتَیْنِ پس گفت امیر
المومنین که بود پیغمبر هر وقتیکه بود آفتاب از اینجا اشارت بسوی مشرق کرد یعنی محاذی عصر در
مشرق باشد گذارد دو رکعت و ازان مراد نماز چاشت است وَاِنْ كَانَتِ الشَّمْسُ هٰهُنَا كَهَیْئَتِهَا
مِنْ هٰهُنَا عِنْدَ الظُّهْرِ صَلّٰی اَرْبَعًا هر وقتیکه بود آفتاب از اینجا یعنی نزدیک ظهر مراد فی است
گذارد چهار رکعت نماز زوال قبل پیشین وَیُصَلِّیْ قَبْلَ الظُّهْرِ اَرْبَعًا وَبَعْدَهَا رَكْعَتَیْنِ و میگذارد
آنحضرت قبل از پیشین چهار رکعت و بعد ازان دو رکعت وَقَبْلَ الْعَصْرِ اَرْبَعًا یَفْصِلُ بَیْنَ
رَكْعَتَیْنِ بِالتَّسْلِیْمِ عَلَی الْمَلٰٓئِكَةِ الْمُقَرَّبِیْنَ وَالنَّبِیِّیْنَ وَمَنْ تَبِعَهُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ وَ
الْمُسْلِمِیْنَ و پیش از نماز دیگر چهار رکعت میان هر دو رکعت فصل میفرمود و سلام میداد بر ملائکه مقربین
و پیغمبران علیهم السلام و کسی که تابع ایشان است از مومنان و مسلمانان بَابُ صَلٰوةِ الضُّحٰی
عَنْ مُعَاذَةَ قَالَتْ قُلْتُ لِعَائِشَةَ اَكَانَ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یُصَلِّی الضُّحٰی مرویست
از معاذه که گفت گفتم مر عائشه را آیا بود پیغمبر خدا که میگذارد نماز چاشت اَقَالَتْ نَعَمْ اَرْبَعَ رَكَعَاتٍ
وَیَزِیْدُ مَا شَآءَ اللّٰهُ گفت آری چهار رکعت و زیاده میگذارد آنچه خدا خواسته و درین حدیث اشارت
است باستحباب نماز چاشت و برین جمهور اتفاق دارند عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ النَّبِیَّ صلعم
كَانَ یُصَلِّی الضُّحٰی سِتَّ رَكَعَاتٍ مرویست از انس که گفت بدرستی پیغمبر خدا صلعم بود که میگذارد
نماز چاشت شش رکعت عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ اَبِیْ لَیْلٰی قَالَ مَا اَخْبَرَنِیْ اَحَدٌ اَنَّهٗ رَاٰی
النَّبِیَّ صلعم یُصَلِّی الضُّحٰی مرویست از عبد الرحمن که گفت خبر نه کرد مرا هیچ یکی که بدرستی که او دید
پیغمبر خدا را که میگذارد چاشت را اِلَّا اُمُّ هَانِیٍٔ فَاِنَّهَا حَدَّثَتْ اَنَّ النَّبِیَّ صلعم دَخَلَ
بَیْتَهَا یَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ فَاغْتَسَلَ فَسَبَّحَ ثَمَانِیَ رَكَعَاتٍ مگر ام هانی خواهر علی ضو بدرستیکه ام هانی
حدیث کرد بدرستی پیغمبر صلعم در آمد خانه او در روز فتح مکه پس غسل کرد پس نماز گذارد هشت رکعت مَا رَاَیْتُهٗ صَلّٰی

صَلوٰةً قَطُّ اَخَفَّ مِنْهَا غَيْرَ اَنَّهُ كَانَ يُتِمُّ الرُّكُوْعَ وَالسُّجُوْدَ اُمّہانی گویند ندیدم من پیغمبر خدا را که گذارد
نمازی هرگز سبکتر ازان نماز یعنے قرأت اندک خوانده غیر اینکه بدرستی بود پیغمبر که تمام میکرد رکوع وسجود را مراد تعدیل
ارکانست و شیخ ابن حجر رح در شرح شمائل آورده که قرأت پیغمبر خدا صلعم در نماز چاشت دراز بود و خبر این
نیست که در روز فتح بکه تخفیف کرده باشد بواسطهٔ مهمات و مشاغل که با آن سرور کائنات رجوع
بوده عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ شَقِيْقٍ قَالَ قُلْتُ لِعَائِشَةَ اَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحٰى ۲
روایت از عبد الله که گفت گفتم بی بی عائشه رض را آیا بود پیغمبر خدا صلعم که نماز چاشت در مسجد میگزارد
قَالَتْ لَا اِلَّا اَنْ يَّجِيْءَ مِنْ مَّغِيْبِهٖ گفت بی بی عائشه رض که نے مگر آنکه مے آمد پیغمبر از سفر خود در حدیث
آمده است که چون پیغمبر از سفر معاودت فرمودی در نیامدی بخانه مگر در روز وقت چاشت پس چون
پیغمبر بشهر مدینه در آمدے اول بمسجد مدینه تشریف فرمودی پس دو رکعت گذاردے پس نشستے
در مسجد پس ازان بخانه تشریف فرمودی عَنْ اَبِيْ اَيُّوْبَ الْاَنْصَارِيِّ اَنَّ النَّبِيَّ صلعم ۳
كَانَ يُدْمِنُ اَرْبَعَ رَكَعَاتٍ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ مرویست از ابی ایوب انصاری رض که گفت
بود پیغمبر خدا صلعم بدرستیکه مداومت میکرد چهار رکعت نماز را نزد زوال آفتاب فَقُلْتُ يَا رَسُوْلَ
اللّٰهِ اِنَّكَ تُدْمِنُ هٰذِهِ الْاَرْبَعَ الرَّكَعَاتِ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ پس گفتم ای پیغمبر خدا بدرستے
که مداومت و مواظبت میکنی این چهار رکعت را نزد زوال آفتاب فَقَالَ اِنَّ اَبْوَابَ السَّمَآءِ
تُفْتَحُ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ پس گفت پیغمبر که بدرستی درهای آسمان کشاده میشود نزد زوال آفتاب فَلَا
تُرْتَجُ حَتّٰى يُصَلَّى الظُّهْرُ پس نمی بندند تا که گذارده میشود ظهر فَاُحِبُّ اَنْ يَّصْعَدَ لِيْ فِيْ تِلْكَ السَّاعَةِ خَيْرٌ
پس دوست میدارم من اینکه بالا میرود مرا درین ساعت نیکی یعنے عمل خیر که طاعت و عبادت ست
قُلْتُ اَفِيْ كُلِّهِنَّ قِرَآءَةٌ گفتم من آیا در همه این رکعات قرأت ست قَالَ نَعَمْ گفت آرے
قُلْتُ هَلْ فِيْهِنَّ تَسْلِيْمٌ فَاصِلٌ قَالَ لَا گفتم من که آیا درین چهار رکعت سلام هست که فاصله کند میان
دو رکعت گفت پیغمبر که نے درین حدیث اشارتست که در سنت زوال و سنت ظهر و سنت عصر چهار رکعت
بیک سلام ست عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ السَّائِبِ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم كَانَ يُصَلِّيْ اَرْبَعًا بَعْدَ اَنْ تَزُوْلَ الشَّمْسُ
قَبْلَ الظُّهْرِ مرویست از عبد الله که گفت بدرستی پیغمبر بود که میگزارد چهار رکعت نماز بعد از انکه مائل میشد
آفتاب پیش از نماز ظهر قَالَ اِنَّهَا سَاعَةٌ تُفْتَحُ فِيْهَا اَبْوَابُ السَّمَآءِ گفت پیغمبر بدرستیکه این ساعتے
ست که کشاده میشود درین ساعت درهای آسمان وَاُحِبُّ اَنْ يَّصْعَدَ لِيْ فِيْهَا عَمَلٌ صَالِحٌ و دوست
میدارم من اینکه بالا میرود از من دران عمل صالح عَنْ عَلِيٍّ اَنَّهُ كَانَ يُصَلِّيْ قَبْلَ الظُّهْرِ اَرْبَعًا مرویست از امیر المؤمنین علی

که بدرستی که او بود که میگذارد پیش از نماز پیشین چهار رکعت و ذکر ان رسول الله صلعم کان یصلیها
عند الزوال و ذکر کرد علی مرتضی که پیغمبر خدا صلعم بود که میگذارد آن نماز را نزد زوال آفتاب ویمد فیها
دراز میکرد پیغمبر قرارت را در آن نماز **باب** صلوٰة التطوع فی البیت این باب حدیثیست که آمده در
نماز نافله در خانه عن عبد الله بن سعید قال سالت رسول الله صلعم عن الصلوٰة فی بیتی
والصلوٰة فی المسجد مرویست از عبد الله که گفت پرسیدم من پیغمبر خدا را از نماز نافله که گذارم در خانه یا در مسجد
قال قد ترٰی ما اقرب بیتی من المسجد فلان اصلی فی بیتی گفت پیغمبر تحقیق میبینی تو
که چه نزدیک است خانهٔ من بمسجد پس هر آئینه اینکه نماز نافله میکنم در خانه خود احب الی من ان اصلی فی المسجد
الا ان تکون صلوٰة مکتوبة دوستر است بسوی من از اینکه نماز گذارم در مسجد مگر آنکه باشد نماز فرض یعنی
مکتوبه را در مسجد میگزارم **باب** ما جاء فی صوم رسول الله صلعم این باب حدیثیست که آمده در روزه
فرض ونفل پیغمبر صلعم عن عبد الله بن شقیق قال سالت عائشة رض عن صیام رسول الله صلعم قالت
کان یصوم حتی نقول قد صام مرویست از عبد الله بن شقیق که گفت پرسیدم بی بی عائشه را از روزه رسول خدا
گفت بود پیغمبر که روزه میداشت تا که می گفتیم ما که تحقیق روزه داشت همه ایام ماه را ویفطر حتی نقول قد
افطر ومیخورد تا که می گفتیم ما تحقیق میخورد همه ماه را یعنی همه ایام ماه را یعنی گاهی پی هم متواتر روزه می
داشت وگاهی پی هم متواتر می خورد قالت ما صام رسول الله صلعم گفت عائشه که روزه نداشت
پیغمبر خدا صلعم شهرا کاملا منذ قدم المدینة الا رمضان ماه بے اتمام از ان باز که بمدینه
آمده مگر ماه رمضان عن انس بن مالک انه سئل عن صوم النبی صلعم مرویست از انس که بدرستی
او را پرسیده شد از روزه پیغمبر صلعم فقال کان یصوم من الشهر حتی نری ان لا یرید ان یفطر منه پس
گفت انس بود پیغمبر صلعم که روزه همیداشت از ماهی تا که گمان بردیم ما آنکه اراده نمیکند اینکه بخورد از ان ماه روزی
ویفطر حتی نری ان لا یرید ان یصوم منه شیئا ومیخورد تا آنکه گمان میکردیم ما بدرستی که او اراده
نمیکند اینکه روزه میدارد در ان ماه چیزی را یعنی روزه وکنت لا تشاء ان تراه من اللیل مصلیا الا ان
رایته مصلیا و بودی تو که زمانی از شب نخواهی اینکه ببینی او را از شب نماز گذارنده مگر آنکه میدیدی تو او را نماز گذارنده
ولا نائما الا ان رایته نائما وبودی تو که در زمانی از شب نخواهی اینکه نه بینی که در خواب باشد مگر اینکه ببینی تو او را خواب
عن ام سلمة قالت ما رایت النبی صلعم یصوم شهرین متتابعین الا شعبان ورمضان مرویست
از بی بی ام سلمه که گفت ندیدم من پیغمبر خدا را که روزه میداشت دو ماه پیوسته مگر شعبان و رمضان از ماه شعبان اکثر
ایام از ان ماه مراد است نه ماه تمام عن عائشة قالت لم ار رسول الله صلعم یصوم فی الشهر اکثر من صیامه

فِي شَعْبَانَ مرویست از بی بی عائشه رض که گفت ندیدم یعنی ندانستم پیغمبر خدا را که روزه میداشت در ماهی اکثر
از روزه داشتن او در شعبان كَانَ يَصُوْمُ شَعْبَانَ اِلَّا قَلِيْلًا بود که روزه میداشت در شعبان مگر اندکی روزه
افطار میکرد بَلْ كَانَ يَصُوْمُ كُلَّهُ بلکه بود که روزه میداشت همه آن ماه را عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ
كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُوْمُ حَتّٰى نَقُوْلَ لَا يُرِيْدُ حَتّٰى يُفْطِرَ مِنْهُ مرویست
از ابن عباس که گفت بود پیغمبر خدا که روزه میداشت تا که می گفتیم تا که نمیخواهد و اراده نمیکند اینکه افطار
بیکند از آن وَيُفْطِرُ مِنْهُ حَتّٰى نَقُوْلَ مَا يُرِيْدُ اَنْ يَصُوْمَ و می خورد از آن تا می گفتیم تا که
نمیخواهد اینکه روزه میدارد مَا صَامَ شَهْرًا كَامِلًا مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِيْنَةَ اِلَّا رَمَضَانَ و
روزه نمیداشت ماه را باتمام از آن بازکه بمدینه آمده مگر رمضان عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ
اللّٰهِ صلعم يَصُوْمُ مِنْ غُرَّةِ كُلِّ شَهْرٍ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ مرویست از عبد الله بن مسعود که گفت بود پیغمبر
خدا که روزه میداشت از اول هر ماه سه روزه وَقَلَّمَا كَانَ يُفْطِرُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ اندکی بود یعنی
احیانا که افطار میکرد روز جمعه را عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يَتَحَرّٰى صَوْمَ
الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيْسِ مرویست از عائشه که گفت بود پیغمبر خدا که اختیار میکرد روزه روز دوشنبه
و پنجشنبه یعنی در هفته این دو روز روزه میداشت عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صلعم قَالَ
تُعْرَضُ الْاَعْمَالُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيْسِ مرویست از ابی هریره که گفت بدرستی که پیغمبر
فرمود عرض کرده شود اعمال بدرگاه الهی جل و عز روز دوشنبه و پنجشنبه فَاُحِبُّ اَنْ يُعْرَضَ عَمَلِيْ وَاَنَا
صَائِمٌ پس دوست میدارم من اینکه عرض کرده شود عمل من حالانکه من روزه دار باشم عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ
كَانَ النَّبِيُّ صلعم يَصُوْمُ مِنَ الشَّهْرِ السَّبْتَ وَالْاَحَدَ وَالْاِثْنَيْنِ مرویست از عائشه صدیقه
که گفت بود پیغمبر خدا صلعم که روزه میداشت از ماهی روز شنبه و یکشنبه و دوشنبه را یعنی در اوائل ماه
این روزها را وَمِنَ الشَّهْرِ الْاٰخَرِ الثُّلَثَاءَ وَالْاَرْبِعَاءَ وَالْخَمِيْسَ و از ماه دیگر روز سه شنبه
و چهارشنبه و پنجشنبه را یعنی در اوائل آن ماه عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يَصُوْمُ
فِيْ شَهْرٍ اَكْثَرَ مِنْ صِيَامِهِ فِيْ شَعْبَانَ مرویست از عائشه رض که گفت نبود پیغمبر صلعم که روزه میداشت
در ماهی اکثر از روزه داشتن آنسرور در ماه شعبان عَنْ مُعَاذَةَ قَالَتْ قُلْتُ لِعَائِشَةَ اَكَانَ
النَّبِيُّ صلعم يَصُوْمُ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ مرویست از معاذه که گفت گفتم من مر بی بی عائشه را
که آیا بود پیغمبر خدا که روزه میداشت سه روز را از هر ماهی مراد ایام بیض است قَالَتْ نَعَمْ گفت بی بی
عائشه رض که آری قُلْتُ مِنْ اَيِّهِ كَانَ معاذه گفت گفتم من از کدام ایام ماه بود که روزه میداشت قَالَتْ كَانَ

لا يُبَالِي مِنْ اَيِّهٖ صَامَ گفت بود پیغمبر که باک نمیداشت از ماه که کدامی روزه روزه دارد یعنی مقید نبود از روزهای
ماه لول آن و میانه آن و آخران و در شرح شمائل شیخ ابن حجر نور مرقده آورده اجماع صحابه و تابعین بر ایام بیض
سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم هر ماه هست عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ عَاشُوْرَاءُ يَوْمًا يَصُوْمُهٗ
قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مرویست از بی بی عائشه که گفت بود عاشوره روزے یعنی بزرگ روزے
که روزه میداشتند آنرا قریش در ایام جاهلیت مراد پیش از ظهور اسلام است وَكَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يَصُوْمُهٗ
بود پیغمبر خدا که روزه میداشت روز عاشورا فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِيْنَةَ صَامَهٗ پس آن هنگام که تشریف آورد
بمدینه طیبه روزه داشت اورا وَاَمَرَ بِصِيَامِهٖ وامر فرمود مردمانرا بروزه داشتن آن روز فَلَمَّا
افْتُرِضَ رَمَضَانُ كَانَ رَمَضَانُ هُوَ الْفَرِيْضَةُ پس آن هنگام که فرض شد رمضان و فرضیت
رمضان در ماه شعبان سال دوم از هجرت واقع شده بود و بعده بود ماه رمضان آن فرض وَتُرِكَ
عَاشُوْرَاءُ فَمَنْ شَاءَ صَامَهٗ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهٗ و ترک کرده شد عاشورا یعنی وجوب آن برطرف شد پس کسیکه
خواست روزه داشت آن عاشوره را و کسیکه خواست ترک روزه کرده اند و در فضیلت روزه داشتن روز عاشورا
در صحیح مسلم واقع شده که روزه روز عاشورا کفارت یکساله گناه میکند عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ سَاَلْتُ عَائِشَةَ رض
اَكَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يَخُصُّ مِنَ الْاَيَّامِ شَيْئًا مرویست از علقمه که گفت پرسیدم من از بی بی عائشه رض
که آیا بود پیغمبر خدا که مخصوص میساخت از روزها چیزیرا از نماز نافله یا روزه نافله قَالَتْ كَانَ عَمَلُهٗ دِيْمَةً
گفت بی بی عائشه که بود عمل آنحضرت صلعم دائما وَاَيُّكُمْ يُطِيْقُ مَا كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يُطِيْقُ
و کدام شما طاقت مے آورد عملی را که بود پیغمبر خدا طاقت می آورد مراد آنکه ریاضت و مشقت عبادت
و طاعت و مداومت و مواظبت مینمودند و یعنی شما نه میتوانید که بطریق دوام و ثبات آن اعمال بجا
آرید و مطابعت اعمال آنحضرت مخصوص صحابه کرام بود رضوان الله علیهم اجمعین از جهته آنکه علو همت داشتند
و روشنی دل و میل ناکردن بزخارف دنیا و حظوظ نفس و این تاثیر برکت صحبت و ملازمت پیغمبر بود ایشانرا
عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم وَعِنْدِيْ اِمْرَاَةٌ مرویست از بی بی عائشه رض
که گفت در آمد بر من پیغمبر خدا یعنی بخانه من در آمد و نزد من زنی بود حولا نام فَقَالَ مَنْ هٰذِهٖ پس گفت
پیغمبر کیست این زن قُلْتُ فُلَانَةُ لَا تَنَامُ اللَّيْلَ گفتم من فلانه خواب نمیکند شب را یعنی این حولا
احیا میدارد شب را بعبادت فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم عَلَيْكُمْ مِنَ الْاَعْمَالِ مَا تُطِيْقُوْنَ پس
گفت پیغمبر خدا لازم باد بر شما از اعمال چیزے که طاقت می آرید شما یعنی مداومت و مواظبت بر وجه استمرار و دوام
باید کرد فَوَاللّٰهِ لَا يَمَلُّ حَتّٰى تَمَلُّوْا پس سوگند بخدا که قطع نمیکند خدائے عزوجل ثواب و رحمت و برکت

وجود وعطار خود را از شما تا شما قطع عمل نمیکنید وقطع وترک سوال نمیکنید مراد آنست عمل بر طریق اقتصاد
یعنی میانه روی کردن بین الافراط والتفریط وبهترین عمل آنست که بر سبیل دوام باشد وعامل از ملال و
مشاق ترک آن نگیرد وَكَانَ اَحَبُّ ذٰلِكَ اِلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صلى الَّذِىْ يَدُوْمُ عَلَيْهِ صَاحِبُهٗ
وبود دوستر آنعمل بسوی پیغمبر خدا آنکه مداومت میکرد بر آن عمل را صاحب او در هیچ حال ترک ندهد عَنْ اَبِىْ صَالِحٍ
قَالَ سَاَلْتُ عَائِشَةَ وَاُمَّ سَلَمَةَ اَىُّ الْعَمَلِ كَانَ اَحَبَّ اِلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم مرویست از ابی
صالح که گفت پرسیدم من از بی بی عائشه واز بی بی ام سلمه کدام عمل بود دوستر بسوی پیغمبر خدا قَالَتَا مَا دِيْمَ
عَلَيْهِ وَاِنْ قَلَّ گفتند ایشان علیه مداومت کرده شود بر این واگرچه اندک باشد یعنی عمل اندک
بر طریق دوام واستمرار باشد بهترست از انعمل که گاهی بسیار باشد عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ اَنَّهٗ سَمِعَ
عَاصِمَ بْنَ حُمَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ يَقُوْلُ كُنْتُ مَعَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم لَيْلَةً
مرویست از عمرو بدرستی که او شنید از عاصم که گفت شنیدم من از عوف بن مالک که می گفت بودم من با
پیغمبر خدا شبی فَاسْتَاكَ ثُمَّ تَوَضَّاَ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّىْ فَقُمْتُ مَعَهٗ پس مسواک کرد پس وضو ساخت
پس برخاست که نماز گذارد پس استادم من با او فَبَدَاَ فَاسْتَفْتَحَ الْبَقَرَةَ پس آغاز کرد بنماز پس
افتتاح کرد بعد فاتحه سوره بقره را فَلَا يَمُرُّ بِاٰيَةِ رَحْمَةٍ اِلَّا وَقَفَ فَسَاَلَ پس نمیگذشت بآیت رحمت
مگر که توقف کرد پس سوال رحمت ومغفرت کرد وَلَا يَمُرُّ بِاٰيَةِ عَذَابٍ اِلَّا وَقَفَ فَتَعَوَّذَ نمیگذشت
بآیه عذاب مگر که توقف کرد پس پناه خواست از عذاب وعقوبت دوزخ ثُمَّ رَكَعَ فَمَكَثَ رَاكِعًا بِقَدْرِ
قِيَامِهٖ يَقُوْلُ فِىْ رُكُوْعِهٖ سُبْحَانَ ذِى الْجَبَرُوْتِ وَالْمَلَكُوْتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ
پس رکوع کرد پس درنگ کرد در حالیکه راکع بود بمقدار قیام خود وسیگفت که در رکوع خود سُبْحَانَ
ذِى الْجَبَرُوْتِ الخ این تسبیح را مکرر میساخت ثُمَّ سَجَدَ بِقَدْرِ رُكُوْعِهٖ وَيَقُوْلُ فِىْ سُجُوْدِهٖ سُبْحَانَ
ذِى الْجَبَرُوْتِ وَالْمَلَكُوْتِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ پس سجده کرد بمقدار رکوع خود یعنی انقدر درنگ کرد
قیام کرد بجهت طول قراءت در رکوع هم آنقدر درنگ کرده تسبیح میگفت ودر سجده دوم همچنین ثُمَّ
قَرَاَ اٰلَ عِمْرَانَ ثُمَّ سُوْرَةً سُوْرَةً يَفْعَلُ مِثْلَ ذٰلِكَ پس خواند در رکعت اول بعد فاتحه
آل عمران را خواند در قیام ثانی پس سوره سوره یعنی قراءت میکرد در رکعت سوم وچهارم مانند آن
در طول قراءت وطول رکوع وطول سجود وسوال رحمت وپناه خواستن از عذاب **بَابُ**
مَا جَاءَ فِىْ صِفَةِ قِرَاءَةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم این باب حدیثیست در صفت قراءت پیغمبر خدا
عَنْ يَعْلَى بْنِ مَمْلَكٍ اَنَّهٗ سَاَلَ اُمَّ سَلَمَةَ عَنْ قِرَاءَةِ النَّبِىِّ صلعم فَاِذَا هِىَ تَنْعَتُ قِرَاءَةً

مُفَسَّرَۃً حَرْفًا حَرْفًا مرویست از یعلی کہ بدرستی او پرسید بی بی ام سلمہ را از قرارت پیغمبر خدا
صلعم ناگاہ ام سلمہ نشان داد و صفت کرد قرارت پیغمبر خدا مبین و واضح کلمہ کلمہ و حرف حرف مراد
آنکہ بترتیل و غایت وضوح قرارت میفرمود چنانچہ بر سامع ہیچ ملتبس نمیشد عَنْ قَتَادَۃَ قَالَ قُلْتُ
لِاَنَسِ بْنِ مَالِكٍ كَيْفَ كَانَ قِرَاءَۃُ رَسُوْلِ اللّٰہِ صلعم قَالَ مَدًّا مرویست از قتادہ کہ گفت گفتم
من مر انس را کہ چگونہ بود قرارت پیغمبر خدا گفت انس اشباع میکرد غیر افراط حروف مدہ را چنانچہ
در بسم اللہ مد میکرد و بارحمن مد میکرد و بارحیم مد میکرد عَنْ اُمِّ سَلَمَۃَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ صلعم يُقَطِّعُ
قِرَاءَتَہٗ مرویست از ام سلمہ کہ گفت پیغمبر خدا کہ وقف میکرد بر فاصلہائے آیتہا در قرارت خود يَقُوْلُ
اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ثُمَّ يَقِفُ میگفت الحمد للہ رب العلمین پس وقف میکرد ثُمَّ يَقُوْلُ الرَّحْمٰنِ
الرَّحِيْمِ ثُمَّ يَقِفُ پس مے گفت الرحمن الرحیم پس وقف میکرد وَكَانَ يَقْرَأُ مَالِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ و بود کہ
میخواند مالک یوم الدین یعنے ہمچنین وقف مے کرد در سائر آیات و در شرح شمائل آوردہ کہ مسنون ست
کہ مصلی در قرارۃ خود ملاحظہ وقف بکند بر سر آیات استد و گذر دیگر آنکہ بسم اللہ را با الحمد متصل
سازد خصوص در نماز قرارت کند کلمہ کلمہ و حرف حرف زیراکہ بمقابلہ ہر حرفے دہ حسنہ برای او در نامۂ
اعمال ثبت میکند عَنْ عَبْدِ اللّٰہِ بْنِ اَبِيْ قَيْسٍ قَالَ سَاَلْتُ عَائِشَۃَ رض عَنْ قِرَاءَۃِ النَّبِيِّ
صلعم كَانَ يُسِرُّ بِالْقِرَاءَۃِ اَمْ يَجْهَرُ مرویست از عبد اللہ کہ گفت پرسیدم بی بی عائشہ را از قرارۃ
پیغمبر خدا کہ آیا بود پست میکرد قرارۃ را یا بلند میخواند قَالَتْ كُلُّ ذٰلِكَ قَدْ كَانَ يَفْعَلُ گفت
بی بی عائشہ ہمہ آن یعنی ہم پست میخواند و ہم بلند بتحقیق کہ بود پیغمبر کہ میکرد رُبَّمَا اَسَرَّ وَرُبَّمَا جَهَرَ
بسا بود کہ پست کرد و بسا بود کہ بلند کرد قرارت را قُلْتُ اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ الَّذِيْ جَعَلَ فِي الْاَمْرِ سَعَۃً
عبد اللہ بن قیس گفت گفتم من ہمہ حمد خدا را آنکہ گردانید در امر دین توسعہ یعنی تنگ نکرد کہ بیک چیز
مقرر بساخت ہم پست و ہم بلند روا است و ثواب ہر دو قرارت برابر ست ہر کرا تنشیط پست خواندن
باشد پست خواند و ہر کرا انشاط در بلند خواندن باشد بلند خواند ولیکن افضل آنست کہ آنچہ خواند دور
باشد از ریا و سمع و نزدیک باشد بخضوع و خشوع و این ملاحظہ قاری را در جمیع اوقات خواندن
لازم ست غیر صلوۃ عَنْ اُمِّ هَانِئٍ رض قَالَتْ كُنْتُ اَسْمَعُ قِرَاءَۃَ النَّبِيِّ صلعم بِاللَّيْلِ
وَاَنَا عَلٰى عَرِيْشِيْ مرویست از ام ہانی کہ گفت بودم من کہ شنیدم قرارت پیغمبر خدا را در شب
در انحال کہ من در عریش بودم یعنے خیمہ از چوب عَنْ مُعَاوِيَۃَ بْنِ قُرَّۃَ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللّٰہِ
ابْنِ مُغَفَّلٍ يَقُوْلُ رَاَيْتُ النَّبِيَّ صلعم عَلٰى نَاقَۃٍ يَوْمَ الْفَتْحِ مرویست از معاویہ بن قرہ

گفت شنیدم از عبد الله که میگفت دیدم من پیغمبر خدا را سوار بر راونه روز فتح مکه وَهُوَ يَقْرَأُ إِنَّا
فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وحالانکه آنحضرت
میخواند سورهٔ انا فتحنا را قَالَ فَقَرَعَ وَرَجَّعَ گفت عبد الله پس خواند آنحضرت و ادا ترجیع کرد و ترجیع
آنست ضروب حرکات مانند آآآ و جزین نیست که این آواز در سواری بواسطه شتر حرکت سیر ظاهر
شد قَالَ وَقَالَ مُعَاوِيَةُ بْنُ قُرَّةَ لَوْلَا أَنْ يَجْتَمِعَ النَّاسُ عَلَيَّ لَأَخَذْتُ لَكُمْ فِي ذٰلِكَ
الصَّوْتِ گفت راوی و گفت معاویه اگر نبودی آنکه جمع میشدند مردم بر من هر آینه شروع میکردم برای
شما آن آواز ای قَالَ اللَّحْنِ یا گفت آن لحن شک راویست عَنْ قَتَادَةَ قَالَ مَا بَعَثَ اللّٰهُ
نَبِيًّا إِلَّا حَسَنَ الْوَجْهِ وَحَسَنَ الصَّوْتِ مرویست از قتاده که گفت نه فرستاد خدای تعالی
پیغمبری مگر که نیکو روی نیکو آواز باشد وَكَانَ نَبِيُّكُمْ صلعم حَسَنَ الْوَجْهِ وَحَسَنَ الصَّوْتِ فَكَانَ
لَا يُرَجِّعُ و بود نبی شما خوبصورت و خوش آواز و بود آنحضرت که ترجیع نمیکرد در قرأت مراد آنکه بترجیع و لحن نمیخواند
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ صلعم رُبَّمَا يَسْمَعُهَا مَنْ فِي الْحُجْرَةِ وَهُوَ فِي الْبَيْتِ
مرویست از ابن عباس که گفت بود خواندن پیغمبر ص بسا بود که می شنید آن خواندن را کسیکه در حجره بود
و حالانکه آنحضرت ص در خانه خود قرأت میفرمود و از حجره مراد صحن خانه است یا حجره که در جوار خانه بود

بَابُ مَا جَاءَ فِي بُكَاءِ رَسُولِ اللّٰهِ صلعم

این باب حدیثیست که آمده در صفت گریه پیغمبر خدا ص

عَنِ الشِّخِّيرِ قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صلعم وَهُوَ يُصَلِّي وَلِجَوْفِهِ أَزِيزٌ مرویست از شخیر که گفت
آمدم من پیغمبر خدا ص را در حالیکه آنحضرت نماز میگذارد و مر درون او را آوازی بود كَأَزِيزِ الْمِرْجَلِ مِنَ
الْبُكَاءِ مانند آواز دیگ جوشان از گریه عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ اقْرَأْ عَلَيَّ
مرویست از عبد الله که گفت گفت مرا پیغمبر خدا ص که بخوان تو بر من فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ صلعم
أَقْرَأُ عَلَيْكَ پس گفتم من ای پیغمبر خدا ص بخوانم من بر تو وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ و حالانکه بر تو فرو فرستاده شد
قَالَ إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي گفت پیغمبر که بدرستی من دوست میدارم آنکه بشنوم
قرآن از غیر خود فَقَرَأْتُ سُورَةَ النِّسَاءِ حَتّٰى بَلَغْتُ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰؤُلَاءِ شَهِيدًا
پس خواندم من سورهٔ نساء را تا رسیدم بآیهٔ وجئنا بک الی آخره قَالَ فَرَأَيْتُ عَيْنَيِ النَّبِيِّ ص تَهْمِلَانِ
گفت عبد الله پس دیدم من دو چشم پیغمبر خدا ص را که اشک از آنها روان شد عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ
ابْنِ عَمْرٍو قَالَ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمًا عَلٰى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ صلعم مرویست از عبد الله
که گفت منکسف شد آفتاب روزی در زمان پیغمبر خدا ص فَقَامَ رَسُولُ اللّٰهِ صلعم يُصَلِّي

حَتّٰى لَمْ يَكَدْ يَرْكَعُ پس استاد پیغمبر خدا که نماز میگذارد تا آنکه نزدیک نبود برکوع یعنی قیام طویل کرد ثُمَّ
رَكَعَ فَلَمْ يَكَدْ يَرْفَعُ رَأْسَهُ پس رکوع کرد پس نزدیک نبود که از رکوع سر بردارد مراد آنکه در رکوع نیز درنگ بسیار کرد
ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَلَمْ يَكَدْ أَنْ يَسْجُدَ پس بالا کرد سر مبارک خود را پس نزدیک نبود که بسجده رود یعنی در
قومه نیز درنگ بسیار کرد ثُمَّ سَجَدَ فَلَمْ يَكَدْ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ پس سجده کرد پس نزدیک نبود که بر
میدارد سر مبارک خود را از سجده مراد آنکه در سجده نیز مکث کرد ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَلَمْ يَكَدْ أَنْ يَسْجُدَ
پس برداشت سر مبارک خود را پس نزدیک نبود که بسجدهٔ ثانیه رود یعنی در جلسه نیز درنگ بسیار کرد
ثُمَّ سَجَدَ فَلَمْ يَكَدْ أَنْ يَرْفَعَ رَأْسَهُ پس سجده دوم کرد پس نزدیک نبود که بر میدارد سر مبارک
خود را مراد نماز کسوف را بطول بقیام و رکوع و قومه و سجده و جلسه گذارد وَجَعَلَ يَنْفُخُ وَيَبْكِي وَيَقُولُ
رَبِّ أَلَمْ تَعِدْنِي أَلَّا تُعَذِّبَهُمْ وَأَنَا فِيهِمْ پس در آمد استاد پیغمبر و آواز میکرد و میگریست و نفخ
آواز گریه است که در گلو افتد از غیر آنکه حرفی ظاهر شود و میگفت ای پروردگار من آیا وعده نکردی
بمن اینکه عذاب نکنی تو ایشان را و حالانکه من در ایشانم رَبِّ أَلَمْ تَعِدْنِي أَلَّا تُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ
وَنَحْنُ نَسْتَغْفِرُونَ ای پروردگار من آیا وعده نکردی بمن اینکه عذاب نکنی ایشان را حالانکه ایشان طلب آمرزش
میکنند و ما نیز طلب آمرزش کنیم از تو فَلَمَّا صَلّٰى رَكْعَتَيْنِ انْجَلَتِ الشَّمْسُ فَقَامَ فَحَمِدَ اللّٰهَ تَعَالٰى وَأَثْنٰى
عَلَيْهِ پس چون دو رکعت گذارد روشن شد آفتاب پس استاد پس سپاس و ستایش کرد خدا را عز و جل و ثنا گفت برو
تعالی شانه ثُمَّ قَالَ إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ پس گفت پیغمبر بدرستی که آفتاب
و ماهتاب دو علامت اند از علامات خدای تعالی فَإِنِ انْكَسَفَا فَافْزَعُوا إِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ تَعَالٰى
پس اگر منکسف شوند یعنی بی نور و بیفروغ شوند پس شتابید و استعانت بسوی ذکر خدای تعالی
و نماز گذارید و تصدق دهید و توبه کنید و تضرع و زاری نمائید و نیز در شرح مسطور است اگر قدرت
داشته باشد برده آزاد کند عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَخَذَ رَسُولُ اللّٰهِ صلعم ابْنَةً لَهُ تَقْضِي
فَاحْتَضَنَهَا مرویست از ابن عباس که گفت گرفت پیغمبر خدا دختری را که بود مر او را بیماری مشرف بموت
شد پس در کنار گرفت او را فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَمَاتَتْ پس نهاد او را پیش خود پس مرد آن دختر در حالتی
که پیش پیغمبر بود وَصَاحَتْ أُمُّ أَيْمَنَ و فریاد کشید ام ایمن فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهٖ
وَسَلَّمَ أَتَبْكِينَ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ صلعم پس گفت پیغمبر آیا تو گریه میکنی باواز بلند نزد پیغمبر خدا
عدول پیغمبر از این که بگرید حضور من از جهت آنکه این ابلغ ست در زجر فریاد کردن و گریستن باواز بلند
فَقَالَتْ أَلَسْتُ أَرَاكَ تَبْكِي پس گفت ام ایمن آیا نیستم من که می بینم ترا که گریه می کنی

٩١
الفصل الثاني

قَالَ اِنِّی لَسْتُ اَبْکِیْ گفت پیغمبر بدرستیکه من نیستم که گریه میکنم اِنَّمَا هِیَ رَحْمَةٌ جز این نیست که
این ریختن اشک من از چشم رحمت است اِنَّ الْمُوْمِنَ بِکُلِّ خَیْرٍ عَلٰی کُلِّ حَالٍ اِنَّ نَفْسَهٗ تُنْزَعُ
مِنْ بَیْنِ جَنْبَیْهِ وَهُوَ یَحْمَدُ اللّٰهَ تعالیٰ بدرستی که سزاوار است و میشاید مومن کامل را که بهمه امور خیر
برهمه حال از احوال خود حتی که نزع روح او شود از بدن او و او در انحال حمد میگوید خدای عز وجل را عَنْ
عَائِشَةَ رضی اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم قَبَّلَ عُثْمَانَ بْنَ مَظْعُوْنٍ وَهُوَ مَیِّتٌ مرویست از
بی بی عائشه که گفت بدرستی بوسید پیغمبر خدا صلعم عثمان بن مظعون را و حال آنکه او مرده بود وَهُوَ
یَبْکِیْ و حال آنکه آنحضرت صلعم گریه میکرد او قَالَ وَعَیْنَاهُ تُهْرَقَانِ یا گفت راوی که چشمان آنحضرت صلعم از
اشک روان بود عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ شَهِدْنَا ابْنَةً لِّرَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم وَرَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم
جَالِسٌ عَلَی الْقَبْرِ فَرَاَیْتُ عَیْنَیْهِ تَدْمَعَانِ مرویست از انس که گفت حاضر شدیم با جنازهٔ دختری که مر
پیغمبر خدا را بود و آن دختر بی بی ام کلثوم بود زوجهٔ امیر المومنین عثمان رضی در حالتیکه پیغمبر نشسته بود بر قبر او
پس دیدم من چشمان آنحضرت صلعم که سیلان میکرد یعنی آب از چشمان مبارک روان بود فَقَالَ اَفِیْکُمْ رَجُلٌ
لَمْ یُقَارِفِ اللَّیْلَةَ پس گفت پیغمبر صلعم آیا در میان شما مردیست که مجامعت نکرده است امشب یا
گناه نکرده است امشب و آورده اند که این گناه کنایه از مجامعت است که در آن شب از ذی النورین
واقع شده بود که با کنیزک خود صحبت در خلوت داشتند و بعرض سید المرسلین رسید بخاطر مبارک
آنسرور گران آمد که بی بی ام کلثوم دختر من در حالت سکرات بودند و ذی النورین با کنیزک در خلوت
شدند از انجهة فرمودند که کسی هست که امشب جماع با زن از و وقوع نشده قَالَ اَبُوْ طَلْحَةَ اَنَا
گفت ابو طلحه که من قَالَ انْزِلْ فَنَزَلَ فِیْ قَبْرِهَا گفت پیغمبر در آر در قبر وی یعنی در قبر
بی بی ام کلثوم پس فرود آمد ابو طلحه در قبر ام کلثوم و درین حدیث اشارتست بدانکه مرد صالح اجنبی زن
را در قبر نهد **بَابُ** مَا جَاءَ فِیْ فِرَاشِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم این باب حدیثیست که آمده در
صفت فراش پیغمبر خدا صلعم عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اِنَّمَا کَانَ فِرَاشُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم الَّذِیْ
یَنَامُ عَلَیْهِ مِنْ اَدَمٍ حَشْوُهٗ لِیْفٌ مرویست از بی بی عائشه که گفت جز این نیست که بود فراش
پیغمبر خدا صلعم که خواب میکرد بر آن از سختیان سرخ بود و درون او لیف خرما بود و مراد از لیف پوست خرماست
عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ اَبِیْهِ قَالَ سُئِلَتْ عَائِشَةُ مَا کَانَ فِرَاشُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم فِیْ بَیْتِكِ
مرویست از امام جعفر در انحال که ناقل است از پدر خود امام محمد باقر گفت پرسیده شد بی بی
عائشه را که چه بود فراش پیغمبر خدا صلعم در خانه تو قَالَتْ مِنْ اَدَمٍ حَشْوُهٗ لِیْفٌ

گفت بود از سختیبان درو یا از لیف خرما و سُئلت حفصة مَا كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِكِ و پرسیده حفصه را که چه بود فراش پیغمبر خدا در خانه تو قَالَتْ مِسْحًا نَثْنِيهِ
ثِنْتَيْنِ فَيَنَامُ عَلَيْهِ گفت بی بی حفصه که پلاس بود که ته کردیم آن را دو ته پس خواب میکرد پیغمبر ص
بر آن پلاس فَلَمَّا كَانَ ذَاتَ لَيْلَةٍ قُلْتُ لَوْ ثَنَيْتَهُ أَرْبَعَ ثَنْيَاتٍ كَانَ أَوْطَأَ لَهُ فَثَنَيْنَاهُ
لَهُ بِأَرْبَعِ ثَنْيَاتٍ پس هنگامیکه بود شب گفتم من اگر من ته کنم آن پلاس را چهار ته شده باشد نرم او را
پس ته کردم آن پلاس را برای آنحضرت ص چهار ته فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مَا فَرَشْتُمُونِي اللَّيْلَةَ پس
آنهنگام که صباح کرد گفت پیغمبر چه فرش کردید تو مرا امشب قَالَتْ قُلْنَا هُوَ فِرَاشُكَ إِلَّا
إِنَّا ثَنَيْنَاهُ بِأَرْبَعِ ثَنْيَاتٍ قُلْنَا هُوَ أَوْطَأُ لَكَ گفت بی بی حفصه گفتیم ما آن فراش تو
مگر پلاسی که ما ته کردیم آن پلاس را چهار ته گفتیم ما که آن پلاس نرم باشد برای تو قَالَ رُدُّوهُ لِحَالِهِ
الْأُولَى فَإِنَّهُ مَنَعَتْنِي وَطَاءَتُهُ صَلَاتِيَ اللَّيْلَةَ گفت پیغمبر گردانید او را بحال او که اوست
یعنی همان دو ته که بود میکردید کنید پس بدرستیکه آن پلاس چهار ته منع کرد مرا نرمی آن از نماز تهجد من
و در شرح شمائل آورده است روایت کرده شد از بی بی عائشه که گفت درآمد بر من زنی پس دید فراش
پیغمبر را که درون آن پشم بود پس آمد پیغمبر پس دید آن را پس گفت پیغمبر صلعم که دور کن آنرا یعنی این
فراش نرم را ای عائشه رض بخدا سوگند اگر من خواستم روان میساخت با من حق
سبحانه و تعالی کوه طلا و نقره را روایت کرده عبد الله بن مسعود رض که تکیه کرد پیغمبر صلعم بر بوریای برگ
خرما و اثر آن بوریا یعنی نقش آن بوریا است بر پهلوی مبارک پیغمبر ظاهر بود پس گفته شد مر او را آیا
بیاریم ما برای تو چیزیرا که نگاه دارد ترا از ان یعنی از ینکه اثر میکند نقش بوریا بر بدن شریف تو
پس فرمود چیست مرا و دنیا و جز این نیست که من و دنیا همچون سواره که طلب سایه درخت کند
و لحظه فرود آمده پس روان شود و ترک کند آنرا و در همین چه خوش انشا فرموده عارف محقق مولانا
عبد الرحمن جامی شعر بساط زرکش شاهی چه نقش یاد ارد + تن برهنه ما نقش بوریا دارد +
بجش ز نطع امل پاکزین حمل عیسی + زگرد بالش خورشید ننگها دارد + بتخت و دولت اقبال هر که غره شود
که زخم سیلی ادبار در قفا دارد + کسیکه بر محک همتش بود زر و سیم + بیک عیار چه حاجت به کیمیا دارد
بپشت پا زده جامی دو کون را و هنوز + ز فقر چشم خجالت بپشت پا دارد + **باب ما جاء فی تواضع**
رسول اللّٰه صلعم این باب حدیثیست که آمده در صفت تواضع پیغمبر خدا صلعم عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ
قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صلعم لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ

مرویست از امیر المؤمنین عمر فاروق رض که گفت گفت پیغمبر خدا صلعم تجاوز نکنید شما در مدح من چنانچه
تجاوز کردند نصاری عیسی ابن مریم علیهما السلام یعنی اورا گفتند نصاری که خداست و بعضی دیگر پسر خدا
ست اِنَّمَا اَنَا عَبْدُ اللّٰهِ فَقُوْلُوْا عَبْدُ اللّٰهِ وَرَسُوْلُهٗ جز این نیست که من بنده خدایم پس
بگوئید شما مرا بنده خدا و پیغمبر خدا عَنْ اَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ قَالَ اِنَّ امْرَاَةً جَاءَتْ اِلَى النَّبِيِّ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ مرویست از انس که گفت بدرستی زنی آمد بسوی پیغمبر خدا و در شرح
آورده که در عقل آن زن فتورے بوده فَقَالَتْ اِنَّ لِيْ اِلَيْكَ حَاجَةً پس گفت آن زن بدرستیکه
مرا بسوی تو حاجت ست فَقَالَ اِجْلِسِيْ فِيْ اَيِّ طَرِيْقِ الْمَدِيْنَةِ شِئْتِ
اَجْلِسْ اِلَيْكِ پس فرمود پیغمبر خدا بنشین تو برای من در هر کوچه مدینه که خواهی تو مے نشینم
من با تو تا که حاجت تو روا کنم عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يَعُوْدُ
الْمَرِيْضَ مرویست از انس بن مالک گفت که بود پیغمبر خدا که مے پرسید بیمار را وَيَشْهَدُ الْجَنَازَةَ
و حاضر میشد جنازه را وَيَرْكَبُ الْحِمَارَ و سوار میشد خر را وَيُجِيْبُ دَعْوَةَ الْعَبْدِ
و اجابت میکرد دعوت بنده را وَكَانَ يَوْمَ بَنِيْ قُرَيْظَةَ و بود روز فتح بنی قریظه
و با وجود تجمل و ظفر و غلبه و تصرف بر اعدا سوار بود آنحضرت صلعم عَلٰى حِمَارٍ مَخْطُوْمٍ بِحَبْلٍ
مِّنْ لِيْفٍ بر حمار مهار کرده بریسمان از لیف خرما عَلَيْهِ اِكَافٌ مِّنْ لِيْفٍ بر آن مرکب بود
پالان از لیف خرما عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يُدْعٰى اِلٰى خُبْزِ الشَّعِيْرِ وَ
الْاِهَالَةِ السَّنِخَةِ فَيُجِيْبُ مرویست از انس که گفت بود پیغمبر خدا که خوانده شد برای نان جو و چیزے
بوے گرفته پس اجابت میفرمود مر او آنکه با وجود عظم شان و رفعت مکان برے طعام اندک اجابت
دعوت فرموده وَلَقَدْ كَانَتْ لَهٗ دِرْعٌ عِنْدَ يَهُوْدِيٍّ فَمَا وَجَدَ مَا يَفُكُّهَا حَتّٰى
مَاتَ و سوگند بخدا که تحقیق بود آنحضرت را زره گرو نزد یهودی پس نیافت چیزیکه خلاص
سازد و بکشاید آنرا تا زمانیکه رحلت فرمود عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ حَجَّ رَسُوْلُ اللّٰهِ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ عَلٰى رَحْلٍ رَثٍّ مرویست از انس که گفت مناسک حج بجا زین کہنہ
آورد پیغمبر خدا در آن حال که سوار بود بر شتر که پالان بران مانند زین بود وَعَلَيْهِ
قَطِيْفَةٌ لَا تُسَاوِيْ اَرْبَعَةَ دَرَاهِمَ و بر آن پالان بود قطیفه یعنی چادرے که
ریشه و پر برداشت که برابری نمے کرد در قیمت چهار درم را قَالَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ
حَجًّا لَا رِيَاءَ فِيْهِ وَلَا سُمْعَةَ پس گفت پیغمبر اے بار خدا گردان آن را

حجی مقبول که نباشد دران ریا و نباشد دران سمعت در شرح آورده که ریا چیزیست که عمل کند
عامل تا به بینند آنرا مردم و سمعت انست که عملی کند تا مردم بشنوند آنرا و این از کمال خوف و
خشیت و تضرع پیغمبر بحضرت حقسبحانه و تعالی ست و الا نه ریا و سمعت بغایت بعیدست از عمل آنحضرت
و این از غایت تواضع ست که شمرد نفس نفیس خود را در سایر بندهای خدا تعالی عَنْ اَنَسٍ قَالَ لَمْ يَكُنْ
شَخْصٌ اَحَبَّ اِلَيْهِمْ مِنْ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم مرویست از انس که گفت نبود شخصی دوستر بسوی
صحابه کرام از پیغمبر علیه السلام قَالَ وَكَانُوْا اِذَا رَاَوْهُ لَمْ يَقُوْمُوْا لِمَا يَعْلَمُوْنَ مِنْ كَرَاهِيَتِهٖ
لِذٰلِكَ گفت انس رض و بودند صحابه هرگاه میدیدند آنحضرت صلعم را بر نمیخواستند از جهة چیزیکه میدانستند
از کراهیت آنحضرت صلعم یعنی تعظیم را مکروه میداشت از جهة تواضع و شفقت بر صحابه مراد آنکه مقید باینها
نبود و میفرمود که این معنی سطح نظر جباران و متکبر انست عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رض قَالَ سَاَلْتُ
خَالِيْ هِنْدَ بْنَ اَبِيْ هَالَةَ وَكَانَ وَصَّافًا عَنْ حِلْيَةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم مرویست از امیر المومنین
حسن رض که گفت پرسیدم من از خال هند که برادر بی بی فاطمه بود در بیت حضرت پیغمبر و آن هند بسیار
وصاف بود از حلیه پیغمبر صلعم وَاَنَا اَشْتَهِيْ اَنْ يَصِفَ لِيْ مِنْهَا شَيْئًا و من آرزو میداشتم اینکه وصف
کند مرا از ان حلیه پیغمبر خدا چیزی را فَقَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم فَخْمًا مُفَخَّمًا پس گفت هند که بود
پیغمبر بزرگ و بزرگ داشته شده در چشمها و دلها مردمان يَتَلَأْلَأُ وَجْهُهٗ تَلَأْلُؤَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ
الْبَدْرِ میدرخشید روی مبارک آنحضرت صلعم درخشیدن ماه در شب چهاردهم فَذَكَرَ الْحَدِيْثَ بِطُوْلِهٖ
پس کرد هند حدیث را دراز قَالَ الْحَسَنُ فَكَتَمْتُهَا الْحُسَيْنَ زَمَانًا گفت امیر المومنین حسن پس
پوشیده داشتم این حلیه را از امیر المومنین حسین روزها را ثُمَّ حَدَّثْتُهٗ فَوَجَدْتُهٗ قَدْ سَبَقَنِيْ اِلَيْهِ
پس سخن کردم او را از حلیه پس یافتم او را که تحقیق پیشی گرفته بر من بسوی هند فَسَاَلَهٗ عَمَّا سَاَلْتُهٗ
عَنْهُ پس پرسیده بود امیر المومنین رض از هند از چیزیکه پرسیدم من او را از حلیه پیغمبر صلعم وَوَجَدْتُهٗ
قَدْ سَاَلَ اَبَاهُ و یافتم من او را یعنی امیر المومنین حسین را که تحقیق او پرسیده بود از پدر خود علی مرتضی
عَنْ مَدْخَلِهٖ وَعَنْ مَخْرَجِهٖ وَشَكْلِهٖ از در آمدن حضرت پیغمبر صلعم بخانه و افعال او و از بر آمدن
آنحضرت صلعم از خانه و افعال او و بیان حسن سیرت و صورت و طریقه او و روش فَلَمْ يَدَعْ مِنْهُ
شَيْئًا پس ترک نکرد امیر المومنین علی از ان سوال چیزی را یعنی همه آنرا امیر المنین حسین گفت قَالَ الْحُسَيْنُ
فَسَاَلْتُ اَبِيْ عَنْ دُخُوْلِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم گفت امیر المومنین حسین پس پرسیدم از پدر خود
از در آمدن پیغمبر بخانه خود فَقَالَ كَانَ اِذَا اَوٰى اِلٰى مَنْزِلِهٖ پس گفت امیر المومنین علی بود پیغمبر صلعم

هرگاه آمد پیغمبر بخانه یعنی بسوی منزل خود جزّء دخوله ثلاثة اجزاءٍ بخش کردی زمان دخول را
بر سه بخش جزءً لله عزّ وجلّ وجزءً لاهله وجزءً لنفسه بخشی مر خدا را عزّ وجلّ یعنی برای
عبادت و طاعت و ذکر و فکر و دران بخش از همه چیز خود را فارغ از ماسوا او ساخته مشغول میبود
و بخشی برای نفس خود یعنی دران استراحت میفرمود و یا به بعضی امور مصالح اخروی یا دنیوی می پرداخت
و بخشی برای اهل خود ثمّ جزّء جزءه بينه وبين الناس پس بخشی که برای خود اختیار میکرد ازان نیز
بخش کردی میان خود و میان مردمان فيردّ ذلك بالخاصة على العامة پس گردانید آن
بخش را بخاصه یعنی خواص اصحاب یا خاصه مراد ات جمعی ست که در حضور آنحضرت صلعم میبودند و استفاده علوم
دین و احکام اسلام می نمودند پس میرسانیدند بعموم آدمیان یا آنکه مراد از خاصه امتی که بعد از صحابه کرام باشند
تا قیام قیامت و این سعادت عظمی و دولت کبری بسبب خاصه بعامه رسیده ولا يدّخر عنهم شيئاً
و پنهان نمیداشت از امر دین از ایشان چیزی را یعنی در تبلیغ افاده و افاضه خاصه و عامه برابر بودند
نبود که خصوص خاصه چیزی باشد و بعامه نباشد بلکه مشترک بودند همه در نصائح و مواعظ برابر وكان
من سيرته في جزء الامّة ايثار اهل الفضل باذنه وبود از روش و طریقه آنحضرت صلعم
در بخش امت برگزیدن اهل فضل یعنی اهل صلاح و علم و شرف مقدم و محترم میداشت ایشانرا بر غیر ایشان در
استفاده و استفاضه کردن و رسانیدن احوال حاجات عامه مردمان باذن پیغمبر صلعم وقسمه على قدر
فضلهم في الدين وبود قسم آنحضرت صلعم یعنی تفضل و تلطف و توجه آنحضرت صلعم بر قدر فضل و صلاح
ایشان در دین نه بر حسب انساب و احساب ایشان بلکه بملاحظه تقوی و پرهیزگاری فمنهم ذو الحاجة
ومنهم ذو الحاجتين ومنهم ذو الحوائج پس بعضی بود از ایشان کسی خداوند یک حاجت و بعضی
ازان خداوند دو حاجت و برخی ازان خداوند حاجتها فيتشاغل بهم ويشغلهم فيما يصلحهم
والامّة من مسئلتهم عنه پس اشتغال مینمود پیغمبر صلعم با صحابه و اشتغال میکردند ایشان با آنحضرت
یعنی خویش را مشغول میکرد و التفات بکارهای ایشان و انجاح مقاصد و مطالب ایشان میفرمودند و مشغول
میساخت ایشانرا در چیزی که صلاح معاش و معاد ایشان در آن میبود و باصلاح است تعلیم میفرمود
اصحاب را از سوال کردن امور ضروری دین از آنحضرت صلعم و امر میکرد که نقل کنید چیزیکه استفاده کردید
از مسائل فقه از آنحضرت صلعم و بمردم رسانید و بگوئید و تعلیم دهید مردم را واخبارهم بالذي
ينبغي لهم و باخبار احوال ایشان به آنچه سزاوار باشد مر ایشانرا یعنی اخبار و احوال مردم آنچه شاید
گفتن و سزاوار گفتن باشد بعرض اشرف رسانند و مدعیات و حاجات ایشانرا معروض بسازند

وَيَقُولُ لِيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ مِنْكُمُ الْغَائِبَ و میفرمود پیغمبر که باید برساند حاضر شما که نزد من است
از شما کسیکه غائب ست یعنی از بقیه من که بعد از شما آیند برسانید احادیث مرا و احکام دین مرا وَاَبْلِغُوا
اِلَيَّ حَاجَةَ مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ اِبْلَاغَهَا و برسانید بمن حاجت کسیکه استطاعت نداشته باشد
رسانیدن آن را مرا او کسیکه حاجت خود را بواسطه عوارض مرض یا بواسطه بعد و دوری یا عذری و امری
غیر آن فَاِنَّهُ مَنْ اَبْلَغَ سُلْطَانًا حَاجَةَ مَنْ لَا يَسْتَطِيعُ اِبْلَاغَهَا ثَبَّتَ اللّٰهُ قَدَمَيْهِ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ پس بدرستی شان این است کسیکه برساند سلطانی را یعنی صاحب جاه و قدر و شوکت را که روا کند
حاجتی که باو برسد و یا اعانت مظلوم کند و غور رسی او نماید حاجت کسی استطاعت ندارد در رسانیدن آن
حاجت به سلطان ثابت و استوار دارد حضرت حق جل و علا دو قدم او را روز قیامت بر پل صراط
که قدمهای مردم در آن روز می لغزند و او ثابت میگذرد وَلَا يُذْكَرُ عِنْدَهُ اِلَّا ذٰلِكَ و ذکر
کرده نمیشد نزد آنحضرت مگر این یعنی ذکر اهل حاجت و اهل سوال بود نزد آنحضرت وَلَا يَقْبَلُ
مِنْ اَحَدٍ غَيْرَهُ و قبول نمیکرد از کلام احدی چیزی را غیر محتاج الیه و اقبال نمیفرمود و مشتغل نمیشد
مگر بذکر محتاج الیه يَدْخُلُونَ رُوَّادًا وَلَا يَفْتَرِقُونَ اِلَّا عَنْ ذَوَاقٍ و می آمدند صحابه جوینده
مر منافع را یعنی پیش آمدند خواص اصحاب از جهت استفاده گرفتن از آنحضرت و جدا نمیشدند و متفرق
نمیگشتند از ملازمت آنحضرت مگر از چشیدن و خوردن طعام ظاهری و باطنی از علوم و معارف و آداب
وَيَخْرُجُونَ اَدِلَّةً يَعْنِي عَلَى الْخَيْرِ و بیرون میرفتند صحابه دلالت کنندگان یعنی بر امور خیر
قَالَ فَسَاَلْتُهُ عَنْ مَخْرَجِهِ كَيْفَ كَانَ يَصْنَعُ فِيهِ گفت امیر المومنین حسین پس پرسیدم از پدر
خود از حال بیرون آمدن آنحضرت که چگونه بود که میکرد در آن برآمدن از خانه قَالَ كَانَ رَسُولُ
اللّٰهِ صلعم يَخْزُنُ لِسَانَهُ عَمَّا لَا يَعْنِيهِ گفت امیر المومنین علی که بود پیغمبر که نگاه میداشت
زبان مبارک خود را از چیزیکه مقصود نبود یعنی فائده مند نبود وَيُؤَلِّفُهُمْ وَلَا يُنَفِّرُهُمْ و الفت میداد
ایشان را و نفرت نمیداد ایشان را وَيُكْرِمُ كَرِيمَ كُلِّ قَوْمٍ و گرامی میداشت بزرگ هر قوم را و اقدام و اعزاز
و احترام میفرمود وَيُوَلِّيهِ عَلَيْهِمْ و والی میساخت آن بزرگ قوم را بر قوم وَيُحَذِّرُ النَّاسَ
و میترسانید مردمان را از عذاب خدا و می ورغلانید ایشان را بر طاعت و عبادت و صدقه وَيَحْتَرِسُ
مِنْهُمْ مِنْ غَيْرِ اَنْ يَطْوِيَ عَلَى اَحَدٍ مِنْهُمْ بِشْرَهُ وَلَا خُلُقَهُ و مخالطت میکرد با ایشان و
نگاه میداشت خود را از آنکه سقوط هیبت و جلالت از دلهای ایشان و نه آمیزش میکرد و آمیزش کردنی
بگشاده روی و صفاء باطن و خوش خلقی وَيَتَفَقَّدُ اَصْحَابَهُ و باز میجست اصحاب خود را وقت غائب

شدن ایشان او ویسأل الناس عما فی الناس و می پرسید مردمان از آنچه در مردمان میگذشت
از نیک و بد و یحسن الحسن ویقویه و تحسین میکرد نیک خواب را و تقویت میفرمود آنرا ویقبح
القبیح ویوهیه و مذمت میکرد بد را و سست میکرد آنرا یعنی در نظر مبارک از درجه اعتبار می انداخت
و مذمت میکرد فاعل آنرا معتدل الامر یعنی باعتدال بود کارهای او و در جمیع افعال و اقوال آنحضرت
در غایت اعتدال بود و این صفت اعتدال لازمه ذات اشرف آنحضرت صلعم بود منفک نیست از ایشان
غیر مختلف یعنی محفوظ بود از اینکه صادر شود از ایشان درجه اختلاف در افعال و اقوال چه آن
از عدم مروت است لا یغفل مخافة ان یغفلوا عنه او یملوا غافل نمی شد آن بهترین
موجودات صلعم از تذکیر خوف و ارشاد و نصیحت و تعلیم ایشان از جهت اینکه غافل میشوند از و یا
ملال میگیرند ایشان لکل حال عنده عتاد ای برای همه حال نزد او چیزی که باصلاح می آورد هر چیزرا
که واقع میشد از کارها یعنی سازگار و آماده بود برای حق لا یقصر عن الحق ولا یجاوزه
تقصیر نمیکرد آنحضرت صلعم از حق و در نمیگذشت از حق یعنی تقصیر نمیکرد از حق در جمیع احوال خود و
مسایل نمیفرمود و تجاوز نمیکرد از حق الذین یلونه من الناس آن کسانیکه نزدیک و پیوسته
با او از مردمان خیارهم افضلهم عنده برگزیده ایشان بهتر ایشان نزد آنحضرت صلعم آنکه بسیار نفع
بود بالعلم و عمل از امت و بهترین جمیع اصحاب خلفاء راشدین اند بترتیب خلافت رضوان الله تعالی علیهم
اجمعین اعمهم نصیحة و اعظمهم عنده منزلة احسنهم مواساة و موازرة اعم ایشان
یعنی مخصوص است و خیرخواهی اعظم ایشان از روی منزلت و قرب نزد آنحضرت صلعم نیکوتر ایشان که
بذل مینمود نفس و مال و امداد و اعانت میکرد در مهمات برادران دینی بنفس و مال قال فسألته
عن مجلسه گفت امیر المومنین حسین پس پرسیدم از پدر خود از مجلس آنحضرت صلعم یعنی از احوال آنحضرت صلعم
در وقت جلوس با مردمان و این ذکر خاص است بعد از عام فقال کان رسول الله صلعم لا
یقوم ولا یجلس الا علی ذکر الله پس گفت امیر المومنین علی رض که بود پیغمبر خدا نمی استاد و نمی
نشست مگر بذکر حق جل و علا و اذا انتهی الی قوم جلس حیث ینتهی به المجلس و یأمر بذلک
و هر وقتیکه منتهی میشد یعنی میرسید بسوی قومی یعنی تشریف حضور شریف میداد بجانب قومی که نشسته بودند منتهی
میشد آنحضرت آن مجلس یعنی از کریم اخلاق و کمال تواضع آنحضرت بود که ملاحظه صدر مجلس و ضابطه حفظ
نفس و تکلف نمیکرد و امر میفرمود صحابه را بدین که … تکلف نباشد و در منتهای مجلس نشستند
… اهل مجلس … یعطی کل جلسائه بنصیبه … می بخشید و عطا میفرمود همه

همنشینان را آنحضرت صلی الله علیه وسلم بنصیبه یعنی هر یکی را بانعام والتفات و پرسش احوال و نوازش بهره‌مند می‌نمودند لَا
یَحْسَبُ جَلِیْسُهٗ اَنَّ اَحَدًا اَکْرَمُ عَلَیْهِ مِنْهُ نمی‌پنداشت از همنشینان آنحضرت صلی الله علیه وسلم بدرستیکه هر
یک از ما گرامی‌تر است بر آنحضرت یعنی ازین معنی ای پنداشتند که من گرامی‌ترم نزد او از دیگرے
مَنْ جَالَسَهٗ اَوْ فَاوَضَهٗ فِیْ حَاجَةٍ صَابَرَهٗ کسی که نشست با آنحضرت یا تفویض کرد او با آنحضرت
در حاجتے که صبر میکرد آنحضرت و مستمع کلام او میشد حَتّٰی یَکُوْنَ هُوَ الْمُنْصَرِفُ تا که میبود آن جا
یا مفاوض حاجت ازان عرض حاجت و سخن خود انصراف می‌نمود یعنی ساقط می‌بود تا او سخن خود تمام
میکرد و این از خلق عظیم تواضع و کرم آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود وَمَنْ سَأَلَهٗ حَاجَةً لَا یَرُدُّهٗ اِلَّا بِهَا
و کسیکه خواست حاجتی را رد نمیکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم مگر با آن روائے حاجت اگر میسر می‌بود نزد او اَوْ
بِمَیْسُوْرٍ مِنَ الْقَوْلِ یا بسخن نیکو وعده میکرد که بتو رسد هم آنچه خواسته بود و این کمال سخاوت و مروت
آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود چون مال از جائے می‌آوردند بجهی که وعده کرده بودند آن مبلغ عطا می‌فرمودند قَدْ وَسِعَ
النَّاسَ بَسْطُهٗ وَخُلُقُهٗ تحقیق وسیع دل ساخت مردم را کشاده روی و خوش خلقی آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بامداد باطنی و ظاهری یعنی اخروی و دنیوی فَصَارَ لَهُمْ اَبًا وَصَارُوْا عِنْدَهٗ فِی الْحَقِّ سَوَآءً پس
گشت آنحضرت از روی شفقت و مرحمت مر ایشان را پدر و گشتند ایشان نزد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در حق برابر
مَجْلِسُهٗ مَجْلِسُ عِلْمٍ وَحَیَاءٍ وَصَبْرٍ وَاَمَانَةٍ بود مجلس شریف آنحضرت صلی الله علیه وسلم مجلس علم و حیا و صبر زیرا که
تحمل میفرمود بر جفائے و ایذاء ایشان و مجلس آنسرور عالم امانت بود یعنی ممکن نبود که کسے کم و زیاده گوید
از آنچه در مجلس واقع میشد لَا تُرْفَعُ فِیْهِ الْاَصْوَاتُ بلند نمیشد در مجلس شریف آنسرور آواز ها زیرا که
بدرستی صحابه بودند بر غایت خضوع و ادب چشم دوخته بر زمین نزد آنحضرت صلی الله علیه وسلم می‌نشستند در کمال
گویا که بر سر ایشان مرغیست در اختیار سکوت و عدم حرکت و عدم التفات بر اطراف وَلَا تُؤْبَنُ
فِیْهِ الْحُرَمُ و یاد نمیکردند دران مجلس شریف چیزهائے قبیح را و حرام را اندکو رنمی ساختند وَلَا تُثْنٰی
فَلَتَاتُهٗ و شائع و منتشر نمیکردند زلات آنرا یعنی چیزیکه لائق ادب و احترام نبود اگر از کسے بوقوع
می‌آمدی پوشیدند و ظاهر و فاش نمیکردند مُتَعَادِلِیْنَ در عدالت و راستی برابر بودند یَتَفَاضَلُوْنَ
فِیْهِ بِالتَّقْوٰی تفاخر میکردند یک دیگر را دران مجلس بصلاح و پرهیزگاری امانت و دیانت مُتَوَاضِعِیْنَ
و تواضع میکردند و اکرام و احترام باهم می‌نمودند یُوَقِّرُوْنَ فِیْهِ الْکَبِیْرَ توقیر و تعظیم
و احترام میکردند دران مجلس کلان سالان را اگرچه بلند قدر بود از روی علم و تقوی وَیَرْحَمُوْنَ
فِیْهِ الصَّغِیْرَ و ترحم و تلطف و رافت و مهربانی میکردند دران مجلس خردان را وَیُؤْثِرُوْنَ

ذا الحاجة و بر میگزیدند خداوند حاجت ار نفسهای خود در تقرب بآنحضرت و در تکلم نمودن با
او یعنی مساعی جمیله در انجاح حاجت بتقدیم میرسانیدند و یحفظون الغریب و نگاه میداشت
میکردند غریبان را یعنی از فوائد راه در اسپهره مند میگردانیدند و خاطر جوئی او مے نمودند یا بمودت و اکرام
خاطر او شاد میکردند و از تواضع آنحضرت صلعم بود که بر درگاه عالم پناه آنسرور دربان نبود و حاجت
حاجبے عن انس بن مالک قال قال رسول الله صلعم لو اهدی الی کراع لقبلت
مرویست از انس که گفت گفت پیغمبر خدا اگر هدیه کرده شود بسوی من پاچه هر آئینه قبول کنم من ولو
دعیت علیه لاجبت و اگر خوانده شوم من بر آن یعنی اگر مرا برائے پاچه بز گوسفند طلبند هر آئینه
اجابت میکنم و میروم عن جابر قال جاءنی رسول الله صلعم لیس براکب بغل و لا
برذون مرویست از جابر رض که گفت آمد پیغمبر خدا صلعم نبود سوار بر استر و نه بر اسپ یعنی پیاده بخانه ما تشریف
حضور ارزانی فرمود و این از کمال تواضع و خلق کریم آنحضرت صلعم بود که بزیارت اصحاب تشریف میداد
عن ابی الهیثم العطار قال سمعت یوسف بن عبد الله بن سلام قال سمانی رسول
الله صلعم یوسف مرویست از ابی الهیثم که گفت شنیدم من از یوسف که گفت نام نهاد مرا پیغمبر صلعم
یوسف و اقعدنی فی حجره و مسح علی رأسی و نشاند مرا در کنار خود و دست مبارک کشید بر سر
من عن انس بن مالک قال ان النبی صلعم حج علی رحل رث و قطیفة کنا نری
ثمنها اربعة دراهم مرویست از انس که گفت بدرستیکه پیغمبر خدا صلعم حج بگذارد یعنی مناسک بجا آورد
در حالتیکه سوار بود بر شتر و پالان شتر کهنه بود و بر آن پالان چادرے بود بودیم با گمان بردیم ما که بهای
آن چهار درم باشد فلما استوت به راحلته قال لبیک بحجة لا سمعة فیها
و لا ریاء پس آن هنگام که راست نشست بر شتر خود گفت خدایا لبیک میکنم ترا بحجی که در ان سمعت
و ریا نباشد عن انس بن مالک ان رجلا خیاطا دعا رسول الله صلعم مرویست از انس که گفت
بدرستیکه مردے درزی خواند پیغمبر خدا صلعم را یعنی طلبید آنحضرت صلعم را بخانه خود و آن سرور بمنزل او
تشریف فرمودند فقرب له ثریدا علیه دباء پس نزدیک ساخت مر آنحضرت صلعم را نان و گوشت که
بر آن کدو بود فکان یحب الدباء پس بود پیغمبر صلعم که دوست میداشت کدو را قال ثابت
سمعت انسا یقول فما صنع لی طعام اقدر علی ان یصنع فیه دباء الا صنع
گفت ثابت که یکی از روات ست پس شنیدم من انس را که می گفت پس ساخته نشود مرا طعامی که قدرت داشته
باشم من بر آنکه ساخته شود در ان طعام کدو مگر که ساخته شود یعنی بواسطه دوست داشتن پیغمبر صلعم

کدور اتا ممکن باشد من در طعام خود کند و میسکنم عن عمرة قالت قیل لعائشة رض ماذا کان
یعمل رسول الله صلعم فی بیته مرویست از عمره که گفت گفته شد مر بی بی عائشه رض را چه
چیز بود که عمل میکرد پیغمبر خدا در خانه خود قالت کان بشرا من البشر یفلی ثوبه ویحلب
شاته گفت بی بی عائشه رض بود پیغمبر خدا آدمی از آدمیان می جست جامه خود را و شیخ ابن حجر نور مرقده
در شرح شمائل آورده که قمله در جامهٔ آنحضرت صلعم نبوده و اگر بوده ایذا نے رسانیده و می دوشید بز و
گوسفند خود را و یخدم نفسه و خدمت میکرد نفس خود را **باب ما جاء فی خلق**
رسول الله صلعم این باب حدیثی ست که آمده در خلق و سیرت پیغمبر خدا عن خارجة بن زید
ابن ثابت قال دخل نفر علی زید بن ثابت فقالوا له حدثنا احادیث رسول الله صلعم
مرویست از خارجه بن زید که گفت در آمد بر زید و ابراو نمودن نفر واقع می شود بر سه کس تا ده
کس پس گفتند ایشان مر آن زید را که سخن گو با ما سخنهای رسول خدا یعنی از احوال آنحضرت صلعم و
اخلاق کریمهٔ او قال ماذا احدثکم گفت از چه چیز سخن کنم مر شمارا یعنی ممکن نیست که اوصاف
حمیده و اخلاق پسندیدهٔ او در بیان آید بلکه از عهدهٔ بعضی از آن نتوانم بر آمد اما یک شمه بشما
بگویم کنت جاره فکان اذا نزل علیه الوحی بعث الی فکتبته له بودم من همسایهٔ او
مراد آنکه در قرب جوار آنحضرت منزل داشتم پس بود پیغمبر که هر وقت که بر و آمد وحی ....
و آیات قرآنی آورد و فرستادے پیے رابطلب من پس نوشتم من آیات منزله را برائے او زید بن ثابت از
جملهٔ کاتبان وحی بود فکنا اذا ذکرنا الدنیا ذکرها معنا و اذا ذکرنا الآخرة ذکرها معنا و اذا
ذکرنا الطعام ذکره معنا پس بودیم ما چون ذکر کردیم دنیا را ذکر کرد دنیا را آنحضرت صلعم با ما و چون ذکر کردیم
ما امور آخرت را ذکر کرد با ما امور آخرت را و چون ذکر کردیم ما طعام را ذکر کرد آنحضرت صلعم با ما فکل هذا احدثکم
عن النبی صلعم پس این همه مذکورات حدیث می کنم شمارا از احوال و اخلاق پیغمبر صلعم یعنی خلق او بغایت عظیم بود
و سیرت او بیان کردیم عن عمرو بن العاص قال کان رسول الله صلعم یقبل بوجهه وحدیثه
علی اشر القوم مرویست از عمرو بن العاص که گفت بود پیغمبر صلعم که اقبال میکرد و ملتفت میشد بروی
مبارک و سخن خوش خود یعنی بخوش روی و خوشخوئی و خوش سخنی بر بدتر گروه و دل ایشان بدست
می آورد یتالفهم بذالک الفت میداد ایشان را یعنی گروهی که اسلام ایشان تازه بود فکان
یقبل بوجهه و حدیثه علی پس بود پیغمبر که اقبال و التفات میفرمود بروی مبارک و سخن خود
بر من حتی ظننت انی خیر القوم تا آنکه گمان بردم من که بدرستیکه بهترین گروه ام

فقلت یا رسول اللّٰه انا خیرٌ ام عمرُ فقال عمرُ پس گفتم من ای پیغمبر خدا من بهترم
یا عمر فاروق پس گفت پیغمبر که عمر فقلت یا رسول اللّٰه انا خیرٌ ام عثمانُ فقال
عثمانُ پس گفتم من ای پیغمبر خدا من بهترم یا عثمان ذوالنورین پس فرمود پیغمبر که عثمان رضہ
فلما سألتُ عن رسول اللّٰه صلعم فصدقنی فلوددتُ انی لم اکن سألتُه پس
آنهنگام که سوال کردم من از پیغمبر پس جواب کرد سوال مرا بجواب حق پس پشیمان شدم از سوال خود
این سوگند است که دوست داشتم بدرستی که من هرگز نبودم کرا این سوال کردم از آنحضرت صلعم
عن انس بن مالکؓ قال خدمتُ رسول اللّٰه صلعم عشر سنین فما قال لی اُفٍّ
مرویست از انس رض که گفت خدمت کردم پیغمبر را ده سال پس نگفت مرا اف واین کلمه ایست که گفته
میشود برای اهر چیزی که زجر کرده میشود از آن وثقیل مے باشد وما قال لشیءٍ صنعتُه لِمَ
صنعتَه ونه گفت برای چیزیکه کردم آنرا چرا کردی او را واین در امور یکه متعلق به خدمت است نه در چیز
که متعلق به تکلیف شرعی است زیرا که ترک اعتراض دران جائز نیست وکان رسول اللّٰه صلعم
احسن الناس خُلقًا وبود پیغمبر خدا از نیکوترین مردمان از روی خلق وکرم وحلم ووقار ولا
مسستُ خزًا ولا حریرًا ولا شیئًا کان الین من کف رسول اللّٰه صلعم ومساس نکردم من خز
را وخز جامه ایست که از پشم وابریشم مے سازند وپوشیدن مباح است ونه ابریشم ونه چیزیکه نرم تر
باشد از کف دست مبارک پیغمبر را کفهای دست مبارک آنحضرت بغایت نرم وملائم بود
ولا شممتُ مسکًا قطُّ ولا عطرًا کان اطیبَ من عرق رسول اللّٰه صلعم ونه بوئیدم
مشک هرگز ونه هیچ خوشبوی را که باشد خوشبوتر از عرق پیغمبر صلعم عن انس ابن مالکؓ
عن رسول اللّٰه صلعم انه کان عنده رجل به اثر صفرة مرویست از انس ودر انحال
که ناقل است از حضرت رسالت بدرستیکه قصه اینست که بود نزد آنحضرت مردے ودر وبود
اثری از زردی زعفران قال وکان رسول اللّٰه صلعم لا یکاد یُواجه احدًا بشیءٍ یکرهه
گفت انس حالانکه بود پیغمبر خدا که نزدیک نے بود که مقابله نمود یکے را بچیزیکه مکروه میداشت آنرا یعنی
بواجه او بمقابله چیزے که نمی گفت فلما قام قال للقوم لو قلتم له
یدع هذه الصفرة پس آن هنگام که برخاست آن مرد گفت پیغمبر صلی اللّٰه
علیه وسلم قوم را اگر بگوئید شما مر او را که بیگذارد این خوشبوی زرد که زعفران دارد ولین
از کمال خلق وحلم کریم آنحضرت صلعم بود که بطریق ملامت امر کرد وظاهر آنست که این اثر

نزدی حرام نبود و اگر حرام می بود منع صریح میکرد و نهی می فرمود او را در امر معروف و نهی
از منکر چه خشونت و درشتی امر می کرد عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا قَالَتْ لَمْ يَكُنْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم
فَاحِشًا وَّلَا مُتَفَحِّشًا مرویست از بی بی عائشه که بدرستیکه او گفت نبود در کلام پیغمبر فحش یعنی نه
طبعًا و نه تکلفًا وَلَا صَخَّابًا فِي الْاَسْوَاقِ و نه بود بلند آواز در بازارها یعنی در کمال حلم و وقار
و تمکین بود وَلَا يَجْزِيْ بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ و جزا نمیداد و مکافات نمیکرد به بدی بدی را و
لٰكِنْ يَعْفُوْ وَيَصْفَحُ و لیکن بود که عفو می کرد و اعراض می نمود یعنی روی مبارک از آن می
گردانید و درسد و اعتراض و غضب نمی شد عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا ضَرَبَ رَسُوْلُ اللّٰهِ
صلعم بِيَدِهٖ شَيْئًا قَطُّ مرویست از بی بی عائشه رضه که گفت نه زد پیغمبر صلعم بدست مبارک
خود چیزی را گاهی هرگز یعنی نه آدمی را و نه دابه را مراد ضرب بدست خواه بدست خواه بچوب
اِلَّا اَنْ يُّجَاهِدَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ مگر آنکه جهاد می کرد و غزا می فرمود در راه خدا تعالیٰ مراد در آنوقت
ضارب کفار بود وَلَا ضَرَبَ خَادِمًا وَّلَا امْرَاَةً و نه زد خادم را از رجال و نسا که در ملازمت و
خدمت بودند و نه زن را مراد از ازواج مطهرات اند پس معلوم شد که زدن خادم و زن و دابه اگرچه مباحست
برای ادب و لیکن ترک آن اولیٰ ترست عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا رَاَيْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم مُنْتَصِرًا
مِنْ مَّظْلِمَةٍ ظُلِمَهَا قَطُّ مرویست از عائشه که گفت ندیدم من پیغمبر را انتقام کشنده یعنی آنچه طلب
کرده میشود از ظلم او آنکه اگر ایذا بدنی یا مالی از کسی بآنحضرت صلعم میرسیده در صدد انتقام و کینه
کشیدن نبود بلکه از آن کس عفو می فرمود چنانکه دختر لبید یهودی سحر کرد و زن یهودیه زهر در
طعام آنحضرت کرد و از اینها عفو کرد مَا لَمْ يُنْتَهَكْ مِنْ مَّحَارِمِ اللّٰهِ تَعَالٰى شَيْءٌ مادامیکه ارتکاب
حرام نکنند چیزی را از محارم الله تعالیٰ یعنی تا زمانیکه از حدود شرعی تجاوز نکنند فَاِذَا انْتُهِكَ مِنْ
مَّحَارِمِ اللّٰهِ تَعَالٰى شَيْءٌ پس چون مرتکب شدند بحرام خدا چیزی را یعنی از حدود شرعی تجاوز کردند
كَانَ مِنْ اَشَدِّهِمْ فِيْ ذٰلِكَ غَضَبًا بود پیغمبر از سخت ترین ایشان در آن محارم از روی غضب و قهر
مراد آنحضرت صلعم در تجاوز نمودن حدود الله بشدید غضب و سخت تر در انتها که محارم و خلق کریم و حلم و
عفو عمیم آنحضرت صلعم چنان بود که انتقام نمی کرد برای نفس خود و اهمال نمی نمود حق الله در آنوقت
مغضب و منتقم بود و اعانت مظلوم و ظالم را بدانچه مستحق آن بود اجرا امر شرع شریف میکرد مَا خُيِّرَ
بَيْنَ اَمْرَيْنِ و اختیار داده نشد آنحضرت صلعم میان دو کار اِلَّا اخْتَارَ اَيْسَرَهُمَا مگر اختیار
میکردند آسان تر ایشان را مَا لَمْ يَكُنْ مَاْثَمًا مادامیکه نبود مأثم و استحباب در گرفتن آسان ستاد آنکه

نباشد آن اسان تر حرام یا مکروه ورنه جائز نیست عن عائشة قالت استاذن رجل
علی رسول الله صلعم وانا عنده مرویست از بی بی عائشه رض که گفت اذن طلب کرد مردی بر پیغمبر ص
یعنی اذن طلبید که در آید بملازمت پیغمبر ص وحالانکه من نزد آنحضرت ص بودم فقال بئس ابن
العشیرة پس گفت پیغمبر ص بد مرد است از ابن این قبیله او اخو العشیرة یا گفت بد مرد است
از برادر این قبیله شک راویست وشیخ ابن حجر نور مرقده در شرح آورده که نام آنمرد عیینه بود در آن ایام
مسلمان نشده بود اگرچه اظهار اسلام میکرد پس بیان کرد آنحضرت ص حال او را تا بشناسند مردمان و
مغرور نشوند بسخن دلفریب او ودرین دلیل است بذکر فاسق نمودن چیزی که در وست تا بدانند
مردمان و پرهیز کنند تا در شر او نیفتند وشاید که آنمرد آشکارا میکرد افعال بد را و نیست غیبت برای
مجاهر ثم اذن له فالان له القول پس فرمود حضرت رسالت پناه آنمرد را که عیینه نام داشت پس
نرم گفت با او کلام یعنی بملائمت ونرمی با وی سخن کرد و گشاده روئی نمود فلما خرج قلت یا
رسول الله ما قلت ثم النت له القول پس آنمرد چون بیرون آمد گفتم من ای پیغمبر خدا ص
گفتی تو آنچه گفتی باز بگشاده روئی پیش آمدی پس نرم نرم گفتی سخن را با او فقال یا عائشة ان من
شر الناس من ترکه الناس او ودعه الناس اتقاء فحشه پس گفت پیغمبر ص ای عائشه رض
بدرستیکه از بد مردان کسی است که ترک کنند مردمان او را یا گذارند مردمان او را برای پرهیز کردن از فحش عن
الحسن بن علی قال سالت ابی عن سیرة رسول الله صلعم فی جلسائه مرویست از
امیر المؤمنین حسن که پرسیدم از پدر خود از طریقه و روش پیغمبر خدا ص در همنشینان خود فقال کان
رسول الله صلعم دائم البشر سهل الخلق لین الجانب پس گفت علی رض که بود پیغمبر
خدا ص همیشه خوش روی خوب خلق متواضع نرم طبع لیس بفظ ولا غلیظ ولا صخاب ولا
فحاش ولا عیاب ولا مشاح نبود بد خلق و درشت خوی ونه درشت آواز از برای خصام ونبود
فحاش در کلام خود و افعال خود ونه عیب کننده ونه جوینده ونبود بخیل یعنی صفات ذمیمه در ذات
کریم آنحضرت نبوده و همه اوصاف حمیده آنحضرت وحب تعالی در ذات مقدس حضرت نبوی ساخته
یتغافل عما لا یشتهی تغافل میکرد و درگذر میکرد از چیزیکه نمی خواست و آرزو نداشت آنچه سزاوار
نبود وصد در آن فعل از فاعل او ونه پرسیدی چیزیرا که لائق نبود پرسیدن آن ولا یؤیس منه
وناامید نمیکرد کسی را که امید داشت ازو ولا یخیب فیه وجواب نمیکرد در آن مجلس
سخن را که سزاوار نمیدانست جواب آن بلکه صبر و سکوت میکرد از آن از روی عفو و کرم قد

ترک نفسه من ثلث تحقیق ترک کرد و منع مے نمود نفس خود را از سه چیز المراء والاکثار
وما لا یعنیه از جدال و طلب بسیار مال و مشغول بودن شدن بما لا یعنی که در هیچ وقتے از اوقات
مشغول بما لا یعنی نمیشد و در بعضے نسخ شمائل بجاے اکثار اکبار ست یعنے بزرگ داشتن
خود را و تکبر و ترفع است چنانکه داب سلاطین زمان ست که بر خود عظمے و شانے می نهند و
ترک الناس من ثلاث کان لا یذم احدا ولا یعیبه ولا یطلب عورته ولا یتکلم
الا فیما رجا ثوابه و ترک کرده مردمان را از سه چیز بود پیغمبر که مذمت نمیکرد کسی را و نسبت عیب نمیکرد
کسے را و کشف حال مردم که پوشیده بود از غیرے نبود و تکلم نمی فرمود مگر آنچه در ان امید ثواب می
داشت و اذا تکلم اطرق جلساؤه کانما علی رؤسهم الطیر و چون تکلم می کرد پیغمبر
سر فرو میکرد و ساکت میشدند همنشینان او مراد صحابه عظام کرام اند گویا که بر سر ایشان مرغ انشسته
است در اختیار سکوت و عدم حرکت و عدم التفات بسوے جوانب فاذا سکت
تکلموا لا یتنازعون عنده الحدیث پس اگر خاموش میشد آنحضرت تکلم میکردند صحابه و
نزاع نمیکردند و آواز بلند بر نمیداشتند ایشان آنحضرت در حکایت و این دلیل ست بر
کمال وقار و علو رتبه آنحضرت و من تکلم عنده انصتوا له حتی یفرغ و کسیکه تکلم میکرد
نزد آنحضرت ساکت میشدند اهل مجلس شریف وقتیکه میکرد از ایشان و مے شنیدند حکایت متکلم
تا آنکه فارغ میشد متکلم از کلام خود سخنے در آنمیان نمیگفتند و این دلیل ست بر کمال ادب و تواضع
صحابه که حاصل کرده اند از شرف صحبت پیغمبر حدیثهم عنده حدیث اولهم سخن همه
ایشان نزد آنحضرت سخن اول ایشان ست یعنی ملالت نمیشد آنحضرت را از شنیدن سخن
ایشان همچو حدیث اول ایشان مراد آنکه سامع در اول مرتبه بتنشیط سماع سخن میکنند و چون سخن بسیار کرده
شود ملال مے آرد آنحضرت را چنین نبود بلکه همه سخن ایشان از اشتیاق سخن اول مے شنید و از کمال خلق و
مودت آنحضرت بود و اگر سخنے بود سخن که لائق شنیدن باشد توجه نمیکرد و التفات نمیفرمود
یضحک مما یضحکون منه خنده میکرد از چیزے که خنده میکردند همنشینان از ان و یتعجب
مما یتعجبون منه و تعجب مے کرد از چیزیکه تعجب مے کردند اصحاب او از ان و این از کرم اخلاق و عموم
اشفاق آنحضرت بود و یصبر للغریب علی الجفوة فی منطقه و مسئلته و
صبر میکرد و تحمل مے فرمود آنحضرت در جفاء غریب در تکلم او و سوال او حتی ان کان اصحابه
لیستجلبونهم تا آنکه بودند اصحاب کرام که مے بردند غربا را از نگاه داشت خاطر غربا میکردند

والاکبار
الطرق
ان یقبل
الی مسد

ویقول اذا اتیتم طالب حاجة یطلبها فارفدوه وبفرمود آنحضرت صلعم که چون ببینید
طالب حاجتی را که طلب کند آن حاجت را پس یاری کنید او را بعطا واحسان ولا یقبل الثناء
الا من مکافئ وقبول نمی کرد ثنا را اگر از مقارب غیر متجاوز کننده از حد وغیر مقصر از مرتبه عالی واین
دلالت میکند بر کمال اشفاق واخلاق ورفق آنحضرت صلعم ولا یقطع علی احد حدیثه حتی
یجوز فیقطعه بنهی او قیام وقطع میکرد بر کسی حکایت او را اگر تا که تجاوز نمی کرد از حق پس
قطع میکرد سخن او را به نهی کردن یا قیام از مجلس عن محمد بن المنکدر قال سمعت
جابر بن عبد الله یقول ما سئل رسول الله صلعم شیئا قط فقال لا روایت از محمد که
گفت شنیدم از جابر که میگفت سوال کرده نشد از پیغمبر صلعم چیزی را هرگز که گفته باشد نی یعنی هر که
سوال میکرد حاجتی را هرگز رد نمیکرد یا بقول حسنه که آن وعده عطا بود وآنرا وفا می فرمودند
عن ابن عباس رضه قال کان رسول الله صلعم اجود الناس بالخیر روایت از ابن عباس
که گفت بود پیغمبر جوانمردترین مردمان بخیرات وکان اجود ما یکون فی شهر رمضان
حتی ینسلخ وبود جوادتر از اوقات دیگر که می بود در ماه رمضان تا که تمام می شد رمضان
فیاتیه جبرئیل فیعرض علیه القرآن پس می آمد او را جبرئیل پس می خواند بر آنحضرت صلعم
قرآن را در هر سال رمضان ودر شرح آورده که در رمضان آخر سال حیات آنحضرت صلعم دو بار عرض
کرد ودر روایات آمده که حضرت رسالت پناه صلعم می خواند قرآن را وجبرئیل عم می شنید و
در روایتی است که جبرئیل عم میخواند وپیغمبر صلعم می شنید فاذا لقیه جبرئیل کان رسول الله
صلعم اجود بالخیر من الریح المرسلة وچون ملاقی میشد او را جبرئیل عم بود پیغمبر صلعم بخشنده تر و
فیض کننده بخیر مانند باد روان بوزیدن رحمت ونفع عن انس بن مالک قال کان رسول
الله صلعم لا یدخر شیئا لغد روایت از انس که گفت بود پیغمبر صلعم که نمیگذاشت چیزی برای فردا
از جهت نفس خود ذخیره ودر حدیث که پیغمبر برای نفس خود چیزی ذخیره نمی ساخت تا آنکه قوت یکروزه
آینده ولیکن از برای عیال قوت یکساله میداد عن عمر بن الخطاب رضه ان رجلا جاء الی
رسول الله صلعم فسأله ان یعطیه روایت از امیر المومنین عمر فاروق رضه که گفت به
درستی آمد مردی بسوی پیغمبر صلعم پس سوال کرد آنحضرت صلعم را اینکه عطا میکند او را چیزی فقال النبی
صلعم ما عندی شیء پس گفت پیغمبر نیست نزد من چیزی ولکن ابتع علی فاذا جاءنی
شیء قضیته ولیکن بخر تو چیزی را دبها آنرا بر ذمه من گذار پس چونکه مرا آید چیزی از مال بوا

سیکم من آزا فقال عمر یا رسول اللہ صلعم قد اعطیتہ فما کلفک اللہ ما لا
تقدر علیہ پس گفت امیر المومنین عمر فاروق ای پیغمبر خدا عطا کردہ تو او را یکبار پس تکلف نکرد
ترا خدا ابتعاے چیزی کہ قادر نیستی تو بران فکرہ النبی صلعم قول عمر پس مکروہ داشت پیغمبر سخن
امیر المومنین عمر فقال رجل من الانصار یا رسول اللہ صلعم انفق ولا تخف من
ذی العرش اقلالا پس گفت مرد از انصار ای پیغمبر خدا بدہ و مترس ازین کہ خداوند عرش ترا
گذارد تنگدست مراد او آنکہ تو میرساند و عطا میفرمود فتبسم رسول اللہ صلعم و عرف فی وجہہ
البشر لقول الانصاری پس تبسم کرد پیغمبر و شناسا شد در روی مبارک او خوشی و فرح از جہۃ
قول انصاری ثم قال بھذا امرت پس گفت پیغمبر بہ اتفاق و عدم خوف فقر امر کردہ شدہ ام
عن الربیع بنت معوذ بن عفراء قالت اتیت النبی صلعم بقناع من رطب و
اجر زغب مرویست از ربیع کہ گفت آمدم بملازمت پیغمبر بطبقی از خرما تر و خیارہا کہ بر آن پر دی
بود مانند موی زرد چوزہ فاعطانی ملأ کفہ حلیا و ذھبا پس عطا کرد مرا پری کف دست خود
زیور طلا عن عائشۃ رض ان النبی صلعم کان یقبل الھدیۃ ویثیب علیھا مرویست
از عائشہ کہ گفت بدرستی کہ پیغمبر بود کہ قبول مے کرد ہدیہ را و عوض میداد بران بمقابلہ ہدیہ بہدی میداد

باب ما جاء فی حیاء رسول اللہ صلعم این باب حدیثی ست کہ آمدہ در صفت حیاء پیغمبر خدا

عن ابی سعید ن الخدری قال کان رسول اللہ صلعم اشد حیاء من العذراء
فی خدرھا وکان اذا کرہ شیئا عرفناہ فی وجہہ مرویست از ابو سعید کہ گفت بود پیغمبر
بسیار حیا کنندہ حتی از دختر بکر کہ باشد در پردہ و بود آنحضرت صلعم چون بد داشت چیزی را مے شناختیم ما آن
را در روئے مبارک او وعن موسی بن عبد اللہ بن یزید الخطمی عن مولی لعائشۃ
قال قالت عائشۃ ما نظرت الی فرج رسول اللہ صلعم او قالت ما رایت فرج
رسول اللہ صلعم قط مرویست از موسی در آنحال کہ ناقل بود از مولی کہ بود عائشہ را کہ گفت بی بی
عائشہ رض نظر نکردم من بسوی اندام نہانی پیغمبر یا گفت بی بی ندیدم من ہرگز اندام آنحضرت صلعم را و این
کمال حیا پیغمبر صلعم بود

باب ما جاء فی حجامۃ رسول اللہ صلعم این باب حدیثی ست

کہ آمدہ در صفت حجامت پیغمبر خدا صلعم عن حمید قال سئل انس بن مالک عن
کسب الحجام فقال انس احتجم رسول اللہ صلعم حجمہ ابو طیبۃ فامر لہ
بصاعین من طعام مرویست از حمید کہ گفت پرسیدہ شد از انس از کسب حجام یعنی از حاصل اجرت

او مراد از سوال حل حرمت ست پس گفت انس که حجامت کرد پیغمبر حجامت نمود آن سرور را ابو طیبہ پس
امر کرد آنحضرت صلعم او را بدو صاع از غله وچون آنحضرت صلعم اجرت داد ظاہر است که اجرۂ حجامت
حلال ست ولیکن بی نی ست وَكَلَّمَ اَهْلَهٗ فَوَضَعُوْا عَنْهُ مِنْ خَرَاجِهٖ وسخن کرد موالی
او را یعنے استدعا نمود که از خراج او چیزے کم کنند وَقَالَ اِنَّ اَفْضَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ
اَوْ اِنَّ مِنْ اَمْثَلِ دَوَائِكُمُ الْحِجَامَةَ وگفت پیغمبر بدرستیکه بهترین چیزے که تداوی کنید شما بان آن
حجامت ست یا بدرستیکه از بهترین دوائے شماست حجامت شک راوی ست عَنْ عَلِيٍّ اَنَّ النَّبِيَّ
صلعم اِحْتَجَمَ وَاَمَرَنِيْ فَاَعْطَيْتُ الْحَجَّامَ اَجْرَهٗ مرویست از امیر المومنین علی رض که گفت بدرستیکه
پیغمبر حجامت کرد وامر کرد مرا پس من دادم حجام را اجرت او عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ اِنَّ النَّبِيَّ
صلعم اِحْتَجَمَ فِي الْاَخْدَعَيْنِ وَبَيْنَ الْكَتِفَيْنِ وَاَعْطَى الْحَجَّامَ اَجْرَهٗ وَلَوْ كَانَ
حَرَامًا لَمْ يُعْطِهٖ مرویست از ابن عباس رض که گفت بدرستیکه پیغمبر صلعم حجامت کرد از اخدعین که دو
رگ اند بهر دو جانب گردن میان دوشانه وداد حجام را اجرت او واگر بود اجرت حجام حرام
نمیداد او را عَنِ ابْنِ عُمَرَ رض اَنَّ النَّبِيَّ صلعم دَعَا حَجَّامًا فَحَجَمَهٗ وَسَاَلَهٗ كَمْ
خَرَاجُكَ فَقَالَ ثَلٰثَةُ اَصْوُعٍ فَوَضَعَ عَنْهُ صَاعًا وَاَعْطَاهُ اَجْرَهٗ مرویست از
ابن عمر که گفت بدرستیکه پیغمبر بخواند حجام را پس حجامت کرد او را و پرسید آنحضرت صلعم او را که چند ست
خراج تو یعنے چه میدهند ترا پس گفت حجام که سه صاع ست پس نهاد از و یک صاع را و داد او را مزد او
عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم يَحْتَجِمُ فِي الْاَخْدَعَيْنِ وَالْكَاهِلِ
وَكَانَ يَحْتَجِمُ لِسَبْعَ عَشَرَةَ وَتِسْعَ عَشَرَةَ وَاِحْدٰى وَعِشْرِيْنَ مرویست از انس
که گفت بود پیغمبر صلعم که حجامت میکرد از دو رگ گردن پس سر و بود آنحضرت صلعم که حجامت میکرد در هفدهم
و نوزدهم و بیست یکم از ماه عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم اِحْتَجَمَ وَهُوَ
مُحْرِمٌ بِمَلَلٍ عَلٰى ظَهْرِ الْقَدَمِ مرویست از انس گفت بدرستی که پیغمبر صلعم حجامت کرد در حالتے
که محرم بود یعنے احرام بسته بود بموضع ملل که واقع میان مدینه و مکه است بر پشت پای **بَابُ مَا جَاءَ
فِيْ اَسْمَاءِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم** این باب حدیثیست که آمده در نامهاے پیغمبر صلعم عَنْ مُحَمَّدِ
ابْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ اَبِيْهِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اِنَّ لِيْ اَسْمَاءً اَنَا مُحَمَّدٌ
وَاَنَا اَحْمَدُ وَاَنَا الْمَاحِي الَّذِيْ يَمْحُو اللّٰهُ بِيَ الْكُفْرَ مرویست از جبیر بن مطعم که گفت پیغمبر
بدرستیکه مرا نامهاست من محمدم و من احمدم نام نهاده شده باین نامها از جهت کثرت خصال

محموده و نامید عبدالمطلب که ستائش کنند محمد را اهل آسمان و اهل زمین و حقتعالی بر زبان کرد که او امید
داشته بود و ابو نعیم آورده که در حدیث قدسی وارد شده که الله تعالی فرمود قسم بعزت و جلال
من عذاب نکنم احدی را که نامیده شود بنام من یعنی محمد و احمد و منم ماحی آنکه محو می کند بمن الله تعالی
کفر را یعنی بعثت من کفر را محو و باطل گرداز مکه و مدینه و دیار عرب و اکثر بلاد و ممالک معموره
وَاَنَا الْحَاشِرُ الَّذِیْ یُحْشَرُ النَّاسُ عَلٰی قَدَمِیْ و منم حاشر یعنی حشر می کند یعنی بر می
انگیزاند خدا تعالی آدمیان را بر دو قدم من یعنی اول حشر من میشود و بعد ازان انبیا را دیگر که در
اواخر زمان به بعثت من قیامت قائم می شود وَاَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الَّذِیْ لَیْسَ بَعْدَهٗ
نَبِیٌّ و منم آخر همه انبیا و عاقب آنکسی ست که بعد او نبی نیست یعنی خاتم انبیاست عَنْ حُذَیْفَۃَ
قَالَ لَقِیْتُ النَّبِیَّ صلعم فِیْ بَعْضِ طَرِیْقِ الْمَدِیْنَۃِ فَقَالَ اَنَا مُحَمَّدٌ وَاَنَا اَحْمَدُ
وَاَنَا نَبِیُّ الرَّحْمَۃِ وَنَبِیُّ التَّوْبَۃِ مرویست از حذیفه که گفت ملاقات کردم پیغمبر صلعم را در بعضی راه
مدینه طیبه پس گفت پیغمبر صلعم منم محمد و منم احمد و منم پیغمبر رحمت و منم پیغمبر که قبول توبه بسیار کنند
من است درین امت وَاَنَا الْمُقَفِّیْ وَاَنَا الْحَاشِرُ وَنَبِیُّ الْمَلَاحِمِ و منم از پی در آینده و منم
حاشر یعنی حشر می کند حقسبحانه و تعالی اول مرا یعنی اول من برخیزم روز حشر و منم پیغمبر قتال

بَابُ مَا جَاءَ فِیْ عَیْشِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم

این باب حدیثیست که آمده در باب عیش پیغمبر
و درین کتاب دو باب در عیش واقعشده است اول این باب کوتاهی ست مشتمل بر دو حدیث دوم باب
طویل و عیش را تفسیر کرده بحیات و طعام آنچه بآن زیست کنند و درین باب اراده از حیات و طعام
محتمل ست و وجه آنکه مصنف بیان عیش را در دو باب آورده ظاهر نیست مگر آن باب محمول شود
بر طعام و این باب بر زیستن یا بر آنچه بآن زیست کنند عَنْ سِمَاکِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ
النُّعْمَانَ بْنَ بَشِیْرٍ یَقُوْلُ اَلَسْتُمْ فِیْ طَعَامٍ وَّشَرَابٍ مَّا شِئْتُمْ لَقَدْ رَاَیْتُ نَبِیَّکُمْ صلعم
وَمَا یَجِدُ مِنَ الدَّقَلِ مَا یَمْلَاُ بَطْنَهٗ مرویست از سماک که گفت شنیدم من از نعمان که میگفت
آیا نیستید شما در طعام و شراب آنچه می خواهید یا مادام که میخواهید بر آن قادر باید از خوردن و
آشامیدن والله که بتحقیق دیدم پیغمبر شما را و حالانکه نمییافت از بدترین خرما چه جای خرمای نیک
آنقدر که پر کند شکم را و مقصود داشت که آنسرور صلی الله علیه وآله وسلم با وجود ضعف معیشت هرگز
از شکر حق خالی نبود باید که شما با وجود این بسطت نعمت از شکر خالی نباشید و حق نعمت بشکر بجا آرید
یا آنکه حضرت چیزی را نگاه داشت و خاطر جمع نداشت و ذخیره نگذاشت شما را باید که با او اقتدا کنید بطریق

جمع مال وادخار را اکنید عن عائشة رضـ قالت ان کنا آل محمد نمکث شهرا ما
نستوقد بنار ان هو الا التمر والماء مرویست از عائشه رضـ که گفت ما که آل محمدیم میگذرد
ماه که افروخته نمیشود در خانه پیغمبر صـ آتش بجهت چراغ ونه غیر آن یعنی برای طبخ غیر اینکه نبود مگر خرما
وآب عن ابی طلحة قال شکونا الی رسول الله صلعم الجوع ورفعنا عن بطوننا
عن حجر حجر فرفع رسول الله صلعم عن بطنه عن حجرین مرویست از ابی طلحه که گفت
شکایت بردیم از گرسنگی بسوی پیغمبر پس برداشتیم از شکمهای خود از سنگ سنگ یعنی هر یک بر شکم
یک سنگ نموده بودیم گرسنه بودیم پس برداشت پیغمبر از شکم خود از دو سنگ و فهم میشود که کشف بطن نزد
غیر مباح ست و حدیث دلالت برآنکه اظهار شکوه از مکروهات نزد غیر مذموم نیست و منافی شکر
ورضا نه عن ابی هریرة قال خرج النبی صلعم فی ساعة لا یخرج فیها ولا
یلقاه فیها احد فاتاه ابو بکر فقال ما جاء بک یا ابا بکر فقال خرجت القی
رسول الله صلعم وانظر فی وجهه والتسلیم علیه فلم یلبث ان جاء عمر
فقال ما جاء بک یا عمر قال الجوع یا رسول الله مرویست از ابو هریره که گفت بیرون
آمده بود پیغمبر در ساعتی که عادت نبود که بیرون آید در آنساعت و ملاقات نمیکرد در آن ساعت
هیچکس آنسرور را پس آمد بسوی آنحضرت صـ ابوبکر صدیق پس گفت پیغمبر صـ چه آورده است ترا ای ابابکر پس
گفت صدیق اکبر بیرون آمده ام از برای دریافتن پیغمبر و نظر کنم بروی مبارک و سلام کنم بر آنحضرت صـ پس
درنگ نکرد ایشان تا آمد عمر با آنکه درنگی نگذشت آمدن عمر پس گفت پیغمبر صـ چه چیز آورده است ترا ای عمر
گفت گرسنگی ای پیغمبر خدا صـ فقال رسول الله صلعم وانا قد وجدت بعض ذلک فانطلقوا
الی منزل ابی الهیثم بن التیهان الانصاری وکان رجلا کثیر النخل والشاء ولم
یکن له خدم فلم یجدوه پس گفت بدرستیکه یافته ام البعض از جوع یعنی از آن جوع که موجب خروج
از بیت شده همچنین پس روان شدند بمنزل ابی الهیثم و او مردی بسیار نخل و درخت و بسیار گوسفند بود
ونبود او را خادمان پس نیافتند او را فقالوا لامرأته این صاحبک فقالت انطلق
یستعذب لنا الماء فلم یلبثوا ان جاء ابو الهیثم بقربة یزعبها فوضعها ثم
جاء یلتزم النبی صلعم ویفدیه بابیه وامه پس گفتند زن او را کجاست یار تو یعنی
شوهر تو پس گفت که رفته است که طلب آب شیرین کند از برای ما پس درنگ نکردند ایشان
تا آمد ابی الهیثم با مشکی پر آب که برداشته بود از آن پس نهاد آنرا پس آمد و در بر گرفت آنحضرت صـ را و گفت پدر

و مادر او فدای تو باد ثم انطلق بهم الی حدیقته فبسط لهم بساطا ثم انطلق الی نخلة
فجاء بقنو فوضعه فقال النبی صلعم افلا تنقیت لنا من رطبه فقال یا رسول
الله صلعم انی اردت ان تختاروا او تخیروا من رطبه وبسره فاکلوا وشربوا
من ذلک الماء فقال النبی صلعم هذا والذی نفسی بیده من النعیم الذی
تسألون عنه یوم القیمة ظل بارد ورطب طیب وماء بارد پس برد
ایشانرا به بستان پس گستر د جهت ایشان فرشے را پس رفت بسوی درختے از خرما پس خوشه آورد
پس نهاد آنرا پس گفت پیغمبر صلعم شتاب کردی پس خ کردی برای ما از رطب او پس گفت یا رسول الله بدرستیکه
من میخواهم شما برگزیدن کنید از رطب و بسر او پس خوردند و آشامیدند از آن آب پس گفت پیغمبر صلعم
بآن خدا که روح من در قبضه قدرت اوست اینکه حاصل شد از آن نعیم که پرسیده خواهد شد از آن روز
قیامت سایه خنک و رطب پاکیزه و آب خنک فانطلق ابو الهیثم لیصنع لهم طعاما فقال
النبی لا تذبحن لنا ذات در فذبح لهم عناقا او جدیا فاتاهم بها
فاکلوا پس روان شد ابو الهیثم از برائے آنکه جهت ایشان طعامے بسازد پس گفت پیغمبر جهت ما شیر دار
را بکش پس ذبح کرد برائے ایشان بزغاله ماده که بسال نرسیده بود یا بزغاله نر پس حاضر ساخت آنرا
پس تناول فرمودند فقال النبی صلعم هل لک خادم قال لا قال فاذا اتانا سبی فاتنا
فاتی النبی صلعم برأسین لیس معهما ثالث فاتاه ابو الهیثم فقال النبی
صلعم اختر منهما قال یا نبی الله اختر لی فقال النبی صلعم ان المستشار
مؤتمن خذ هذا فانی رأیته یصلی واستوص به معروفا پس گفت پیغمبر آیا هست
خادمے گفت ابو الهیثم که نے گفت پیغمبر هر که آید برائے ما بنده پس بیا تو سوی ما پس آورده شد به
بخدمت پیغمبر صلعم دو کس لیود بآن دو کس سومے یعنی همین دو کس بندی بود پس آمد ابو الهیثم بسوی پیغمبر
پس فرمود پیغمبر که اختیار کن از ایشان پس یا نبی الله تو اختیار کن برای من پس گفت پیغمبر صلعم
بدرستی آنکه از و طلب مشورت کرده آید او را امین ساختند بگیر این را پس بدرستیکه من دیده ام او را
که نماز میگذارد و نماز علامت صلاح است و بوصیت فراگیر خوب با او فانطلق ابو الهیثم
الی امرأته فاخبرها بقول رسول الله صلعم فقالت امرأته ما انت ببالغ ما قال
فیه النبی صلعم الا ان تعتقه قال فهو عتیق فقال رسول الله صلعم ان الله
تعالی لم یبعث نبیا ولا خلیفة الا وله بطانتان بطانة تأمره بالمعروف

وَتَنْهَاهُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَبِطَانَةٌ لَا تَأْلُوهُ خَبَالًا وَمَنْ يُوقَ بِطَانَةَ السُّوْءِ فَقَدْ وُقِيَ پس
رفت ابو الهیثم بسوی زوجه خود پس خبر داد او را بقول پیغمبر صلعم پس گفت زن او که تو نمے رسی بحق
آنکه پیغمبر گفت ای آنکه او را آزاد کنی زیرا که حقوق معروف در شان سید شاق ست پس گفت ابو الهیثم
بنابرین او آزاد ست پس گفت پیغمبر خدا تعالے بر نه انگیخته پیغمبرے را و نه خلیفه را چه جاے غیر ایشان
الا او را دو صاحب سر بوده که در امور دخل میکرده اند یکے امر میکرد او را بمعروف و نهی میکرد او را از
منکر دیگرے که ترک کرده است او هیچ فساد را بر و منع نه میکرده او را از فساد و هر کس که نگاهداشته شود از
صاحب بد پس بدرستیکه نگاهداشته شد و درین حدیث دلالت ست برانکه جائز باشد براے جماعتی که نجات داده
و یاری کیا و اعتماد باشد بطبیب اذن و بند انکه مناسب است که پیش مهمان اول حاضرے بیارند
بعد ازان فکر مطبوخ نمایند چه شاید اورا جوع غالب باشد و انتظار دشوار بود دیگر آنکه مهمان را آنچه میسر
شود مهمانداری کند عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ
يَقُولُ إِنِّي لَأَوَّلُ رَجُلٍ أَهْرَاقَ دَمًا فِي سَبِيلِ اللهِ وَإِنِّي لَأَوَّلُ رَجُلٍ رَمَى بِسَهْمٍ
فِي سَبِيلِ اللهِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَغْزُو فِي الْعِصَابَةِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ
صلعم مَا نَأْكُلُ إِلَّا وَرَقَ الشَّجَرِ وَالْحُبْلَةِ مرویست از قیس که گفت شنیدم از سعد که مے
گفت بدرستیکه من اول مردے ام که خون ریخته در راه خدا تعالے و بدرستیکه من اول مردے ام
که انداخته تیر در راه خدا تعالے و الله هر آئینه دیده ام خود را که غزوه میکرده ام در جماعتے از اصحاب
پیغمبر در حالتیکه نمے خوردیم مگر برگ درخت و میوه درخت بادیه حَتَّى إِنَّ أَحَدَنَا لَيَضَعُ كَمَا
تَضَعُ الشَّاةُ وَالْبَعِيرُ وَأَصْبَحَتْ بَنُو أَسَدٍ يُعَزِّرُونِّي فِي الدِّينِ لَقَدْ خِبْتُ إِذًا وَ
ضَلَّ عَمَلِي تا بحدیکه یکی از ما می نهاد فضله بعبارت همچنانکه گوسفند و شتر و گردانیده اند بنو اسد چنانکه مرا تادیب
مے کنند در دین تا واقع میگردانید در دین هر آئینه نا امید شدم وقتیکه حال من این باشد که بتعلیم خود
نکنم با وجود صلاحیت در دین مرا تادیب باید کرد و گم شد عمل مرا یعنے گم گشت عمل و من از زیان
زدگان شدم و آن گفتار این عمل بود که نیکو نمے گذاری نماز عَنْ خَالِدِ بْنِ عُمَيْرٍ
وَشُوَيْسًا أَبَا الرُّقَادِ قَالَا بَعَثَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عُتْبَةَ بْنَ غَزْوَانَ وَقَالَ انْطَلِقْ
أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي أَقْصَى أَرْضِ الْعَرَبِ وَأَدْنَى بِلَادِ أَرْضِ
الْعَجَمِ فَأَقْبِلُوا حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالْمِرْبَدِ وَجَدُوا هَذَا الْكَذَّانَ فَقَالُوا مَا هَذِهِ قَالُوا هَذِهِ الْبَصْرَةُ
فَسَارُوا حَتَّى إِذَا بَلَغُوا حِيَالَ الْجِسْرِ الصَّغِيرِ فَقَالُوا هَاهُنَا أُمِرْتُمْ فَنَزَلُوا فَذَكَرُوا

الحدیث بطوله مرویست از خالد و شویس گفتند ایشان که فرستاد امیر المومنین عمر فاروق
عتبه را گفت برو تو و هر که با تست از لشکر اسلام تا وقتی که باشد در دورتر جائی از زمین
عرب و نزدیکتر شهرهای زمین عجم پس عتبه و کسانیکه با او بودند رفتند تا به مربد که موضعیست از بصره
رسیدند یافتند این سنگ نرم را پس از بعضی پرسیدند که این چیست آن بعض جواب دادند که این بصره است
و سنگی سفید است پس سیر کردند تا رسیدند برابر پل خرد پس گفتند که اینجاست که مامور شده اید شما
با قامت آن پس آنجا فرود آمدند پس ذکر کردند راویان این حدیث را بدرازی و مضمون حدیث آن است
که چون فرود آمدند استمداد کردند از بعضی دهاقین خورستان پس آنها آمدند و مشاهده ضعف حال کردند
در مقام قتال شدند پس آنها را منصرف ساخته بنا بصره کردند بسبب آنکه امیر المومنین عمر او را با
جماعتی که با او بودند مامور با قامت آن مکان فرمود بسبب آن بود که یزدجرد از اهل
هند استمداد کرده بودند بقصد حرب عرب اهل هند متوجه شده بودند و امیر المومنین خواست که بر
سر راه ایشان جمعی بوده باشند تا ایشان را مانع آیند و بنا بصره در هفتدهم سالها هجرت
واقع شده قَالَ فَقَالَ عُتْبَةُ بْنُ غَزْوَانَ لَقَدْ رَأَيْتُنِيْ وَإِنِّيْ لَسَابِعُ سَبْعَةٍ مَعَ
رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم مَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الشَّجَرِ حَتّٰى تَقَرَّحَتْ أَشْدَاقُنَا فَالْتَقَطْتُ
بُرْدَةً فَقَسَمْتُهَا بَيْنِيْ وَبَيْنَ سَعْدٍ فَمَا مِنَّا مِنْ أُولٰئِكَ السَّبْعَةِ أَحَدٌ إِلَّا وَهُوَ
أَمِيْرُ مِصْرٍ مِنَ الْأَمْصَارِ وَسَتُجَرِّبُوْنَ الْأُمَرَاءَ بَعْدَنَا گفت راوی پس گفت عتبه که
بخدا سوگند که بتحقیق دیده ام خود را در حالتیکه بدرستی بودم هفتمی از هفت کس که با پیغمبر خدا صلعم بودند نبود
طعامی مگر برگ درخت تا غایتی که گوشهای دهن ماریش شده بود پس یافتم برده یعنی چادرے
پس بخش کردم آنرا میان خود و سعد پس نیست از ما از آن هفت کس هیچ یک الا که امیر شهریست از شهرها
و زود بتجربه خواهند کرد امرا بعد از ما عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم لَقَدْ أُخِفْتُ فِي
اللّٰهِ وَمَا يُخَافُ أَحَدٌ وَلَقَدْ أُوْذِيْتُ فِي اللّٰهِ وَمَا يُؤْذٰى أَحَدٌ وَلَقَدْ أَتَتْ عَلَيَّ
ثَلٰثُوْنَ مِنْ بَيْنِ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ وَمَا لِيْ وَلِبِلَالٍ طَعَامٌ يَأْكُلُهُ ذُوْ كَبِدٍ إِلَّا شَيْءٌ يُوَارِيْهِ
إِبْطُ بِلَالٍ مرویست از انس که گفت گفت پیغمبر عم البته بتحقیق ترسانیده شدم من در شان خدای
تعالی یا از برائے او و حالانکه ترسانیده نمیشود هیچکس بجهت ایمنی در آن زمان یا آنکه ترسانیده نشود
هیچکس و البته بتحقیق ایذا داده شدم من در شان حق تعالی یا از برائے او یعنی دین او و
حالانکه ایذا کرده نمیشود هیچکس و البته بتحقیق آمده بود در حالیکه گذشت بر من آنکه عدد آن سے بود

که آن شب و روز بوده یعنی اینقدر عرصه بدین حالت میگذشت که نبوده است مرا و مر بلال را که میخورد آنرا جاندار مگر چیزی از غذا که پوشیده میکرد آنرا بغل بلال تحت قلت و مصنف گفته که این حال وقتی بوده که از مکه برآمدند و بلال در ملازمت پیغمبر بوده و این رفتن هجرت بمدینه نیست چه بلال که باتفاق علما در آنسفر همراه نبوده عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّ النَّبِيَّ صلعم لَمْ يَجْتَمِعْ عِنْدَهٗ غَدَاءٌ وَّلَا عَشَاءٌ مِّنْ خُبْزٍ وَّلَحْمٍ اِلَّا عَلٰى ضَفَفٍ مرویست از انس که گفت پیغمبر بدرستیکه جمع نشد نزد آنحضرت طعام چاشت و طعام شام از نان و گوشت مگر در مهمانی عَنْ نَوْفَلِ بْنِ اِيَاسٍ الْهُذَلِيِّ قَالَ كَانَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ لَنَا جَلِيْسًا وَّكَانَ نِعْمَ الْجَلِيْسُ وَاِنَّهٗ انْقَلَبَ بِنَا ذَاتَ يَوْمٍ حَتّٰى اِذَا دَخَلْنَا بَيْتَهٗ وَدَخَلَ فَاغْتَسَلَ ثُمَّ خَرَجَ وَاُوْتِيْنَا بِصَحْفَةٍ فِيْهَا خُبْزٌ وَّلَحْمٌ فَلَمَّا وُضِعَتْ بَكٰى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ مرویست از نوفل بن ایاس که گفت بود عبد الرحمن ما را همنشین و بود نیکو همنشین و بدرستی که سخن اینست باز گردانید ما را روزی که با آن متوجه بودیم بسوی خانه خود تا آنکه چون در آمدیم با خانه او یعنی در خانه او در آمدیم و در آمد عبد الرحمن در خانه پس چون آن کاسه نهاده شد گریست عبد الرحمن فَقُلْتُ لَهٗ يَا اَبَا مُحَمَّدٍ مَا يُبْكِيْكَ پس گفتم مر او را ای ابا محمد چه چیز ترا در گریه انداخت قَالَ هَلَكَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم وَلَمْ يَشْبَعْ هُوَ وَاَهْلُ بَيْتِهٖ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيْرِ گفت رحلت فرمود پیغمبر در حالتیکه سیر نشد آنسرور و اهل بیت او از نان جو فَلَا اُرَانَا اُخِّرْنَا لِمَا هُوَ خَيْرٌ لَّنَا پس گمان نمی بردیم ما خود را که تاخیر کرده شده باشیم از برای آنچه خیر ما است زیرا که عیش ما بر خلاف عیش آنحضرت است چه ما را وسعتی ست و عیش آنحضرت در غایت ضیق بوده

بَابُ مَا جَاءَ فِيْ سِنِّ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم

این باب در حدیثی ست که آمده در سال حیات آن سرور عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَكَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ ثَلٰثَ عَشْرَةَ يُوْحٰى اِلَيْهِ وَبِالْمَدِيْنَةِ عَشْرًا وَّتُوُفِّيَ وَهُوَ ابْنُ ثَلٰثٍ وَّسِتِّيْنَ سَنَةً مرویست از ابن عباس رضی الله عنه که گفت مکث کرد پیغمبر صلی الله علیه وآله وسلم در مکه سیزده سال که می آمد باو وحی و در مدینه ده سال و رحلت نمود بعالم بقا و عمر آنحضرت شصت و سه سال بوده عَنْ جَرِيْرٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ اَنَّهٗ سَمِعَهٗ يَخْطُبُ قَالَ مَاتَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم وَهُوَ ابْنُ ثَلٰثٍ وَّسِتِّيْنَ وَاَبُوْ بَكْرٍ وَّعُمَرُ وَاَنَا ابْنُ ثَلٰثٍ وَّسِتِّيْنَ سَنَةً مرویست از جریر بدرستیکه شان اینست که شنید جریر از معاویه در حالیکه خطبه میخواند گفت رحلت فرمود

پس غسل کرد پس برآمد و آورد ما را کاسه که پنج کس از آن سیر شوند که در آن گوشت و نان بوده

پیغمبر درحالتیکہ شصت وسہ سالہ بود وابوبکر وعمر نیز درین سن رحلت نمودند ومن ہم شصت وسہ سالہ ام وتوقع من آنست کہ درین سن بموافقت ایشان بروم وسعاویہ ازبعد این اثر درقید حیات بود تاغایتے کہ بہفتاد وہشت سالگی رسیدہ وبعضے گفتہ اند ہشتاد وسال عمر یافت ط عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ النَّبِیَّ صلعم مَاتَ وَهُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَّسِتِّیْنَ مرویست از عائشہ کہ گفت بدرستیکہ پیغمبر رحلت فرمود درحالتیکہ آنحضرت شصت وسہ سال عمر داشت عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ یَقُوْلُ تُوُفِّیَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم وَهُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَّسِتِّیْنَ مرویست از ابن عباس کہ مے گفت رحلت فرمود پیغمبر صلعم وحالانکہ عمر او شصت وپنج سال بود وموافقت میان این حدیث واحادیث گذشتہ آنست کہ گوئیم راوی شصت وسہ سال سال ولادت وسال وفات نشمردہ آمد ازجہت عدم کمال آن وراوی شصت وپنج سال ولادت وسال وفات را نشمردہ عَنْ دَغْفَلِ بْنِ حَنْظَلَةَ اَنَّ النَّبِیَّ صلعم قُبِضَ وَهُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَّسِتِّیْنَ سَنَةً مرویست از دغفل کہ گفت بدرستی روح پیغمبر صلعم قبض کردہ شد درحالتیکہ سن ریعنی عمر مبارک شصت وپنجسالہ بود عَنْ رَبِیْعَةَ بْنِ اَبِیْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ اَنَّهٗ سَمِعَ یَقُوْلُ کَانَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم لَیْسَ بِالطَّوِیْلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِیْرِ وَلَا بِالْاَبْیَضِ الْاَمْهَقِ وَلَا بِالْاٰدَمِ وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَلَا بِالسَّبِطِ مرویست از ربیعہ در اشکال کہ نا قلست از انس کہ بدرستی قصہ اینست کہ شنید ربیعہ از انس کہ میگفت بود پیغمبر نہ دراز نمایان ونہ کوتاہ ونہ سفید بسیار کچ رنگ نہ گندم گون تیرہ ونبود ژولیدہ موئے فروہشتہ یعنی بود میانہ بالا رنگ مبارک آنسر سفید بسرخی مائل وموئے مبارک او خم وپیچ داشتہ بَعَثَهُ اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی رَاْسِ اَرْبَعِیْنَ سَنَةً فَاَقَامَ بِمَکَّةَ عَشْرَ سِنِیْنَ وَبِالْمَدِیْنَةِ عَشْرَ سِنِیْنَ وَتَوَفَّاهُ اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی رَاْسِ سِتِّیْنَ وَلَیْسَ فِیْ رَاْسِهٖ وَلِحْیَتِهٖ عِشْرُوْنَ شَعْرَةً بَیْضَاءَ فرستاد خدا تعالے اورا بسوے خلق برسر سال چہلم یعنے بر سر آخر سال چہلم پس اقامت کرد بمکہ بعد نبوت سیزدہ سال ودر مدینہ دہ سال ومیرانید خدا تعالے اورا برسر شصت سال وحالانکہ نبود در سر ومحاسن آنسرور بیست موی سفید بَابُ مَا جَاءَ فِیْ وَفَاتِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم این باب حدیثیست کہ آمدہ در وفات پیغمبر صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم عَنْ اَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ اٰخِرُ نَظْرَةٍ نَظَرْتُهَا اِلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم کَشَفَ السِّتَارَةَ یَوْمَ الْاِثْنَیْنِ فَنَظَرْتُ اِلٰی وَجْهِهٖ کَاَنَّهٗ وَرَقَةُ مُصْحَفٍ مرویست از انس کہ گفت آخر نظر من بسوئے پیغمبر صلعم

در زمانیکه برداشت پرده را روز دوشنبه پس نظر کردم بسوی روی مبارک آنحضرت صلعم گویا که ورق
مصحف یعنے در کمال جمال و خوشروی و صفائی چهره ولمعان نور وَالنَّاسُ خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ و حالانکه
مردمان پس ابوبکر صدیق بودند یعنے اقتدا بوے کردند فَأَشَارَ إِلَى النَّاسِ أَنِ اثْبُتُوا پس اشارت
کرد پیغمبر صلعم بمردمان اینکه ثابت باشید شما بحال خود باشید وَأَبُو بَكْرٍ يَؤُمُّهُمْ و ابوبکر امامت کرد ایشانرا
وَأَلْقَى السِّجْفَ و فرو دانداخت پیغمبر صلعم پرده را آورده اند که این نماز با مداد در روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول
بوده وَتُوُفِّيَ مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ و رحلت فرمود آنحضرت صلعم در آخر این روز یعنے دوشنبه دوازدهم
ربیع الاول سال یازدهم از هجرت و اتفاق ست اهل حدیث و سیر و تواریخ را که آنحضرت در وقت ضحوه کبری یعنے
چاشت بروضه رضوان انتقال فرمود عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ مُسْنِدَةً النَّبِيَّ صلعم إِلَى صَدْرِي
أَوْ قَالَتْ إِلَى حِجْرِي مرویست از عائشه که گفت بودم من تکیه دهنده پیغمبر بسوی سینه خود یا گفت بسوی
کنار خود فَدَعَا بِطَسْتٍ لِيَبُولَ فِيهِ ثُمَّ بَالَ فَمَاتَ پس طلبید طشت را تا بول کند در ان پس بول
کرد بعد از ان رحلت فرمود عَنْ عَائِشَةَ رض أَنَّهَا قَالَتْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صلعم وَهُوَ بِالْمَوْتِ وَعِنْدَهُ
قَدَحٌ فِيهِ مَاءٌ وَهُوَ يُدْخِلُ يَدَهُ فِي الْقَدَحِ ثُمَّ يَمْسَحُ وَجْهَهُ بِالْمَاءِ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى
مُنْكَرَاتِ الْمَوْتِ أَوْ قَالَ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ مرویست از عائشه رض بدرستیکه گفت دیدم پیغمبر را در حالتیکه
مشغول بود بموت و حالانکه او بود قدحی که در آن آب بود آنحضرت صلعم در می آورد دست خود را در قدح میمالید
روی مبارک خود را باب پس میگفت خدایا یاری ده مرا بر سکرات موت یا گفت یاری ده مرا بر شدائد
موت شک راویست عَنْ عَائِشَةَ رض قَالَتْ لَا أَغْبِطُ أَحَدًا بِهَوْنِ مَوْتٍ بَعْدَ الَّذِي رَأَيْتُ مِنْ
شِدَّةِ الْمَوْتِ النَّبِيِّ صلعم مرویست از عائشه رض که آرزو نمے بریم احدی را بآسانی موت پس از انکه دیدم من
شدت موت رسول خدا را عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللهِ صلعم اخْتَلَفُوا فِي دَفْنِهِ
مرویست از عائشه که گفت آن هنگام که قبض روح آنحضرت صلعم شد اختلاف کردند صحابه در دفن
او بعضے گفتند که آنحضرت صلعم را در مسجد دفن کنیم و بعضے گفتند در بقیع و بعضے گفتند در مکه بر هم
فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا مَا نَسِيتُهُ پس گفت ابوبکر
صدیق رض شنیدم از پیغمبر صلعم چیزے را یعنے سخن را که فراموش نکرده ام قَالَ مَا قَبَضَ اللهُ نَبِيًّا
إِلَّا فِي الْمَوْضِعِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُدْفَنَ فِيهِ ادْفِنُوهُ فِي مَوْضِعِ فِرَاشِهِ گفت پیغمبر
قبض نکند الله تعالی روح نبی مگر جائیکه دوست میدارد خدایا پیغمبر اینکه دفن کرده شود در ان
محل گفت صدیق دفن کنید شما آنحضرت صلعم را در جای فراش او یعنے در همانجا که قبض روح آنحضرت شد

عن ابن عباسٍ و عائشة ان ابا بکرٍ قبّل النبی صلعم بعد ما مات روایت ست از
ابن عباس و عائشه رضه بدرستیکه ابوبکر رضه بوسه داد پیغمبر علیه السلام را پس از وفات آنحضرت صلعم عن
عائشة ان ابا بکرٍ دخل علی النبی صلعم بعد وفاته مرویست از عائشه که گفت بدرستیکه
ابوبکر صدیق رضه در آمد بعد از وفات آنسرور رضه فوضع فمه بین عینیه و وضع یدیه علی
ساعدیه پس نهاد صدیق دهن را میان دو چشم آنحضرت صلعم و نهاد دو دست خود را بر دو بازو
آنحضرت صلعم و قال وانبیاه واصفیاه واخلیلاه و گفت ای نبی حق وای صفی حق وای خلیل
حق عن انسٍ قال لما کان الیوم الذی دخل فیه رسول الله صلعم المدینة اضاء
منها کل شیءٍ مرویست از انس که گفت چون بود روزی که در آن روز پیغمبر مدینه را روشن شد از ان
هر چیز فلما کان الیوم الذی مات فیه اظلم منها کل شیءٍ پس چون بود روزی که رحلت
فرمود آنحضرت صلعم در آن روز تاریک بود از ان مدینه روزی و ما نفضنا ایدینا عن التراب
وانا لفی دفنه صلعم حتی انکرنا قلوبنا و نیفشانده بودیم ما دستهای خود را از خاک در حالتیکه
بدرستی ما هر آئینه بودیم در دفن پیغمبر صلعم مشغول تا غایت ضلالت معهود یافتیم از دلهای خود عن
عائشة قالت توفی رسول الله صلعم یوم الاثنین مرویست از عائشه که گفت رحلت
فرمود پیغمبر روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول وقت چاشت بلند مانند وقت در آمدن بمدینه
عن جعفر بن محمد عن ابیه قال قبض رسول الله صلعم یوم الاثنین فمکث
ذلک الیوم ولیلة الثلثاء و یوم الثلثاء و دفن من اللیل مرویست از امام جعفر صادق رضه
بن محمد باقر رضه در این حال که ناقلست از پدر خود که گفت قبض کرده شد روح پیغمبر صلعم روز دوشنبه پس
نگاهداشته آنحضرت صلعم را آن روز و شب سه شنبه و دفن کرده شد دم او این چهارشنبه است و قال
سفیان و قال غیره یسمع صوت المساحی من آخر اللیل و گفت سفیان و گفت غیر او
یعنی امام محمد باقر رضه شنیده میشد آواز بیلها در آخر شب چهارشنبه عن ابی سلمة بن عبد
الرحمن بن عوفٍ قال توفی رسول الله صلعم یوم الاثنین و دفن یوم الثلثاء
مرویست از ابی سلمه رضه که گفت رحلت فرمود پیغمبر روز دوشنبه و دفن کرده شد روز سه شنبه بعضی از
محدثان حمل سهو کرده اند که دفن آنحضرت صلعم روز سه شنبه بوده بلکه در
شب چهارشنبه بوده و جمهور برین قول اند عن سالم بن عبید وکانت له صحبة
قال اغمی علی رسول الله صلعم فی مرضه فافاق مرویست از سالم رضه و بود مر او را

صحبت یعنی از اصحاب بوده گفت سالم فرو رفتگی شد بر پیغمبر صلعم یعنی واقع شد و در عرض او پس
بهوش آمد فقال حضرت الصلوٰة فقالوا نعم پس گفت پیغمبر صلعم آیا وقت نماز شد پس
گفتند آری فقال مروا بلالا فلیؤذن ومروا ابا بکر فلیصل للناس او قال
بالناس پس گفت پیغمبر صلعم امر کنید بلال را پس گوید اذان کند و امر کنید ابابکر را پس گو نماز میگذارد و مردمان
را یا گفت نماز میگذارد بمردمان شک راوی است ثم اغمی علیه فافاق فقال مروا بلالا
فلیؤذن ومروا ابا بکر فلیصل بالناس پس فرو رفتگی شد بر پیغمبر صلعم پس بهوش آمد پس گفت
امر کنید بلال را تا اعلام کند و امر کنید ابابکر را تا نماز بگزارد بمردمان فقالت عائشة رضی
ان ابی رجل اسیف اذا قام ذلک المقام بکی پس گفت عائشه بدرستیکه پدر من مردی
نرم دلست چون ایستد بآن مقام گریه کند از جهت تدبر معانی قرآنی و نادیدن دوست خود در
آن مقام یعنی پیغمبر صلعم واز نا یافتن انس وانوار آنحضرت فلا یستطیع فلو امرت غیره
پس طاقت نمی آرد پس امر کرده شود دیگر را قال ثم اغمی علیه فافاق فقال مروا
بلالا فلیؤذن ومروا ابا بکر فلیصل بالناس فانکن صواحب او
صواحبات یوسف علیه السلام پس گفت سالم فرو رفتگی شد بر آنحضرت صلعم پس بهوش آمد پس
گفت امر کنید بلال را تا اعلام کند و امر کنید ابابکر را تا نماز گذارد بمردمان پس اینکه شما هستید صواحب
یوسف یعنی خلاف ما فی الضمیر میگوئید در رنگ آن زنان که با یوسف علیه السلام کردند قال فامر
بلال فاذن وامر ابو بکر فصلی بالناس گفت سالم پس امر کرده شد به بلال پس اعلام کرد
و امر کرده شد به ابوبکر پس نماز گذارد بمردمان یعنی شروع کرد در نماز برای مردمان و آورده اند
که هفده نماز ابو بکر صدیق در نماز حیات پیغمبر صلعم امامت کرد ثم ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم وجد خفة فقال انظروا الی من اتکاء علیه پس بدرستیکه پیغمبر صلعم یافت
خفتی پس گفت ببینید کسیرا که من تکیه کنم بر او فجاءت بریرة ورجل آخر فاتکاء علیهما
پس آمد بریره کنیزک بی بی عائشه رض و مردی دیگر پس تکیه کرد آنحضرت صلعم بر ایشان فلما راٰه ابوبکر
ذهب لینکص فاومی الیه پس آنهنگام که دید آنحضرت صلعم را ابوبکر اراده کرد اینکه بازگردد به
پس اشارت پیغمبر باو ان یثبت مکانه حتی قضی ابوبکر صلاته اینکه ثابت باشد ابوبکر رض
بجای خود تا غایتیکه گذارد ابوبکر نماز را و به بیرون مدینه بعالیه منزل خود رفت ثم ان
رسول الله صلعم قبض پس از آن بدرستی روح پیغمبر صلعم قبض کرده شد فقال عمر

لَا اَسْمَعُ اَحَدًا يَذْكُرُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صلعم قُبِضَ اِلَّا ضَرَبْتُهٗ بِسَيْفِیْ هٰذَا
پس گفت عمر فاروق سوگند بخدا نشنوم من یکے را کہ ذکر مے کند یعنے میگوید بدرستیکہ روح پیغمبر
قبض کردہ شد مگر کہ بزنم اورا باین شمشیر خود قَالَ وَكَانَ النَّاسُ اُمِّيِّيْنَ لَمْ يَكُنْ فِيْهِمْ نَبِيٌّ
قَبْلَهٗ فَاَمْسَكَ النَّاسُ گفت سالم وبودند مردمان امیین یعنے نبود در ایشان پیغمبرے
پیش ازو پس باز داشتند مردمان نفسہائے خود را از ذکر موت پیغمبر صلعم قَالُوْا يَا سَالِمُ اِنْطَلِقْ
اِلٰى صَاحِبِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم فَادْعُهٗ فَاَتَيْتُ اَبَا بَكْرٍ وَهُوَ فِی الْمَسْجِدِ فَاَتَيْتُهٗ
اَبْكِیْ دَهِشًا گفتند صحابہ اے سالم برو بسوی مصاحب پیغمبر صلعم یعنے صدیق اکبر پس
بخوان اورا پس آمدم ابوبکر صدیق را در حالتے کہ در مسجد محلہ بود پس آمدم اورا گریہ کنندہ
دہشت ناک فَلَمَّا رَاٰنِیْ قَالَ لِیْ اَقُبِضَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم قُلْتُ اِنَّ عُمَرَ يَقُوْلُ
لَا اَسْمَعُ اَحَدًا يَذْكُرُ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُبِضَ اِلَّا ضَرَبْتُهٗ
بِسَيْفِیْ هٰذَا پس چون دیدم مرا در حال گفت مرا آیا پیغمبر صلعم قبض روح کردہ شد گفتم بہ
درستیکہ مے گوید عمر فاروق نشنوم من یکی را کہ مذاکرہ مے کند اینکہ بدرستی روح پیغمبر صلعم قبض کردہ
شد مگر کہ بزنم اورا باین شمشیر خود فَقَالَ لِیْ اِنْطَلِقْ فَانْطَلَقْتُ مَعَهٗ فَجَاءَ هُوَ وَالنَّاسُ
قَدْ دَخَلُوْا عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پس گفت روان شو پس
روان شدم با او پس آمد در حالیکہ مردمان تحقیق در آمدند بر پیغمبر صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم
فَقَالَ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اَفْرِجُوْا لِیْ فَاَفْرَجُوْا لَهٗ فَجَاءَ حَتّٰى اَكَبَّ عَلٰى رَسُوْلِ
اللّٰهِ صلعم وَمَسَّهٗ فَقَالَ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُوْنَ پس گفت صدیق اکبر
کہ اے مردمان راہ دہید مرا پس راہ دادند اورا پس آمد تا آنکہ اقبال کرد بر آنحضرت صلعم و بوسید
اورا پس گفت بدرستیکہ تو مردہ و بدرستیکہ ایشان نیز مردہ میشوند ثُمَّ قَالُوْا يَا صَاحِبَ رَسُوْلِ
اللّٰهِ صلعم اَقُبِضَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم قَالَ نَعَمْ فَعَلِمُوْا اَنْ قَدْ صَدَقَ پس گفت صحابہ
مصاحب پیغمبر صلعم آیا قبض کردہ شد روح پیغمبر صلعم صدیق گفت آرے پس دانستند اینکہ تحقیق راست
گفت درین اخبار یعنے موت آنحضرت صلعم قَالُوْا يَا صَاحِبَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم اَنُصَلِّیْ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ
صلعم قَالَ نَعَمْ گفتند اے یار پیغمبر خدا صلعم آیا نماز میگزاریم بر پیغمبر صلعم صدیق گفت آرے قَالُوْا وَكَيْفَ
قَالَ يَدْخُلُ قَوْمٌ فَيُكَبِّرُوْنَ وَيَدْعُوْنَ وَيُصَلُّوْنَ ثُمَّ يَخْرُجُوْنَ گفتند چگونہ گفت
صدیق در می آید قومی پس مے گویند تکبیر و دعا مے کنند و نماز میگذارند فرادی فرادی پس بیرون آیند

ثُمَّ يَدْخُلُ قَوْمٌ فَيُكَبِّرُوْنَ وَيُصَلُّوْنَ وَيَدْعُوْنَ ثُمَّ يَخْرُجُوْنَ حَتّٰى يَدْخُلَ النَّاسُ
پس در مے آیند قومی دیگر پس تکبیر میگویند و نماز میگذارند و دعا مے کنند پس بیرون مے آیند تا غایتے که
درمیروند مردمان یعنی تا زمانیکه همه فارغ میشوند قَالُوْا يَا صَاحِبَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم أَيُدْفَنُ رَسُوْلُ
اللّٰهِ قَالَ نَعَمْ قَالُوْا أَيْنَ قَالَ فِي الْمَكَانِ الَّذِيْ قَبَضَ اللّٰهُ فِيْهِ رُوْحَهٗ گفتند اے یار پیغمبر
خدا صلعم آیا دفن کرده میشود پیغمبر صلعم گفت صدیق رض آرے گفت کجا گفت در مکانیکه قبض کرد الله تعالی روح
پیغمبر را در آن مکان فَإِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَقْبِضْ رُوْحَهٗ إِلَّا فِيْ مَكَانٍ طَيِّبٍ فَعَلِمُوْا أَنْ قَدْ صَدَقَ
پس بدرستیکه الله تعالی قبض نمیکند روح او را مگر در مکان پاک پس دانستند آنکه تحقیق راست گفت ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَغْسِلَهٗ
بَنُوْ أَبِيْهِ وَاجْتَمَعَ الْمُهَاجِرُوْنَ يَتَشَاوَرُوْنَ پس امر کرد ایشان را اینکه شویند آنحضرت صلعم را پسران
پدر او و جمع شدند مهاجران و مشاورت میکردند در امر خلافت فَقَالُوْا انْطَلِقْ بِنَا إِلٰى إِخْوَانِنَا مِنَ
الْأَنْصَارِ نُدْخِلُهُمْ مَعَنَا فِيْ هٰذَا الْأَمْرِ پس گفتند مهاجرین مر ابوبکر را بیا یا با بسوی برادران ما
از انصار و داخل میسازیم ایشان را با خود درین امر خلافت فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ مِنَّا أَمِيْرٌ وَمِنْكُمْ أَمِيْرٌ
پس گفتند انصار از ما امیرے و از شما امیرے فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رض مَنْ لَهٗ مِثْلُ هٰذِهِ
الثَّلَاثِ ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُوْلُ لِصَاحِبِهٖ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا
پس گفت عمر فاروق کیست که باشد او را مانند این فضل یعنی این ستودگی که دارد که درین آیت مذکور
است اول آنکه خدا او را همراه نبی خوانده دوم صاحب نبی فرموده سوم خدا تعالی او را بر زبان پیغمبر لا تحزن ان
الله معنا ارشاد کرده مَنْ هُمَا قَالَ ثُمَّ بَسَطَ يَدَهٗ فَبَايَعَهٗ وَبَايَعَهُ النَّاسُ بَيْعَةً حَسَنَةً
جَمِيْلَةً کیست که دارد این مذکورات را گفت سالم پس کشاد دست خود را امیر المومنین عمر پس بیعت نمود
با او یعنی با امیر المومنین ابوبکر و بیعت کردند او را مردمان بیعت نیک پسندیده عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رض
قَالَ لَمَّا وَجَدَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم مِنْ كَرْبِ الْمَوْتِ مَا وَجَدَ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ وَاكَرْبَاهْ
فَقَالَ النَّبِيُّ صلعم لَا كَرْبَ عَلٰى أَبِيْكِ بَعْدَ الْيَوْمِ مرویست از انس رض که گفت که
چون یافت پیغمبر از شدت موت چیزیکه یافت پس گفت بی بی فاطمه واکرباه یعنی وا اندوه پس گفت پیغمبر
که نیست شدت و محنت بر پدر تو بعد این روز از جهت انتقال بعالم اخروی و مشاهده جمال با کمال
ذو الجلال و التذاذ بنعیم که معد و مهیا ساخته الله تعالی در جنات إِنَّهٗ قَدْ حَضَرَ مِنْ أَبِيْكِ
مَا لَيْسَ بِتَارِكٍ مِنْهُ أَحَدًا الْمُوَافَاةُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ بدرستیکه شان این است که تحقیق حاضر
شد از پدر تو چیزے که نیست تارک از وصول بسوی او هیچ یکے و آن امر عظیم موت است

رسندہ باو میان تا روز قیامت عَنْ عَبْدِ رَبِّهٖ بْنِ بَارِقٍ الْحَنَفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ جَدِّيْ اَبَا
اُمِّيْ سِمَاكَ بْنَ الْوَلِيْدِ يُحَدِّثُ اَنَّهٗ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يُحَدِّثُ اَنَّهٗ سَمِعَ رَسُوْلَ اللّٰهِ
صلعم يَقُوْلُ مَنْ كَانَ لَهٗ فَرَطَانِ مِنْ اُمَّتِيْ اَدْخَلَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى بِهِمَا الْجَنَّةَ مرویست
از عبد ربه گفت شنیدم از جد خود ابا امی سماک کہ میگفت بدرستیکہ او شنید از ابن عباس کہ حدیث میکرد
تحقیق او شنید پیغمبر خدا را در آنحالیکہ می گفت کسیکہ باشد مر اورا دو فرطہ کنایہ است ازانکہ دو طفل کسے مردہ
باشد و فرطہ کسی را گویند کہ او از قافلہ پیش رود بمنزل کہ نزول کند و آب و علف و آنچہ بایحتاج ست او مہیا
سازد یعنے کسیکہ دو طفل او پیش رفتہ باشد از امت من در مے آورد اللہ تعالے او را بسبب آن دو طفل
در بہشت فَقَالَتْ لَهٗ عَائِشَةُ فَمَنْ كَانَ فَرَطٌ مِنْ اُمَّتِكَ قَالَ وَمَنْ كَانَ لَهٗ
فَرَطٌ يَا مُوَفَّقَةُ پس گفت مر او را عائشہ پس کسیکہ باشد مر او را ایک طفل اگر پیش رفتہ باشد از امت تو
گفت پیغمبر کسیکہ باشد مر او را ایک فرط اے موافق کردہ ترا خدا تعالے در خیر یعنے بسبب این سوال
کہ سبب و خواہشت این یک طفل ہم باشد قَالَتْ فَمَنْ لَّمْ يَكُنْ لَهٗ فَرَطٌ مِّنْ اُمَّتِكَ قَالَ
فَاَنَا فَرَطٌ لِاُمَّتِيْ لَا يُصَابُوْا بِمِثْلِيْ گفت عائشہ پس کسیکہ نباشد او را فرط یعنے طفل او بمردہ
باشد و مصیبت و درد فرزند خود بخشیدہ باشد از امت تو پس گفت پیغمبر صلعم من فرط امت خود ام ہرگز
مصیبتہ زدہ نخواہند شد بمثل من یعنے مصیبت وفات من سخت تر است بر ایشان از سائر مصائب

بَابُ مَا جَاءَ فِيْ مِيْرَاثِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صلعم این باب بمد حدیثیست کہ آمدہ در میراث پیغمبر صلعم
عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ اَخِيْ جُوَيْرِيَةَ لَهٗ صُحْبَةٌ قَالَ مَا تَرَكَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صلعم اِلَّا
سِلَاحَهٗ وَبَغْلَتَهٗ وَاَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً مرویست از عمرو برادر بی بی جویریہ رضہ و بود مر عمرو
را صحبت یعنی از جملہ صحابہ بود گفت نگذاشت پیغمبر صلعم میراث مگر اسلحہ خود و خچر سواری خود و زمین فدک
گردانید ہمہ این را صدقہ از ظاہر این حدیث چنان فہم میشود کہ چیزے دیگر غیر اینہا نگذاشت و حالانکہ بود
جامہائے پوشیدنی و متاع خانہ و اہل بسیار وردہ اند کہ حضرت شتر بسیار گذاشت و بود مر آنحضرت را
بیست اروانہ کہ مے چریدند گرد مدینہ و سے آوردند شیر ہارا بسوئے آنحضرت صلعم ہر شب و بود مر آنحضرت را
ہفت بز کہ می نوشید شیر اینہا را ہر شب و سلاحی کہ خاصہ آنحضرت صلعم بود کہ مے پوشید آنرا از نیزہ و شمشیر
و زرہ و خود و حربہ و استر سواری کہ نام او دلدل بود عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَتْ فَاطِمَةُ اِلٰى
اَبِيْ بَكْرٍ فَقَالَتْ مَنْ يَّرِثُكَ فَقَالَ اَهْلِيْ وَوَلَدِيْ مرویست از ابی ہریرہ رضہ کہ گفت آمد بی بی
فاطمہ رضہ زہرا بسوی ابوبکر صدیق رضہ پس گفت بی بی فاطمہ کیست کہ میراث می برد از تو پس گفت

صدیق کہ اہل من و پسر من فقالت مالی لا ارث ابی پس گفت بی بی فاطمہ چیست مرا کہ میراث پیغمبر م
از پدر خود فقال ابو بکر سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول لا نورث پس گفت صدیق
شنیدم از پیغمبر کہ میگفت میراث بردہ نشود از ما و لکنی اعول من کان رسول اللہ صلعم یعولہ
و انفق علی من کان رسول اللہ صلعم ینفق علیہ ولیکن من عیال داری میکنم کسے کہ بود پیغمبر
عیال داری او را میکرد و نفقہ میدہم کسے را کہ نفقہ او بود بر آنحضرت عن ابی البختری ان العباس
و علیا جاء الی عمر یختصمان یقول کل واحد منہما لصاحبہ انت کذا انت کذا
مرویست از ابی البختری کہ گفت بدرستیکہ حضرت عباس و امیر المومنین علی آمدند بسوی امیر المومنین عمر در زمان
خلافت او در حالیکہ مخاصمت میکردند با یکدیگر و میگفت ہر یک از ایشان مصاحب خود را یعنی با یکدیگر تو چنین
ہستی و تو چنینی بے آنکہ سب کنند بلکہ میگفتند کہ تو مستحق ولایت این صدقات نداری فقال عمر لطلحۃ
والزبیر و عبد الرحمن بن عوف و سعد انشدکم باللہ اسمعتم رسول اللہ ص
یقول کل مال نبی صدقۃ الا ما اطعمہ انا لا نورث وفی الحدیث قصۃ پس گفت
عمر فاروق رض مر طلحہ را و زبیر و عبد الرحمن و سعد را کہ این چہار کس از عشرہ مبشرہ اند کہ می دہم از شما سوگند
میدہم شمارا بخدا آیا شنیدید شما از پیغمبر ص کہ میگفت ہمہ مال من صدقہ است مگر چیزیکہ نصیب کردہ است او را
خدای عزوجل بدرستیکہ میراث بردہ نشود از ما و در حدیث قصہ ہست عن عائشۃ ان رسول اللہ صلعم
قال لا نورث ما ترکنا فہو صدقۃ مرویست از عائشہ کہ گفت بدرستیکہ پیغمبر ص فرمود میراث
بردہ نشود از ما آنچہ گذاریم ما پس آن صدقہ است عن ابی ہریرۃ عن النبی صلعم قال لا یقتسم ورثتی
دینارا ولا درہما ما ترکت بعد نفقۃ نسائی و مؤنۃ عاملی فہو صدقۃ مرویست
از ابی ہریرہ در آنحال کہ ناقل بود از حضرت خیر البشر کہ فرمود قسمت نمیکنند وارثان من دینار را و نہ درہم را
چیزیکہ گذارم بعد نفقہ زنان خود و بعد خرچ عاملان خود مراد ازین عاملان جماعہ اند کہ برای ضبط و جمع
مال بیت المال معین بودند پس آن صدقہ است یعنے ازین دو خرچ آنچہ زیادہ باشد صدقہ است بفقرا باید
داد و بہ محتاجان و بمصالح مسلمانان صرف باید کرد عن مالک بن اوس بن الحدثان قال دخلت علی
عمر فدخل علیہ عبد الرحمن بن عوف و طلحۃ و سعد و جاء علی والعباس یختصمان
فقال لہم عمر انشدکم بالذی باذنہ تقوم السماء والارض مرویست از مالک بن
اوس کہ گفت در آمدم بر عمر پس در آمد بر و عبد الرحمن و طلحہ و سعد و آمد علی و عباس کہ خصومت میکردند بیکدیگر را
پس گفت مر ایشان را امیر المومنین عمر کہ میدہم سوگند بر شما بآنکسیکہ بقوت و خواہش اوست قیام آسمان

و زبین اتعلمون ان رسول الله صلعم قال لا نورث آیا میدانید شما که بدرستی پیغمبر فرمود که بُرده نشود میراث از ما ما ترکنا فهو صدقة فقالوا اللّٰهم نعم آنچه گذاشتیم ما پس آن صدقه است پس گفتند ایشان خدا را یاد میکنم در مقام ادا شهادت یعنی این ادا شهادت ناحق است آری میدانیم ما آنرا و فی الحدیث قصة طویلة و درین حدیث قصه ایست دراز عن عائشة رض قالت ما ترک رسول الله صلعم دینارا و لا درهما و لا شاتا و لا بعیرا مرویست از عائشه رض گفت نگذاشت پیغمبر دینار را و نه درهم را و نه گوسفند را و نه شتر را قال و اشک فی العبد والامة گفت راوی ازین گمان بردم من در غلام و ده یعنی که گفت بی بی نه غلام را و نه ده را گفت مملوک و مرقوق باشد

باب ما جاء فی رؤیة رسول الله صلعم فی المنام

این باب حدیثی است که آمده در دیدن پیغمبر خدا در خواب عن عبد الله عن النبی صلعم قال من رانی فی المنام فقد رانی فان الشیطان لا یتمثل بی مرویست از عبد الله بن مسعود در حالتی که نا قلست از پیغمبر که گفت کسیکه دید مرا در خواب پس تحقیق دید مرا پس بدرستیکه شیطان متمثل نمی شود بصورت من نمیتواند نمود خود را عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم من رانی فی المنام فقد رانی فان الشیطان لا یتصورنی او قال لا یتشبه بی مرویست از ابو هریره که گفت فرمود پیغمبر خدا کسیکه دید مرا در خواب پس تحقیق دید مرا پس بدرستیکه شیطان نمیشود صورت من یا گفت تشبه نمیکند بمن عن ابی مالک الاشجعی عن ابیه قال قال رسول الله صلعم من رانی فی المنام فقد رانی مرویست از ابی مالک که گفت در انحال که نا قلست از پدر خود که گفت فرمود پیغمبر کسیکه دید مرا در خواب پس تحقیق دید مرا عن عاصم ابن کلیب حدثنی ابی انه سمع ابا هریرة یقول قال رسول الله صلعم من رانی فی المنام فقد رانی فان الشیطان لا یتمثلنی مرویست از عاصم گفت حدیث کرد مرا پدر من بدرستیکه او شنید از ابو هریره که میگفت فرمود پیغمبر کسیکه دید مرا در خواب پس تحقیق دید مرا پس بدرستیکه شیطان متمثل نمیشود مرا یعنی مانند من نمیشود قال ابی فحدثت به ابن عباس فقلت قد رایته فذکرت الحسن بن علی فقلت شبهته به فقال ابن عباس انه کان یشبهه گفت عاصم گفت پدر من پس سخن کردم بآن دیدن خود در خواب پیغمبر را با ابن عباس پس گفتم تحقیق دیدم او را یعنی پیغمبر را در خواب پس ذکر کردم حسن بن علی را پس گفتم آن حضرت بود باین صورت یعنی بصورت امام حسن پس گفت ابن عباس بدرستیکه پیغمبر بود که مشابه میبود با او عن یزید الفارسی وکان یکتب المصاحف قال رایت النبی صلعم فی المنام زمن ابن عباس فقلت لابن عباس

اِنِّیْ رَأَیْتُ رَسُوْلَ اللّٰہِ صلعم فِی النَّوْمِ مرویست از یزید فارسی و حالانکه بود که کتابت میکرد مصحف را اشارت
است بسوی برکت عمل او و محبت از آنحضرت که اینچنین خواب مبارک و بزرگ دید گفت یزید که دیدم پیغمبر را در خواب در زمان
حیات ابن عباس پس گفتم مر ابن عباس را که بدرستیکه دیدم پیغمبر را در خواب فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ اِنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ ص
کَانَ یَقُوْلُ اِنَّ الشَّیْطَانَ لَا یَسْتَطِیْعُ اَنْ یَّتَشَبَّہَ بِیْ پس گفت ابن عباس بدرستیکه پیغمبر بود که می گفت
بدرستیکه شیطان استطاعت ندارد اینکه تشبه و مانند شود بمن فَمَنْ رَاٰنِیْ فِی النَّوْمِ فَقَدْ رَاٰنِیْ پس کسیکه دید مرا
در خواب پس تحقیق مرا دید هَلْ تَسْتَطِیْعُ اَنْ تَنْعَتَ هٰذَا الرَّجُلَ الَّذِیْ رَاَیْتَهٗ فِی النَّوْمِ گفت
ابن عباس آیا استطاعت داری تو اینکه صفت بکنی تو این مرد را آنکه دیدی تو او را در خواب قَالَ نَعَمْ اَنْعَتُ
لَکَ رَجُلًا بَیْنَ الرَّجُلَیْنِ جِسْمُهٗ وَلَحْمُهٗ اَسْمَرُ اِلَی الْبَیَاضِ اَکْحَلُ الْعَیْنَیْنِ حَسَنُ الضِّحْکِ
جَمِیْلُ دَوَائِرِ الْوَجْهِ قَدْ مَلَأَتْ لِحْیَتُهٗ مَا بَیْنَ هٰذِہٖ اِلٰی هٰذِہٖ قَدْ مَلَأَتْ نَحْرَهٗ
گفت یزید که آری که صفت میکنم مر ترا بود مردی میان دو مرد یکی دراز و یکی کوتاه مراد آنکه نه دراز نمایان و نه کوتاه یعنی
میانه بالا بدن مبارک او و گوشت او گندم گون بود مائل بسفیدی سیاه چشم و خوش خنده نیکو گرد روی تحقیق
پر بود انبوهی محاسن مبارک او میان این تا این یعنی ازین گوش تا آن گوش اشارت به پهنائی و تحقیق پر کرده بود سینه مبارک او را
اشارتست بدرازی و انبوهی محاسن شریف قَالَ عَوْفٌ وَلَا اَدْرِیْ مَا کَانَ مَعَ هٰذَا النَّعْتِ گفت عوف که یکی از دو
است حالانکه نمیدانم که نبود با این صفت یعنی ندانستم آنکه یافت از صفات پیغمبر در خارج با این صفت فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَوْ رَاَیْتَهٗ فِی الْیَقْظَةِ
مَا اسْتَطَعْتَ اَنْ تَنْعَتَهٗ فَوْقَ هٰذَا پس گفت ابن عباس اگر دیدی تو او را در بیداری استطاعت نداشتی تو اینکه صفت میکردی
او را بالاتر ازین قَالَ اَبُوْ قَتَادَةَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ ص مَنْ رَاٰنِیْ یَعْنِیْ فِی النَّوْمِ فَقَدْ رَاَی الْحَقَّ گفت ابو
قتاده که گفت پیغمبر کسیکه دید مرا یعنی در خواب پس تحقیق دید حق یعنی خوابست ثابت عَنْ اَنَسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰہِ ص قَالَ
مَنْ رَاٰنِیْ فِی الْمَنَامِ فَقَدْ رَاٰنِیْ فَاِنَّ الشَّیْطَانَ لَا یَتَخَیَّلُ بِیْ قَالَ وَرُؤْیَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِّنْ سِتَّةٍ وَّ
اَرْبَعِیْنَ جُزْءًا مِّنَ النُّبُوَّةِ مرویست از انس که گفت بدرستیکه پیغمبر گفت کسیکه دید مرا در خواب پس تحقیق دید مرا پس بدرستیکه
شیطان خیال نمائی نمیکند بمن و گفت خواب مومن پاره ایست از چهل و شش پاره از نبوت قَالَ عَبْدُ اللّٰہِ بْنُ الْمُبَارَکِ
اِذَا ابْتُلِیْتُمْ بِالْقَضَاءِ فَعَلَیْکَ بِالْاَثَرِ گفت عبدالله بن مبارک چون گرفتار شوی تو بار حکومت یعنی حاکم یا قاضی
شوی پس بر تو باد باینکه اقتدا کنی با آنحضرت و خلفاء راشدین در احکام ایشان و قضایای ایشان یعنی حکم کنی موافق حکم خدا و رسول خدا
عَنِ ابْنِ سِیْرِیْنَ قَالَ هٰذَا الْحَدِیْثُ دِیْنٌ فَانْظُرُوْا عَمَّنْ تَاْخُذُوْنَ دِیْنَکُمْ مرویست از ابن
سیرین که گفت این حدیث دینست یعنی این علم آنکه آن فن حدیث است یعنی علمے که از آنحضرت ناشی است و آموخت
نقل برا از کتاب و سنت پس بنگرید شما از که فرا گیرید دین خود را یعنی بگیرید از رواة عدول و ثقات و اهل علم و عمل و صلاح
نه از دیگر مردم بد و اهل بدعت را و جمعی که عقیده آنها موافق اعتقاد اهلسنت و جماعت نباشد

فہرست ابواب شرح فارسی شمائل نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

مطالب کتاب	صفحہ	مطالب کتاب	صفحہ	مطالب کتاب	صفحہ
باب ما جاء فی نوم النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۶۹	باب ما جاء فی تقنع النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۳۳	باب ما جاء فی خلق النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۵
باب ما جاء فی عبادۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۷۰	باب ما جاء فی جلسۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم		باب ما جاء فی خاتم النبوۃ	۱۲
باب ما جاء فی صلوۃ [illegible] صلعم	۷۷	باب ما جاء فی تکأۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۳۴	باب ما جاء فی شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۵
باب ما جاء فی صلوۃ التطوع [illegible]	۷۹	باب ما جاء فی اتکاء النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۳۵	باب ما جاء فی ترجل النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۶
باب ما جاء فی صوم النبی [illegible]	"	باب ما جاء فی اکل النبی صلی اللہ علیہ وسلم	"	باب ما جاء فی شیب النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۷
باب ما جاء فی قراءۃ النبی [illegible]	۸۲	باب ما جاء فی خبز النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۳۶	باب ما جاء فی خضاب النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۹
باب ما جاء فی بکاء [illegible]	۸۴	باب ما جاء فی صفۃ ادام النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۳۸	باب ما جاء فی کحل النبی صلی اللہ علیہ وسلم	"
باب ما [illegible]	۸۶	باب ما جاء فی وضوء النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۴۵	باب ما جاء فی لباس النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۲۰
[illegible]	۸۸	باب ما جاء فی قول النبی صلعم قبل الطعام [illegible]	۴۶	باب ما جاء فی عیش النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۲۳
[illegible]	۹۵	باب ما جاء فی قدح النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۴۷	باب ما جاء فی خف النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۲۴
[illegible] صلی اللہ علیہ وسلم	۱۰۱	باب ما جاء فی فاکھۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۴۸	باب ما جاء فی نعل النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۲۵
باب ما جاء فی حجامۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم	"	باب ما جاء [illegible] النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۴۹	باب ما جاء فی خاتم النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۲۶
باب ما جاء فی اسماء النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۰۲	باب ما جاء فی شرب النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۵۰	باب ما جاء فی تختم النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۲۷
باب ما جاء فی عیش النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۰۳	باب ما جاء فی تعطر النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۵۱	باب ما جاء فی سیف النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۲۹
باب ما جاء فی سن النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۰۸	باب ما جاء فی کیف کان کلام النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۵۲	باب ما جاء فی درع النبی صلی اللہ علیہ وسلم	"
باب ما جاء فی وفاۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۰۹	باب ما جاء فی ضحک النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۵۴	باب ما جاء فی مغفر النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۳۰
باب ما جاء فی میراث النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۱۱۵	باب ما جاء فی مزاح النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۵۷	باب ما جاء فی عمامۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم	"
باب [illegible]	۱۱۷	باب ما جاء فی کلام النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی الشعر	۶۰	باب ما جاء فی ازار النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۳۱
[illegible]		باب ما جاء فی کلام النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی السمر	۶۳	باب ما جاء فی مشیۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم	۳۲